

Enderun Özgün Eğitimciler Derneği
Yayın Organı

Para ile Satılmaz

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Yıl 4, Sayı 15
Aralık, Ocak, Şubat 2021

Eğitim ve Kültür

Enderun Özgün Eğitimciler Derneği
Adına Sahibi

Zekeriya Arslantürk

Genel Yayın Yönetmeni
Bayram Yılmaz

Yayın Kurulu

Prof. Dr. M. Ali Büyükkara

Prof. Dr. Mustafa Özel

Dr. Hüseyin Korkut

Hasan Uyar

Mehmet Dağ

Abdullah Taşkıran

Zekeriya Arslantürk

Kamil Ergenç

Bekir Dilekçi

Tasarım

Ertan Akbulut

Adres

Bahariye Mevlevihanesi Eyüp Merkez
Mah. Silahtarğa Cad. No:12
EYÜP / İSTANBUL

İletişim

Tel: 0212 501 31 71

enderdergi@gmail.com

Baskı - Cilt

Çağlayan Basım

Sarıç Yolu Üzeri No:7 Gazimir-İZMİR

Tel: +90 232 274 22 15

Fax: +90 232 274 22 84

İstanbul, Mat 2020

Enderun Özgün Eğitimciler Derneği
"İnsan ve Medeniyet Hareketi" Kurumudur

ENDERUN dergimizin 15. si olacak 2020 Aralık sayımızda yaşadığımız dönemdeki uygulamaları öne çıkartarak "Eğitim ve Yönetimi"ni konuşalım istemiştik. Lakin Cumhurbaşkanımızın 19.10.2020 Tarihli İbn Haldun Üniversitesinin Külliyesinin açılış töreninde yaptığı konuşmasında hepimizin muzdarip olduğu "Eğitimde ortaya konulan hedeflerin gerçekleşmemiş olması..., Kültürel alan(lar)da istediğimiz yerin çok gerisinde kaldığımız..." ile ilgili konunun önemini öncelliğini ifade eden sözleri bizleri bu sayımız için "**EĞİTİM VE KÜLTÜR**" konusunu değiştirmeyen hassasiyetlerimizle birlikte gündeme çıkarma isteği oluşturdu.

İstedik ki bu konuyu "popüler kültür"ün iğvasına kapılmadan ve güncelin sınırlarına hapsedmeden irdeleyelim, konuşalım. Güncel meselelerde İktidar kavramı ile aynı cümlede kullandığımız "Kültür" kavramını sizlerin de katkılarıyla daha derinlikli olarak anlama çabasına girelim istedik

- Niyetimiz Bu başlık/dosya içeriğiyle yaşanan süreci özellikle Eğitim, Toplum, Medeniyetimiz ve Kültür konularını tek başına ve birbirleri ile ilişkileri bağlamalarında açıklamayı deneyelim
- Varsa ortaya konan hedef(ler)in toplumsal dokumuza uygunluğunu inceleyelim.
- Bulduğumuz durum ile kültür alanında hedeflere yönelik stratejinin/yol haritasının nasıl olduğu, nasıl olması gerektiği hususlarında gördüklerimizi ve görmek istediklerimiz yazıya dökerek muhataplarına ulaştıralım.

Kıymetli Dostlar, bir an önce bitsin diye dua ettiğimiz 2020 yılında ABD başkanlık seçimleri de yapıldı. **ABD** başkan ve başkan yardımcısını seçmek amacıyla her 4 yılda bir (1792 yılından başlayarak) Kasım ayının ilk Pazartesi gününü izleyen Salı gününde yapılır. ABD'de başkanlık seçimlerinin Salı günü yapılması geleneği 1800'lü yılların ortalarına kadar gidiyor, bir kültür ve gelenek olarak bunu muhafaza edip değiştirmiyorlar.

Sadece ABD' mi? İngilizler de dünyanın büyük çoğunluğundan farklı olarak kullandıkları ölçme sistemlerini (bilmem kaçınıcı Henri'nin başparmak ölçüsü - "inç" -) değiştirmeden kullanıyorlar. Trafiklerinin yönünü dünyaya uyumlu hale getirelim diye de bir pratikliğin peşinde koşmuyorlar. Trafik akışlarını Ortaçağ'dan kalan bir alışkanlıkla soldan soldan devam ettiriyorlar.

Bir örnek te Almanya'dan verelim. Adres ve sokak numaralarının son derece sistemli olduğu Almanya'da kaldığım kısa süreli dönemde bir adres konusunda sıkıntı çekmiştim. Birkaç kez yolu şaşırıktan sonra Berlin Hacı Bayram Camii'ni bulduğumda arkadaşlarla sıkıntımı paylaştım. Arkadaşlar "O sokak ilginçtir. Kurala uymuyor. 150 yıl önce numarasını öyle vermişler hala öyle ilk halini koruyor" demişlerdi. "İnsan şaşırıyor tabii; değil sokak isimlerinin 50 yılda şehir isimlerinin bile üç kez değiştirildiği güzel ülkemizde yaşıyoruz.

Güneydoğuda bir ilin ismiyle kurulan ve bu günlere gelen tek lisesinin ismini bir gaz ile 15 Temmuz Lisesi yapıyoruz ve tüm eski mezunlarıyla olan bağı ve aidiyetini bitiriyoruz. Önce "Hakan Şükür Cd." sonra "Palmiye Cd." ve sonra "15 Temmuz Cd." yapıyoruz ve tüm bunlar 4-5 yıl içinde olup bitiyor... Çünkü karar verirken en işlevsel ve doğru olanı, en fazla toplumsal fayda üreteni yapmaktan çok dar bölge ve kısa vadeli sonuçlar üzerinden kararlarımızı şekillendiriyoruz. Dolayısıyla alınan kararların da bir sonraki rövanşa kadar hükmü oluyor.

Mevzu önemli ve derin... Lakin göçebe ve mirasyedi mantığıyla da kültür inşa edebilmek pek mümkün olmuyor. Bir an önce yerleşik hayata geçip buralı olmalıyız. Buna bizlerden daha layık kadim medeniyetimizi tekrar inkişaf ettirmezsek bunu bizden başka yapabilecek kimse de yok...

- 03**
BEN NERDEYİM?
REYHAN CANTÜRK
- 04**
FURKAN'A KİM KIYDI?
MUSA YAŞAROĞLU
- 07**
BİR AY DOĞAR İLK AKŞAMDAN..
TUBA NUR KAR
- 08**
AİLEDE MAHREMİYET
PROF. DR. AHMET AKIN
- 14**
İNANDIĞIMIZ DEĞERLERİN NE KADARINI
SOSYAL HAYATA YANSITABİLİYORUZ?
İLKAY CAN
- 16**
KÜLTEN KÜLTÜRE UZANAN İNSANLIĞIN
SERENCAMI
İSMAİL YÜKSEK
- 18**
İNSAN, KÜLTÜR VE EĞİTİM..
ABDULAZİZ TANTİK
- 20**
EĞİTİM, BİR VAROLUŞ SAVAŞI
EBUBEKİR DİLEKÇİ
- 22**
TAŞI KONUŞTURAN MEDENİYET
LEVENT UÇKAN
- 26**
TÜRKİYE'DE YÖNETİM FELSEFESİ VE
EĞİTİM YÖNETİMİ
PROF. DR. ENGİN ASLANARGUN
- 30**
EĞİTİM YÖNETİMİNDE KÜLTÜR
OLUŞTURAMAMAK
TALAT YAVUZ
- 32**
FETÖCÜ BİR KÜLTÜR OLARAK; NEPOTİZM
HASAN UYAR
- 38**
SAHİBİNDEN SATILIK KÜLTÜR
BAYRAM YILMAZ

- 42**
GÖÇ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ ÜZERİNE BAZI
DEĞERLENDİRMELER
DR. ÖĞR. ÜYESİ RIDVAN ŞİMŞEK
- 47**
BİR İMKÂN OLARAK MAHALLE
DAYANIŞMASI VE KÜLTÜRÜ
DR. ÖĞR. ÜYESİ MAHMUT KARAMAN
- 54**
KÜLTÜR VE DİĞERLERİ
AYDIN BİLGİ
- 58**
İ/Z KUŞAĞI: GENÇLERİMİZE NELER OLUYOR?
DOÇ. DR. HASAN HÜSEYİN TAYLAN
- 62**
İNSAN VE TOPLUM VAHİYLE İNŞA EDİLMELİDİR
ZEKERYA ÇELİK
- 66**
İDEOLOJİK BİR AYGIT OLARAK SİNEMA
KAMİL ERGENÇ
- 72**
KADINLAR EĞİTİM VE KÜLTÜRDE
ERKEKLERİ GEÇİYOR MU?
MÜNEVVER KARATAŞ
- 76**
AİLEDE KADIN VE ERKEKLERİN KENDİNİ
EĞİTME PERSPEKTİFİ
SÖYLEŞİ - ESRA NUR GENÇAL
- 80**
KADINLARIN ERKEKLERE ORANLA
KENDİLERİNİ GELİŞTİRME ORANLARI
SÖYLEŞİ - PROF. DR. FERHAT KENTEL
- 82**
İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDEKİ CİNSİYET
ORANLARININ GELECEĞE ETKİLERİ
SÖYLEŞİ - PROF. DR. HALİL AYDINALP
- 89**
STK'LARDAKİ GÖNÜLLÜLÜK VE EĞİTİM
FAALİYETLERİNE KATILIMDA KADIN
ERKEK ORANLARI
SÖYLEŞİ - HALUK NAS
- 92**
GÖKKUBBEDE HOŞ BİR SADÂ: TAHİR
BÜYÜKKÖRÜKÇÜ HOCAMIZ (r.aleyh)
DR. ÖĞR. ÜYESİ CELAETTİN DİVLEKÇİ

BEN NERDEYİM?

▲ REYHAN CANTÜRK

Bu zillet-i mefkûrenin hudut bilmez densizliğinde, hayatın hiç olduğu noktada duruyorum. Yaratan ile baş başa ve sorgu halinde, ahlak yeni doğan bu ruhun ölüme utancını seyrederken tepelerden, nerededir zindanı Yusuf'un, neredeyim ben.

Söz oldum bu dillerin lehçesinde adım kul. Sere serpe yeryüzünde varlığım, meskenim kurmuş çamur. Lakin ifade edilmez ve dili dönmez illerde kaldım, ben neredeyim.

Zamanı aştım bildim yoktur an. Ahların hali kalktı kitaptan. Bu koca sefaletin ortasına fıskırdı yerden gökten can, şimdilerde nerededir Yunus'un denizi, nerededir yarına umutla doğan...

Kamberler sönlük, arş olmuş hamur. Sualin öncesine hazırlanmış inzivadaki mebrur. Hatırlamazken uykunun ardında lal ile sinmiş âlem-i keder, duyulmamış mı neredendir o vahim mucizelerden haşaratlar çekirgeler.

Hayır'ı yok, bölmüş hakka düşeni kader. Ruh taşınmış, alınmış yükteki etler, Sağına mı soluna mı düşecek henüz bilmezken cemreler, ben idim bilen düne kadar şimdi nerededir günahkârlar nerededir seher.

Vaktidir tan çık o dağın ardından, çık ki sarmış bir delilik yeryüzünü olmuş diyarlar fızan. Yitirmiş selim halini akıl değilmiş dümen. Nerededir bu yangının Hatemi neredeyim ben.

Kavradım benmişim akıldan hali mahlûk mecnunun dağında, bağları boş, güvercinler gelmez artık bu civara. Hüsrân dolup taşınca nehirlerden semaya, nerede Musa'nın izi nerede asa.

Sanyorum kopmakta kıyamet-i kader, sefer ehli dolaşır nizamda, umulur ki huzura erer. Boyun kıvrımlarına ağır gelen bu keder, bırakır kendini zuhura ehli sebeptendir bu serzenişler.

Bilmem kimdir etrafımda dönen renkli ışıkların hâkimi. Kanmadı gönlüm bunun delili 'ol' dur kâinata dâhili. Bütün gücümle çekerken ciğerlerime verdiği nefesi, kovalar beni nefis-i cenahım, kovalar ehli dünya sakini.

Bu şaşalı göğün altında kurulmuş yansımadan bir ayna. Seyretmeye koyulmadan çalınır aklımdan bir oda. Bütün bu rüyanın ardında anladım vardır hikmet-i Huda.

Duruldu oyuklardan sızan su şimdi hakkıdır kanmaya deva, taşların ahdinde bela'dan bu şahitlik eda, konuşanın dilinde yokken yankılanan seda. Duydum söylendi rızkım, devadır ahiret yurdu, devadır iman ve ceza.

Ardı kesilmez silsilesi sağlamdır ezelden merakın. Mabede dönmeden dinmez bu sancılı meramım. Tüm yarınların ardında münezzehtir zamandan şanı, öyle ise sabr ile beklenir mahşer ile emanetin hesabı.

FURKAN'A KİM KIYDI?

▲ MUSA YAŞAROĞLU

"Gelen son dakika haberine göre; Kocaeli'nin Darıca ilçesinde Furkan Celep (18), sosyal medya hesabından intihar edeceğini belirten yazı paylaştıktan sonra kayalıklardan atlayarak yaşamına son verdi. Gece saatlerinde, Darıca Pirireis Mahallesi Yelkenkaya Caddesi üzerindeki falezlerin bulunduğu alanda ceset görenler polise haber verdi. Olay yerine gelen polis ekipleri ölen kişinin Furkan Celep olduğunu belirledi. İtfaiye ekipleri falezlerden inerek Furkan Celep'in cesedini Sahil Güvenliğe ait bota alınmasını sağladı. Gencin cesedinin kıyıya çıkarılırken, olay yerinde incelemede bulunuldu. Araştırma yapan polis ekipleri, bir kargo firmasında çalışan Furkan Celep'in sosyal medya hesabından intihar edeceği yönünde yazı paylaştığı bilgisine ulaştı..." (24.09.2020 Haber Siteleri)

Evet, Furkan daha gençliğinin baharında 18 yaşında bir gençti. Kocaeli Darıca'da, yani bize 10 km uzaklıkta canına kıydı. Sessiz ve habersiz kayıp gitti ellerimizden. Büyük ihtimalle bir depresyon yaşıyordu ve yine büyük bir ihtimalle onun bu halini fark eden olmadı. Belki de anne ve babası bile durumu fark etmedi, edemedi. Kendisi gibi binlerce gencin yaşadığı aslında geçici olan bir travmanın etkisi altında olduğu mutlak. Biz böyle düşünüyoruz ama kendini kayalıklardan bırakmadan önce yazdığı mektup iyi okunduğunda bildiklerimizin ya da düşündüklerimizin karşılığının olma ihtimali de yüksek. Zira **"Sözlerime başlamadan önce bir içki, uyuşturucu veya bir madde etkisinde olmadığımı belirtmek istiyorum. Bunalımda veya depresyonda değilim. Bu üzerine haftalarca hatta aylarca düşündüğüm ve sonucunda bu karara vardığım bir durum."** diye başlayan mektuptaki ilk cümleler oldukça net.

Furkan'ın kararlılık mesajı ile başlayan mektupta sonradan gelen ifadeler ise "Peki, ama neden?" sorusuna da yine net cevaplar veriyor:

"Bu zaman diliminde birçok kişiyle dolaylı yoldan konuştum. Durumu bu kadar ciddi ve derinlemesine anlatmak istemedim. Paniğe kapılmalarını, bu konuya kafa yormalarını, saatlerini vermelerini, psikolojilerini ve yaşantılarını etkilemek istemedim. Olabildiğince yumuşattım ve gerektiğinde durdum. Kendi içimde kendi sorunumu çözmeye çalıştım. Vardığım sonuç ise bu."

Bu cümlelerden anlıyoruz ki o, kendini ifade edemedi belki ya da etti ama kimseye duyuramadı. Çünkü yine büyük ihtimalle

etrafındaki herkes "çok yoğun, çok meşgul ya da çok umursamaz"dı. Furkan, içinde adım adım büyüyen yalnızlıkla baş başa kaldı belli ki. Hareketleriyle, jest ve mimikleriyle ya da duruş ve sözleriyle anlattı belki de halini ama öyle anlıyoruz ki onu hissedemeyen, anlayan ya da dinleyen olmadı. Kurduğu gayet anlamlı cümlelere, imla ve kurallara uygun yazıya bakıldığında dahi bir kaliteyi yansıtan "hassas" gencimizin yüreğine bir projektör çevrilmedi anlayacağımız. Mektuptaki şu cümleleri, Furkan'ın nereden nereye geldiğini ve aslında fark edilebilseydi nasıl bir cevherin elde edilebileceğini ve ne büyük bir kazanç olabilecek bir hazinenin nasıl ağır ağır heba edildiğini çok açık bir şekilde ortaya koyuyor.

"Hassas kalpli diyebileceğiniz insanlardan birisiyim. Şu zamana kadar hep doğru olanı yapmaya çalıştım. Yalan söylememeye, küfür etmemeye ve argo kullanmamaya çalıştım. İnsanları incitmemeye özen gösterdim, onlara sürekli olarak elimden geldiğince yardımcı oldum, değerli hissetmelerini sağladım verebildiğim kadar değer verdim. Çokça empati yaptım duygularını hissetmeye, onları anlamaya büyük özen gösterdim. Çok yönlü olabilmek için her kafa yapısına uygun şarkı dinledim, kitap okudum, araştırma yaptım. Herkesin görüşünü değerlendirdim, onlara saygı gösterdim."

Kendimi geliştirmek için spora gittim, yabancı dil öğrenmeye çalıştım. Herkese ve her şeye karşı merhametli oldum. Karıncayı bile ezmeye özen gösterdim. Evde bir arı veya böcek olsa bile onu öldürmek yerine bardakla alıp özgür bıraktım, yemekten arta kalanları çatıya kuşların aç kalmaması için attım."

Zorbalıktan kaçındım, kimseye bulaşmadım, zorda kalanlara yardım ettim. Paraya ihtiyacı olana para ilgiye ihtiyaçları olana ilgi verdim. Hayvanları sevdim onlara ilgi gösterdim, besledim. Doğayı kirletmemeye çalıştım. Uzayı, doğayı, ormanları, gökyüzünü ve hayvanalar için plastiklerimi çöp yerine istifleyip geri dönüşüme bile atmaya çalıştım. Daha iyi bir dünya için elimden geleni yaptım."

Hülasası Furkan'ı tutamadık kalbinden. İçinde büyüttüğü yükü omuzlayamadık. Avazı çıktığı kadar bağırdıkça kulaklarımız kapandı ona. El uzatmadık ya da uzatamadık. Zarifoğlu'nun "Bize sözlerimizden çok yüreklerimizden anlayanlar gerek." ifadesinin tam da bu acıklı hikâye için söylendiğini şimdi anlıyoruz. Etrafımızda bir hayalet gibi dolaşan ama içinde fırtınalar taşıyan yüzlerce Furkan olduğunu sanırım bir kez daha fark ettik.

Yürekerinden anlamamız gereken bu yüzlerce yitip gölgenin mesuliyetini taşıdığımızı söylemeye bile gerek yok. Furkan'ın **"Aslında hiçbir şey için yaşamıyorum. Yaşamak için bir nedenim bir amacım yok. İnsanların yoluma sürekli taş koyup beni yoracaklarını biliyorum, bunun için çabalamak istemiyorum."** diyerek bizi yeniden düşünmeye ve tüm gençler için teyakkuza çağırdı. Cümlesi tam karşımızda vicdanımızda asılı dururken sorumluluklarımızdan kaçamayacağımızı da söylemeye gerek yok.

18 yaşındaki yaralı yüreğin mektubunda herkese bir ders vardı aslında. Hepimize oldukça manidar cümlelerle söyleyeceğini söylemiş Furkan. Kısacık ömrüne sığdırdığı büyük cümleleri bir hakikat tokmağı gibi kafamıza indire indire gitmiş aramızdan. Kime ne mi söylemiş?

Ailesine;

"Ailevi duygulardan yoksun büyüdüm hiçbir zaman babamla veya abimle doğru dürüst dertleşemedim, onlardan değer görmedim (bunun için onları suçlamıyorum sadece biraz değer biraz şefkat görmek isterdim sanırım bu iyi gelebilirdi.)"

Öğretmenlerine;

"Kendi özümü yeteneğimi öğrenemedim, bunun için çok uğraştım ve çaba gösterdim. Neyi sevdiğimi bilmiyorum, ne olmak istediğimi bilmiyorum, ne okumak istiyorum bunu dahi bilmiyorum. Benim yaşumdaki insanlara aramda uçurum var, her konuda benden daha üstünler."

Çağa;

"Zaman geçtikçe kendi kişiliğimden ayrılmaya başladığımı hissediyorum. Gittikçe yalan söylemeye, argo hatta küfür kullanmaya başladım. İnsanlardan uzaklaşmaya onları önemsememeye, doğaya ve hayvanlara zaman ayıramamaya başladım. Kendimi zamanla duygusuz bir insana dönüşüymüşüm gibi hissediyorum. Bunlar bana göre değil ben böyle olmak, hayatımın geri kalanına duygusuz bir insan olarak devam etmek istemiyorum. Sorumluluk almak istemiyorum. Bir araba, bir ev veya herhangi bir şey uğruna yıllarımı aylarımı harcamak istemiyorum. İş hayatı bana çok yorucu geliyor. Hem içten hem de dıştan yıpranıyorum. Bir şeyler uğruna bunca sorun yaşamak bana mantıklı gelmiyor. Bunun yerine her şeyi arkada bırakıp gitmek, her şeyi kapatmak daha mantıklı geliyor."

Düzen;

“Aslında hiçbir şey için yaşamıyorum. Yaşamak için bir nedenim bir amacım yok. İnsanların yoluma sürekli taş koyup beni yoracaklarını biliyorum, bunun için çabalamak istemiyorum.”

Topluma;

“Daha iyi görünmek için, insanların beni sevmelerini sağlamak için kendimi yormak, yıpratmak, ruhumu bedenimi kirletmek istemiyorum. Neden beni böyle sevmiyorlar ki? Düşüncelerimi, fikirlerimi, değer verdiğim her şeyi sırf dış görünüşüm biraz kötü diye kestirip atıyorlar. Bu konuda önemseyeceğim birisini bulmaya çalıştım (değer vermek istedim, değer görmek istedim özel hissetmek istedim) ama her seferinde ters tepti, dostluklar arkadaşlıklar kurmaya çalıştım olmadı.”

Furkan, kime daha ne deseydi ki? Her şeyi fazlasıyla söylemiş. Bizim kendimize söyleyemediklerimizi dahi söylemiş. Anlayabilen herkese yüklü mesajlar vererek gitmiş.

Şimdi bize kalan tek şey bu mesajlardan ders çıkarmak. Şükri, kanaati, mücadele ve sabrı her daim “ilahi dava”nın parçası gören bir toplumun ferdi olan **Furkan’ın bu noktaya nasıl geldiğini anlama vazifesi hepimizin.** Belki de birçok âlimin yazamadığı, kitapların taşıyamadığı “fani dünya düzeninin gerçekliği”ni Furkan’dan okumak zorundayız. Nicedir kendimize dahi itiraf etmekten korktuğumuz yapay ve ucuz yaşantımızın aslında ne hazin trajedileri barındırdığını fark etmek mecburiyetindeyiz. Yeniden ve yine Zarifoğlu’nun ifadesiyle “İşimize değil, içimize bakalım.” samimiyetini yakalamaktan başka çaremiz yok. Aksi takdirde Furkan’ın yaptığını yapmaya aday yüzlerce genci aynı şekilde kaybetmenin kahrını yaşamaya devam edeceğiz.

Furkan’ın bize döndürdüğü aynaya baktığımızda görüyoruz ki elimizde tek hamle kalıyor. O da vakit kaybetmeden “yeni Furkanlar olmasın diye” yepyeni bir yürek fethine girişmekten başkası değildir.

Furkan’a söyleyeceğimiz son sözümüz ise hep havada kalacak ne yazık ki!

“Özür diliyoruz Furkan. Seni duymadığımız ve anlayamadığımız için. Rabbimiz sana da bize de merhamet etsin.”

BİR AY DOĞAR İLK AKŞAMDAN...

▲ TUBA NUR KAR

Yüreği sızidan yas tutmuş yârin gözünün yaşını yaz deseler bana; beyhûde bir çabanın çalılarına takılır eteklerim, yüreğime tutunamayan hecelerim âmiyâne bir varlığın eşğinde salınır durur. Biteviye dolaşan şakaklarımdaki acı, çatlatacak gecenin sancısını...

Akıl almaz hikâyelerin türkülere hatıra kaldığı yerden tutuyorum kalemi bu gece elime, tam da ayın doğduğu demde...

Geçmiş zamanın birinde sevdası yüreğinden taşan Mayil, Gülizar’ı ister ağa babasından. Kızını Mayil’e münasip bulmayan babası kapı dışarı eder Mayil’i. Oysa iki gönül birbirine tutunduğu zaman karşı duramaz hiç kimse. Yolun çıkmazını gören bu iki genç kaçarlar ve nihayetinde evlenirler. Ailesi Gülizar’ı görmek istemez bu sebeple. Gülizar’ın ise gurbet ellerde tutunduğu dalı, yaslandığı dağı yalnızca Mayil’dir. Mutlu mes’ud yaşadıkları yuvaya üçüncüleri teşrif edecektir. Mayil’in bir de av tutkusu vardır. Kar kış demeden atar kendini yalçın kayaların ardına, hoyrat esen rüzgâr ne yönden eserse o tarafa yel olur Mayil’in av tutkusu.

Günün birinde arkadaşlarının ısrarıyla avlanmak üzere yola çıkarlar. Belirledikleri toplanma noktasında buluşmak üzere dağılırlar. Gün ortasına yakın arkadaşları toplanma noktasına varır. Ancak Mayil görünürde yoktur. Haber vermeden eve gittiğini düşünürler ve Mayil’in evinin yolunu tutarlar.

- Gülizar bacı Mayil eve geldi mi?

- Yoo, sizinle beraber değil miydi?

Bu sessizliğin içine düşürdüğü şüpheli biliyordu Gülizar. Telaşlı yüreğine sükûtu yamayarak düştü yola. Dağa hep birlikte Mayil’i aramaya gittiler. Arkadaşlarından biri bir kayanın kuytusunda Mayil’in cansız bedenini bulur. Lakin bunu Gülizar’a nasıl diyeceğini bilemez. Gülizar’ı Mayil’i bulduğu yere götürür. Ciğerine kadar soğuğu yalamış Mayil’in cansız bedenini gören Gülizar dilhûn bir fığan savurur günün geceye doğduğu vakitte...

“Bir ay doğar ilk akşamdan geceden, neydem neydem geceden

Şavkı vurur pencereden bacadan

Dağlar kış imiş yolcum üşümüş perişanım ben.”

Gözünden sakınıp ömrüne meftun olduğu adamın yası sinisini sardığında tarumar olmuş hayallerin toprağına bir avuç ağıt bırakır insan. Ne zamanki ölümün gerçek yüzüyle karşı karşıya kalır; o zaman anlar hicranın mâtemini.

Yası kalır insandan geriye, acısı, yaşadıkları, yaşayamadıkları kalır.

“Uykusuz mu kaldın dünkü geceden, neydem neydem geceden

Uyan uyan yâr sinene sar beni..

Yüce dağ başından aşurdun beni, neydem neydem yâr beni.

Tükenmez dertlere düşürdün beni

Dağlar kış imiş, yolcum üşümüş; perişanım ben.”

İnsana yâriden yâdigâr bir ağıt mı kalır geride? Bu tahammülfersâ ıstırapı hangi kelâm üstlenir, hangi sevdanın âkıbeti gurbet olur ki? Mecâli kalmamış yüzlerce kelime sıraya girse yine de bir “yalnızlık” edemez...

Ölümün konuştuğu yerde her şey susmaz mı?

Olmasa “Öte Dünya ”ya iman ölümü ağrılıyamaz insan.

Hülâsa; vakur bir teselli kalsın cümlemize armağan...

AİLEDE MAHREMİYET

▲ PROF. DR. AHMET AKIN

Mahremiyet insanın saygınlığını ve onurunu koruyan özel bir alanı tanımlamaktadır. Diğer tüm canlılardan farklı olarak, beden mahremiyeti ve ev mahremiyeti ilkel kabileler de dâhil her insanda doğuştan var olan doğal bir duygudur. **Mahremiyet sadece kadın erkek ilişkilerine indirgenebilecek kadar basit bir kavram değildir, sözün ve hatta düşüncenin bile mahremiyeti vardır.**

Kuran'da tecessüs olarak adlandırılan ve insanların özel yaşam alanlarını merak etmek, incelemek anlamına gelen özellik düşünsel bir mahremiyet ihlalidir. **Mahremiyet bir kişinin bir başkasına yasak ve haram olan özel alanıdır. İnsanların birbirlerinin mahremiyet alanlarına özen göstermeleri sosyal güveni artırır, toplumsal huzuru tesis eder ve sağduyunun hâkim olmasına yardımcı olur.** Bebeklikten itibaren gelişen ve her bir gelişim döneminde farklı gelişim

ödevlerini yerine getirmeyi ve farklı sorumluluklara yönelik farkındalık kazanmayı gerektiren mahremiyet kavramı, insanoğlunun yaşamında çok geniş bir yelpazede ortaya çıkmaktadır.

Mahremiyet; mimaride, sanatta, eğitimde, aile içinde, bireyin kendi iç dünyasında, medyada, televizyonda, gazetede, sosyal medyada, giyim kuşamda, modada kısaca yaşamın her anında ihlal edilmesi olası olan ve ihlali durumunda insanoğlunun onur, şeref ve haysiyetiyle ilgili problemleri beraberinde getiren bir olgudur. Günümüzde özellikle sosyal medyanın etkisiyle önemini kısmen yitiren mahremiyet algısı, evlilik, aile yaşamı ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve güçlenmesinde temel teşkil etmektedir. Artık ev ve aile içi mahremiyet algısı giderek gücünü yitirmekte, insanlar aile içi özel yaşamlarını rahatlıkla paylaşabilmekte ve çocuklarının en özel görüntülerini

insanların nazarına sunabilmektedir. Kadim kültürümüzde, kadınların ve erkeklerin evlerin giriş kapılarında farklı tokmaklar kullanarak tokmağın sesine göre evin içindeki hane halkının gelen kişinin kadın mı yoksa erkek mi olduğunu anladığı ve ona göre hazırlık yaptığı bilinmektedir. Bu kadar hassas bir mahremiyet anlayışından hangi arada bu kadar özelini ifşa etmekten çekinmeyen bir toplum haline geldiğimizi hepimiz sorgulamalı ve bunun nedenlerini irdeleyerek gerekli önlemleri almalıyız. Aksi takdirde sınırları rahatlıkla aşarak, hayvanî ve nefsanî arzuların güdümünde giderek, insan olma vasıflarından uzaklaşarak kendini küçük düşürebilir.

Biz Mahremiyeti Değil Mahremiyet Bizi Korur

İnsanoğlu mahremiyetini korumaya özen gösterdiği oranda kendini de korumuş olur. Mahremiyetin zıddı teşhirciliktir. İnsanın sadece ailesine ve çocuklarına özel belli yaşam alanları olduğu gibi çocuklarına da özel olması gereken alanları vardır. Öncelikle aile içinde mutlaka mahremiyet kavramının belleklerde net bir şekilde yerleşmesi gerekmektedir. Mahremiyete özen gösterdiğimizde;

- ✓ Kendimizin ve diğer insanların özel alanının farkına varabiliriz,
- ✓ Günlük yaşamda ve sosyal ilişkilerde kendi özel alanımızı koruyabiliriz,
- ✓ Kendimiz ile çevremiz arasına sağlıklı sınırlar koyabiliriz,
- ✓ Kendimizin ve diğer insanların özel alanlarına ilişkin farkındalık kazanır ve bu alanları korumak için özen gösteririz.

Böylece hem insanlara saygı duymayı öğrenebilir hem de insanların bize saygı duymasını sağlayabiliriz. Ahlâkî, dinî, sosyal ve kültürel bir dizi problemi önleyebiliriz.

Mahremiyet insanların bakılması, dokunulması, hakkında konuşulması ve dinlenilmesi yasak veya haram olan mahrem alanlarının neler olduğunun bilgisini bize verir. Bu nedenle aile içinde ebeveynlerin çocuklarına mahremiyet eğitimi vermesi son derece önemlidir. Mahremiyet bilincini çocuklarımızda ve kendimizde geliştirdiğimizde;

- ✓ Kendimizi daha değerli bir varlık olarak hissederiz,
- ✓ Olumlu bir benlik kavramı oluşturabiliriz,

- ✓ Kendimize ve karşı cinsteki bireylere ait sosyal görev ve rollere ilişkin farkındalık geliştirebiliriz,
- ✓ İnsanlarla aramızda güven ve saygıya dayalı bir ilişki kurabiliriz,
- ✓ Anormal ve patolojik düşünce, tutum ve davranışlardan uzak durabiliriz,
- ✓ Aileyi ve toplumu yok eden fuhuş, zina ve teşhircilik gibi hastalıkların önüne geçebiliriz.

Yani mahremiyet bireyin onur ve şerefini koruduğu ve güçlendirdiği gibi aile ve toplumun da harcını ve mayasını da oluşturmaktadır.

Mahremiyet Eğitimi Nasıl Olmalı?

Her gelişim döneminde mahremiyetle ilişkili farklı görev ve sorumluluklar devreye girmektedir. Öncelikle mahremiyet algısı ve eğitimi ile biz çocuklarımıza utanç hissi veya çekingenlik duygusu değil aksine vakar ve şuur kazandırdığımızın farkında olmalıyız. İstedığımız şey kendini ifade edemeyen, hakkını savunamayan ve kendinden utanan nesiller yetişmesi değildir. Aksine kendine ve başkalarına eşrefi mahlûkat (yaratılmışların en şerefli) gözüyle bakabilen ve Allah'ın yeryüzünde bir halifesi olarak hem kendisinin hem de ailesinin ve diğer insanların onuruna yakışan ilişkiler kuran insanlar

yetiştirmektir. Bizim toplumumuzda maalesef son 200 yıldan beri İslami ve fitrî (yaratılışa uygun) terimleri kullanmak bir aşağılık kompleksi olarak görüldüğü için mahremiyet eğitimi denilince bireyi geriye götüren ve toplum içinde pasifize eden bir eğitim algılanmaktadır. Öte yandan Batı'nın dayattığı ve nesilleri, bireyleri ifsat eden (doğasını bozan), ahlak ve namus algısını yerle bir eden, ergen yaşlarda çocukların cinsel birlikteliklerini karşı cinsi tanıma adı altında meşru gösteren cinsel eğitim denilince son derece modern bir eğitim gibi algılanmaktadır.

Mahremiyet eğitimi, çocuklarımızda en başta Rablerinin emirlerine ve mümin vakarına ve şuuruna uygun davranmanın oluşturduğu ulvi bir tatmin duygusunun gelişmesine yardımcı olur. Bunun yanı sıra insan olmanın verdiği değer ve kendini yönetebilme duygusunu ve gücünü çocuklarımıza kazandırmış oluruz. **Mahremiyet eğitimi, çocuklarımızı denetlemek ve kontrol etmek değil onlara kendilerini denetleyebilme ve kontrol edebilme gücünü kazandırmak demektir. Mahremiyet eğitimi dış denetimli değil iç kontrol odaklı bireylerin yetişmesine yardımcı olur.** Burada önemli olan çocuklarımızda bir algı ve mahremiyet bilinci oluşturmaktır, her davranışlarına müdahale etmek değil.

Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi

Çocuklarımıza mahremiyet eğitimi verirken dikkat etmemiz gereken en önemli nokta onların duygusal

gelişimlerine zarar vermemektir. Toplumumuzda sık kullanılan ayıp, günah gibi kelimeleri kullanmak çocuklarımızda bilinç oluşturmak yerine duygusal anlamda gerginlik ve kaygı yaşamalarına ve bu hisleri bilinçaltına atmalarına yol açmaktadır. Önemli olan farkındalık geliştirmektir. Bu nedenle çocuklarımıza bir şeyin neden uygun olmadığını, neden mahremiyete aykırı olduğunu veya neden yapmaması gerektiğini mutlaka onun anlayacağı dille izah etmeliyiz. **Bunu yaparken de en iyi yöntem model olmaktır**, böylece mahremiyet eğitimi doğal bir şekilde çocuğa kazandırılmış olur.

Çocuklar iki yaşına kadar dürtüleriyle (id) hareket etme eğilimindedir, her şeyi denemek isterler ve kendilerine neyin zarar vereceğini pek fazla idrak edemezler. İki yaşından sonra egonun gelişmeye başlamasıyla mantıklı ve bilinçli biçimde kendilerine yararlı olanları ayırt etmeye başlayabilirler. 5 yaşından sonra ise artık toplumsal kuralların farkına varabilir, ahlaki değerlere uygun davranmaya başlayabilirler. Çünkü vicdan gelişimi hızlanır ve süper ego gelişir. Bu nedenle bu yaşlardan itibaren yapmaması gereken ve mahremiyete uygun olmayan durumları, gerekçeleri çocuklarımıza izah ettiğimiz takdirde onlardan uygun bir karşılık bulabiliriz.

Anne babası da olsak, çocuğumuzu istemediği bir durumda zorla öpmeye, dokunmaya, sevmeye çalıştığımızda çocuğumuzda "ne yaparsa yapsın kendini koruyamama" algısı oluşacağı için zamanla bunu tanımadığı yabancı yetişkinlere de geneller ve kendini koruma refleksi geliştiremez. Bu nedenle çocuğumuz istemediğinde onu öpmek, onu kucaklamamak ve fiziksel temas kurmamak onun yararına olacaktır. 2 yaşından itibaren çocuğumuza genital bölgelerinin gizlenmesi gerektiği ve başkalarına göstermenin uygun olmadığı anlatılmalıdır. Bu bölgelere de annenin dışında başkalarının dokunması önlenmelidir. Anne de sadece bakım ve temizlik sürecinde bu bölgelere dokunmalı, onun dışında oyun veya şaka amaçlı, hiçbir şekilde çocukların cinsel organlarıyla temas edilmemelidir.

Çocuklarımıza mümkün olduğu en erken yaşta vücudunu temizlemesi öğretilmeli, öz bakım becerilerini yerine getirecek konuma gelmesi sağlanmalı ve böylece başkalarının bakımına muhtaç olmayacak düzeye getirilmelidir. Çocuklarımızla cinsel bölgeleri ile ilgili şakalar yapmamalıyız, onları

severken cinsel bölgelerini teşhir etmelerini istemek çok büyük bir yanlıştır. Çocuklarımızı çıplak bir şekilde evin dışına göndermemeli, bizler de büyükler olarak buna hem ev içinde hem de ev dışında riayet etmeliyiz. Giyinme ile mahremiyet arasında büyük bir ilişki vardır, sistematik duyarsızlaşma ile yavaş yavaş nesil çıplaklığa alışmaktadır. Küçükken çıplak olsun bir şey olmaz, Çocuk çıplaklığa yani mahremiyete uygun giyinmemeye küçük yaşlarda alıştırsa onu ileride değiştirmeye çalışmak nafile bir çabadır.

Hem kendimiz hem de kardeşleri çocuklarımızın odalarına girerken onlardan küçük de olsa izin almalı ve böylece mahremiyet algısının gelişmesine zemin hazırlamalıdır. Kıyafet ve aksesuar seçiminde çocuklarımızın mahrem bölgelerini ön plana çıkarmamalıyız. Aldığımız elbiseler onların yaş ve cinsiyetlerine uygun olmalıdır. Özellikle günümüzde küçük çocuklara giydirilen bazı kıyafetler teşhirci yönler içermektedir. Küçük çocuklara asla makyaj yapılmamalıdır. Bu bir tür çocuk istismarıdır.

Çocuklarımızın giyim kuşamları kadar okudukları kitaplar ve izledikleri programlara, takip ettikleri sanal sitelere ve sosyal medya platformlarına karşı son derece dikkatli olmalıyız. Özellikle sanal ortamlarda her türlü tehlikeli içeriğe rahatlıkla ulaşılabilir. Ebeveynler olarak bizler de hiçbir sosyal medya ortamında çocuklarımızın resim ve videolarını paylaşmamalıyız. Reşit olmadıkları için onların onayı alınmamış olur ve ileride bu nedenle bir sorun yaşadıklarında sorumlusu

yasal anlamda da moral anlamında da biz oluruz. Sosyal medyada çocukların teşhir edilmesi bu çağın en büyük sorunlarından birisidir.

Ergenlerde Mahremiyet Eğitimi

Çocukluktan gençliğe geçiş dönemi olarak görülen ergenlik dönemi, karmaşa ve mücadelenin yoğun olduğu bir dönemdir. Ergen birey, her açıdan kendini sorgulamakta, bu sorgulamalar çoğunlukla bireyin sarsılmasına sebebiyet vermesine rağmen sonuçta bireyin felsefi ve varoluşsal açıdan gelişimine katkı sunmaktadır. Ergenlik dönemi özellikle krizlerin fazlaca yaşandığı bir dönemdir ancak bu sağlıklı bir kimlik gelişimi için gerekli ve önemlidir. Birey dini, felsefi, siyasi, ideolojik açılardan "Ben kimim?" sorusunu sıklıkla sorar ve buna bağlı olarak kendini yaşam zemininde bir noktaya konumlamak ister. Varoluşsal acı ve sancuların da yoğun biçimde yaşandığı bu evrede birey, yaşamının amacı ve anlamını, ne yapmak istediğini, yaşamının yönünü analiz eder. Ayrıca fiziksel değişim ve gelişimlerin yaşattığı sıkıntılar da bunlara eklenince bu süreç, birey için fırtınalı ancak bir o kadar da kritik bir evre olarak görülebilir.

Bu dönemin diğer bir özelliği ise ergenlerin özdeşim ihtiyaçlarıdır. Birey kendisi için önemli gördüğü kişilerle kendisini özdeşleştirir, onun davranışlarını, yaşam tarzını ve tutumlarını benimseyerek kendi yaşamına uygular. Birey bu durumda adeta ikinci bir yaşam yaşamaktadır.

Ebeveyn, öğretmen, akranlarından birisi, bir futbolcu, siyasetçi ve film yıldızı da olabilecek bu idoller kimlik kazanımı sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Yine ergenlik döneminin ortalarına denk gelen 14-16 yaşlarında, ergen benmerkezciliği denen süreç yaşanmaktadır. Bu süreçte bireyin, sanki dünya kendi etrafında dönüyor gibi hissetmesi oldukça sık görülen bir durumdur. Kendi söylediklerinin, düşündüklerinin en doğru olduğunu savunur. Duygularının başkaları tarafından anlaşılmasının güç olduğunu, bu duyguların ona özgü duygular olduğunu düşünür. Ergen, kendisini merkez alarak etrafındaki herkesin olumlu veya olumsuz şekilde kendisiyle ilgilendiği algısına sahip olabilir.

Ergenlik döneminde ebeveynler çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim geliştiremez ve onların dünyalarına girip onların bakış açılarından olaylara bakamazsa çocuklarını ellerinden kaçırma riski yükselir. Bu dönemde arkadan yönetim dediğimiz doğrudan başat ve otoriter bir tutum takınmadan ancak çocuğun ne yaptığının da her an farkında olacak biçimde bir tutum sergilemek gerekmektedir. Mahremiyet eğitimi de bu dönemde oldukça titiz bir tavırla verilmelidir. Çocuğa dadı veya mürebbiye gibi davranmadan onun varoluşuna saygılı biçimde ancak bir o kadar da bu eğitimin önemi ve zorunluluğu noktasında tutarlı davranarak orta yolu izlemek önemlidir.

Ergenlik dönemi cinsel gelişim açısından yoğun değişimlerin gözlemlendiği bir süreçtir. Ergenlik dönemi kızlarda 11-12 yaşlarında, erkeklerde ise 12-13 yaşlarında başlar ve 20 yaşına kadar devam eder. Bu yaşlar coğrafi koşulların ve güneşin, hormonlar üzerindeki etkisi nedeniyle kuzey yarı kürede biraz daha yüksek olurken güney yarı kürede bir yıl kadar düşebilir. Kız çocuklarında 8, erkeklerde ise 9 yaşından önce ergenlik belirtilerinin görülmesi normal bir durum değildir ve çocuğun kontrol ettirilmesi önemlidir. Ergenlik döneminde cinsel organların gelişimi son derece hızlıdır, kız çocuklarında bazı bölgelerde tüylenme, göğüs gelişimi ve menstruasyon (adet görme) bazı psikolojik ve sosyal problemlere ve çekingenliğe yol açabilir. Erkeklerde ergenlik döneminde genital bölge gelişmesi ve tüylenme ortaya çıkmaktadır. Bütün bunların yanı sıra ergenlik döneminde yoğun bir hormonal gelişim gözlemlenir, östrojen veya androjenlerin üretimi bu dönemde zirveye çıkmaktadır. Buna bağlı olarak ergenlik dönemi bireyin cinsellikle en çok meşgul olduğu evredir. Ergen birey; fiziksel, zihinsel, ideolojik, felsefi, dinsel ve cinsel gelişimleri aşırı biçimde yaşamasının yanı sıra bir de mahremiyete ve sosyal kurallara uymakla yükümlüdür. Bu son derece zor bir durumdur, bu nedenle ebeveynlerin son derece hassas olması gerekmektedir.

Ergenlik döneminde çocuğumuzun kardeşi varsa onunla yatakları ayrılmış olmalı, birlikte çıplak banyo yaptırılmamalıdır. Aksi takdirde sırf merak duygusundan kaynaklanan ve bazen de oyun şeklinde ortaya çıkabilecek olumsuz yaklaşımlar yaşanabilir ve bunlar uzun süre devam edecek travmatik duygulara ve psikolojik örselenmelere yol açabilir. İlkokula başladıklarında kız ve erkek kardeşlerin odaları ayrılmalı mümkün değilse yataklar arasına paravan çekilmelidir. Bu son derece önemlidir zira çocuklar aynı ortamda üstlerini giyinirken ve çıkarırken birbirlerinin mahrem alanlarını görerek mahremiyet ihlaline zemin hazırlanmış olur. Yine gece uyurken ve temizlik yaparken de aynı odada ergen kız ve erkek rahat davranamaz. Ayrıca çocuklarımız için odalarında, iç çamaşırlarını ve özel eşyalarını koyabilecekleri özel dolap ayırmak, onlarda mahremiyet algısının gelişiminde oldukça önemlidir. Bu özel dolaplar onların izni dışında karıştırılmamalıdır.

Ev içinde olduğu kadar çocuklarımızın ev dışındaki mahremiyetine de özen göstermeliyiz. Çocuklarımız ne kadar terleseler de elbisesiz ve üstleri açık bir şekilde dışarıda oyun oynamamalıdır. Yine çocuklarımız yalnız başına bir yetişkinle aynı ortamda bulunmamalıdır. Yaşanan bir travmatik olay bazen aylar bazen yıllar sonra öğrenilebilmekte ancak bu olumsuz olayların ve istismarların etkisi çocuklarımızda anında ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle bizlere söylemekten çekindiği veya birilerinin "Sakin bunu kimseye anlatma." dediği bir olayın olup olmadığını zaman zaman onlara sormalıyız. Ancak çocuklarımız da bizlerle bir şeyi paylaştığında bizden olumsuz bir tepki almayacağına emin olmalı ki sorunlarını bizimle paylaşabilsinler.

Özellikle günümüzde ergenlerin olumsuz söz ve davranışları kolaylıkla öğrenebilecekleri birçok mecra bulunmaktadır. Kız ergenlerin giderek daha erkeksi, erkek ergenlerin ise giderek daha kadınsı eğilimlere yakınlık gösterdiği bu çağda çocuklarımızın hangi kaynaklardan beslendiğinin her an farkında olmalıyız. Küfür, argo ve terbiyesiz hareketleri öğrenebileceği ortamlardan uzak durması için çaba harcamalıyız. Kendimiz de ebeveyn ve yetişkinler olarak olumlu rol modellik teşkil etmeli ve çocuğumuz mahremiyete uygun davranışlar ve sözler sergilediğinde onları hem aile içinde hem de başkalarının yanında övmeliyiz.

Çocuğumuzun evde yalnız kalması gerekiyorsa veya eve bizden önce geliyorsa kapıyı kimseye açmamasını tembihleyerek kapıyı açmak için ısrarcı davrananlar olması durumunda hemen polisi veya bir yakınını

aramasını istemeliyiz. Günümüzde hırsızlık, gasp, organ kaçakçılığı, fiziksel ve cinsel istismar, çocukları rehin alma gibi olumsuz durumlar sık yaşandığı için bizim başımıza gelmeyeceğini düşünmemeli ve mümkün olduğunca çocuklarımızı evde yalnız bırakmamalıyız. Çocuğumuz hoşlanmadığı durumlarla karşılaştığında, itiraz etmeyi, bağırma ve kaçmayı bilmelidir. Başkalarının evine misafirlığe gittiğimizde odaların kapılarının tamamen kapalı olmamasına dikkat etmeli arada oyun oynarken çocukları kontrol etmeliyiz. Unutmayın küçük ihmaller büyük travmalara yol açabilmektedir.

Sosyal Medyada Mahremiyet Mücadelesi

Bundan 10 yıl önce evimizin içini namahremden koruduğumuzda mahremiyetimiz ihlal edilmezdi. Maalesef günümüzde evimizin içi herkesin telefonunda, sadece evimizin içi değil eşimizle yakınlarımız, yediğimiz, içtiğimiz, ev hali görüntülerimiz, her şeyimiz. Eskiden gündüz tül perdeyi akşam olunca da güneşliği kapatır evimizin dışarıdan görünmemesi için iğne ucu kadar açık alan kalmamasına özen gösterirdik, çaba harcardık. Stor ve zebra perdelerin pencerelerimize asılması mahremiyet algımızın sarsılmasına ilk darbeyi vurdu, artık kimseden gizleyecek bir şeyimiz kalmamış gibi.

Sosyal medyada yapılan paylaşım ve beğenilerde artık neredeyse hiçbir sınır kalmamış gibi. Sizler sadece yakınlarınızın bulunduğu platformlarda paylaşsanız bile sosyal medyaya düşen bir görüntü veya ses tüm dünyaya kısa sürede yayılabilmektedir. Bu nedenle istismarlara ve kötü niyetli insanların emellerine alet olmamak adına paylaşım ve beğenilerde son derece titiz davranılmalıdır.

Selamle kalınız, selamette olunuz...

İNANDIĞIMIZ DEĞERLERİN NE KADARINI SOSYAL HAYATA YANSITABİLİYORUZ?

▲ İLKAY CAN

Hepimiz içinde yaşadığımız toplumda sosyalleşiriz. Dinimizi de toplumdaki deneyimlerimiz sonucu içselleştiririz. Dinsel sosyalleşme, kişinin içinde yaşayıp kültürünü paylaştığı toplumun bütün yönleri ile dini inanç, norm ve pratiklerini öğrenip içselleştirmesi olarak anlaşılabilir. Dinsel sosyalleşme sürecinde kişi toplumun dinsel kültürünü kazanır, bu kültürü kişiliği ile bütünleştirir ve böylece dini hayatında toplumsal çevreye uyum sağlar. Sosyolojiye göre insanlar kendi dinlerini diğer insanlardan öğrenmekte ve kazanmaktadır. (Zukerman 2006 ;99)

Bu sosyolojik bakışın yanına bir de Kur'anî bakış açısını belirtirsek; İnsanların fitrat gereği inanmaya elverişli yaratıldıkları, kişi, inanç değerleri ile öncelikle içinde doğduğu toplum ve ailede tanışır. İnsan kendisine verilen irade sayesinde iyi ve kötüyü birbirinden ayırma ve tercih etme kabiliyetiyle donatılmıştır. Kur'an Kerim'de "Elbet onu amacına ulaştıracak olan doğru yola biz yönelttik; ya iman eder veya inkâr eden biri olmayı kendi tercihine bıraktık." (İnsan Suresi 3) geçer.

İnsan bu tercihini bilinçli yapabilir ise, Allah kuluna **Furkan'ı** yani doğruyu yanlıştan ayırma kabiliyeti ikram eder. Ama "akletmeyen" çoğunluk içinde yer alırsa; toplum, aile ve arkadaşları nereye çekerse oraya yönelecektir.

Kendi ülkemizi özelinde değerlendirmemiz gerekirse -ki Ahiret suallerinin büyük çoğunluğu en yakınımızdakilere karşı sorumluluklarımız üzerinden olacaktır - Bununla ilgili yaptığım bir çalışmanın sonuçlarını aktarmak isterim.

2018 2019 dönemi Medeniyet Üniversitesi yüksek lisans araştırma konum "**Sosyal Hayatta Dinin Rolü**" idi. Danışman hocamın rehberliğinde "**İnanığımız değerlerin ne kadarını yaşadığımız topluma yansıtabiliyoruz?**" sorusunun cevabının bulmaya, bulduğumuz cevaplar üzerinden toplumumuzu anlamaya, anladıklarımızı üzerinden de toplumsal ilişkilerimizi bir müslüman olarak biraz daha anlamlandırmayı istedik.

Çalışmamız kapsamında 132'si kadın 92'si erkek olan, 18

yaş üstü ve toplumun farklı kesimlerinden seçilmiş 224 kişinin katılımıyla araştırma anketi yaptık. Araştırmamız 5'li Likert ölçeği ile yapılmıştır. Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri SPSS 20 Paket programı ile yapılmıştır.

Araştırma anketimizin sorularına, deneklerin verdiği cevapları maddeler halinde orantılayarak bilginize sunmak isteriz.

1. Günlük yaşamımdaki önceliğim Allah rızasını kazanmaktır. (%61,7 kesinlikle katılıyorum, %32,05 katılıyorum, %3,3 kararsızım, %1,43 katılmıyorum, %1,43 kesinlikle katılmıyorum)
2. İnanığım dini değerlere göre çocuk yetiştiririm.
3. Yapabildiğim en iyisini yapmak Allah'ın emridir.
4. Çocuk yetiştirmede örnek olarak Peygamberimizin metodunu benimserim. (%57,89 kesinlikle katılıyorum, %33,97 katılıyorum, %6,22 kararsızım, %0,95 katılmıyorum, %0,95 kesinlikle katılmıyorum)
5. Evimde ailece misafir ağırliyorum.
6. Aile ortamında mahremiyet kurallarını önemserim.
7. Komşuluk ilişkilerim benim için bir ibadet niteliğindedir.
8. Trafikte kurallara uyarak kul hakkına özen gösteririm. (%50,23 kesinlikle katılıyorum, %42,1 katılıyorum, %6,69 kararsızım, %0,47 katılmıyorum, %0,47 kesinlikle katılmıyorum)
9. Yaşadığım dünyayı temiz tutmak Allah'ın emridir. (%73,2 kesinlikle katılıyorum, %24,4 katılıyorum, %0,47 kararsızım, %0,47 katılmıyorum, %0,95 kesinlikle katılmıyorum)
10. Sokakta selam verirken toplumda huzurun çoğalmasını amaçlarım.
11. Allah rızası için ağaç diker ve yeşili korurum.
12. Sağlığımı dikkat ederim, çünkü bedenim bana emanettir.
13. İsraf etmeyerek nimete hürmet ederim.

14. Allah rızası için sadaka verirken elimdekilerin en iyisini veririm.
15. Günaha girmemek için gıybet edilen ortamdaki uzaklaşırım.
16. Sünnet olduğu için hasta ziyaretini önemserim.
17. Allah'ın emri olduğu için anne ve babama hürmet gösteririm. (%65,55 kesinlikle katılıyorum, %28,7 katılıyorum, %3,34 kararsızım, %1,4 katılmıyorum, %0,97 kesinlikle katılmıyorum)
18. Günah olduğu için yalandan uzak dururum.
19. Hayvanlara merhameti dinimizin emri olarak görürüm.
20. Temizlik imandan olduğu için kişisel ve çevresel temizliğe özen gösteririm. (%71,2 kesinlikle katılıyorum, %25,35 katılıyorum, %1,43 kararsızım, %0,97 katılmıyorum, %0,97 kesinlikle katılmıyorum)

Veriler Üzerinde Maddeleri Bütüncül Olarak Değerlendirdiğimizde Bizlerin Değerlendirmelerimiz;

Görüldüğü üzere Türk toplumu sekülerleşmeyi, din ile yaşamın arasını kopararak, yaptığı her güzel alışkanlığı din adına değil de, insanlık adına görmektedir. Bu araştırma bize toplumumuzun inandığı değerleri geleneklerine ve mevcut düzene göre şekillendirdiğini görüyoruz.

Bilimsel bir çalışma temel olarak olguyu anlamaya dönük olarak yapılır ve genelde orda bırakılır. Bu ülkeye sevdalı kendince dinine hizmet gayesi bulunan bizlerin hiçbir çalışmamızı "olguyu tarif etme" kısmında bırakmamamız gerekmektedir. Sorumluluklarımızın idrakinde olup, etkinlik alanlarımızda inisiyatif kullanıp olguyu olması gerekene yaklaştıracak çabaların içerisinde olmamız en sade Müslümanımızın dahi görev alanındadır. Bizler bu asrın şahitleri olarak kendi nefsimizden/benliğimizden başlayarak inandığımız değerleri tekrar gözden geçirip, Kur'anî bir bakış açısıyla yapılandırmamız gerekiyor. Vahyin inşa ettiği paradigma değişikliğine ihtiyacımız var. Vahyin inşa ettiği nesil, hayatın tüm veçhelerine kendi rengini sunduğu gibi belki en zayıf olduğumuz kültürel hayata da can suyu olacaktır. Böyle bir çabanın ürünü olan bir nesil ahlakıyla, nezaketiyle dürüst ticaretiyle toplumu İslam ile huzura kavuşacaktır.

Bunu yapabilmek için de Allah Resulünün çağdaşı olmalıyız. Tıpkı o güzel Nebi gibi karakterimize merhamet ve nezaketi işlemeliyiz. O'nun yolunda emin kişilerden olmayı başarabilirsek, yaptığımız her salih amelin topluma yansıyan salihatlarını çoğaltırız. Böylelikle sırf kendimizi değil, toplumu düzetmek bizim yaşam şeklimiz olacaktır. Toplumsal sonuçtan bağımsız olarak İnşaAllah bu çaba bizi ve kendi neslimizi sahil çizgide tutacaktır. Belki de günümüzün dindar ailelerinin çocuklarında da çokça gördüğümüz "düzene ayak uydurma" kolaycılığı ebeveynlerinin bu gayretten kopmalarının neticesidir. Kim bilir. Allahuallem.

Allah adına halife tayin edildiği bilincini taşıyan mümin kişi; toplumun derdiyle dertlenecek ve her platformda elini taşın altına koyma liyakatinde bulunacaktır. İhtiyacımız olan sorumluluk sahibi müminlerden oluşan şahsiyetler çoğaldığında, toplumda Allah'ın Es Selam ismi gereği barış, huzur, sulh tecelli edecektir. Böylesi imanlı bir neslin çocukları umut olacak, öncülerden olacaktır. İnanığımız dini değerleri, gündelik yaşamın içine yaymadıkça bunu başaramayız.

Bizden istenen yaşadığımız toplumu okumamız, (Yaratan Rabbin adıyla), sorgulamamız, akleden kalbimizle yakın tarihimizi değerlendirmemiz kişisel olarak, tercihimizi belirlerken de kendi doğrularımızın değil Allah'ın ve Peygamberinin doğruları ışığında belirlememiz emredilmektedir. Toplum ne kadar yanlış dayatsa da, bizden tıpkı Hz. İbrahim gibi yalnız kalmayı göze alabilmemiz istenir. Rum Suresi 31 -32 de buyrulduğu üzere, "Bütün gönlünüzle Ona yönelin, O'na saygısızlıktan sakının, namazı kılın ve şirke sapanlardan, dinlerini parçalayıp (her bir grubun kendindekini beğendiği) fırkalara ayrılanlardan olmayın."

Selam ve dua ile..

KÜLTÜREN KÜLTÜRE UZANAN İNSANLIĞIN SERENCAMI

▲ İSMAİL YÜKSEK

İnsanlık tarihinde önemli bir yer tutan "Kült" kavramı Latince "cultus" kelimesinden türetilmiş ve ilk olarak 17. yüzyılda kullanılmıştır. Kültür terimi ile hem anlam hem de ses olarak benzerlik gösteren bu kavram 19. yüz yıla gelindiğinde "dini tören" anlamında kullanılmış ve zamanla bir inanç hareketine aşırı bağlılık duyulması anlamı yüklenmiştir. Kültler, sosyolog Howard P. Becker'in çalışmalarıyla 1930'lu yılların başından itibaren sosyolojik araştırmaların önemli konularından biri olmuştur. Bazı mezhepler ve yeni dini hareketler, kült olarak nitelendirilmiştir (1). Kültler ayrıca Amerikan Psikiyatri Sözlüğünde "bir dogma yahut dini öğretiyeye dayalı, genelde toplumun kabul görmüş inanç ve değerleriyle karşıtlık gösteren inanç ve ritüeller sistemi" olarak tanımlanır (2).

Toplumların oluşturduğu ve nesilden nesile aktarılan kültürlerin temelinde "Kült"ler vardır. Kült'ten kültüre dönüş süreci ile tarihi çağlar arasında ciddi paralellikler vardır. Tarih öncesi dönem insanların yaşantıları, inançları, kült ve kültürleri yaşadıkları çağın gerçekleri ve coğrafyaları ile uyumludur. İlk çağ insanı avcılık toplayıcılık ile uğraşırken Kabataş Dönemini yaşıyordu. Zamanla sadece ekonomik uğraşlar değil sanat anlayışı ve kültürler de değişti. Maden Çağ daha ince işçilik gerektiriyordu ve bu beceri ancak insanlık tarihinin ortak birikimi ile mümkündü; öyle de oldu. Kaba taş ile başlayan süreç mikrometre ölçeğinde yapılan çalışmalara kadar uzandı. Aslında toplumların yaşadığı bu tekâmül süreci bir çocuğun gelişimi ile ciddi benzerlikler taşımaktadır. Bir çocuk önceleri büyük cisimleri kavrayabilir ve algılamak, zamanla ince motor kaslarını kullanarak çok daha ince işler ortaya koyabilir ya da fikirler üretebilir.

Tarihi çağların sınırlarını belirlemek tüm dönemlerde tartışılmalıdır. Sanırım en isabetli bakış açılarından biri: **"Tarihi dönemlerin belirlenmesinde başat faktör ortaya koyduğu küresel etki ve sonraki nesillere sağladığı hareket alanıdır"**. Bu gerçekten hareketle yazının icadı en çok öne çıkan gelişmedir. Çünkü yazının icadı sadece bireyleri değil toplumları, sosyal ilişkileri, sanatı ve devletlerarası ilişkiler gibi birçok alanı derinden etkilemiştir. Öyle ki kültürün en önemli taşıyıcılarından ve aktarım araçlarından biri haline gelmiştir. Çağımızın en ileri teknolojilerinin temelinde yine Sümerlerin insanlığa kazandırdığı yazı vardır. Toplumların ortak hislerini

yansıtan "Kült"lerin bu süreçten etkilenmemesi mümkün değildir. Eski dönemlerde başta "Kült" ürel anlamda değişim çok daha yavaş gerçekleşirken, günümüzde bu sürecin çok daha hızlı gerçekleştiğini söyleyebiliriz. İnsanların olaylara ve nesnelere yüklediği anlam tarihi süreçte bir nesil sonra bile ciddi manada farklılaşabiliyor. **Bilgiyi üreten, işleyen ve ürüne dönüştürebilen toplumlar bu gelişim sürecinden kazançlı çıkmış ve bu kazanımı gelecek nesillere kültür mirası olarak bırakabilmişlerdir.** Hatta "entelektüel bakış açısını kazanmak için en az üç nesil önceden okumuş olmak gerekir" tezi buraya dayanmaktadır. Ancak bazı toplumlar da vardır ki olayı sadece somut-sembolik açıdan ele almış ve başta bilgi olmak üzere üretimden uzak kalarak birer tüketim toplumuna dönüşmüştür. Hatta bilim insanı olarak bilinen birçok insanın dahi taşıdığı tüketim kaygıları (aracını ve evini yenilemek gibi) ruhunun feodaliteden beslendiğini ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Bu tür toplumlar göçebelikle başlayan süreçleri insanın fitratı ile uyumlu yaşam alanlarına dönüştürememiştir. Şehirlerde yaşayan birçok insanın "şehirli" olamaması bu **tekâmül** sürecinde ve kültürel dönüşüm noktasında iyi bir sınav verememesiyle alakalıdır. Değişime ayak direten insanların bir araya gelerek şehirlerde "Getto" tarzı yapılar oluşturması değişime karşı dirençli olmalarından kaynaklanmıştır. Bu tür toplumlarda ortaya çıkan "Kült" ürel yapıların temeli pagan anlayışına dayanmaktadır.

Bugün büyük şehirlerde her türlü teknoloji altyapıya rağmen insanların birbirleri ile olan ilişkileri ilk çağlardaki temel duygu ve motivasyonlardan çok farklılaşmamıştır. Geçmişte bir kabileden çakmak taşına verilen önem ve önem bu gün işlevlerinin ötesinde anlam yüklenen cep telefonlarına verilmektedir. Algı ile ilintilenen her kültürel çaba ve görüntü geçmişte gerçeklikten koparılarak üretildiği gibi, bu günde mutsuz ailelerin "mutlu enstantaneleri" dolaşımında bulunmaktadır.

Kültür üretimi bireysel bir çaba değildir. Birlikte kendilerine ortak "kült" üretmiş ilişkiler ağında bulunan insanların ortak faaliyetlerinin sonucunda çıkar. Geçmişte ve bugün bu ortak "kült"ler ortak "ikon"lar etrafında pagan davranışlar olarak kendini gösterir.

Pagan Kült yapılarının ve müntesiplerinin ortak özellikleri şunlardır:

✓ **Üyelerin** sorgusuz sualsiz teslimiyet **göstermesi ve kişiliksizleşmesi beklenir,**

✓ Grup liderinin şahsında onun inanç ve düşünce sistemine, ideolojisine ve paradigmasına mutlakiyet atfederek, sorgusuz bağlılığı itibar sebebidir,

✓ Liderlere yönelik gizem, grup ve liderlerine yönelik şüpheleri bastırması amacıyla kullanılır,

✓ Başta lider olmak üzere gruba itaat, mensupların aileleri ve arkadaşlarıyla bağlarını kopararak onurlu bir yalnızlığa kapılması sağlanır (hatta diğer insanlara acıyarak bakar),

✓ Muhalefet, sorgulama, şüphe ayıplanır, hatta cezalandırılır,

✓ Grup üyelerinin seçkin nitelikte olduğuna ve insanlığı kurtarma iddiasıyla hareket ettiğine inandırılır,

✓ Grup, topluma karşı "biz-onlar" algısına sahiptir ve bu durum, toplumun önemli bir kısmıyla sorun yaşamasına neden olur,

✓ Kutsal (!) amaçlarına ulaşmak için her yolun mübah olduğuna inandırılır (bu tavırdaki hassasiyet kişinin grupta statüsünü belirler),

✓ Bu kişilerin nazarında toplum cahildir ve gelecekleri onlara bırakılmayacak kadar önemlidir(!),

✓ Grup üyelerinin faaliyetleri için her türlü fedakârlığa hazır olması ve ölçüsüz zaman ayırması beklenir,

✓ Üyeler yalnızca aynı grubun diğer üyeleriyle birlikte yaşamaya, ticaret yapmaya ve sosyalleşmeye teşvik edilir,

✓ "Sürüden ayrılanı kurt kapar" düşüncesiyle üyeler arasında bir korku inşaa edilir,

✓ Grup üyelerinin düşünmesine gerek bırakmayan ya da nasıl düşünmesi, hissetmesi ve tavır takınması gerektiğini ortaya koyan bir sarmal içerisinde hareket edilir,

✓ Bu tür yapılar terör örgütlerine dönüşme potansiyelini daima güçlü olarak barındırır,

Tarihi süreç, insanların farklı gerekçe ve önceliklerle ortaya koyduğu "Kült" örnekleriyle doludur. İnsanları sembolik öğeler etrafında bir araya getiren bu yapılar buldukları toplumda değişime karşı dirençlidir ve geleneksel bir hiyerarşi ile hareket ederler. Genel olarak gizemli bir nitelik de taşıyan "Kült" tarzı yapıların "Pagan Kültür" e dönüşme

ihtimali her dönemde güçlü bir şekilde devam etmiştir. Dini öğretileri kullanmaktan çekinmeyen bu yapılar insanlar ile Yaradan arasında bir köprü görevi gördüğü tezini sürekli olarak canlı tutmuşlardır. Toplum nazarında yapılarını meşrulaştırabilmek için dini argümanları kullanmaktan çekinmeyen bu tür yapılara öncülük edenler, olumlu değişimler karşısında halkın menfaati için durduklarını ifade ederek menfaatlerinin devamını sağlamışlardır.

Elbette "Kült" tarzı oluşumlarla mücadele örneklerine de insanlık tarihinde birçok kez rastlıyoruz. Pagan kültürle mücadelede Hz. İbrahim'in çok önemli bir yeri vardır. Hz. İbrahim kırdığı putların (paganların) şahsında, onların rejimleri ile iktidarları ile mücadele ediyordu. Çünkü onlar menfaat sağlayan azınlık için insanları ezen rejimlerini, resmi dinleri olan putatapıcılıkla özdeşleştirmişlerdi. Peygamber Efendimiz (s.a.v) Hira mağarasından kendisine yüklenen ağır ve şerefli sorumlulukla şehre döndükten sonra Mekke'deki ilişkiler ağını "Yaratan rabbinin adıyla Oku"muş ve bu düzene şirk düzeni, düzenin sembollerini de şirkin sembolleri olarak tanımlamış ve onlarla mücadele etmiştir. Ayrıca Allah Rasülü çıplak ayaklı ve siyahi Bilal'i o dönemin en önemli "Kült" merkezlerinden Kâbe'nin üzerine çıkarıp ezan okutması bu pagan kültürden beslenen/menfaat devşiren gruplara verilen en güzel yanıtlardan biriydi (3). "Kült" tarzı yapılanmalar onlara ve düzenlerine karşı çıkan kitleleri önce hafife alarak dalga geçer, itibarsızlaştırmaya çalışır, durum ciddileştikçe sırasıyla hakaret ve fiziksel şiddeti kullanırlar. İş, menfaatlerine dokununca varlık-yokluk mücadelesini ortaya koymaktan kaçınmazlar.

Pagan kültürün modern versiyonları olarak aramızda dolaşan ve nesilleri ifsad eden bu yapılardan kurtulmak mümkün. Bunu sağlayabilmek için iradeli bir duruşa sahip olmak şart. Ayrıca mensubu olduğumuz yapılar içinde benliğimizi kaybetme riskine karşı dikkatli olmamız önem arz ediyor. Teslimiyetin kula değil Allah'a has kılınması gerçeğini, şairin de ifade ettiği "Bir ağaç gibi hür; bir orman gibi kardeşesine", "Kervanda yürü ama kendin ol" yaşama iradesi ile ortaya koymak gerekiyor. Ancak tüm bu olumlu tutum ve davranışlar İlahi mesajın insana yüklediği görevi referans aldığı zaman bir anlam ifade eder. Aksi halde farkına varmadan farklı bir ideolojinin "nesne"si olmak kaçınılmaz olur...

KAYNAKLAR

1-) <http://www.olaganustukanitlar.com/kult-nedir/>

<https://www.theatlantic.com/national/archive/2014/06/the-seven-signs-youre-in-a-cult/361400/>

2-) SAYAR, K. (2016), "Kült Psikolojisi", İstanbul: Gerçek Hayat Dergisi.

3-) <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BClt>

4-) YILMAZ, B. (2013), "Pagan Kültürün Paradigmaları", İstanbul: Özgün İrade Dergisi.

İNSAN, KÜLTÜR VE EĞİTİM...

▲ ABDULAZİZ TANTİK

İnsan, varlık hiyerarşisindeki müstesna yeri itibarı ile anlam üreten ve bu anlam üzerinden geleceği anı, değer ve birikim aktaran bir varlık/insan olarak kültürün oluşturucusudur. Her kültür ise içine doğan varlığa yönelik bir karakter inşa ederek öğreticilik vasfını harekete geçirir. İnsan, kültür ve eğitimi hayatının mihenk taşı kılan bir var olan olarak kendi vasfını en iyi gösterdiği bir alanı imler. Bu yüzden insan, kültürü inşa eder ve bu kültür üzerinden bir eğitim formasyonu oluşturarak kendi hemcinslerini eğiterek yeni anlamlar üretmeye devam edecek bir sistemin kurucusu olur.

İnsan, iradesi ile etrafına biçim veren varlıktır. İçinde var olduğu koşulları anlamlandırma ve değiştirme istidadını harekete geçirirken bir birikim elde eder. Bu birikimi öğretim süreci içinde diğerlerine aktarmayı da kendisinin varlığının bekası üzerinden yorumlayarak hayata geçirir. İnsan, anlam olarak kendisini, ilişkilerini, değerlerini ve beklentilerinin gerçekleştirilmesini aynı zeminde kaynaştırarak bir yaşama biçimi kurar.

İnsan, koşullar tarafından belirlenir denir. Bunun bir gerçeklik payı mevcuttur. Ancak, **insan kendi koşullarını değiştirme becerisine sahip olduğu gibi yeni koşullar üretme potansiyelini de taşımaktadır**. Bu konuda değişim insan olmadan düşünülemez olana tekabül eder. Fakat insanın kurucu unsur olarak yaşamın belirleyici unsuru olarak var olması, insanı etrafında olup bitene karşılık nasıl bir tepki vermesi gerektiğini ilzam eder. Bu da insanın içinde var olduğu koşullardan kendi koşullarına ulaşma ve yapma zeminine kadar uzanan bir tarihsel süreklilik içinde var olur. Ama kendi **dışından kendisine dikte edilen şartları kabullenme ve reddetme arasındaki gerilim** üzerinden sürekli kendini yeniden inşa edebilen insan, hem bir kültürün varlığını zorunlu kılarken bu kültürün aktarıcılığı ile de öğretim ve eğitim becerisini de sürekli kılmaktadır.

Kültür, insan edimlerinin ve zihni faaliyetlerinin dışarıya karşı geliştirdiği düşünsel veya kendiliğinden tepkiler üzerinden oluşmuş yargılara tekabül eder. Bu yargıların oluşumu ile bu yargılar süreci içinde oluşmuş kültürün

varlığı arasındaki dolaysız ve dolaylı bağı dikkate sunmakta yarar var. Dolaysız bağ, kültür tarafından biçimlenen insan tipine tekabül eder. Dolaylı bağ ise insanın tercihen içinde bulunduğu ve varlığının amacı kıldığı kültüre işarettir.

Kültür, insanın biçim kazandığı bir yapısal özelliktir. İnsan, var olduğu kültürü benimser ve o kültürün temel kodlarına ve değer biçimlerine uygun bir şekilde hayatını sürdürme azmini taşır. Eğer kültüre dair bir şüphe oluşursa kişide, o zaman kültüre yönelik eleştirel bir yaklaşım öne çıkar ve böylece kültür ile tepkisel bir ilişki geliştirilerek değişime açık bir yapı üzerinden kültür ile alışveriş başlanır. Ama bu süreçlerde hep eğitim; öğretim ve davranışlar estetiği bağlamında sürekli bir aktarımın varlığı kaçınılmazdır. **Eğitim, kültürün hem oluşumunda hem aktarımında ve hem de yenilenmesinde kaçınılmaz bir olgu, kurum ve yetidir**. Eğitim yetisi, kuruma dönüşmüş toplumsal yapılar, daha sağlıklı kültür imkânlarına sahip olurlar. Eğitim, insanın çocukluğundan itibaren ergenlik, orta yaşlılık ve yaşlılık süreçlerini kontrol altına alma ve ayrıca insanın kendi becerisini harekete geçirme gibi temel yapıyı da devreye geçirir. Ayrıca insan kendi özel istidadı ve kendi özel beğenilerini harekete geçirmede de eğitim önemli bir araçtır. Bu insanın kendisini gerçekleştirme zeminini kurması ancak kişinin aldığı eğitim ve bu eğitimi besleyen kültürün niteliği ile ilişkilidir.

Eğitim, insanın anlam arayışında doğal süreçten inşa edilmiş bir sürece geçişini besleyen temel bir kurumsallaşmadır. Eğitim, doğal olarak bütün varlık katmanlarında mevcuttur. İnsanda da bu doğal hal bulunur. İnsan, kendiliğinden hayata karşı şartlı refleksler geliştirir. Bu şartlı reflekslerin temel özelliği ise kişinin yaşamını sürdürürken kendini koruma güdüsü ile ilişkilidir. Ancak insan öğrenimini daha çok taklit üzerinden yapar. Taklit öğrenme sürecinin temel belirleyicisi konumundadır. İnsan, bu yüzden çocukluğundan itibaren öğrenme ve eğitilmeyi tabii şartlar üzerinden gerçekleştirir. Kendisi gibi bir insandan ve onu taklit ederek öğrenmesi eğitim olarak tanımlanır.

Eğitim, insanın vazgeçilmez özelliğidir. Eğitimi, anlamlı ve yararlı hale dönüştüren ise kültürün kendisidir.

Bu çerçeve içinde insan, kültür ve eğitim iç içe geçen katmanlara haizdir. Bu katmanlarda her bir kavramın kendi özneliği söz konusu edilebilir. Ve her bir kavram yekdiğerine muhtaç bir durumu işaret eder. Ancak temel beslenme kaynağı bizzat insanın kendisidir. Ama insanın gelişim dinamiklerine olan ihtiyacı ise kültürü güçlendirir ve derinleştirir. Kültür ise güçlü bir eğitim dinamiğine ihtiyaç hisseder. Eğitim dinamiği ise ancak güçlü bir insan ve onun eğiticiliğine dayanır. Böylece **döngüsellik** bir birini besleyerek ve tamamlayarak devam eder.

İnsan, kendi başına yaşama imkânına haiz değildir. Bu yüzden eril ve dişil diye ikiye ayrılır. Erkek ve kadın insanın tamlığı açısından kaçınılmaz bir yapıya sahiptir. İnsan, sadece karşı cinsi ile iletişim/ilişki kurmaz, diğer insanlarla da bir ilişki kurar. Bu ilişki ile oluşan birlikteliğe toplum, ilişkiler ağına da toplumsal ilişkiler adı verilir. Yani insan, sosyal bir varlık olarak öne çıkar. Tarihin hiçbir döneminde yalnız yaşayan tekil insana rast gelinmez. Bu durum, çoğul bir yaşamı ve ilişkiyi kaçınılmaz kılar. **Toplumsallık, ilişki üzerine kurulu, ilişki ise değerler skalası üzerine kurulu olma**

zorunluluğunu taşır. İster ontolojik hiyerarşi ister ahlaki hiyerarşi bir şekilde hiyerarşi toplumsallığın kaçınılmaz özelliği olarak öne çıkar. İşte bu hiyerarşi anlam üzerine bina edilir. Anlam ise bir kültür içinde varlık kazanır. Ve bu kültür ise eğitim üzerinden sürekli devingenlik ve varlığını uzun erimli sürdürme becerisi kazanır.

İnsan, kültürün temelini kurar. Kültür eğitimin temelini inşa eder. Eğitim, insanın anlamını yeniden temellendirir. Bu döngüsel yapı süreklileşerek insanı, kültürü ve eğitimi yenileme imkânı sunar. Çünkü değişim, her şeyde olduğu gibi insan, kültür ve eğitimde de kaçınılmaz olana tekabül eder. Durgunluk bir boyutu ile arınmayı, diğer boyutu ile de kokuşmayı içerir. Bu yüzden sağlıklı bir zemin için statik olan ile dinamik olan sürekli hareket halinde bir değişim dinamiği oluşturarak varlık alanını tazelemelidir ki bu tazeleme ve tazelenme ile birlikte yeni bir insan, kültür ve eğitim hayata geçirilebilecek kıvama gelsin.

İnsana değer vermek, kültüre değer vermeyi, kültüre değer vermek ise eğitime değer vermeyi içerdiği gibi eğitime değer vermek ise insana verilen değer göstergesi olur.

EĞİTİM, BİR VAROLUŞ SAVAŞI

▲ EBUBEKİR DİLEKÇİ

Her dünya görüşünün bir insan ideali vardır. Bu insan idealini gerçekleştirmek için eğitim süreçleri planlanır. Eğitim süreçleri sadece okulda gerçekleşmez. Hayatın bütünü bir eğitim alanıdır. İnsanlar beşikten mezara kadar öğrenmeye devam ederler. Bunun için hayatın tümünü kuşatan bir eğitim ufkuna sahip olmak gerekir. Çocuğun dünyaya geldiği ev ortamı onun ilkokuludur. Daha sonra oyun oynadığı park, bisiklet sürdüğü sokak onu eğitmeye devam eder. Okul dışı eğitim, formal eğitimle eş güdümlü olarak varlığını sürdürür. Aile insanı eğitir, sokak insanı eğitir, arkadaş insanı eğitir. Bir toplumun atasözleri, deyimleri, örf ve adetleri informal eğitimin en önemli parçalarıdır. Hepimiz içinde bulunduğumuz mahallenin rengine boyanırız. Okul içi ve okul dışı eğitimin sonunda ortaya çıkan insan prototipi bir milletin ortalama insan karakterini oluşturur.

Geçmişte formal eğitimden daha çok informal eğitim gerçekleşirdi. İnsanlar atalarından gördüklerini karakter haline getirirlerdi. Modern toplumlarda bireyin hayatını idame ettirebilmesi için daha çok kalifiye bilgiye ihtiyaç duyuluyor. Bu yüzden okullarda örgün eğitim zaruri

hale gelmiştir. En basitinden okuma yazma bilmek ve dört işlem becerisine sahip olmak günümüz dünyasının vazgeçilmez gereksinimleridir.

Örgün eğitim süreçleri planlanırken öğrencilerin yeteneklerine uygun eğitim almaları sağlanmalıdır. Yeteneğine uygun bir eğitim sürecinden geçen birey fark oluşturacak ve daha başarılı olacaktır. Günümüzde eğitim sisteminin en önemli sorunu, öğrencileri yeteneklerine uygun şekilde yönlendirecek mekanizmalardan mahrum oluşudur. Ne yazık ki cari eğitim sistemimizde tüm öğrenciler bir sınıfa doldurulup aynı eğitim-öğretim süreçlerinden geçmekte ve aynı sınavlara tabi tutulmaktadır. Oysa kendi gerçekliğiyle uyumlu eğitim gören öğrenciler tercih ettikleri meslekleri severek yapabilecek ve daha nitelikli işlere imza atacaklardır. Öğrencilerimizi yeteneklerine uygun gelecek planlamaları için anaokulundan başlayarak takip etmeli ve lise çağına geldiğinde karakterine uygun bir hedef doğrultusunda yönlendirmeliyiz.

Eğitim sistemimizin en önemli konularından biri de öğretmen niteliğidir. Çağımızda öğretmenin rolü gün geçtikçe değişmektedir. Öğretmenler bilgi aktarımı yapan bir konumdan uzaklaşarak daha çok rol model olma ve rehberlik etme konumuna geçmektedirler. Günümüzde öğrenciler öğretmenin kendilerine bilgi aktarmasına muhtaç değiller. Bilgiye sınıf ortamı dışında çok farklı kanallardan ulaşabiliyorlar. Eğitim teknolojilerindeki gelişme sonucu bireysel ve interaktif öğrenme yöntemleriyle bilgi edinmek daha kolay hale gelmiştir. Öğretmenin yeni rolü, öğrenciye bilgiye nasıl ulaşacağını ve bilgiyi nasıl kullanacağını öğretmektir.

Öğretmenin değişen yeni rolünün yanında hiçbir zaman değişmeyecek asli vazifesi, davranışlarıyla, hal ve hareketleriyle öğrencilere rol model olmasıdır. "Kulakların lafa doydugu bir dönemde gözler yaşantısıyla örnek olacak insanlar arıyor" sözü öğretmenlerin sahip olmaları gereken sorumluluğa dikkat çekiyor. Öğretmenler kendilerini vakfederlerse, mesleklerini bir dava şuuruyla yaparlarsa adanmış öğretmen olacaklardır. Adanmış bir öğretmen alacağı bir saat fazla ek dersin peşine düşmez. Derse üç dakika geç girip okuldan beş dakika erken çıkmamanın hesabını yapmaz. Kendi yaşantısıyla ideal bir insan nüvesi oluşturup öğrencilerine erdemli ve hikmetli bir hayatın yolunu gösterir. Adanmış öğretmen, sıradan bir devlet memurunun çok ötesinde, kutsal bir vazifeye uğruna görev yaptığının bilincindedir.

Eğitim fakülteleri, öğretmen adaylarına formasyon bilgilerinin yanında adanmışlık ruhu verecek bir eğitim ufkuna sahip olmalıdır. Yine eğitim konusunda faaliyet gösteren STK'ların üzerine büyük sorumluluklar düşüyor. Adanmış öğretmen ruhunu aşılacak için faaliyet gösteren ocaklara ne kadar çok ihtiyacımız var. **Hepimiz biliyoruz ki hiç bir eğitim sisteminin kalitesi öğretmenin kalitesini aşamaz.**

Okullarda süren eğitimi yönetmek kısmen daha kolayken okul dışı eğitime nüfuz etmek daha karmaşık süreçler üzerinde etkili olmayı gerektirir. Çoğu zaman yönetilemeyen, spontane gerçekleşen informal eğitim süreci nesillerin karakteri üzerinde daha kalıcı izler bırakır. Okulda verilen eğitim için belli amaçlar ortaya koyabilir, bu amaçların gerçekleşmesi için müfredatlar ve öğretim süreçleri hazırlayabilirsiniz. Okul dışı eğitimde böyle bir şansınız yoktur. Televizyon dizileri, şarkı sözleri, bilgisayar oyunları, filmler, vb. nesilleri kendi yöntemleriyle etkisi altına alır. Bu yüzden **eğitim sistemini toplumun sahip olduğu kültürden bağımsız düşünemeyiz. Kültür, sanat ve eğitim arasında ilmek ilmek örülmüş köklü bağlar bulunur. Bir dünya görüşü, kültür ve sanat alanında ne kadar çok eser ortaya koyarsa eğitim sistemine de o kadar çok katkı sağlamış olur.**

Geçtiğimiz aylarda Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN bir üniversitenin açılış programında yaptığı konuşmada kültür, sanat ve eğitim konularında öz eleştirilerde bulundu. Devletin bayındırlık hizmetleri konusunda elde ettiği başarının altını çizen Cumhurbaşkanı Erdoğan, kültür, sanat ve eğitim konusunda ne yazık ki aynı derecede başarılı olunamadığına dikkat çekti. Devlet iradesi her ne

kadar kültür ve sanatın önünü açan adımlar atsa da bir fikrin gelişebilmesi için daha özerk yapılara ihtiyaç duyulduğunu belirten Erdoğan, STK'lara, kültür ve ilim adamlarına büyük vazifeler düştüğünü ifade etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı bu tespitler, üzerimize düşen sorumluluğu bir kez daha ortaya koyuyor. Zor zamanlarda daha üretken, daha canhıraş çalışan insanımız ne yazık ki imkânların genişlediği ortamlarda rehavete kapılıyor. Fikri iktidara sahip olabilmek için kültür ve sanat alanında nitelikli eserler ortaya çıkarmamız, insanımızın ruhunu ve zihnini istila eden popüler kültür karşısında güçlü alternatifler üretmemiz gerekiyor. Bu cabalar eğitim sistemimizin kalitesinden asla bağımsız değildir çünkü kültür, sanat ve düşünce alanında ortaya çıkan kaliteli ürünler eğitim süreçlerini doğrudan etkileyecektir.

Bir fikrin gücünü ait olduğu kültür ve sanat belirler. Şiir, roman, tiyatro, sinema kitlelere istikamet veren sanatsal öğelerdir. Düşünce dünyası güçlü medeniyetler bu alanda çorak olan toprakları istila ederek kendilerine benzetirler. Kültür ve sanat, sırtını sağlam bir anlam dünyasına yaslamak ister. Yaslandığı anlam dünyasına göre insanın aklına ve ruhuna şekil verir. Bizler çok engin bir anlam dünyasının, büyük bir medeniyet tasavvurunun varisleriyiz. Ancak günümüzde bu büyük mirası sürdüreceğ, çağın idrakine söyletecek ürünlerden mahrum duruyoruz. Hz. Âdem'in varoluş hikâyesinden başlayarak Peygamber efendimize (s.a.v) kadar bütün peygamberler tarihi bizim insan prototipimizin nüvesini oluşturmaktadır.

Ortaya koyduğumuz yüksek kültür seviyesiyle adaleti, cesareti ve merhameti kuşanmış ideal insana ulaşmak en önemli gayemiz olmalıdır.

Sonuç olarak fikri iktidara sahip olmak için üç temel hususta mesafe kat etmemiz gerekiyor. Birincisi, güçlü bir anlam dünyası oluşturmamız. Nesillerin yetişmesi büyük ölçüde okul dışı süreçlerle gerçekleştiği için kültür ve sanat alanında etkili ürünler ortaya koyacak çalışmalar yapmalıyız.

İkincisi, öğrencilerimizi yeteneklerine uygun şekilde yönlendirmeli ve onlara karakterlerine uygun hedefler göstermeliyiz.

Üçüncüsü, eğitim sistemimizin en önemli unsuru olan öğretmenlerimizi adanmışlık ruhuna sahip muallimler olarak yetiştirmeliyiz.

TAŞI KONUŞTURAN MEDENİYET

▲ LEVENT UÇKAN

Medeniyetimizde sadece insan konuşmaz. Değil mi ki her varlık kendi lisanıyla Allah'ı zikretmekte, her şey O'nu gösteren bir ayet anlamı içermekte... Örneğin bir İslam mabedindeyseniz eğer, her parça size bir şeyler anlatır. Zira bu medeniyet, taşı konuşuran ve taşla konuşan, sadece taşla değil ahşapla, camla, kilimle, yazıyla velhasıl her şeyle konuşan, onlarla selamlaşan, her bir unsuruna tespih çektiren bir canlılık barındırır.

Mabetlerimizin dış duvarlarını aştığımızda sizleri cennet bahçeleri bekler. Cennet bahçelerinde dolaşır, Havz-ı Kevser'den içer, miraç basamaklarını çıkar ve mabette Kabe Kavseyn'e vasil olursunuz. Rabbin kulları arasına girer ve yirmi yedi kat sevaba bu birliktelikle ulaşırsınız. (Fecr, 27-30; Buhârî, Ezân, 30; Müslim, Salât, 272.)

Mademki **insan nisyanla maluldür ve vahiy bir hatırlatmadır**; (Sâd, 49.) âlemin tüm unsurları bu hatırlatmada kendi lisanlarıyla rol alır. Âlemi, Rabbine teslim olmuş kardeşi olarak okuyan mümin, onun bu konuşmasını duymaya gayret sarf eder. Mümin, yağmur tanelerini meleklerin indirdiği, taşların Allah korkusundan yerlerinde durmadığı bir dünyaya nazar etmektedir. (Bakara, 74; Nur, 43.) O, evrene hem nazar etmekte hem de onu fehmetmektedir. **Bu düzlemde insan, baktığı kadar değil idrak ettiği kadar kıymet kazanmaktadır.** Bundan dolayı medeniyetimizde taşın, ahşabın, camın, yazının, kumaşın, musikinin konuşması, insanın ses telleri ve hücrelerinin dile gelmesi kadar olağan karşılanmıştır.

İslam mabetleri, uzun yüzyıllar boyunca insanı, maddi ve manevi en üst düzey hizmetle karşılaşmıştır. Tarihimizde ev standartlarının çok ötesinde bir mabet inşası olagelmıştır. Her zanaat ve sanatın zirvesi, mabetlerimizde kendini Rabbe kurban etmiştir. Banilerindeki en iyiyi Rabbe sunma arzusu, halkın birinci sınıf hizmetle mabette tanışması sonucunu doğurmuştur. Havalandırmasından aydınlatmasına, ses sanatlarından taş ve ahşap işlemelerine, iç ve dış avlu peyzajına, pek çok güzellik en üst düzeyde arz-ı endam etmiştir mabetlerimizde. İnşa faaliyetlerindeki

ihtişam, ihya faaliyetlerindeki rikkat insanımızı itminana ulaştırmıştır.

Hizmet alanı olarak camiye bakış

Yüz binlerle ifade edilen, kurulum masrafları ve yıllık on binlerce liralık istihdam ve işletme giderleriyle karşımızda duran, seksen iki bin kadar şubesi bulunan ve her gün ülke genelinde ortalama iki caminin inşasıyla devam eden bir gayret... İnşası yanında ihyası için de uğraş sarf etmemiz gereken kutsal mekânlar... İsrafın haram olduğu, bunun en çirkin görüntüsünün ise mabetlerdeki kötü ve yetersiz kullanımdan doğan israflar olduğu bilinci... Üç-dört saatlik ve mihrapla sınırlı görev anlayışlarıyla taşınamayacak olan bir hizmet alanının üyeleri olma hissiyatı... Güzel örnekliklerin ve hayırda çığır açma gayretiyle ilgili nasların motive eden, harekete geçiren gücü... Bu örnekliklerin sadece ülkemiz için değil tüm dünya Müslümanları için taşıdığı anlam... On dört asırlık bir ümmet tecrübesinin yapılandığı, kıyamete değin korunduğu müjdelenmiş bir dinin merkez kurumu olan cami...

Dış ve iç avlusuyla, bahçesi için seçilen ağaç türleriyle, şadırvanıyla, gasilhanesiyle, musallasıyla, minaresiyle; iç alanda mihrabı, minberi, kürsüsü, levhaları ve tüm unsurlarıyla bizleri irşat eden İslam mimarisinin tercümanı aslında din görevlilerimiz/gönüllülerimiz olmalıdır. Onların donanımları bu mimari anlatımın cemaate taşınmasında büyük önem taşımaktadır. Din görevlilerimiz camiyi bu anlatılan derinlikte ne kadar tanıyor ve günün muhatabına uygun işletebiliyorsa hizmet o denli başarılı sunulacaktır. Aksi durumda ise cami görevlimizin hizmet ettiği mekânı başta levhalarıyla ve her unsuruyla yeterince tanımadığı vakalarda o mabedimiz lal olacak, dilsiz kalacaktır. Mabetlerimiz, hayatın tüm temel değerlerine yönelik mesajlar oluşturulan yerlerdir. Gelin bunlardan bazıları üzerinde tefekkürümüzü yoğunlaştıralım.

Zaman değerlidir

İnanç sularımızda ölüm ve hayatın, O'nun tarafından

imtihan için yaratıldığına açılırız. Dünya hayatı, düni (kâlû belâsı) ve yarını (ahireti) olan bugün olarak tanıtılır bizlere. Zamansızlığa ulaşmak için zamanla sınırlı bir dünyada imtihan takdiridir önümüzde duran. Mademki Hz. Âdem (a.s.)'in ve eşinin aradığı "ebedî mutluluk meyvesi" bu kısa süreli sınanma çekirdeğinin ürünüdür; o hâlde bu çekirdeğin her anı kıymetlidir ve israf edilmemelidir. İsrafın en acımasız olan "vaktin katli"ne cami "dur" der. Cami, mezarlığı, gasilhanesi ve musalla taşıyla sadece ölüm ve sonrasını hatırlatmaz. Ezanıyla ve namazdaki vakit şartıyla, akıp giden hayatı, beş kez durdurur ve tekrar tekrar sorgulatar zamanın kıymetini ne denli bildiğimizi. Zaman katillerini şu levhalarla durdurur mabetlerimiz: "Kişinin boş işlerle vakit harcamaması onun İslam'ının güzelliğindedir." (Tirmizî, Zühd, 11.)

Güneş saatleri, rasat mekânları caminin şemsiyesine sığınan unsurlardır. Cami, öğrenilen, öğretilen, iktisaden paylaşılan, pek çok hayrın üretildiği, insanın Rabbine derdini arz ettiği ve kardeşleriyle dertleştiği bir arı kovanıdır. Mümin her saniyesinin Rabbe miraçta bir adım olması gereğini camide öğrenir. Onun dinlenmesi,

bir diğer hayra koşmaktan, yani amelini değiştirmekten ibarettir. (İnşirah, 7.) Âlem, zaman içinde zamanın yaratıldığı bir tecelligâhtır. (Rahman, 29.)

Dünya hayatını, ölümü ve sonrasını İslam mimarisinde iç içe görmek mümkündür. Hayatın bütün kareleriyle barışık bu medeniyet, şehrin (hayatın) merkezindeki mabedine kabir âleminin kapısı olan gasilhanesini, musallasını, kabristanını ekleyip komşu yapmış, dünyayı ahiretten fizik mekân olarak da uzak kılmamıştır. Modern insanın ölümle ve ötesiyle yüzleşmeden anlamaya/yaşamaya çalıştığı dünya hayatı, mabedinin ihsas ettiği anlam dünyasından çok uzağa düşmektedir.

Temizlik ve estetik değerlidir

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in güne başlarken ve günü tamamlarken yaptığı amellerin başında misvağına uzanmanın geldiğini unutmamalı din hizmetlimiz. Bu sünnet-i Rasul (s.a.s.)'den sonra inanç havzamızı, şu tavsifle özetlese yerinde olur kanaatindeyiz: Su medeniyeti. Temizlenmeyi ibadetin hazırlayıcı şartı yapan din... Her türlü temizliği Rabbe yaklaşmakta vesile sayan inanç...

Bu noktada mabetlerimizin iki yönünü tefekkür edebiliriz: Cami bahçelerimiz, duvarlarımız, şadırvanlarımız, tuvaletlerimiz, velhasıl çevreye yönelik vitrinimiz olan alanlar ile icralar (ezan, sala vb.). Cami cemaatimizden çok daha büyük bir kitleye mesaj verdiğimiz bu alanlar ve icralar, ses ve görüntü temizliğinde bizden yüksek hassasiyet beklemektedir. Minarelerimizin yeterince ehliyetli olmayan seslere teslim edilmemesinden, tuvaletlerimizin şekil şartlarına ve standartlarına uygun hâle getirilmesine, bahçemizin peyzajına kadar tüm unsurlar, muhatapların algısında davetkâr olmalıdır.

Cami içi temizlikte yeri gelir deve kuşu yumurtasının örümcek ağına engel unsur olarak kullanılmasına gayret eder ecdat. Dünya hayatından Rasul (s.a.s.)'e sevdiren şeyler arasında sayılır güzel koku. (Nesâî, İşretü'n-Nisâ, 1.) Ve harcamalarda buna ayrılan yüklü bütçeler lüks sayılmaz tarih boyunca. İmam; sarık, cübbe, giysi ve çorap temizliğinde standart üstü düzeyiyle, sadece namazda cemaatinden bir adım önde olmadığını, temizlik başta olmak üzere her alanda bir adım önde olması gerektiğini bilmelidir.

Tarihimizde mahyalarımızla hem estetik bir şölen oluşturulmuş hem de tüm topluma mesaj verilmiştir. Bugün de geleneksel formlar çok zorlanmadan dış alanlar için geliştirilen ışık, ses, görüntü vb. imkânlardan yararlanılarak vahyin mesajı kitlelere ulaştırılabilir. Bayram ve kandil gibi zaman dilimlerinde mabedin coşkusuna paralel süslemeler noktasında da gecikmiş bir tefekkür borcumuz olduğu unutulmamalıdır.

Estetik görüntü ve mesaj bütünleşmesi anlamında mesajımızın kitlelere karikatür vb. araçlarla aktarımı da denenmelidir. Örneğin güncel formda üretilmiş "Çizgilerle 40 Hadis" benzeri orijinal çalışmaların afişlenmesiyle "cami kültür duvarlarımız" oluşturulabilir. Hakeza büyük mali imkânlarla üretilen etkili bir reklam cümlesinin bulunduğu yankının gücünü, hizmet alanımızda da daha etkin kullanabiliriz.

İlk insan mazimiz, son mümin atımızdır. Köklerimizle günü irtibatlayalım.

Köklülük değerlidir

"Sen 'türedi' olmadığın gibi asla 'ebter' de değilsin." (Ahkâf, 9; Kevser, 3.) cümleleriyle teselli edilen, bu dinin peygamberidir. Hz. Âdem (a.s.)'le başlayan ve kıyamet ufku olan inanç, yine bu medeniyetin akidesidir. Türedi, kendi tarihini sadece beş on yıl daha geriyle irtibatlandırmak için yoğun gayretler içindedir. **Bizlerin inancında, ilk insan mazimiz, son mümin atımız iken tarihi köklerimizle günü irtibatlayamamak** büyük kayıptır. Özellikle tarihî camilerimizde görev yapan din hizmetlilerimizin önünde bu imkân da bulunmaktadır.

Dini değerlerimizin gönülden gönüle aktarılması ve dinî coşkunun devam ettirilmesinde cami banileri, camileri ihya eden ulema, makam kabirleri gibi öğelerden istifade edilmelidir. Tarihi dinî ufuk insanlar aracılığıyla, metropolün insanı değersizleştiren, sıradanlaştıran etkilerine karşı bir direnç sağlanabilir. Cemaatimize, ibadet ettiği ve bastığı coğrafyanın tarihî derinliği, din ve hizmet büyüklerinin farkındalığı sağlanarak verilmelidir. Bu eğitim, sahiplenme ve yerli olma, ayağını sapasağlam basma bilincini de besleyecektir. Vefa ve kıymet bilme değerleri üzerinden yapılan bu çalışma, nesilleri birbirine bağlayacaktır. Din görevimiz, bir mahalle kültürü oluşması ve korunmasında caminin gerek yapısal tarihî malzemelerini (restorasyonlarda işlem dışı kalmış olanlar) gerekse taşınabilir tarihî malzemelerini (eski mushaf vb.) cami müzesi/köşesi vb. alanlar oluşturarak sergileyebilir. Cami "cemaat kayıt defterleri" veya "cami web siteleri"nde rahmet-i Rahman'a kavuşmuş cemaatin bilgileri ile insan merkezli mahalle müzesi oluşturulabilir.

Paylaşmak ve insana hizmet değerlidir

Dini en iyi özetleyen kavramlardan biri de kuşkusuz "paylaşmaktır". Din, sadece varlık anında değil kısıtlı imkânlarda dahi paylaşmayı teşvik eder. Yarım hurmayla, tebessümle ya da yoldan bir engeli kaldırmakla bile olsa... Yeter ki Allah için ve O'nun kullarına yönelik olsun. Sadaka taşıyla gelen mimari geleneği; mahalle gençlerine burs, evlilik öncesi beyaz eşya hediyeleri vb. uygulamalar ile güncelleyebilmeliyiz.

Atalarımızın yaptığı cami merdivenlerinde tutamak olmadığı görülür. Zira her bir karesi ibadeti ve insan ilişkilerini besleyen bu fikriyat; ihtiyarın koluna bir gencin girmesi, sakatın elinden bir müminin tutması öngörülmüştür. Bu unutulmuş ya da atlanan bir mimari öge değil, ihsasta bulunan bir tercihtir. Zira insan, elini bir diğer insanın tutmasından sakınırsa onun elini korkuluk/tutamak tutar. Günlerce eli sıkılmamış, sırtı sıvazlanmamış, oturulup çay içilmemiş ve anlattıkları sabırla dinlenmemiş bir yaşlı cemaatimiz için aslında cami, namazdan sonra elinin sıkıldığı, tebessümle "Allah kabul etsin"le dualandığı, caminin ocağından bir bardak çayla ikramlandığı ve belki en önemlisi onunla konuşulduğu bir ahbap sığınağıdır. Camilerimiz, maddi paylaşımların (cami hayır depoları vb.) yanında, psikolojik paylaşımların da etkin yaşandığı manevi terapi merkezlerimizdir.

Kiblesiyle ümmet-i Muhammed'e dünya ve ahiret rotası çizen, minaresiyle ilahî mesajı ulaşabileceği en uzak coğrafyaya götüren, mihrabıyla kalabalıkları ümmet hâline getiren, kürsüsü ile akılları doyuran, minberiyle kalpleri dolduran, haziresiyle hayat ve ölümü kardeş kılan... Bunlar ve daha nicelerinin toplamıdır cami.

Ve dahası

Camilerimiz, birkaçına dikkat çekmeye çalıştığımız değer yüklü unsurları ötesinde daha pek çok değer aktarımında ve hayat bulmasında etkili kurumlarımızdır. Bir ufuk turu olması duasıyla şu satır başları da kaydedilebilir:

Bilgi ve emek değerlidir: Her malzemeye, kendi çağlarının en üst teknolojisi ve sanatını vuran İslam nesillerinin bu gayretleri, yüzyıllar sonrasında bugünün insanına dahi olumlu mesaj vermektedir. Bilgiyle yoğrulmuş emek çağlar ötesi için de bir soluktur.

Çevre değerlidir: Tabiatı kardeş bilen, onu yormayan, ifsat etmeyen, saçıp savurmayan bir çaba... Süleymaniye'yi tasarlarken Erciyes'i model alan bir bakış... Gri tonlarıyla bir dağ anımsatan ve nefes alan yapılar... Ahşabı, taşı, yaşayan malzemesiyle...

İnsan değerlidir: İnsanı kulağıyla, kalbiyle (su, kuş, müezzin, akustik), gözüyle (yeşil, peyzaj, vitray ve mimari estetik), aklıyla (tefsir çalışması ve Buhari hatimleri), sosyal çevresiyle (cemaat bilinci), velhasıl bütün ihtiyaçlarıyla tanımlayan ve doyuran bir merkez olan camilerimiz, insana verilen değer için ebedi tanıklardır.

Helva yapmak için lazım olan her şey

Camilerimizin, değerlerimizin benimsenmesinde görev alan ne kadar çok unsuru varmış meğer! Hem değinilmemiş olanları bulmak için hem de zikredilmiş olanlarla daha neler söyleyebiliriz diye bir daha düşünmeye ne dersiniz?

TÜRKİYE'DE YÖNETİM FELSEFESİ VE EĞİTİM YÖNETİMİ

▲ PROF. DR. ENGİN ASLANARGUN

Her yönetim sisteminin dayandığı bir felsefi anlayış vardır; daha doğrusu olmalıdır. Felsefesi olmayan bir yönetim, temel ilkeleri olmayan bir çeşit systemsizlik anlamına gelmektedir. Yönetim anlayışlarının temel ilkelerini oluşturan ve bu anlamda uygulamadaki adımların teorisi olan felsefi bakış açısı sürdürülebilirlik ve kalıcılık açısından önem taşımaktadır. Eski Yunan, Eski Türkler, Uzak Doğu, Selçuklu-Osmanlı ve Batı yönetim anlayışları kendi içerisinde tutarlı ve sistemli bir felsefi geleneğe dayandığı için uzun süre varlığını devam ettirebilmiş ve literatürde yerini almıştır. Gücün kaynağı, yöneticilerin seçilme usulü, yönetim biçimi, yöneten-halk ilişkileri, yöneticilerin sahip olduğu otorite gibi hususlarda yerleşik uygulamaların olması, bir geleneğin oluşması, teamül denilen bir sürdürülebilirlik geleneğinin tarihsel olarak yerleşik hale gelmesi yönetim felsefesinin vücut bulması anlamına gelmektedir. Bu gibi bir geleneğin ve ortak bir anlayışın olmadığı durumlarda systemsizlik, karmaşa, kaos ve keyfîlik kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir.

Eski Yunan'da Sokrates, Eflatun, Aristo öncülüğünde temelleri atılmaya çalışılan aristokratik cumhuriyete dayalı yönetim felsefesi seçkin bir demokrasi uygulaması olarak filozofların ve uzmanların yöneticiliğinde bir yönetim anlayışı tasavvur etmektedir.

Seçkin bir azınlık tarafından belirlenen seçkin yönetici takımı sahip olduğu felsefi bilgiye ve uzmanlığa dayalı olarak yönetim erkini kullanmakta, sıradan halk tabakası ve kadınlar seçme hakkından yoksun olarak kendi sınıflarının sınırları çerçevesinde yaşamaya devam etmiştir. Halk tabakası ve kadınlar hâlihazırda hayatlarını sürdürebilecek bir geçim arayışında oldukları için felsefe yapma, düşünce üretme ve yönetme gibi faaliyetler geçim derdi olmayan zengin ve seçkin insanlar ait bir alan olarak görülmüştür. Zaman içerisinde çeşitli evrimler geçirerek günümüze ulaşan demokratik anlayışlar ilk ortaya çıktığı varsayılan Eski Yunan toplumundan devrıldıkları yönetim anlayışını geliştirmiş, sistemleştirmiş ve toplumdaki bütün insanlara hitap edebilecek bir yönetim felsefesine dönüştürme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Rönesans, Reform, Fransız İhtilali, Aydınlanma ve Sanayileşme gibi dönüm noktalarından geçerek günümüz Batı toplumlarını şekillendiren insan ve yönetime ilişkin modern paradigmalara bu yönüyle kültürel bir geleneği yansıtmakta ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ilkeler bütününe oluşturmaktadır. Batı'daki bu dönüşümü tetikleyen asıl muhalefet noktasının kilise ve krallığın sahip olduğu sınırsız güç, gücü kullanma biçimi ve yönetim anlayışı gibi uygulamalar olduğu düşünüldüğünde yönetim felsefesindeki değişim ve dönüşümün birçok toplumsal devrimin temelini oluşturduğu söylenebilir.

Eski Türklerdeki yönetim felsefesinin temelini oluşturan en temel kavramlardan birisi olan "Kut" anlayışı, binlerce yıllık bir geleneğin ürünü olarak 20. yüzyıla kadar etkisini devam ettirmiştir. Yöneticinin sahip olduğu gücü ilahi bir referans ile meşrulaştıran bu anlayış Selçuklu ve Osmanlı devrinde sultanların ve padişahların temel dayanaklarından biri olmuş, 16. yüzyılın başından itibaren halifeliğin de eklenmesiyle iyice pekiştirilmiştir. Binlerce yıl devam eden bu geleneğin temelini, yönetme yetkisinin Tanrı tarafından hanedan ailesine bahşedilmiş bir görev inancı oluşturmaktadır. Bu inanç Eski

Türklerde, Selçuklularda ve Osmanlılarda "Kut" geleneği ile Emevilerde ve Abbasilerde "tanrının vekili" anlayışı ile geleneksel hale gelmiştir. Otoritenin ve dolayısıyla meşruiyetin kaynağını olağanüstü bir güce dayandıran sultanlar, kendilerini olağanüstü yetkilerle yönetim mekanizmasının merkezinde konumlandırmışlar ve bu temelde bir yönetim felsefesinin oluşmasına zemin hazırlamışlardır. Bu merkezi gücün belirleyiciliğinde bütün yönetim kademeleri şekillendirilmiş, yöneten-yönetilen ilişkileri formüle edilmiş ve yüzyıllarca devam eden bir yönetim felsefesi vücut bulmuştur. Saltanat, krallık, monarşi gibi isimlerle yönetim literatüründe yer bulan bu gibi uygulamalar 20. yüzyıla kadar binlerce yıllık bir geleneğe dayalı olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde hüküm sürmüş, geleneksel otorite veya karizmatik liderlik olarak yönetim literatüründe yerini almıştır.

17. yüzyıldan itibaren İtalya ve İngiltere'de başlayan Rönesans ve Reform hareketleri daha sonra Fransa ve Almanya'da ortaya çıkan düşünsel, siyasal ve iktisadi eylemlerle birleşince bu tarihlerden günümüze kadar etkisini devam ettiren yeni bir felsefe ve bakış açısının dünya genelinde yaygınlaşmasına yol açmıştır. **Pozitivizm olarak adlandırılan bu yeni insan ve dünya tasavvurunun siyasi boyutlarını Fransız İhtilali, iktisadi boyutlarını sanayi devrimi, düşünsel boyutlarını ise aydınlanma fikri oluşturmuştur.** Pozitivist ve modern düşünce olarak ortaya çıkan bu yeni felsefi anlayış yönetim dünyası için de önemli dönüşümlere yol açmış

ve yeni bir paradigmanın temellerini atmıştır. Buna göre seküler, demokratik ve piyasa koşullarına göre belirlenen, belirli ölçütlerde yönetilenlerin tercihleri doğrultusunda şekillenen yönetim anlayışları popüler olmaya başlamıştır. Ulus devlet akımı neticesinde imparatorlukların tarih sahnesinden silinmesi bu süreci hızlandırmış modern, pozitivist ve kapitalist düşünce ile uyumlu yönetim anlayışları ön plana çıkmıştır.

İlk çağlardan günümüze kadar insanlık tarihinde sergilenen insan ve dünya tasavvuru incelendiğinde yönetim felsefesinin toplumsal ve kültürel özelliklere bağlı olarak belirli ilkeler ve inançlar çerçevesinde sistemleştirildiği anlaşılmaktadır. Eski Türklerde mitsel tanrı anlayışı doğrultusunda lidere ve ailesine "kut" verildiği inancı yönetim felsefesinin temelini oluştururken, müslüman toplumlarında peygamberin vekilliği olarak başlayan hilafet anlayışı Emevilerle birlikte Allah'ın dünyadaki gölgesi/ vekili rolüne evrilen bir anlayış ile yüzyıllarca devam etmiş, Selçuklu ve Osmanlı geleneğinde daha da güçlenerek sultanhanedan ailesinin kutsallığı üzerinden yönetim anlayışı şekillenmiştir. Benzer şekilde seçkin azınlığın belirlediği seçkin aristokratik sınıfın yönetim anlayışına dayanan Atina demokrasisi, seküler-rasyonel-pozitivist modern dünya görüşünün şekillendirdiği liberal demokrasi anlayışına dönüşmüştür. Bu süreç kapitalist-militarist güç ilişkileri üzerinden 21. yüzyıl dünyasının yönetim felsefesini belirlemeye devam etmektedir.

etmiştir. **Bu topraklarda geleneksel otoritenin veya karizmatik liderlik anlayışının en popüler ve geçerli yönetim felsefesi olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır.**

Eğitim yönetimi, ülkedeki kamu yönetimi felsefesinin eğitim sistemine yansımından ibarettir. Türkiye' de kamu yönetimi felsefesinin belirlediği sınırlar içerisinde kendine hareket alanı bulabilen eğitim yönetimi anlayışı merkeziyetçi ve otoriter politikaların etkisinde faaliyet göstermektedir. Binlerce yıllık geleneksel merkeziyetçi yönetim anlayışı eğitim örgütlerini de etkilemekte, tamamıyla üst düzey yönetici ve politikacıların karar verme süreçlerini elinde tuttuğu uygulamalar

sergilenmektedir. Eğitim yöneticilerinin seçilmesi ve atanması sürecinde bakanlık ve il merkezindeki üst düzey yöneticilerin politika ve kararları belirleyici olmakta, yerel ve çevresel aktörlerin etkisi olabildiğince sınırlı tutulmaktadır. Üst düzey yönetici, politikacı ve güç merkezleri inisiyatif alanlarını olabildiğince geniş tutabilmek için eğitim yöneticilerinin atanma sürecindeki ölçütleri basitleştirmekte, kendi tercihlerini sınırlandırabilecek kurallardan bilinçli olarak kaçınmaktadır. Sonuç olarak bütün öğretmenler doğal olarak okul müdürü, şube müdürü, ilçe ve il müdürü adayı haline gelmektedir. Hatta bakanlık merkezindeki üst düzey yöneticilikler için bile nerdeyse ciddi bir atanma ölçütü bulunmamaktadır. Belirli yıl öğretmenlik veya yöneticilik yapma, yazılı sınavı kazanma veya mülakatta başarılı olma gibi ortalama her öğretmen için geçerli olabilecek ölçütlerle her düzeydeki eğitim örgütlerine yönetici atanabilmektedir. Devlet Memurları Kanunu'nun 76. ve 78. maddeleri atamaya yetkili amir olarak bakana sınırsız alan tanımakta, illerde ise aynı durum valiler için söz konusu olmaktadır. Uzmanlık eğitimi, kişisel yetenekler, duygusal zeka ve iletişim becerileri gibi yönetimin vazgeçilmez temel ilkeleri eğitim yöneticiliklerine atanma sürecinde dikkate alınmamaktadır. Binlerce yıllık gelenekselleşmiş bir uygulama olarak liderin ve devletin kutsallığı ilkesi pozitivist, demokratik ve seküler cumhuriyet felsefesinde kendine yaşam alanı oluşturarak merkezi ulus devlet aracılığıyla devamlılığını sürdürmektedir. Üç bin yıl önceki "Kut" anlayışı, beş yüzyıl önceki "sultanlık" uygulaması ve son yüzyıldaki merkezi-ulus devlet anlayışı arasında felsefi olarak var olan

Medeniyetler bağlamında çerçevesi çizilmeye çalışılan yönetim felsefesi 20. yüzyıldan itibaren ulaşım, iletişim, enerji ve teknoloji alanında sağlanan olağanüstü gelişmelerin de katkısıyla yoğun bir etkileşim içerisine girmiş, Batı ülkelerinin öncülük ettiği seküler, kapitalist, pozitivist ve ulus devlet anlayışına dayalı liberal demokratik yönetimler popüler hale gelmeye başlamıştır. Jeo-stratejik ve jeo-kültürel olarak binlerce yıllık han-sultan-hanedan-padişah geleneğine sahip bir ülke olarak Türkiye, 1920 yılında cumhuriyeti ilan ederek saltanat-hilafet merkezli bir yönetim anlayışından vazgeçtiğini ilan ederek tek parti yönetiminde bir ulus devlet olmayı tercih etmiş, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden oluşan dünya dengelerine uyum sağlama çabasıyla da çok partili sisteme geçiş yapmış ve militer demokrasi uygulamaları ile 2020'li yıllara gelmiştir. Son yüzyıldaki yönetim uygulamalarına bakıldığında demokratik bir cumhuriyet söylemi dile getirilmesine rağmen binlerce yıllık merkeziyetçi ve otoriter yönetim felsefesinin değişik isimler altında devam ettiğini söylemek mümkündür. İlk cumhurbaşkanı Atatürk'ten başlamak üzere neredeyse bütün üst düzey yöneticiler "demokratik cumhuriyette" güç ve yetkileri tek elde toplama çabasında içerisinde iktidarlarının süresini olabildiğince uzatmışlardır. Ulus devlet anlayışı doğrultusunda güç ve yetkiler merkezde toplanmış, seküler ve pozitivist bir yönetim felsefesi benimsenmiştir. Han-sultan-hanedan geleneğinin terkedildiği ilan edilmesine karşın uygulamada üst düzey yöneticiler güç ve yetkileri olabildiğince tek elde toplama mücadelesi vermiş, bir anlamda binlerce yıllık geleneksel yönetim anlayışı farklı isimlerle devam

devamlılık ilişkisi değişik isimler altında uygulamada da kendini göstermektedir. Buldukları dönemin gerçekliğine ve şartlarına göre evrim geçirmiş olmakla birlikte güç ve yetki alanı, politika belirleme ve karar verme süreçleri açısından tek merkezin yetkili olması bu coğrafyanın kaderi olarak binlerce yıldır devam etmektedir. İnsanlık tarihinde geleneksel otorite ile karizmatik liderlik anlayışının sorun çözücü olarak var olduğu toplumsal şartlar ve **konjonktürlerden** söz edilebilir ancak günümüz dünyasında ortaya çıkan sorunlar takım çalışmasını ve katılımı zorunlu kılmaktadır. Eğitim anlayışlarındaki dinamizm ile insan beklenti ve ihtiyaçlarının değişkenliğine karşılık verebilecek esneklikte ve uzmanlıkta bir yönetim anlayışının merkeziyetçi anlayışla üretilmesi mümkün görünmemektedir. Her türlü demokrasi ve cumhuriyet iddialarına karşın uzmanlık bilgi ve eğitimi ile çok sesliliğin kanunlar ve otoriter yöneticiler karşısında ikinci plana atılması eğitim örgütlerinin ruhuna ve özüne uymamaktadır. Toplumun en dinamik kesimi olan çocuklara ve gençlere, hayatın en aktif döneminde, öğrenmeye en duyarlı uzman grubu olarak öğretmenler rehberliğinde gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlama ve yönetme sürecinin sistemsizliğe ve keyfilliğe terkedilmesi ülkedeki en temel eğitim sorunlarından birisidir.

Liderlikten yoksun bir şekilde yönetilen örgütlerin başarılı olması mümkün değildir. Liderlik özelliği olmayan kişilerin yönetici olduğu örgütlerde amaçların gerçekleşmesi ve etkililiğin sağlanması mümkün değildir. Öğretmenlerden daha fazla çaba göstermeyen müdürlerin yönetici olduğu okulların başarılı olması çok zordur. Okul müdürü tarafından motive edilmeyen ve desteklenmeyen öğretmenlerin öğrencilere yararlı olması ihtimal dışıdır. Sorun çözmeden ve öğretmenlerin işini kolaylaştırmayan müdürlerin okula verebilecekleri bir şey yoktur. Kısaca bir eğitim uzmanının söylediği gibi "Her okul müdürü kadar okuldur". Bu sözü daha geniş ölçekte kullanacak olursak "her kurum, her örgüt, her takım, her bakanlık, her ülke, yöneticisinin çapı kadar mesafe alabilir"; benzer şekilde UNESCO raporlarına yansıyan "hiçbir eğitim sisteminin niteliği, öğretmenin niteliğinden yüksek olamaz" ilkesi şu gerçeği yüksek sesle dile getirmektedir: uzmanlık eğitimi, kişisel yetenek, iletişim becerisi, sorun çözme kapasitesi, proje üretme gücü, duygusal zeka gibi niteliklere bağlı olmadan atanan yöneticilerin kurumlarına verebilecekleri bir şey yoktur. Okullara yapılacak en büyük kötülük, dolayısıyla çocuklara yapılacak en büyük ihanet yönetici niteliklerine sahip olmayan kişileri müdür olarak atamaktır.

EĞİTİM YÖNETİMİNDE KÜLTÜR OLUŞTURAMAMAK

▲ TALAT YAVUZ

Bin yıllık, bin beş yüz yıllık şirketler, dokuz yüz yaşında vakıflar, bunca yıl nasıl ayakta kalıyor, nasıl yönetiliyorlar? Yüz yıllara meydan okuyan başarının hikâyesi nedir? Hangi alanda faaliyet gösterirler? Bu başarının sırrı sistemde midir, teknolojiye midir, insanda mıdır?

Tarihin bir döneminde devlet yönetiminde, kurumlarında, vakıflarında bir gelenek oluşturmuş, çığır açmış, örnek olmuş bir milletin, başka bir dönemde başarısız olması normal midir? Bir alanda ürettiği başarı ve istikrarı, başka bir alana yansıtamamanın sebebi nedir? Devlet kurmakta ve yaşatmakta zorlanmayan bir milletin, devleti oluşturan kurumlarda bu başarıyı gösterememesi ne kadar normaldir?

Yönetim biliminin olabildiğine geliştiği, araştırmaların gün geçtikçe zenginleştiği ve güzel örneklerin sayısının arttığı bir dönemde; yönetimin değişmez dinamiklerini, olmazsa olmazlarını ve istikrara giden süreçlerini tanımlamak ve uygulamak zor olmasa gerekir. Her yönetici değişikliğinde, adeta yeniden kurulmuşçasına başa dönmemenin yol haritasına ulaşmak günümüzde çok kolay olmalıdır.

Dünyada yönetim alanında yapılan araştırmalar ve oluşturulan kuramlar daha çok özel sektör, fabrikalar, şirketler ve dolayısıyla işçiler üzerindedir. Hizmet sektörüne dair kuramlar oluşturmak, ortaya koyduğu ürünü kolay ölçülebilir alanlara göre daha zordur.

Ülkemizde belli bir yönetim kültürü oluşturmuş, zamanla gelişen imkânlardan yararlanmış, oluşan zor şartlara direnmiş, baş gösteren problemlere çözüm bulmuş kurumlarımıza rastlanmaktadır. Ancak eğitim sistemimiz ve dolayısıyla eğitim yönetimimiz, okul türlerinden, içeriğine, mimarisinden öğretmen seçimine kadar yapılan köklü değişikliklerle âdete kökünü unuttu, felsefesinden uzaklaşmış ve bugün bile bir arayış içinde yıllarını kaybetmektedir. **Eski olan ne varsa kötü, yeni ne geliyorsa iyidir yaklaşımı, birçok alanda olduğu gibi eğitim yönetimine de olumsuz olarak yansımıştır.**

Mektepten okula geçerken, bugün ihtiyacımız olan ve

milletimizin yıllara dayanan tecrübesiyle oluşturduğu bütün değerler yıkılmış, yerine batılı kavramlarla oluşturmaya çalıştığımız ve ithal ettiğimiz hiçbir ekol, yöntem ve yaklaşım aşısı tutmamıştır. Bugün, sadece eğitim yönetimine değil, eğitime dair yeni bir felsefeye, yeni bir yaklaşıma ihtiyacımız vardır. Eğitim sistemini oluşturan alt sistemler, birbirinden bağımsız düşünülemez.

Eğitimden toplumun, çağın, neslimizin, tarihi sorumluluklarımızın, inancımızın beklediğini ortaya koyarak ona göre okul, ona göre yönetici ve ona göre yönetim kültürü oluşturmamız gerekmektedir. Değişimin hızlı olduğu, ülke olarak dünya dengeleri içindeki konumumuzun anlık değiştiği, bölgesinde etkin, mazlum milletlerin umudu olmuş bir ülkenin eğitim sistemini; çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmayı, batının uysal bir üyesi olmayı amaçlamış bir eğitim sistemi ile geleceğe taşıma çabası, bize zaman kaybettirmeye devam edecektir.

Eğitim yönetiminde bugün yaşanan kargaşanın temelini geçmişle bağımızın koparılmış olmasına bağladığımızda, çözümü de geleneğimizdeki güzel örneklerden yola çıkarak aramalıyız. Amacı insanlığa, iyiliğe, çevreye hizmet etmek ve insanı, beden ve ruh olarak iki boyutlu tanımlayan yaklaşımın eğitim yönetimi de buna uygun tasarlanacaktır. Çıkış noktamızın batı ile ayrıştığını anladığımızda, kabul ettiğimizde ve bunu pratiğe döktüğümüzde, unutturulan ne varsa yeniden hayat bulacak ve eğitim yöneticimiz, yüklediği misyonun farkına varacak ve çözümü doğru adreste arayacaktır.

Bin yıllık şirketlerin oluşturduğu yönetim felsefesini; binlerce yıl devlet geleneği olan, ordusunda, itfaiyesinde belli ilkeleri kaybetmeden yıllarca muhafaza edebilen milletimiz neden oluşturamasın? Eğitim yönetiminde neden kendine özgü bir yönetim kültürü ile okullarını yönetmesin?

Peki, nasıl bir yönetim kültürü oluşturmalıyız? Belli yönetim kültürüne sahip okullarda yönetim adına neler yapılmaktadır? Krizler nasıl çözülmekte, amaçlara nasıl ulaşılmakta, yönetici değişimi nasıl yapılmaktadır?

Yönetim kültürü oluşmuş okullarda yerleşik kalıplar, doğruluğu kabul görmüş uygulamalar, kolay değişmeyen teamüller vardır. Bu kalıplar, uygulamalar ve teamüller yazılı metinlerden önce gelir. Bu değerler, okulun ruhu olmuş, logosuyla bütünleşmiş, mezunlarının, çalışanlarının gururla yakasında taşıdığı değerlerdir. Okulu güçlü kılan, krizleri önleyen, yönetici değişimi gibi ara dönemlerde bile okulu ayakta tutan değerler bu değerlerdir.

Yukarıdaki değerleri oluşturabilen okullar, belli bir yönetim kültürüne sahip olurlar. Yönetim kültürüne sahip olan okullarda işler rutine bağlanmıştır. Diğer birçok okulda krize sebep olabilen işler, bu okullarda kendi kuralları içerisinde yürür. Bu okulların muhatapları, okula güvenerek gelir, kuralları sorgulamaz, itiraz etmez. Bu okullara atanan yönetici, işleyen bir sisteme kolayca uyum sağlar, okul zaman kaybı yaşamaz. Yönetici değişimine bağlı büyük ve enteresan değişiklikler olmaz. Bu okulların eski ve köhne sınıfları, salonları vs. modern imkânlara sahip birçok okulun sınıf ve salonlarından daha kıymetli ve anlamlıdır.

Ülkemizdeki bütün okulları tek bir okulmuş gibi belli bir kültürle yönetilen okullar haline getirebildiğimizde, eğitimde başarısız olduk özeleştirileri duymayız. Bunu yapabilmek çok da zor değildir. Peki, neden yapamıyoruz? Neden hala kargaşa var, güvensizlik var, şiddet var?

Ülkemizde okullarda yönetim kültürü oluşturma işi tamamen okul müdürlerinin omuzlarına yüklenmiştir. **Güçlü, teamülleri olan, inisiyatif alabilen okul idareleri yerine, talimatla yönetilen okul idareleri tercih edilmiştir.** Okul Aile Birliklerini, okulların temizliğinden sorumlu veliler birliği, okul idarecilerini, dönemsel işleri ikinci iş olarak yapacak öğretmenler yığını olarak gören sistemlerde, teamüller oluşturmak imkânsızdır.

Okulda yönetim kültürünün varlığı bir başka ifade ile örgüt kültürünün güçlenmesi öncelikli olarak öğretmen ve idarecinin işini kolaylaştıran, başarıyı yakınlaştıran çok önemli yatırım alanlarından biridir. Örgüt kültürü doğal olarak liderin etkisine açık bir alan olmakla beraber, okulun etrafında oluşacak olan örgütlü yapılarla güçlendirilmesi gereken bir alandır. Günümüze kadar bu yönetim kültürünün okullarda güçlendirilememesinin önünde iki önemli sebep durmaktadır: Milli eğitim

bakanlığının, yukarıda da özetlendiği gibi okulları sadece verilen ödevleri yapan basit uygulayıcılar olarak konumlandırması ve okul yönetimlerinin, müdürlerin liderlik tarzlarına bağlı bir anlayışla yapılandırılmasıdır.

Eğitimde başarı amaçlanıyorsa okullarımızda sağlıklı bir yönetim kültürü oluşturmalıyız. Bunu yapabilen köklü okullarımız vardır. Bu okullardan ve bu okullardaki uygulamalardan yararlanılmalıdır. Eğitim yönetimini kavga alanı olmaktan çıkarmanın yolu, sağlıklı bir yönetim kültürü oluşturmaktan geçer. Okul idaresi, mezun dernekleri ve okul aile birlikleri gibi diğer kurumlarla güçlendirilmelidir.

Tarihinden, medeniyet değerlerinden beslenen, güzel örnekleri rehber edinmiş, öğretmenin öğretmen değeri gördüğü, hoca kavramının gerçek anlamına kavuştuğu, okulların saygın kurumlar olduğu, eğitimi doğru konumlandırmış bir ülkede güzelliklerin kapısı aralanmış olacaktır. Döneminde çığır açan buluşları yapan hocalarıyla, her biri sanat eseri değerinde binaları, kürsüleri, rahleleri ile esin kaynağımız olacak binlerce örnek önümüzde dururken, batının peşinden kaybettiğimiz yılların ardından hala arayış içinde nesiller harcamak, ülkemizdeki eğitim birikimine yakışmamaktadır.

Her dönemin beslendiği gizli veya açık bir kaynağı mutlaka vardır. Çoğu zaman modern batı uygulamalarından beslendik, son dönemde ortaya koyulan 2023 Vizyon Belgesi'ndeki güçlü iddialarla yeşeren yönetimde medeniyet köklerimizde dönme umudu, elimizdeki yazılı metne rağmen, uygulamadaki, "Hababam Sınıfı" ritüelleri ile bir başka bahara ertelenmiş durumdadır. Bu durum, eğitim yönetiminde belli bir yönetim kültürü oluşturarak başarıya ulaşmamızın önündeki en önemli engeldir.

FETÖCÜ BİR KÜLTÜR OLARAK; NEPOTİZM

▲ HASAN UYAR

Ephialtes/Ephialtes tıp dilinde de kullanılan Latince/Yunanca bir kelimedir. **Kelime yunan mitolojisi ile ilgili olup, Ephialtes:** "Gaia ile Uranos'un oğlu olan dev" anlamında. **Mitolojik bir içeriğe sahip özel bir isim olan Ephialtes** günümüz Yunancada sıfat olarak her türlü ihaneti, ahlaksızlığı, korkaklığı, arkadan saldırmayı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

Kavramların da hikâyeleri vardır.

M.Ö 480 yıllarında Yunan site devletleri ile dönemin en büyük gücü olan Persler arasındaki Termofil geçidinde yapıldığından dolayı Termofil savaşı olarak bilinen savaşta ihanetin başkahramanının isminin Malisli Efiates olması kelimenin anlam değişikliğine uğramasına neden oluyor.

Efiates'in kendisi de bir Spartalı olmasına rağmen Perslerin vereceği ödül için Leonidas komutasındaki geçidi tutan Spartalı askerlere ihanet edip Yunanlıların arkasına çıkan dağ yolunu Perslere göstermiş kişidir. Bu ihanet Yunan tarihinde ve zihninde o kadar kötü bir yer tutmuş ki kelime Yunancada her türlü kötülüğü ifade etmek için kullanılır olmuştur.

Günümüz yunancasına "kabus" olarak gelmiş olan Latince kökenli Ephialtes kavramı tıp dilinde de tıbbi terim olarak "Korkulu veya sıkıntılı rüya" anlamında kullanılmaktadır.

Yine Antik Yunanistan'da Atina'lı bir politikacı ve demokrasi hareketinin öncülerinden olan, M.Ö 461 yılında oligarşi yanlısı grupların kışkırtması sonucu suikaste uğrayıp yaşamını yitiren Ephialtes isminde bir demokrasi kahramanı da var. Fakat hain Ephialtes'in ihaneti o kadar büyük bir travma üretiyor ki o isimdeki tüm iyi insanların üzerine "kabus" gibi çöküyor.

İslam tarihinde de benzer bir kavram kayması "Yezid" ismi üzerinden oluşmuştur. Yezid kavram olarak "çoğaltan, arttıran, cömert ve bol dağıtan..." anlamlarına gelse de ilk duyulduğu andan itibaren bir hakaret sözcüğü olarak zihinde canlanıyor. Bunun sebebi Son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (SAV) efendimizin torunu olan Hz. Hüseyin ve onunla birlikte

olan, içlerinde kundaktaki bebeklerin dahi bulunduğu Ehli Beyt mensuplarının katledilmesi emrini veren kişinin isminin Yezid olmasıdır.

İslam tarihine **Kerbela Faciası** olarak geçen bu vahşi hadisenin birinci dereceden sorumlusu olması sebebiyle, o tarihe kadar yaygın olarak kullanılan Yezid ismi sonraki süreçlerde isim olarak tarihten silinerek daha sonraları sıfat olarak "kendisinden nefret edilen kimsele karşı sahtekâr, acımasız, hain, gaddar vb. anlamında bir sövgü sözü..." (TDK) haline gelmiştir.

Bugün içinde yaşadığımız tarihi süreçte de 15 Temmuz 2016 tarihindeki hain kalkışmanın müsebbibi olmaları sebebiyle ülkemizde FETÖ- FETÖCÜ gibi kavramlar suçlama anlamında birine yapılacak en büyük suçlama ve hakaret olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bugün için birine FETÖCÜ demek "kötü, çirkin, iğrenç, hain,..." gibi kavramların bileşeni bir içerikle suçlamaktır.

Bizim güncel endişemiz; zamanla bu kavramsallaşmanın nasıl oluştuğu unutulmuş FETÖCÜ kavramsallaştırmasının her türlü ötekileştirme için araçsallaştırılma, **meselenin slogan ve hamasetin sınırlarında tutularak, ibret ve tedbir alma imkânlarının ortadan kalkması/kaldırılmasıdır.**

Niyetimiz; tarihimizin en büyük ihanetinin ve ihanet şebekesinin uluslararası bağlantılarıyla birlikte bu kadar büyük bir ihaneti nasıl organize edebildiğini, toplumsal destek bulabildiğini sorgulayarak, geçmişte ve bugün ağır maliyetler ödememize neden olan toplumsal zaaflarımızın en azından bir tanesine (dar bölge milliyetçiliği, klan dayanışması, nepotizm/adam kayırmacılık) işaret ederek benzer kötülüklerin ve ihanetlerin önlemine alabilmektir.

Maalesef tarihi olayları ve olguları okurken hadiseleri kişiselleştirmeye çok yatkın yapımız var.

Bunun için kahramanları bol bir milletiz. Malazgirt savaşını Sultan Alparslan kazanır, İstanbul'u 2. Mehmet

fetheder. Ulubatlı Hasan gibi birkaç kahramanı hariç tutarsak zaferlerimiz bir mücadele, bir lojistik, bir mühendislik, bir organizasyon gayreti ve zaferi olmaktan çok hep bahadırılık hikâyesi/anlatısı olarak biçimlenir. Bu kültür "Her biri evliya mertebesinde olan Osmanlı padişah efendimiz'i, "Ulu hakan sultan Abdülhamit Han"ı "Her şeye muktedir Enver paşa"yı, "Tek adam"ı devamı olan kişilik ve tarzları, "Başbuğ", "Reis" "Kuddüsü sirruh" türü sorgulanmaz hiyerarşileri, Türkiye'ye özgü Başkanlık sistemini ve uygulamalarını ortaya çıkartır. Liderlerimiz "na-mütenahi", "seçilmiş", "Allah'ın lütfu", "layüsel" kişi ve kişilikler olurken halkımız bu büyüklüğün altında birey olamayıp "Bir bütünün parçası/mensubu" olarak değer kazanmamaktadır.

Bu kültür, bizleri kolektif bilinci yüksek, kolay toplumsallaşan, bir amaç etrafında kolay motive ve mobilize olan insanlar yaparken bireysel başarıya gerektiren alanlarda çok kısır ve güdük kalmamıza neden olabilmektedir.

Bu kültür, insanlarımızın ilkeler üzerinden değil de daha çok kişiler ve klikler üzerinden toplumsallaşmasına neden olabilmektedir. Bu toplumsallaşma; kişileri ve kişiliğini organize edip sonuç alabilenlerin toplumsal hayatta daha etkin olmalarına neden olmaktadır. Bu

sarmal iktidara namzet olan kişi ve kişilikler değişse bile benzer adam kayırmacılığı/Nepotizm'in cari olmasına/kalmasına neden olmaktadır.

Adam kayırmacılık (Nepotizm) neden olduğu sayısız kötülüğün sebebi ve sonucu olarak bir yozlaşma üretmekte, en çok da liyakatsizliği popüler hale getirmekte, kâhtı rical (görev adamı yokluğu) denilen hastalığın oluşmasına yol açmaktadır. Bu yoz ilişkiler içerisinde toplum adalet, güven, sevgi, saygı üretememektedir.

Nepotizm'in taban bulduğu toplumlarda muhteris liyakatsizlerin ellerinde toplum teknolojide, kültürde, sanatta, katma değeri yüksek (know-how) ürün çıkartmamaktadır.

Osmanlıdan başlayarak pek çok darbe görmüş bir milletiz. Her darbeci teşebbüs toplumu okuyamayan üstenci -çoğunlukla asker- bakışının sonucu. Meşruiyetini toplumdan almayan her türlü iktidar talebi, darbe teşebbüsü ve vesayet yönetimi de tarihi tecrübeler ile sabittir ki her ülkenin başına bela olmuş, kalkınma imkanlarını duraklatmış ve geriletmiştir.

15 Temmuz 2016 da Fetullah Gülen'e bağlı bazı asker ve Emniyet mensuplarının darbeye teşebbüs ederek yaptıkları ihanet ise benzerine tarihimizin şahit olmadığı bir ihanet türü olmuştur. Fetö'nün darbe teşebbüsü ülkenin daha iyi yönetilme talebinden beslenmediği gibi darbecilerin kendileri tarafından yönetme arzusundan da neşet etmemiştir. En yalın haliyle tüm zaaflarına rağmen bağımsız ve özgür bir halkı ve devletini zaafa uğratmak, sömürüye ve sömürgeleştirmeye açık hale getirmek, **sömürge valisi olabilmek arzusu ile kalkışılan**, Emperyalizmin maşası olmaya razı, kompleksli ve aşağılık bir zihniyetin kalkışmasıydı. Bu ihaneti bizim tarihimizin en büyük hainliği yapan temel hususlar ise

1. Emperyalizmle işbirliği içerisinde olmaktan öte emperyalizm adına bu kalkışmanın yapılması buna gönüllü olunmasıdır. Darbeci unsurlar zaman içerisinde bu toplumun bir mensubu olmaktan uzaklaşmış, yabancılaşmış, ötekileştirmeye müsait bir zihinsel evrim geçirmişlerdir.

2. Bu ihanet şebekesi adına darbeye kalkışanların yıllarca TC devletinin ve TSK'nın bir mensubu olarak ama bu kurumların mensubu ol(a)madan hayatlarını geçirmiş olmalarıdır.

3. Darbeye kalkıştıklarında kullandıkları tüm silah ve teçhizat milleti ve devleti düşman unsurlara karşı koruması için kendilerine emanet edilen imkânlar olmasına rağmen, bu silahların silahsız halka karşı kullanılmış olmasıdır.

Dördüncü olarak da darbenin ilk anlarından itibaren TSK envanterindeki uçak, silah ve mühimmat ile bombalanan

yerlerin TBMM başta olmak üzere bu vatana hizmet etmek için en özel ve mahrem(dokunulamaz) yerler olmasıdır... Bu toprakları dışarıdan gelip zapt etmeye çalışanların bile teşebbüs etmeyi akıllarından geçiremedikleri, başaramadıkları Millet Meclisinin bombalanmış olması o geceyi canlı yaşayan herkesi dehşete düşürmüştür. İhanetlerinin derinliğini, bu millettten ne kadar uzak bir akıl ve kalbe sahip olduklarını, başarabilseler ne kadar ileri gidebilecekleri hakkında 15 Temmuz gecesinin sabahına sağ salim ulaşabilmiş herkes şahittir.

Aynı ülkenin insanlarıyla aynı otobüslerde yolculuk etmelerine, aynı lojmanlarda ikamet etmelerine,

aynı üniversite koridorlarında bulunmalarına rağmen hiçbir kadim değeri umursamadan böyle bir ihanetin parçası olabilmek, yıllar süren bir sinsilik içinde bulunulan mekândan, coğrafyadan, insanlardan ez cümle vatandan yabancılaşmak ile mümkün olabilir.

Şükür ki hainlerin darbe hesaplarını öne çekmek zorunda kalmaları, milletimizin erken bir şekilde bu kalkışmaya karşılık vermesi, başta Cumhurbaşkanımız olmak üzere halkın direnişe çağırılması ile darbecilere karşı olan direnişe önderlik etmeleri, bir bütün olarak milletimizin "evimiz kira olabilir ama memleket bizim" hassasiyeti ile vatanına sahip çıkması... tek tek sayamayacağımız ama bir bütün halinde Rabbimizin yardımı ve insanımızın feraseti ile bu ihanet sonuçsuz kalmış, kalkışanların ayağına dolanmış, daha sonrada bu kalkışmaya zimmi de olsa destek verenler tarafından dahi sahiplenilmemiştir.

Gecenin kırılma anlarının başkahramanı Ömer Halisdemir'in ağabeyi Soner Halisdemir'in ifadesiyle "Felsefe yapmayı sevmeyen/bilmeyen bu millet o gece destan yazmıştır. Bu yazımın konusu, üzerinde çokça yazılıp konuşulması gereken bu geceyi anlatmak değil. İşaret etmek istediğimiz her zaferden sonra kendimize örnek ve ibretler çıkartmak istemeyen hafızamızı biraz çalıştırarak, "15 Temmuz gecesi ne oldu?"dan daha çok "... bu geceye nasıl gelindi?", "... bu geceye kadar gelinirken en az kırk-elli yıl kendini gizleyebilen bir ihanet tohumunun nasıl köklendiği, dal budak salabildiği?..." üzerinden birkaç kelimeden edip bu geceye gelen sürecin ihanet taşlarından bizce en belirgin olanına işaret etmektir.

Öncesinde "hizmet" devamında "The cemaat" sonrasında "Fetullahçı Terör Örgütü" olan bir hareketin bugün ne yapabileceği değil mevzu. Bu yapı bugün için kadroları ve referanslarıyla bir tehlike unsuru olamaz. Çünkü bu yapıya mensubiyet o kadar "iğrenç" bir şekilde tanımlanmıştır ki alan genişletip etkin olabilecekleri ilişkiler ağını yeniden kurmaları mümkün ol(a)maz. Lakin mevzu da aynı yöntemleri kullanabileceklere karşı toplum ve devlet olarak ne gibi önleyici ilke ve tutumlarımızın olabileceğidir.

Burada Malik ibn nebiyi bir kez daha analım. Ne diyordu "Sorun sömürülmek değil sömürüye açık bir zihin yapısına sahip olmak..."

Bu kandırılmaya yatkın durum "bugün fetö biter metö gelir..." basitliğinden öte bir şey.

Kimsenin bilmediği bir şeyi söylemek niyetinde de kudretinde de değiliz. Lakin hem kendi adımıza hem de sonraki nesillerimize yönelik olarak anın vaka-i nüvesini tutarken geleceğe de bir not bırakmak isteriz.

Dönemin koşullarında "The cemaat" bizim için en azından bir soru işaretiydi. Türk ordusunun Kuzey Irak'a yönelik operasyon düzenlediği 90'lı yıllarda söz konusu yapının orada 5 adet "hizmet" okulunun olabilmesi bile gücünün kaynağı ile ilgili şüphe duymak için yeterliydi.

Biraz yaş almaya başlayıp "The cemaatin" büyümekten öte artık çok irileşip neredeyse hiçbir örgütlü yapının inisiyatif almasına engel olacak kadar hırslandığı, ekabir bir dil ve tonda konuşmaya başladığı dönemde "**bir yapının bu kadar büyük olması sadece maneviyat ve başarılı bir örgütlenme ile açıklanamaz. Bu yapıyı bir arada tutan ve genişleten şey ortak menfaat duygusu ve menfaat üretme potansiyelidir**" dediğimizde de henüz sosyoloji diplomamız yoktu. Bizler halen mahalle sohbetleri yapan samimi gençlerdik.

Gençken yaptığımız tefsir sohbet/derslerimizin bir ders konusu da Nasr süresiydi. Meal olarak; "Allah'ın yardımı ve fethi geldiğinde, insanların kitleler halinde Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde Rabbini hamd ile tesbih et ve bağışlanmayı dile, Muhakkak ki O çok bağışlayandır."

Surenin Mekke'nin fethi sırasında indiği rivayet edilir. Bu süreyi anlarken sahabenin ve Arap toplumunun İslam'a girerken ki süreçlerde temel eşik tarihlerden biri de Mekke'nin fethidir. Nasr Suresi konulu bu dersimizde

bir dinin, bir fikrin, bir inancın kitleselleşebilmesi ancak o fikre karşı çıkmanın pek mümkün olmadığı zamanlarda/dönemlerde olabileceğini anlamaya çalışır. Güç kazanılan bir eşikten sonra bu eşığı atlayıp araya karışan insanların büyük çoğunluğunun menfaat peşinde olduğu sosyolojik olarak anlatılmaya çalışılırdı. Bizden yapılması istenen; "**Niyetlerimizin baştan sona Allah Rızası olduğu hiç unutulmadan; Başarıyı Allah'tan bilmek, Allah'a hamd etmek, O'na sığınmak, gücün büyümesine kapılmamak, kapılanlara da müsaade etmemek...**" gerektiği söylenirdi. Bu başarılabilirse Gayri meşru niyet ve isteklerle etrafa doluşanların bu isteklerinin karşılanmadığını gördüklerinde uzaklaşacakları ve gücün, kişisel hırsları olanlarca değil de, gerçekten yükü paylaşmaya namzet insanlarca kullanılabilirliği idealize edilirdi. "

Düşünün ki Hz. Ömersiniz, İslam halifesi olmuşsunuz, ümmetin yükü sırtınızda ve sizin sırtınızda basit bir giysi ve kendinize ait bir deveniz bile yok...", "Kim Hz. Ömer'in yerinde O'nun gibi olmak ister?"

Fakat ne zaman halife olmak Beytül Mal üzerinden kişileri zengin etme imkanı oluşturursa bu kaçınılmaz iktidar mücadelesine ve bu uğurda kanların dökülmesine yol açar.

Derdimiz FETÖ'nün yakın geçmişimizde sebep olduğu kötülükleri de örnek göstererek **adam kayırmacılığın/ Nepotizm'in toplumların çöküşlerinde nasıl bir etki oluşturduğunu bu davranış biçiminin ne kadar çirkin, müptezel, ağır vebal ve ihanet içerdiğini anlatabilmektir.**

Bir zamanların popüler savcılarını Zekeriyâ Öz'ler, Muammer Akkaş'lar, Ferhat Sarıkayalar'ın nasıl süreçlerden geçerek, kimlerin ellerinden tutması ve referanslarıyla ülkenin hukuk tarihine geçen eylemleri yapabilecek konumlara gelebildiklerine bakmak gerekir. Bakıldığında bizim gördüğümüz ve görülen; her birinin bir minnet, bir borç ya da mahkumiyet doğuran ilişkiler ağında bulduklarıdır.

Gerektiğinde tahsil etme amacıyla ön açma/borçlandırma sadece bize özgü bir durum da değil.

Öyle ki dünyanın en büyük ülkelerinin başına başkan olarak seçilen kişiliklere baktığımızda bile bu insanların özellikle zaafı olan insanlardan seçiliyor olması önemlidir. Ancak sütre gerisinde kalarak bu zaaf sahibi insanlar üzerinden istenilen politikalar üretilebilmektedir. Lütfen Trump ve Kudüs politikasını inceleyiniz. Dini duyarlılığı olmayan Hristiyan bir Amerikan başkanının

Siyonizm'in Kudüs politikasını destekleyecek bir uygulamaya imza atabilmesi ancak zaafı üzerinden oluşturulan bir baskı ile mümkün olabilir. Bu zaaf bazen kamuoyunun bilmesini istemediğiniz bir sırrınız olabilir, bazen de para kazanma hırsı, daha çok da popülerlik hastalığı olabilir. Artık kimin nasıl bir zaafı varsa gerçek güç tutkunları kullanacakları maşalarının bu zaaflarına yatırım yapmaktadırlar.

Her insanın başarıma isteği vardır. Her insan başarmanın kriterlerini yerine getirmek ister. İşte tam da burada toplumun inşa ettiği değerler hiyerarşisinde başarının ne olduğu önemli olmaktadır.

Örnek olarak; ailesi tarafından "helalinden bir lokmada olsa ekme parası kazanıp kimseye muhtaç olmamanın bir adamlık ve başarı olarak tanımlandığı bir değerler hiyerarşisinde, kimse harama bulaşıp kendisini ailesinin ve toplumun nezdinde değersiz hale getirmek, itibarsızlaştırmak istemez. **Tam tersi de mümkün;** Başarının güzel olmak, popüler olmak, ne olursa olsun zengin olmak... üzerinden tanımlanan bir toplumsal vasatta; satılıp paraya, maddi olanağa dönüştürülmeyecek hiçbir şey kalmayabilir. Ne olursa olsun "maddeten güçlü olmak" fikriyatı; din de dahil her şeyi pazara çıkarır. Hiçbir ahlaki kriterle kendinizi bağlamadığınızda, ne olursa olsun rakiplerinizin üzerine çıkıp ondan üstün olmayı en önemli bir kazanç kabul ettiğinizde; meşurlaştırmayacağınız hiçbir davranış biçimi olmaz.

Toplumun değer inşasına verilebilecek bir örnek olarak; öğrencilerin kopya çekmeyi bir ahlaksızlık, bir hak etmediğini alma/çalma olarak değil de bir uyanıklık olarak tanımlamaları bu konuda toplumun ürettiği ahlak(sızlık)ın sonucudur. Dersi/konuyu öğrenmenin, bilgi sahibi olmanın önemsizleştirilip, "nasıl olursa olsun..." dersi/sınıfı geçmenin önemli hale getirildiği, "vur kır parçala, bu maçı kazan..." lümpenliği ve başarı tanımı hiç istemediğimiz bu sonucu kaçınılmaz olarak üretecektir. Üretilen bu sonuç toplumdaki her türlü suiistimal ile etkili mücadele edebilenin zeminini de maalesef ortadan kaldıracaktır.

Kişisel anlamda insanların ihtiyaçlarının, isteklerinin, tutkularının, sevme, sevilme, yönetme arzularının nasıl bir hırs ürettiğini, insanların neleri başarmaya veya ne gibi bedeller ödemelerine göze aldıklarını konuşabiliriz. Lakin bu bir tespit ve dikkat çekme olur. Ülkemiz ve insanlık için daha önemli ve öncelikli olan ise, kurduğumuz sistemler ile, koyduğumuz kurullarla, bireyi bu zaafardan nasıl uzak tutabileceğimiz olmalıdır.

Başarıyı nasıl tanımladığımız kadar ahlaksızlığı, nasıl tanımladığımız da çok önemlidir. Örneğin bir emanet olan, kamu gücü kullanılarak hedefi belli bir kesime özel bir imkan/rant üretmeyi aşağılık bir davranış olarak tanımlayıp isimlendirmek önemlidir. Daha doğru ifadelendirme olarak Devletin/Kamunun malını yemeyi domuzluk olarak tanımlayıp yaygınlaştırmak en azından doğru bir kavramsallaştırma ve ahlaki bir zemin inşası olacaktır.

Hikâyenin evveliyatı için bir özet vermek gerekirse; Ecdadımız Osmanlının devlet ve İmparatorluğa giden sürecinde bütün diğer kurumlar gibi eğitim kurumu da kendi içinde iyi işleyen bir mekanizmaya ve sıkı kurallara tabiydi.

Osmanlı siyasi düzeninin yozlaşmaya başladığı devirlerde bütün diğer kurumlarla beraber eğitim kurumu da genel dejenerasyondan payını alacaktır. Ancak **eğitim kurumundaki bozulmanın toplumsal etkileri çok daha derin ve kalıcıdır. Çünkü toplumun ve özellikle toplum seçkinlerinin donanımı ve kalitesini eğitim belirler.**" (2020.08.15 İ.Kiras Karar gz.)

"Liyakate göre görev ve sorumluluk vermeye/almaya en fazla ihtiyacımız olduğu bu dönemde..." tersi davranışta bulunanlara önce elimizle engel olmalı, gücümüz yetmiyorsa dilimizle uyarmalı, buna da imkan bulamıyorsak kendimizi bu davranışlardan uzak tuttuğumuzu ve adam kayırmacı/Nepotizm davranışlarda bulunanları kınadığımızı ilan etmek durumundayız.

Üniversite rektörlerinden biri eşini şuraya atamış, öbürü kızını buraya atamış, bir başkası oğluna akademik statü sağlamış vs. Bunlar bir yozlaşmanın, bir çürümenin belirtileri. Yalnızca eğitim kurumlarının değil, bir bütün olarak toplumsal zihniyetin, yönetim mekanizmalarının ve özellikle yönetim anlayışının maruz kaldığı dejenerasyonun tezahürleri... **İşin özü ve başlangıç noktası şu ki önce kurumlar bozulmuyor, önce zihniyet bozuluyor.**

İşi ehline vermeme, liyakatsiz iş yapmanın toplumsal ve bireysel maliyetleri ile ilgili onlarca örnek verilebilir.

Liyakatin iki temel ölçütü vardır. Birincisi; yetki ve sorumluluk alanınızda bulunan iş için gerekli olan teknik ve uzmanlık bilgisine sahip olmak, İş pratik beceri gerektiriyorsa bu beceri ile mündemiç (iç içe,

hususiyete sahip) olmaktır. İkinci olarak da işinizi yapmanız neticesinde sahip olduğunuz/ürettiğiniz değeri suiistimal etmemek, buradan kişisel ve yakınlarınız da dahil kimseye yönelik hak edilmeyen bir imkân üretmemek, işiniz gereği özel kalması gereken durumları özel/mahrem olarak tutabilecek insani ve ahlaki değerlerle sahip olmaktır.

Sırf lisede-üniversitede, aynı mahallede, ya da aynı cemiyetin çatısı altında bulunduğunuzdan dolayı bir yetkilendirme başta yetkilendirmeyi yapan için liyakat sorununu ortaya çıkarır. İşler yönetici kötü niyetli olduğu için değil işin gerektirdiği birikim ve tecrübe noksanlığından aksar.

Yeterince bilgili olmadığınız bir konuyu yönetemez, çok kolay manipüle edilebilirsiniz. Bu süreçte tek kuruş haram lokma yememişsinizdir ama eksik, geç, hatalı kararlarınız ciddi maddi manevi kayıplara yol açabilir.

Bir ismi de doğruyu yanlıştan ayırt eden, doğru yolu gösteren anlamında Furkan olan yüce kitabımızdan adil olmayı, adalet üzere olmayı emreden onlarca ayet bulabiliriz. Bu ayetlerin çoğunda, "adalet üzere olmak" iman ile direkt irtibatlandırılır. Kuran'ı Kerim İmanı soyut bir kavramsallaştırma olarak ifadelendirmez. "İman edenler, müminler..." dedikten sonra bu kimselerin özelliklerinden bahsederek imanı bir müminin hayatının tam ortasına, onun tavır ve davranışlarının belirleyen en öncelikli paradigma olarak tanımlar. Bu yüzdendir ki Sahabe arasında "amel imandan bir cüz müdür?" gibi bir tartışma olmamıştır. **Kul hakkını ve tek bir bireyin hakkından daha önemli olan kamu hakkını gündeme almak, sorumluluk ve emanet bilincinin iman ile bağını tekrar görünür hale getirerek toplumsallaştırmalıyız.**

Kelime ve kavramlar hakikati anlatmaktan uzaklaştırılmış, doğruyu anlamının önünde psikolojik, toplumsal, tarihsel bariyerler oluşturulmuşsa hak ve hakikatten yana olanların yeniden hakikatin yerli yerince konumlandırılmasına çalışmaları gerekir.

Biz Kur'an'ın tamamının öncelikle müslümanlar tarafından okunmasının elzem olduğuna işaret ederek, onlarca ayet içerisinden kısa olarak iki ayet ve bir hadisin işaret ettiklerini herkesin ulaşabileceği kaynaklardan derlediğimiz bilgilerle aktaralım.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz (Nisa58:) "Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder."

Yine Rabbimiz Nisa Sûresinin 135. ayetinde; "Ey inananlar,

adaleti tam yerine getirerek Allah için şahitlik edenler olun, kendinizin, ana babanızın ve yakınlarınızın aleyhinde bile olsa, (şahitlik ettiğiniz kimseler) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah, ikisine de daha yakındır. Öyle ise keyfinize uyarak doğruluktan sapmayın. Eğer (şahitlik ederken dilinizi) eğip bükerseniz, ya da doğruyu söylemezseniz, muhakkak ki Allah yaptıklarınızı bilir." buyurmaktadır.

Yine çok meşhur olarak çoğumuzun bildiği münafıklığın (ikiyüzlülüğün) alametleri ile ilgili olarak peygamberimiz Ebû Hüreyre r.a. den rivayet edilen bir hadisi şerifte "**Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.**" (Buhârî, İmân 24; Müslim, İmân 107-108) buyurur.

Nisa Sûresi 58. ayetin Nüzul sebebi Mekke'nin fethinde Kâbe anahtarının kimlere verilebileceği ile ilgili olduğu tevatür olarak rivayet edilir. Usul bilgisi olarak sebebi nüzul hükmün şümüllü (kapsayıcı /herkes için) olmasına engel değildir. Sebebi nüzul ayet(ler)in muradını ve hikmetini daha iyi anlamamızı kolaylaştırır.

Hz. peygamber (s.a.) Mekke'yi fethedince Kabe'ye bakan Osman bin Talha kapıyı kilitleyerek, Kabe'nin üzerine çıktı. Anahtarı vermeyi reddederek: "Senin resul olduğun bilseydim onu verirdim" dedi. Hz. Ali anahtarı zorla ondan aldı kapıyı açtı. Hz. Resul içeri girerek 2 rekat namaz kıldı. Çıkınca amcası Abbas, şerefli görev olan Kabe'nin bakıcılığı görevinin kendisine verilmesini istedi. Bu münasebetle 58. ayet nazil oldu. Efendimiz Hz. Ali'ye anahtarı eski vazifeliye vermesini ve ondan özür dilemesini emretti. Bu olay Osman b. Talha'nın Müslüman olmasına vesile oldu.

Yukarıda iki büyük hadis kitabından kaynakla verdiğimiz emanete hıyanet etmeyi münafıklık alameti olarak gören hadiste de **emaneti sadece eşya ve para olarak sınırlandırılan bir anlayış Müslümanın ferasetine yakışmaz. Takdir edersiniz ki her görev ve yönetim sorumluluğu her birimiz için bir emanettir.**

Kamu adına makam, imkân, bütçe kullanmaktan daha büyük bir emanet olabilir mi? Hadisin işaret ettiği gibi bu emanete hıyanet edenden daha münafık kimse olabilir mi? Kul hakkından çok daha kapsayıcı olacak şekilde tüm toplumun hakkına giren bir kimsenin bu dünyadaki şerefi, Ahiretteki akıbeti için endişelenmek gerekmez mi?

SAHİBİNDEN SATILIK KÜLTÜR

“Unutma! Unutmak pusudur...”

▲ BAYRAM YILMAZ

99 depremiden önce Sakarya'ya ilk geldiğimde Merkezde bulunan Orhangazi Camiinin kible tarafında Osmanlı'nın son döneminden kalma iki katlı eski bir bina vardı. Binanın zamanında ne olarak kullanıldığı tam belli olmasa da tahminince önemli birinin evi olmaya müsait bir yapısı vardı. Bina döküle döküle üstte iki odadan kalma bölümler yıkılmış, giriş katı ise üstteki iki odanın altına denk düşen kısmen sağlam birkaç oda. Onlarda tuvalet olarak kullanılmaya uygun görülmüş. Tarihi binanın girişine ise o günkü rayiç olarak tuvalet ücreti yazıyordu. Zihnimde kaldığı kadar o gün için 126 yıllık bir bina olarak anımsıyorum ama bu kısmı net değil. Adapazarı Şehir merkezinde görüp göreceğiniz en eski yapının ayakta kalan kısmının tuvalet olarak kullanan zihnin o bina üzerine yazdığı bir yazı vardı ki hani derler ya mazereti suçundan beter. Şöyle idi **“Bu bina Bursa Anıtlar Kurulunun/...../..... tarihli kararı ile yıkılamamaktadır.”** Binayı eskiden kalan bir hatırat yerine eskimiş olarak değerlendiren zihin bir parkın kenarında kalan önündeki yolun genişletilmesine de bir nevi engel görülen belki bu sebepten yıkılmak istenen mevcut halinin yıkılmamasından Bursa Anıtlar Kurulunu sorumlu tutuyordu. Aslında “biz yıkmak istiyoruz da Anıtlar Kurulu izin vermiyor” denilerek bir nevi politik akılla taşra siyaseti yürütülmeye çalışılıyor...

Öğretmenliğim ilk senesinde şahit olduğum bu görüntü ile ilgili olarak o gün (ve de bu gün) yerel yöneti(cilerinin) minin köksüzlüklerinden, fena halde rahatsız olmuştum. Zihnimden gecen cümle “ulan daha hiçbirimiz hatta Sakarya diye bir şehir ortada yokken bu bina buradaydı ve içinde anılar biriktiriyordu. Sonradan gelip “ben burayı arsama katacaam, yola katacağım...” işgüzarlığı ile yıkmaya çalışmak ne tür bir anlayışın sonucu. Sen zamanında doğru bir planlama ile yolunu ayarlamamışsın ve sonra yerim dar diyorsun...” gibi bir cümle idi. İlginç olan ise; tarihten gelip bizim tuvalet olarak kullanmaya devam ettiğimiz yapı depremde bile yıkılmadı. 99 depreminin “taşkalasında” ertesinde belediye iş makineleri ile tüm anılarıyla birlikte ortadan kaldırıldı. Maalesef gücün hukukunun bir göstergesi olarak benim şahsi anılarımda yer aldı. **Bu vesileyle de kayda geçmiş olsun.**

Yine tarihi eser konusunda 2000 yılların başında bir tartışma olmuştu. Suudi Arabistan'ın Kutsal beldelerden sorumlu bakanlığının Kâbe'nin etrafını genişletme düşüncesi ile Osmanlıdan kalan Ecyad kalesinin yıkılması gündeme gelmişti o dönemki basın bu durumu “Arapların tarihe saygısızlığı, Osmanlı/Türk düşmanlığı...” olarak yorumlayıp bir nevi bu durum üzerinden “Arap düşmanlığı” üretiyordu. Dönem 28 Şubat rüzgârlarının dinmediği bir dönemdi. Dönemin Suudi Arabistan büyükelçisi kendilerini tarihe saygısızlıkla suçlayanlara karşı cevap vermeye bile tenezzül etmeyen bir tavırla “siz” dedi “önce gidin Sinop kalesine bakın...” dedi de ne demek istediğini tam anlayamamıştım. Ne demek istediğini bir sene sonra Lisede Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersime giren Sinop'lu olan öğretmenimi Ramazan Bayramında ailemle ziyarete gittiğimde hocamı görmeden Sinop kalesinden kalanları görünce anladım. Gördüğüm o gün için Sinop gidenlerin mecburen girmek zorunda olduğu zemini asfaltlanmış surların içinde **Sinop Şehirlerarası Otobüs Terminali...** Tarihi Kalede duyduklarımız ise; “Samsun'a bir iki, Ankara-Ankara...” diye bağırın otobüs yazıhanelerini mesken tutmuş çığırkanların sesleriydi. “Bu ne lan...” dediğimi hatırlıyorum da sesimi duyan oldu mu bilmiyorum? Belki de tek tek bağırınca sesimiz “cis tak, cis tak” ların arasından seçilmiyordur. Birlikte ses çıkarıp anılarımıza, ortak hafızaya sahip çıkmamız gerekiyor.

Hadi tarih bilincinden yoksunsunuz anladık da aslı bir yakarış olan “denizin dibinde Hatçem demirden evler ...” türküsüne, “aldırma gönül kaldırma...” diyen Sabahattin Ali'ye, de mi saygınız yok. O Sinop kalesi ki “büyük ve korkunç bir kaledir. 300 demir kapısı, dev gibi gardiyanları, kolları demir parmaklıklara bağlı ve her birinin bıyığından 10 adam asılır nice azılı mahkûmları vardır. Burçlarında gardiyanlar ejderha gibi dolaşır. Tanrı korusun, oradan mahkûm kaçtırmak değil, kuş bile uçurtmazlar.” diyerek tasvir eden Evliya Çelebi bile yaşadığı dönemin şartlarında tarihe not düşerken hangi köksüzlük ve dahi ufuksuzluk ile hikâyelerini anlatmaya sayfaların yetmeyeceği Sinop Kalasından bir otobüs terminal çıkartmış...

Sadece toplumsal hafızanın değil aynı zamanda bireysel yaşanmışlıklarında çok kıymetli olduğunu düşünenlerdenim. Bu vesileyle lisede okurken de kıymetli anılar biriktirdiğimiz hocamla olan bir Sinop anımı da aktarmak isterim.

Ziyaretimde, kendisi ikinci Üniversite olarak İstanbul Hukuk Fakültesinde, dört çocuğu da ilk, orta ve lisede öğrenci olan hocamın ekonomik olarak rahat olmadığına şahit olmuştum. Mevcut sıkıntıları ile uğraşırken eşinin kendine hep destek olduğunu ve mevcut sıkıntılardan İnşaAllah kurtulacağını sürekli telkin ettiğini söyledi. Benim anılarıma unutmamak diskuru ile çıktığım fedakâr bir eşin sabrından ve söylediklerinden çok hocamın cevabı olmuştur. Hocamın bu muhabbette eşine olan cevabı “Allah bizi sıkıntılarımızdan kurtarmak zorunda değil Örnek; Zekeriya Peygamber...” demişliği vardır. Bize de o sıkıntılı dönemlerde müslümanca tavra sahip olabilmenin, dünyevi olana müdanasızlıkla olan ilgisine şahitlik etmek düştü. **Bu vesile ile bu da kayda geçsin** ve okuyanlar için de hem şahsi tanıklığımdan hem de Anadolu irfanından bir hatıra olsun.

Ortak hafızaya sahip olmaktan daha önemli olanın buna sahip çıkabilme hassasiyeti olduğunu anlatabilmek kaygısı ile başladığım yazının köşelerini belirlemeye çalışırken; şahsi hatıralarım kafamın içinde “beni de yaz beni de yaz” diyerek çarpışıyor not ettiklerimin arasına girmeye çabalyorlar. Aynı saniyeler içinde hem Akif'in Süleymaniye Kürsüsünden şiiri Hem Yahya Kemal Beyatlı'nın Süleymaniye'de Bayram sabahı şiiri hem de çocukluk anılarımdan getirdiğim melodisi ile birlikte kulaklarımda çınlayan; Ferdi Tayfur'un “bir gün gitsen bile hatıran yeter” şarkısı aynı bankta sohbet ediyorlar... Beynimin yan lolarında yer açmaya çalışan anılar ise; şimdi ağır ceza hakimliği yapan Elazığlı arkadaşım ile izlediğimiz İrlanda Kurtuluş mücadelesinin anlatıldığı “Özgürlüğün Bedeli” Filminden baş kahramanının sevdiği kadının söylediği replik; “ben hep seni sevdim ama mektupları hep o yazdı...” “o yazar...” diye cevap verir Michael Collins

Yazabilmek önemli vesselam...

Yine o yıllarda çok zor şartlarda öğrencilik yapmasına rağmen (yine anılar birbirine girdi... Şimdi de Kadıköy postane sokakta kitap satış elemanımı ve o günkü yevmiyemle Umberto ECO'nun Güllün Adı kitabını alıyorum) sinemaya para verebilen insanların unutulmazlarından bir film ve filminden bir sahne; Yine İngilizler ve onlara karşı mücadele eden İskoçların milli kahramanı William Wallace'ın hikayesi: Filmin başında babası tuzağa

düşürülüp öldüğü için amcasının himayesinde kalmak zorunda kalan 9 yaşındaki küçük William köyünden ayrılırken yaşıtı bir kız çocuğu tarafından verilen bir dikenin çiçeğini yıllar sonra köyüne döndüğünde bir bez içinde kurumuş olarak sahibine geri vermesi... Dönemin islamcı-milliyetçi- solcu tüm gençlerinin anladığı ama anlatmayı beceremediği bir naiflik.

Sonra ayrılık da sevdaya dahil şiiri, “sevdiğim yeşil soğan göndermiş, hasret kokuyor cigaram...” diyen Ahmet Arif hemen zihnimin yanı başındaki kıvrımlarında buralı şair Erdem Beyazıt'tın “Bir de baharlar bilirim / Apartman odalarında büyüyen çocukların bilmediği bilemeyeceği / Anadolu bozkırlarında / İstanbul'dan çıkıp Diyarbakir'e doğru / Tekerleri yamalı asfaltları bir ağustos susuzluğu ile içen / Cesur otobüs pencerelerinden / Bilinçsiz bir baş kayması ile görülen / Evrensel kadınların iki büklüm çapa yaptıkları tarla kenarlarında / Çıplak ayakları yumuşak topraklara batmış ırgat çocuklarının / Bir ellerinde bayat bir ekmeği kemirirken / Diğer ellerinde sarkan yemyeşil bir soğanla gelen...” memleketimize özgü baharlar...

Bir yanda bir yeşil soğanda sevdiğini, memleketinin tüm yaşanmışlıklarını hisseden insanlar, bir yanda kuyumcunun nişan yüzüğüne bakışına sahip yüzü fiyat etiketli insanlar.

“Dostum dostum güzel dostum... Bu ne beter çizgidir bu, bu ne çıldırtan denge, yaprak döker bir yanımız, bir yanımız bahar bahçe...”

Konuya döneceğim de önce kendimi toparlamam lazım. Toparlayıp bu yazının ana motivasyonu olan “sahibinden kiralık Selçuklu medresesi” emlak ilanının çağrışmaları ile biz nasıl bu hale geldik sorunsalını irdelemek ama bi müsaade daha

O da Mardin-Münih hattı gibi olsun.

2015 yılında ilk defa Milli Eğitim Bakanlığının bir Projesi kapsamında yurt dışına çıkma imkânı buldum. Almanya'nın Mesleki Teknik Eğitim tecrübesi ve uygulamalarını görmek amacıyla Türkiye'nin çeşitli yerlerinde görev yapan belli sayıda teknik öğretmen arkadaşlarla Almanya'nın Berlin şehrinde bir ay kadar kaldık. Orada da çokça kıymetli anılarımız oldu. Espri niyetine birini anlatıp sonra ağır mevzuumuza dönelim İnşaallah.

Seyahat takvimimizin içinde Kurban Bayramı da olunca ben Berlin'de tanıştığım oradaki Berlin Hacı Bayram Camii Cemaatinden ve Avrupa Milli Görüş Teşkilatından arkadaşlara “Hocam biz burada 34 kadar öğretmen arkadaşız. Şimdi hem buraya gelen arkadaşların birbiri

ile daha iyi tanışması hem de sizleri de tanınması için bir grill (Bizdeki mangal) yapsak, masraflarını da biz üstlensek teklifine olumlu cevap vermişlerdi de; bizim misafirler için gözettiğimiz hikmet ev sahipleri için de bir tanışma-tanıştırmaya vesile olmuş. Sonrasındaki katıldığım Perşembe sohbetinde "hocam sizin sayenizde bizde buradaki birbirini tanımayan aileleri bir araya getirdikte onlar da tanıştılar..." muhabbeti oldu...

Arkadaşlar Berlin'de ısrarla iki yere gitmemizi tavsiye ettiler. Bunlardan birincisi Türkler arasında Bergama müzesi olarak bilinen İslam-Doğu Sanatları Müzesi, diğeri de fırsat bulabilirseniz Prag'a da gidin tavsiyesi idi. İkisine de fırsat bulabildik.

Bir hafta sonu uzun bir kuyruktan sonra girdiğimiz Berlin'deki Pergamon (Bergama) müzesinde çok şey gördük ama esas olarak müzenin de en büyük cazibesi olan, Müzeye Bergama müzesi denmesine sebep olan, Dünyada kapalı alanda sergilenen en büyük tapınak girişinin hikâyesi idi bizi çarpan. Bergama'da sadece kaideleri kalmış muhteşem Zeus Sunağının giriş kısmını görebilmeniz için Berlin'e gelmeniz gerekiyor. Sadece tapınak girişi değil bunun yanında, Athena Tapınağı'nın girişini, Athena Heykeli'ni, Millet Pazar Kapısı'nı, Anadolu'dan, İran'dan, Almanya'ya taşınmış diğer eserleri görüyorsunuz.

Müze'nin kuruluş öyküsü aslında Bergama'da başlıyor... 1864-1865 yıllarında Aydın yöresinde çalışan arkeoloji meraklısı Alman yol mühendisi Carl Humann, Bergama tepelerinde gezinirken, tesadüfen birkaç friz parçası bulur ve deneme kazıları yapar. Bu kazılarda ortaya çıkardığı antik parçalar Berlin Müzesi'nin de ilgisini çeker. 1878-1886 yılları arasında Carl Humann, Berlin Müzesi'nin desteğiyle kazılara devam eder ve ünlü Zeus Sunağı'nın kalıntılarını ve kabartmalarını ortaya çıkarır.

Daha sonra zamanın Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit'in özel izniyle sunağın bölümleri numaralandırılıp özenle sökülerek, 1886 yılına kadar aralıklarla parça parça Berlin'e taşınır. Taşınma işlemleri sırasında bu parçalar katırlarla, develerle Akropol'den aşağıya indirilir, oradan mandaların çektiği kağnılarla Çandarlı Limanı'na götürülür, daha büyük gemilere yüklenmek üzere İzmir Limanı'na taşınır. Daha sonra da Kuzey Denizi'ndeki limanlara indirilerek demir yoluyla Berlin'e götürülür. On yıl süren bu yolculuk serüveni Berlin Müzesi'nde son bulur.

Anadolu'dan koparılarak Berlin'e bin bir zahmetle taşınan M.S. 200 yıllarda yapılmış büyüklük ve muhteşemlik

olarak sizi müzeye girer girmez etkileyen bu eseri gördüğünüzde önce hüznüleniyor iç geçiriyor sonra ise "Acaba diyorsunuz bu eserler buralara kadar taşınmamış olsaydı böyle korunabilir miydi?" diye kendinize soruyorsunuz.

Gözünüzde Yüksel Aksu'nun müthiş mizahıyla Dondurmacı Kaymak filminden bir sahne canlanıyor. Kasabanın dondurmacısı Ali usta dondurmasını satarken bir çobanla tartışır. Keçilerini gütmekte olan çoban dondurmanın sütü keçi sütü değilse iyi olmayacağını iddia eder. Ali Ustada "Sana ne benim sütümden alacan mı almayacan mı onu söyle?" der. **Bu sahnede keçi çobanı keçilerini en az 2000 yıllık olan Efes harabelerinde otlatmaktadır.** Ve çoban Ali ustaya der. "Keçi sütünden degelse almıyom..."

Prag gezimizde öğreniyoruz ki bu küçük başkent Avrupa'nın en çok ziyaret edilen üçüncü başkenti. Bu özelliği ile ülke ekonomisinin önemli bir gelir kısmını oluşturuyor. Tüm başkenti sabahtan akşama kadar yürüyerek dolaşabiliyorsunuz. Önemli meydanlarında (zaten bir-iki tane) fotoğraf çektirip Prag Nehrinin üstündeki Aşıklar Köprüsü'nden geçiyorsunuz. Yanımıza bulunan atıştırmalık bir şeyleri bir tarihi eserin duvarına oturarak yiyebiliyorsunuz. Olmadı İstanbul isminde bir lokanta var oraya da uğrayabilirsiniz.

Buralarda dolaşırken tarihi olarak 150-200 yıllık yeni bile sayılacak binaların mevcut hali korunabildiğinden Çin'den İspanya'ya varıncaya kadar ilgi toplamasına gıpta ile bakıyorsunuz. "ah İstanbul, İstanbul olalı görmedi böyle keder..." diye iç çekiyorsunuz.

1955 Peyami SEFA Başvekil Adnan MENDERES'E İstanbul sur içi için yapılaşmaya izin verilmemesini korunmasını, gerekirse bunun için kanun çıkarılmasını teklifinde bulunur. Teklif kabul görmez. O dönem Demokrat Parti Edirnekapı surlarından gedik açarak Vatan Caddesini üç gidiş üç geliş olarak 6 şerit olarak yapmakla meşguldür. CHP "bu kadar büyük yola uçak mı indireceksiniz" diye itiraz eder. Tartışma medeni bir tartışma olmaktan uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bi taraf "yol medeniyettir" der, diğer taraf müsriflik suçlamasında bulunur. En azından sur içinin doğal ve tarihi dokusunu korumak tartışılmaz bile, ya da bir türlü sıra gelmez...

Mesele geleneği/medeniyeti koruma hassasiyeti ile tartışamayınca ne Süleymaniye mahalle olarak korunabilir nede çıkarlar. Yenileme çalışmaları ile Selâtin camilerimizin avluları "kaymak gibi mermerler"le kaplanır...

"hüzün zaman zaman deli dalgalarla gelir gönülünün kıyısına vurur..."

Gelelim hüznümüzü doruğa çıkaran duruma 12-13 Eylül 2018 tarihinde bir emlak ilan sayfasındaki ilan üzerinden tüm ana haber bültenlerinde "**Sahibinden Kiralık 586 Yıllık Medrese**" başlığıyla haber sunuldu. Haber "bir skandal, bir ihmal..." haberi olarak değil de ilginç haberler kontenjanından servis edildi.

Haberin detaylarında; Kayseri merkez Melikgazi ilçesi Camikebir Mahallesi'nde bulunan, Dulkadiroğulları Beyliği döneminde Nasreddin Mehmed tarafından 1432 yılında inşa edilen, 586 yıllık Hatuniye Medresesi 'nin dış cephesine bir emlak firması tarafından " kiralık" pankartı asıldığını ve 500 metrekare alan ve 14 bölümden oluşan tarihi yapının yıllık kira bedeli olarak da 150 bin TL takdir edilmiş...

Şimdi siz söyleyin biz kime kızalım;

1432 yılında yapılan asırlık medreseyi 1977 yılında devletten izali şuytu (ortaklığın giderilmesi davası) ile satın alarak "Medresenin restorasyonu için 1992 yılına kadar harcama yaptıklarını, bu çalışmaları yaparken devletten bir kuruluş destek görmediklerini, hiç kimsenin de kendilerine gelecek eseri ayağa kaldırdıkları için teşekkür etmediğini, Medreseyi ilk satın aldıklarında "içerisinden 350 kamyon hayvan pisliği çıkardık, Buranın restorasyonu için trilyonlar harcadık. Tarihi binayı resmen delik deşik etmişler içerisinden hayvan barındırmışlar. Bizim hesabımıza göre buraya harcadığımız para 10 fabrika yaptırabilecek maliyette. Ama artık yaptığımız iş çalıştırdığımız işçilerin masraflarını dahi karşılayamaz hale geldi ve kiralamak istiyoruz." diye konuşan mal sahibine mi?

Burayı korumaya ve amacına uygun olarak kullanmayı bir kamu hizmeti olarak görmeyen belediyeye mi?

Anadolu'yu İslam'la irfanla mayalayarak vatan kalmasına hizmet etmiş, 586 yıldır ayakta kalmayı başaran bir medrese binasını ortak değerimiz olarak değerlendirip kamulaştırmayan, bir Anadolu Selçuklu eserini muhafaza etmeye değer görmeyen devlet aklına mı?

Tarihi dokusu ile çok kıymetli bir kültür merkezi ya da bir bedesten olarak da önemli bir ekonomik değer üretebilecek bir mekânın bir nalburiye, bir tekstil atölyesi olarak kullanılmasına rıza gösteren Kayseri esnafına mı?

Kime kızalım?

"masum değiliz, hiç birimiz..."

Korumanın değerini niyeyseniz bir türlü öğrenemediğimizden midir yoksa Aydın/Mütefekkir eksiliğimizden midir, ya da vatanperverliği sadece askerlikle ilişkilendiren sığ yaklaşımımızdan mıdır bilemiyorum? Bizi biz yapan, ortak yaşamışlıklarımızı, ortak hafızamızı tarih ve anılar biriktirdiğimiz mekânları, bizzati bizi "her dem yeniden doğuran..." değerleri korumanın değerini halen öğrenemedik. **Olanı korumak konusunda zaafılar gösterince olanın üzerine inşasına devam edebileceğimiz bir medeniyet inşa sürecini sürdürüyoruz. Tartışmalarımız sürekli yeniden bir medeniyet kurmak şeklinde tezahür ediyor.**

"Hayırdır arkadaşlar biz bu topraklarda nevizuhur muyuz?" Hep beraber bir medeniyet iddiamızı ve inşasını sürdüreceğiz; var olan temellerimizi ve binamızı koruyarak sürdüreceğiz. Zamanın yıpratıcı etkilerini de dikkate alıp sürekli korumak için gerekeni yapacağız. Medeniyetimizin ihtişamına ihtişam katacağız. Bir Selçuklu eseri olan Sivas Divriği Camiinin Kapı girişinin muhteşemliğini yeni eserlerimizde de yaşatacağız. Kapı tokmaklarımız olacak erkekler için tok ses çıkaran, kadınlar için daha tiz sesli olan. Anahtar kullanmadığımız yörük evlerimizin kapıları olacak mesela örme ipi bir defa doladığımızda yakındayım hemen gelirim, eğer birkaç kez dolamışsak boşuna bekleme gelmem akşamı bulur, eğer birde düğüm attıysak akşama da gelmem anlamında olan örme iplerimizle kapılarımızı donatacağız. Kilit kullanmaya gerek duymayacağız. Cami duvarları ile birlikte ördüğümüz aşıyanlarımız olacak. Dağdaki ağaçlara uygun meyve vermesi için kalem aşısı yapan büyüklerimiz, İkrâmını sağ elle yapan ninelerimiz, evinin önünde beslediği köpeğin yal'ını sofraya oturmaktan veren idrakimiz olacak...

Hepsinden evvelde Carpe diem (anı yaşa) diyenleri ciddiye almayan, Asr(zaman)a yemin edip dikkatimizi toplayan, bizi İbn-ül vakt kılan İmanımız olacak vesselam...

GÖÇ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

▲ DR. ÖĞR. ÜYESİ **RİDVAN ŞİMŞEK**

Giriş

Göç insanlığın varoluş dinamiklerinden birisidir. İnsanlık tarihinde her zaman olan bir hareketlilik türüdür. Bu hareketlilik sadece birey ve toplulukların coğrafi, mekân değişimi ile sınırlı kalmaz, kültürlerin de taşınmasına ve değişimine yol açar. Tarihte göç kültürleri ve medeniyetleri şekillendiren başat bir faktör olmuştur. Göçler, her dönem farklı nedenlerden kaynaklanan, farklı boyutlarda gelişen ve farklı sonuçlar üreten dinamik bir süreç olarak var olmuştur. Göç hem bir sonuç hem de bir sebep olarak dünyada etkisini gösteren bir olgudur. Günümüzde insanlık mobilizasyonunun tarihte en yoğun olduğu dönemlerden biri yaşanmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte iletişim ve ulaşım tekniklerinin gelişmesi ve yaygınlaşması insanların mekânlar arasında hareketliliğini kolaylaştırmış ve artırmıştır.

Kültür insan-insan, insan-doğa ve insan-doğüstü ilişkisi çerçevesinde insani varoluşun bir formu olarak ortaya çıkar ve gelişir. Kültür birey ve toplulukların paylaştığı anlamlar ve değerler bütünüdür, gelenek ve gelecek tasavvurudur. Kültürlerin oluşup gelişmesinde coğrafya belirleyici bir öneme sahiptir. Ancak günümüzde bireylerin coğrafi hareketliliği, göçü kadar, hatta ondan daha yaygın bir şekilde kültürlerin hareketliliği söz konusudur. Bireylerin ve toplulukların öğrenilmiş davranışlar bütünü ve yaşam biçimi olarak kültür, bireysel ve kitlesel göçler sonucunda farklı bir kültürel çevrede krizler yaşamakta, krizlere yol açmaktadır. Bireyler, topluluklar kültürlerin hem üreticisi hem de taşıyıcısıdır, bu nedenle göç süreçleri kültürlerin dolaşımına, karşılaşmasına ve yeni kültürel formların gelişmesine yol açar.

Göçler farklı kültürlerin karşılaşması, çatışması, kaynaşması ile yeni kültürel formların gelişmesinde önemli roller oynar. Günümüz dünyası da büyük göç akınları sonucunda şekillenmiş, bugünkü ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel formunu kazanmıştır. Göç eden birey ve topluluklar dahil oldukları toplumlarda formal ve informal eğitim yoluyla, farklı kültürlenme, kültürleşme süreçlerine girerler. Bireyler, gruplar ve

toplumlar bu karşılaşma süreçlerinde kimliklerini, kültürlerini ve ötekiyle ilişkilerini sınarlar. Bu sınama süreci ya sınırlamaya sivrilmeye ya da kuşatıcı bir olgunlaşmaya yol açar. Göçler kültürlerin ve kimliklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Devletler toplumsal kurum ve kuruluşlar ile toplumun kimliğini ve kültürünü korumayı, gelecek nesillere eğitimle aktarmaya yönelik politikalar uygularlar. Göçmenlerin kimlik ve kültürleri geldikleri ve içinde azınlık durumunda oldukları toplumlarda devletin kültürel politikalarıyla karşı karşıya gelir. Devletlerin izledikleri farklı kültür politikaları göçmenlerin ve yerli toplulukların çeşitli kültürel sorunlarla karşı karşıya gelmelerine ya da farklılıklarla birbirini besleyen kültürel bir zenginliğe dönüşmelerine bir zemin oluşturmaktadır.

Göç Süreçlerinde Karşılaşan Kültürel Problemler ve Kültür Politikaları

Dünya sistemi, egemen üretim ve bölüşüm sistemi refahın eşitsiz dağılımına yol açmaktadır. **Refahın eşitsiz dağılımı göçleri kaçınılmaz kılmaktadır.** Coğrafya, ekonomi, siyaset, tarih, toplum ve kültür eşitsizlikleri beslemektedir. Bireyler, gruplar ve topluluklar üzerlerinde yük olan, yaşamlarını tehdit eden adaletsizliklerden, eşitsizliklerden çıkışı, kaçıışı göçlerde bulurlar. Ancak göçler farklı sorunlarla onları karşı karşıya getirir. Bir sorundan kaçan göçmen kendini başka sorunlar karşısında bulur. Kültürel dünyada eşitsizlikler farklı boyutlarda üretilmeye sürdürülmeye devam edilir. Göçmenleri kabul eden ülkeler de yeni sorunlarla karşı karşıya kalır, yeni çözüm arayışlarına yönelir. Göç sürecinin en önemli etkisi kültürel alanda kendini gösterir ve hem göç eden topluluklar hem de göç alan topluluklar için zorlu, sorunlu kültürel süreçler başlar.

Göçlerin somut ve soyut boyutlarıyla kültürün var oluşunu etkilemesi kaçınılmazdır. Göç sürecinde göçmen somut kültürel mirasını geride bırakırken, somut olmayan kültürel mirası ile yeni bir kültürel sisteme dahil olur. Kültürel varoluş bütünlüklerini koruyup sürdürmek isteyen göçmenler, kendi içlerine kapanarak, gettolar oluşturarak buralarda da somut kültürlerini üreterek

sürdürmeyi deneyeceklerdir. Soyut kültürel mirasını da yeni geldiği mekân ve toplum içinde de korumaya ve yeni nesillere aktarmaya çalışacaktır. Ancak egemen kültürel yapı içerisinde bu azınlık kültürünün kendini ne kadar var edebileceği, kültürel kimlik ve değerlerini gelecek nesillere aktarabileceği şüphelidir.

Göçlerin bireylerde ve topluluklarda meydana getirdiği en önemli değişim, kültürel yaşantıda kendini gösterir. Göçmenlerin dahil oldukları yeni kültürel çevrede karşı karşıya oldukları sorunlar yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi özelliklerine göre farklılıklar gösterecektir. Yetişkinler, yaşlılar daha önce yaşadıkları sosyalleşme süreçleri ile edindikleri kültürler ile içine yeni girdikleri toplumun kültürü içinde yeniden sosyalleşme ve kültürlenme zorunda kalacaklardır. Bu yeniden sosyalleşme ve kültürlenme yaşlılar için kolay bir süreç olmayacaktır. Çocuklar ve gençler açısından da bu süreç başka bir türlü problem oluşturacaktır. İçinde yaşamaya başladıkları toplumda, sosyalleşme ve eğitimle kazanmaya başladıkları toplumun kültürü ile evde yaşadıkları öğrendikleri ebeveynlerin kültürü arasında, normalde zor olan kültürlenme sürecini daha zorlu bir kriz şeklinde yaşayacaklardır. Göçmenler yeni yerleşim alanlarında yeni etkileşimler, kültürel alış-verişler yaşarlar. Bu hem göçmen kuşaklar hem de göç alan toplumdaki kuşaklar arasında farklılaşmalara yol açar. Göçmenler kuşaklar arası

kültürel farklılıkları daha yoğun yaşamak zorunda kalırlar. Bireyler ve topluluklar göçle dâhil oldukları yeni toplumsal çevrede, yeni toplumsal koşullara göre farklı kültür ve kimlik kazanırlar. Bu kültür ve kimlik göçmenin ailesi üzerinden veya içinde yaşamaya başladığı toplumdan elde edilir. Göçmenlerin göç yoluyla dahil oldukları toplumun göçmelere yönelik bakışları ve davranışları bu kültürel kimliğin ayrıştırıcı veya bütünleştirici bir nitelik kazanmasında belirleyici olur. Tekçi, etnosentrik, dayatmacı kültür yaklaşımları göçmenlerin yaşamını zorlaştırır.

Modern yaşamın yaygın bir formu olan göç, ev sahibi toplumlarda yabancı korkusunu doğurmaktadır. Güvenlik kaygısıyla korkulacak yabancılar olarak tasavvur edilen göçmenlere yönelik dışlayıcı, aşağılayıcı etiketleme, damgalama tutum ve davranışlarına yol açmaktadır. Yerli ve yabancı ayırımında yaban olarak damgalanan göçmenin köken yerden getirdiği dezavantajlar yeni yaşam alanında daha da artmaktadır. Bu süreç göçmenleri yalnızlaşma ve yabancılaşma kısır döngüsüne sokmaktadır. Yabancı olduğu toplumun dışlayıcı tutum ve davranışları göçmenin zihinsel ve kültürel bir kısırlaşmaya, köksüzleşmeye sürükleyebilmektedir. Göçmenlerin karşı karşıya kaldığı bu kritik kriz süreci, kültürel şok hali ancak kuşatıcı sosyal ve kültürel politikalar ile büyük sorunlara yol açmadan daha yumuşak bir şekilde aşılabılır.

Göçün önemli kültürel bir problem olarak öne çıkması siyasal alanda göçmenlere yönelik farklı kültürel politikaların gelişmesine yol açmaktadır. Bu çerçevede “asimilasyon”, “entegrasyon” ve “çok kültürcülük” öne çıkan üç kültür politikası olduğu görülmektedir.

Asimilasyon yaklaşımı, göçmenlerin kendi kültürlerinden tamamen sıyrılarak geldikleri toplumun kültürünü benimseyeceklerini veya benimsemek zorunda oldukları var sayar ve egemen kültürü benimsetmek için politikalar geliştirir. Asimilasyon göçmenin kültürünün kaybolması veya kültürel katliamıdır. Bireylerin, toplulukların ve siyasal sistemlerin bazıları tarihte olduğu gibi bugün de bu yaklaşımı savunmaktadır. Entegrasyon yaklaşımı, göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumla bir toplumsal uyum geliştirecekleri veya geliştirmek zorunda olduklarını anlayışına dayalıdır. Göçmenlerin kültürlerinin geldikleri toplumun kültürüyle çatışmadan var olabileceğini veya olmak zorunda olduğunu toplumun istikrarının ve güvenliğinin gereği olarak savunurlar. Göçmenlerin ve göç alan toplumların karşılıklı entegrasyonundan bahsedilse de entegrasyon anlayışında göçmenlerin kültürlerini geldikleri toplumun egemen kültürüne göre şekillendirmeleri beklentisi ön plandadır. Çok kültürcülük yaklaşımı, göçmenlerin kültürel farklılıklarıyla birlikte geldikleri toplumda var olabileceği, olması gerektiği anlayışıdır. Göçmenlerin kültürel olarak var olmalarını insan hakları temelinde değerlendiren bu yaklaşım farklılıklarla birlikte yaşamının mümkün olduğunu savunmaktadır. Tüm kültürlerin azınlık veya çoğunluk, göçmen veya yerli olmasına bakılmaksızın eşit önemde ve değerinde olduğunu, yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder. Bu yaklaşım çerçevesinde bireyden (liberteryen) veya topluluktan (komünöteryen) hareket

eden farklı iki birlikte yaşama modeli, politikası öne çıkmaktadır. Göçmen veya azınlık bireylerin, grupların kültürlerini, egemen toplumun kültürüyle eşit bir düzeyde yaşayabilmesi ve yaşatabilmesi savunulur. Bunun da ancak asimilasyonist ve entegrasyonist yaklaşımları üretildiği bilinçsel zeminin dışında gelececek kültürel bir bilinçle mümkün olduğunu söylemek gerekmektedir. Bugüne kadar egemen kültürel anlayış asimilasyon ve entegrasyon yaklaşımlarını, politikalarını öne çıkarmıştır. İnsan hareketliliğinin, göçlerin hızlandığı ve yaygınlaştığı bu çağda farklılıklarla birlikte, farklı kültürlerle bir arada, uyum içinde yaşayabilmenin teorik ve pratik inşasına, sosyal ve politik zemininin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme kültürlerin insanların fiziki yer değiştirmelerinden bağımsız olarak göç etmelerini, mobilizasyonunu hızlandırmıştır. Ötekiyle karşılaşma fiziki bir hareketlilik sonucunda mümkünken, iletişim, bilişim teknolojilerinde son yüzyılda meydana gelen hızlı gelişim ve çeşitlenme bu olguya başka boyutlar katmıştır. Ötekiyle karşılaşmanın, iletişimin, ilişki ve etkileşimin yoğunluğu artmıştır. Kültürler varlıkların küresel sistemde dolaşmaları hızlanmıştır. Ancak **küresel sistemde kültürlerin karşılaşma koşulları eşit değildir. Egemen ekonomik ve siyasal güçlerin ürettikleri maddi ve manevi kültür tüm dünyayı kuşatmaktadır. Farklı kültürler egemen kültür içinde araçsallaşarak kaybolmaktadır.**

Göç süreci bireylerin ve toplulukların hayatlarında pek çok değişime yol açabilmektedir. Sosyal ilişkilerde, aile ve akrabalık ilişkilerinde, kişilik özelliklerinde, sosyal statü ve rollerde, gelenek ve göreneklerde, dini ve kültürel kurumlarda, eğitim-öğretim ve sosyalleşme süreçlerinde, kuşaklar arası ilişkilerde, tutum ve davranışlarda, bireysel ve toplumsal değerlerde, dilde ve düşüncede değişimler yaşanabilmektedir. İş, gelir, üretim, istihdam gibi ekonomik koşullarda, kullanılan ve karşılaşılan teknolojik araç ve gereçlerde değişimler olabilmektedir. Göç olgusu farklı birey ve toplulukların karşılaşması, yeni ilişki ve etkileşimler kurması açısından kültürlenme, kültürleşme, kültürel kriz ve kültürel değişim gibi pek çok sürecin yaşanmasına sebep olmaktadır. Tüm bunlar göçün sosyo-kültürel değişimde önemli bir faktörü olarak dikkate alınmasını gerektirir.

Göç temelde kırsal alanlardan kentsel alanlara, küçük yerleşim birimlerinden büyük yerleşim

bölgelerine yönelik olmaktadır. Kentler, metropoller çok farklı toplumsal ve kültürel ortamlardan gelenlerin karşılaştıkları, iletişim ve etkileşime girdikleri mekânlardır. Göç süreçleri farklı tarihi, toplumsal ve kültürel kökenlere sahip bireylerin, grupların ve toplulukların iç ve dış göçlerle kentsel alanlara akışı devam etmektedir. Aynı etnik, dini kökenlere sahip olan birey ve gruplar bile aynı algıansalar bile pek çok kültürel farklılıklara sahiptirler. Göçün başlangıç sürecinde, kente yerleşme sırasında ve sonrasında göç eden bireylerin, grupların farklı dayanışma örüntüleri kurdukları görülmektedir. Kentler genel olarak modern kültürün mekânı, modernleşmenin ortamıdır. Kırsal mekânlardan, kentsel alanlara gelenlerin toplumsal kökeni ve kültürü ne olursa olsun modernleşeceği varsayılmıştır. Ancak süreç farklı dinamiklerin etkisiyle bu beklentiyi karşılamamıştır.

Göç, göç eden bireylerin ve göç alan toplumların kültürel kimliklerinin belirginleşmesinde çok önemli rol oynar. Kapalı, homojen bir kültürel çevrede yaşayan bireylerin farklı olanlarla karşılaşmadan kültürel kimliğini algılaması çok zordur. Kültürel kimliklere dair bilincin ortaya çıkması, farklı özellikler kazanması ve gelişmesi göç süreçleri sonunda gerçekleşen farklılıklarla karşılaşma zemininde olmaktadır. Göçün niceliksel ve niteliksel boyutları kültürel karşılaşmaların mekânsal ve konjonktürel koşullara göre farklı sonuçlar üretmesine yol açmaktadır. Tanışmayı, tanımayı, anlamayı, ortak paydaları görmeyi, yakınlık kurmayı, ünsiyet geliştirmeyi sağlayabildiği gibi tam tersi sonuçlar da üretebilir. Kültürler arasında farklılıkların ön plana çıkarılmasına, ön yargıların doğmasına, rekabete, ayrılmaya ve çatışmaya yol açabilmektedir. Bu nedenle **göçün kültürel etkilerinden bahsedebilmek için göç süreçlerinin ne tür tarihi, toplumsal ve kültürel arka planı olduğunu, göç sonrası hem göçmenlerin hem de yerli toplulukların ne tür deneyimler yaşadıklarını görmek, anlamak ve değerlendirmek gerekmektedir.**

Göç sonrası kırsal ve kentsel kültürün birbirlerini besleyerek incelikler kazanarak zenginleşmesi, bir uyum geliştirmesi beklenir. Ancak bu tarihi, toplumsal ve kültürel dinamiklerin bunu desteklemesiyle mümkün olabilir. Dâhil olduğu yeni kültürel ortamda yabancı olan bireylerin ve grupların bütüncül ve uyumlu bir kültür geliştirmeleri zorlu bir süreçtir. Göçmen birey ve topluluklar öncelikle kültürel şok yaşarlar. Kültürlerinin büyük bir tehditle karşı karşıya olduğunu hissederler. Kendilerini, kültürlerini koruyabilmek için organize olmaya başlarlar. İçlerinden çıkan elitler asimilasyon

korkusu ile kültürlerini korumak için yoğun bir çaba içine girerler. Bu süreç onların kültürlerine ve kimliklerine dair bilinçlerinin gelişmesini sağlar. Bu bireyler ve topluluklar geldikleri kentsel mekânda tutunmaya, orta ve üst sınıflara geçmeye başladığında kendilerine güvenleri zirve yapar, kültürlerinin asıl üst kültür olduğunu, şehrin asıl sahibi kendileri olduklarını düşünmeye başlarlar. Bu süreç göçmen toplulukların militan, savaşçı bir ruha sahip kılar ve eski yerleşik topluluklar, egemen kültür ile çatışma fikri alandan fiziki alana doğru genişleyebilir. Göçün kültürel süreçlerinde bir sonraki durak, göçle gelenlerin geldikleri topluluk içinde giderek profesyonelleşmeye, üst sınıflara çıkmaya başlarlar. Eğitim düzeylerinde, ekonomik seviyelerinde, siyasal temsil imkânlarında artış bu topluluklar içinde elitizmde ve doğal olarak köken gruplarına yabancılaşmada artışa yol açacaktır. Önceki aşamada militan ruhla yapılanlardan, savunulan değerlerden ve kültürden uzaklaşmaya, bunları dar görüşlülük ürünü olarak görmeye ve utanç duymaya başlarlar. Kırsal kültürden hızla sıyrılarak egemen kentli modern kültüre eklemelenmeye çalışırlar. Göçün ileri aşamalarında göçle gelinen mekânlarda, kentlerde doğup büyüyen yeni kuşaklar, ailelerinin köken kültürlerinden hatıra düzeyinde, teorik boyutta haberdarken içinde yaşadıkları kentin, toplumun kültürel pratiğinde yaşamaktadırlar. Bu süreç göçle gelenlerin kültürel değerlerinin sonraki kuşaklarda kentli egemen kültüre entegre olarak sürdürülmesi ile sonuçlanmaktadır.

Son Sözler

Göç olgusu temelinde gerçekleşen kültürel etkileşim, farklı dinamiklerin etkisiyle farklı sonuçlar üretir. Birey ve toplulukların kültürlerini kaybederek diğer kültürel çevreye dâhil olmasıyla asimilasyon ile sonuçlanabilir. Kendi köken kültürel kimliklerini egemen kültürel kimliğin içinde, onun bir parçası olarak, sınırlı ve sorun çıkarmayacak boyutta sürdürme şeklinde bir entegrasyon gerçekleşebilir. Kendi kültürünü kaybetmek istemeyen birey ve gruplar kendilerini baskın kültürde kaybetmemek için kapanabilir, kendini ayrı tutabilir, iletişim ve etkileşime kendini kapatarak, diğer kültürü dışlayabilirler. Bir diğer etkileşim tarzı olarak ise bireyler ve topluluklar kültürel kimliklerini kaybetmeler de baskın kültürün egemenliğine girmeyi de reddederek marjinalleşmiş birey ve topluluklar olarak varlıklarını sürdürebilirler. Günümüzde göç sonrası gerçekleşen karşılaşmalarda tüm bu süreçlerin farklı boyutlarda örneklerini görmek mümkündür.

Kültürlerin karşılaşması, çatışması, kaynaşması süreçlerinde göç olgusu önemli bir role sahiptir. **Kültürlerin zenginleşmesi, evrenselleşmesi göçler sonunda kuşatıcı kültürlerin gelişmesi ile mümkün olacaktır.** Ancak farklı kültürlerle bir arada yaşama kültürü olmayan toplumlarda göçmenleri önyargılarla etiketleyen, damgalayan yaklaşımlar revaç bulmaktadır. Bu yaklaşım da göçmenlerin ev sahibi toplumla sağlıklı bir ilişki ve etkileşim kurmasına, toplumsal uyum ve bütünleşme gerçekleştirmesine engel olmaktadır. Göçmenlerin dezavantajlı bir biçimde dahil oldukları sosyal hayatta, ekonomide, eğitimde, kültürel alanda yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır. **Küreselleşme kültürel çoğulculuğu toplumlar için zorunlu kılmaktadır.** Bu zorunluluk bizi farklı kültürlerin bir arada uyum içinde yaşayabildiği, farklılıkların birbirini besleyen, tamamlayan zenginlik olarak algılandığı ve yaşamsallaştırıldığı bir sosyo-kültürel zemine çağırılmaktadır. Göç'ün doğurduğu karşılaşmaları kültürlerin harmanlanması ve zenginleşmesi için vesile kılacak bir anlayışa ve bunu topluma aktaracak bir eğitim sisteminin inşasına büyük ihtiyaç vardır. Göç sonrası yaşanan kültürel şokun hızla aşılması, kırsal kapalı kültürel kimliklere körü körüne sığınmaktan vazgeçilmesi, farklı kültürel dünyalar karşısında da aşağılık kompleksine düşülmemesi, kendi kültürel değerlerine yabancılaşmadan kentsel açık kültürün sunduğu imkanlarla kültürel ufkun genişletilerek temel değerlerden kopmadan, onları yozlaştırmadan zenginleştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Göç süreçlerinin bir boyutu olan kültürel karşılaşmalar, asimilasyon, entegrasyon, yabancılaşma veya çoğulcu bir arada yaşama pratiklerinin gelişmesine yol açabilir. Karşılaşma anları çeşitli koşulların etkisiyle farklı sonuçlar

doğurmaktadır. Göç alanların iş gücü ihtiyacı ön planda olduğu süreçte "hoşgörü" söylemleri, göçmenlerin kalıcılaşmaya başlaması ile "uyum-entegrasyon" arayışları, göçmenlerin görünür olması, öne çıkması ile "asimilasyon" çabaları, göçmenlerin sorun olarak görülmesi, yaşanan krizlerin sebebi olarak algılanması "göçmen karşıtlığı ve kovulması" çağrıları ev sahibi toplumlarda yükselmeye başladığı görülmektedir. Göçmenlerin toplumlarda artan yaygınlık ve yoğunlukları göçmenlere karşı bakışların değişmesinde, önemli rol oynamaktadır. Günümüz toplumları içinde kültürel farklılıkların artması kültürel değerlerin değişmesinde, gelecekte

göçlere, göçmenlere pozitif yaklaşımda, bir arada yaşama pratiği geliştirmede olumlu katkı sağlama potansiyelini de barındırmaktadır. Göçmenlere yönelik asimilasyoncu, ayrımcı, dışlayıcı söylem ve eylemlerle toplumsal bütünleşme, büyüme ve gelişmenin mümkün olmayacağı görülmelidir. Çoğulcu, özgür bir kültürel birarada yaşama pratiği de hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların formal ve informal eğitim süreçleriyle bunun teorik bilgisini edinmesi ve pratiğini kazanması ile inşa edilebilecektir. Göç eden bireylerin gittikleri toplumla ilgili genel bir eğitim almaları, içinde yaşayacakları ve parçası olacakları toplumun kültürünü tanımaları öğrenmeleri önceliklidir. Ancak göçmenleri kabul eden toplumların göçmenlerin parçası oldukları kültürler konusunda da genel bir bilgiye sahip olması da bir o kadar önemlidir. Farklılıkların biraradalığının arttığı bu koşullarda farklı kültürlerle bir arada yaşayabilme kültür ve becerisi kazanmış olmaları önemlidir. Göç sürecinde eğitim, karşılaşmaların olumlu sonuçlar üretmesi için belirleyici bir role sahiptir. Göçmenlerin geldikleri kültürü tanımaları için gerekli olduğu kadar, göçmen alan toplumların da farklı kültürlerle birlikte yaşamaya dair bir eğitim almaları önemlidir. Küreselleşme ve göç süreçlerinin belirleyici olduğu günümüz toplumlarında farklı kültürlerin karşılaşması ve etkileşime kaçınılmazdır. Bu kültürel etkileşim sürecinin olumlu, istendik yönde bir kültürleşme doğurması değer merkezli bilinçli bir eğitim pratiğinin ortaya konmasını ile mümkündür. Kültürlerin etkileşimi sürecinde yaşanacak kültürel stresin yabancılaşmaya, yozlaşmaya ve çatışmaya yol açmaması bu çerçevede top yekûn bir eğitim seferberliğini gerekli kılmaktadır.

BİR İMKÂN OLARAK MAHALLE DAYANIŞMASI VE KÜLTÜRÜ

▲ DR. ÖĞR. ÜYESİ MAHMUT KARAMAN

ENDERUN; Hocam sizin gözünüzden kültürün tanımını yapabilir misiniz ve bizim kültürümüzde "dayanışma" denilince ne anlaşılır?

Öncelikle kültürün inşasında arka planda belirleyici olan ontolojik temel sorulara dikkat çekmek gerekir; Varlık nedir? Varlık nasıl oldu? Varlık ne olacak? Özelde ise ben kimim, nerden geldim ve sonum ne olacak? Değerler ve normlar toplamı olarak kültür, bu sorulara verilen cevaplar üzerinde geliştirilen kurallar toplamıdır. Temelde bu ontolojik sorulara verilen farklı cevaplara göre kültürler farklılaştığı gibi kendi içinde de doğa ve tarihsel süreçte yaşanan olaylara paralel olarak kültürler kısmen farklılaşır. **Kısaca kültür, yaşamı düzenleyen meşru kurallar toplamı olarak tanımlanabilir.** Yaşam boyunca karşılaşacağımız problemleri nasıl çözeceğimizi, ihtiyaçlarımızı nasıl karşılayacağımızı söyleyen meşru kurallar toplamı. A'dan Z'ye her şey bu kuralların içinde yer alır. Acıktığımız zaman neler yiyeceğimizden ve nasıl yiyeceğimizden, hatta bu beslenme ürünlerini nereden ve nasıl temin edeceğimizden, lavobaya nasıl gireceğimize kadar tüm ihtiyaçlarımızı nasıl karşılayacağımızdan; öncelikle kendimiz olmak üzere aile fertlerinden komşularımıza, sokakta karşılaştığımız insanlara ve hatta dünyanın öbür ucunda yaşayan hiç tanımadığımız insanlara kadar, hatta sokak hayvanlarından ormanda yaşayan hayvanlara, gökyüzünde uçan kuşlara kadar; kime,

nerede, nasıl davranacağımızı tayin eden kurallar toplamına kültür diyoruz. Kısaca varlığın ne olduğu/benim kim olduğum, varlığın nasıl olduğu/benim nereden geldiğim, varlığın ne olacağı/ölüm sonrası nasıl olacağı ile ilgili temel sorulara verilen cevaplar benim bireysel hayatımı, toplumsal ilişkilerimi, insanlığa karşı vazifelerimi, hatta hayvanlara, bitkilere hatta yeryüzü ile gökyüzüne hatta ölümlere karşı nasıl davranacağımı tayin eder. Buna kültür diyoruz. Gündelik hayatta farkına varmadığımız her şey, nasıl öleceğimizden cenazelerin nasıl olacağına kadar her şey bu kültür kavramının içine girer. Mizaca bağlı çok özel davranışlar bir yana bireysel tutum ve davranışlarımızı, yine aynı şekilde sosyal ve toplumsal bütün davranışlarımızı içinde doğup büyüdüğümüz kültür tayin eder. Akademik olarak değerler ve normlar toplamı diyelim, sosyolojik olarak ise içinde yaşadığımız bütün kurumlar. Sosyalleşme süreci ile başlayıp ölene kadar devam eden ve farkında olmadığımız bir süreç bu...

Bizi diğer coğrafyalardan farklı kılan ayırt edici nitelik olarak bizim kültürümüzün bir dayanışma kültürü olduğunu herkes söylüyor, ki gerçekten öyle, ama biraz ezbere kullanılan bir cümle bu. Gerçekten tarihsel açıdan doğru, ama bugün ne yazık ki daha ziyade pragmatist bir kültür hakim, daha menfaatçi, bireyci, egoist, muhalefet, rekabet ve çatışma etkileşim süreçlerinin daha hakim olduğu bir kültür yaygın. Modernleşme süreci ile birlikte, özellikle Cumhuriyet devrimleri ile birlikte kültürümüzde bir kırılma/ayırışma yaşandı. Bu sürecin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemini alt dönemler halinde ayrıntılı konuşmak gerekir, bu çok uzun bir hikaye, ama sadece dayanışma kavramı üzerinden kısa bir özet yapmaya çalışalım.

Dayanışma kavramından önce bu kavramın temelini oluşturan "iyilik" kavramı üzerinde durmalıyız. Türk-İslam kültüründe, özellikle insan felsefesinde Allah Teala insana kendi ruhundan üfleyerek onu diğer yaratıklar içinde en şerefli varlık olarak yaratmıştır. Diğer birçok özellikler gibi ruhunda "iyilik" özü vardır ve Kur'an'ı Kerim'de bireysel bir davranış olarak devamlı "salih amel" ifadesi ile iyilik davranışı zikredilir.

Hemen belirtmeliyiz ki iyilik sadece "yoksula yardım" davranışı kapsamında tanımlanmıyor ya da ben öyle anlamadım, öyle anlamıyorum. **İslam'da "iyilik" devamlı bir yaşama, duyma, bakma, görme, hissetme, düşünme ve davranma biçimidir. Önce kendi nefesine yönelik bir iyilik hali ile başlayan fakat aslında herkese, her şeye, her insana, her canlıya karşı bir iyilik hali esastır.** Mutlaka yoksulun bir ihtiyacını karşılamak ile olması şart değil ya da mutlaka ekonomik bir ihtiyacı karşılamak şart değil. Bir zengin psikolojik bir derdini de dinleyebilirsin, bir ihtiyacı, yalnız yaşayan bir yaşlıyı ziyaret etmekten bir çocuğun başını okşamaktan, yolda bir taşı kaldırmaktan ya da bir sokak hayvanını karnını doyurmaktan, pencereye gelen bir kuşun karnını doyurmaktan ya da yol kenarında kurumakta olan bir bitkiyi sulamaya kadar, her durum ve şartta iyilik yapmak esastır. X ihtiyaç ya da x kişi veya grup ile ilgili bir sınırlama yok. Her an ve her şartta insan, hayvan, bitkiye karşı, hatta ölümlere karşı bir iyilik hali, bir iyilik düşüncesi, bir iyilik davranışı içinde olmak esastır. Şüphesiz en fazla yöneldiği alan herhangi bir şeye ihtiyacı olan insanlardır, canlılardır. Ancak bu ihtiyacın mutlaka maddi kaynağa bağlı bir madde ile de sınırlandırılmaz, zikrettiğim gibi, hiçbir maddi ihtiyacı olmayan yaşlı bir insanın yalnızlığının paylaşılması da bir iyilik davranışıdır, yine hiçbir bakım ihtiyacı olmayan yaşlı bir hastayı ziyaret edip moral desteği vermek de bir iyilik davranışıdır. Karşılaştığın insanlara gülümsemek bir iyiliktir, insanlara güzel söz söylemek bir iyiliktir. İnsanların iyiliğini istemek, iyi dilek ve dualarda bulunmak iyiliktir. Ölümlere dua etmek iyiliktir. Ancak sadece dilek ve temennilerden ibaret pasif bir iyilik değil, aynı şekilde iyilik dileklerinde bulunduğun bütün canlı varlıkları iyilikleri için de çalışmak, bunun için çabalamak, iyiliği yaymak da iyiliktir. **Ancak belirtilmesi gereken temel husus bu iyilik davranışının yönelik olduğu ikinci şahsın bir ihtiyacını karşılamaktan önce iyiliği yapan insan için temel bir ihtiyaç olduğudur.** Bu noktayı anlatmakta

zorlanıyorum bazen, kısaca "iyilik" davranışı her insanın insan olmak için ihtiyaç duyduğu bir davranıştır, yani iyilik davranışının yöneldiği kişiden önce yapan kişi için bir iyiliktir. İçimizdeki "öz/cevher" in tatmini/gerçekleşmesi için, bu özün davranışlara dökülmesi ve duygu düzeyinde yaşanması gerekir. **İnsan biyolojik, fizyolojik özellikleri itibariyle değil, "öteki" ne yönelik iyilik davranışları ile insan olur.** İnsan biyolojik açıdan bitkiler sınıfında, fizyolojik açıdan hayvanlar sınıfında yer alır. İnsan olmak ancak iyilik yapmak ile mümkündür. Gerçek anlamıyla, hem sosyolojik hem dini anlamıyla insan olması ötekine yönelik iyilik davranışları ile mümkün olur. **Kısaca insan başka canlılara iyilik davranışına yönelirken önce kendisine iyilik yapar, kendisine insan olma şansı tanır, kendisinin insan olma ihtiyacını karşılar, kendisini "insan" kılar. Yani "insan" olmak için iyi olmak ve iyilik yapmak zorundayız.** Kısaca "eşrefi mahlukat" olarak, Allah'ın halifesi olarak "insan" olmak iyilik yapmak ile başlar.

İnsan olmak iyilik davranışı ile başlar. İyilik davranışını yoksul ya da dış bir nesne, canlı varlık üzerinden değil, insan olmanın temel şartı olarak insan üzerinden tanımlıyoruz. Bu anlayışta her an bir iyilik halinde olmak temel esastır. Fakir yoksa zengine iyilik yapılır, hayvanlara yapılır, kurda kuşa yapılır. Bir saniyesinin bile hesabı verilecek bu hayatın tek gayesi yaratılışa uygun bir iyilik hali yaşamaktır. Yaşamın amacı ve anlamı bu sınavı kazanmaktır. Akşam yatağa girince günün iyilik - kötülük muhasebesinin yapılması esastır. Yarın yataktan kalkılacağına bir garantisi yoktur. Yapmadığımız iyiliklerden sorumluyuz. İnsanların temel amacı iyilikte yarışır. Bütün müminler kardeşler, bütün insanlık kardeşler, bütün canlılar insana emanettir. **Kendisi için düşündüğü istediği bir şeyi mümin kardeşi için düşünmeyen ve istemeyen hakiki mümin olamaz.** Komşusu aç iken insan tok yatamaz, tencereye çorba suyunu aç komşuların sayısına göre koymak esastır. İyilikte yarışmak, hayırda yarışmak esastır. Fakir fukarayı, yoksulu gözetmek esastır, muhtaç kişilerin malımızdaki hakkını vermek esastır, Yaşam iyilik ile kötülüğün arasında bir imtihandır. hiçbir iyiliğin karşılığı yok olmayacaktır, karşılığını Allah verecektir. Allahın rızası, sevgisi, iyilik ile kazanılır. Öncelikle Anne babaya, aile fertlerine, akrabaya, komşulara ve bütün insanlara ve bütün canlılara iyilik ile davranmak esastır.

Asgari pasif bir iyilik olarak kimseye kötülük etmemek esastır, kimseye sırt dönmek, haset etmemek, küs durmamak, herkes ile ilgilenmek esastır. Ama bir Müslümanı, bir insanı bir sıkıntıdan kurtarmak

daha büyük bir iyiliktir, bir Müslümanın kusurlarını örtmek, onun sıkıntılarını gidermek, esastır. İşte bireysel düzeydeki bu iyilik davranışının dışavurumuna veya sonuçlarına dayanışma diyoruz.

Türk-İslam tarihine bakarsak insan olmanın temel şartı olarak öngörülen iyilik davranışının değişik şekillerde kurumsallaştığını ve örgütlendiğini görürüz. İyi bakma, iyi görme, iyi düşünme gibi hal ve tutumlar, öncelikle kendimizden ve ailemizden başlayarak mahallemizde ve çevremizde bulunan diğer insan ve canlı varlıklara yönelik olarak davranışlara dönüşür. Bu davranış para vb. hiçbir şarta bağlı değildir. Mahalledeki bir hasta veya yaşlı bir insanı ziyaret etmekten, sokaktaki taşı kaldırmak veya bozuk bir yolu tamir etmek veya bir ağaç ya da meyve dikmek veya maddi imkanlarına göre bir çeşme yapmak gibi çok değişik şekillerde tezahür eder. **Hangi durumda neye ihtiyaç var ise insanın o ihtiyacı karşılaması esastır.** Mahallemizde bulunan komşulardan başlayarak, örneğin kış günlerinde beslenme ve yaşama sorunu yaşayan kuşlara yem atmak veya sokak hayvanlarını beslemek veya cami şadırvanlarında yaşlılara sıcak su vermek gibi onlarca, yüzlerce değişik şekillerde tezahür edebilir. Bireysel düzeyde karşılanamayan gerek bireysel gerek kamu ihtiyaçları imece usulüyle karşılanır. Tek başına yaşayan yaşlıların, eşi askerde olan kadınların bağ bahçesi, tarlası imece usulü ile ekilir biçilir, cami çeşme gibi temel kamu kurumları yine imece usulüyle yapılır, yine maddi durumu iyi olanlar hayrat" adı ile çeşme yapar, yine devamlılık arz eden temel sorunlar için zenginler vakıflar kurarlar. Yine ahilik kurumuna bağlı, esnaf sandıkları, mahalle sandıkları, köy sandıkları bu tür örgütlerdir. Kısaca bireysel düzeyde, imece usulüyle grup düzeyinde ve vakıf, sandıklar ve imaretler ile örgütler düzeyinde dayanışma ve kardeşlik ruhunun kurumsallaştığını görürüz. Toplumun bütün ihtiyaçlarının adeta toplumsal bir iyilik ve kardeşlik seferberliği ile karşılanmaya çalışıldığını görürüz... Dikkat ederseniz, günümüz devletin üstlendiği, sosyal refah hizmetleri olarak ifade edilen sosyal güvenlik kapsamındaki bütün hizmetler İslam toplumunda, insan ve toplum tarafından yerine getirilir.

ENDERUN; Hocam sizin çalışmalarınızda özellikle herkesin en yakınından başlayarak iyilikte bulunması gerektiğini söylüyorsunuz. Hatta bir dersinizde size uzaktan gelip maddi destekte bulunmak isteyen birinin yardımını reddettiğinizi söylediniz. Mahalle kültürüne korumak ve geliştirmek ten bahsediyorsunuz. Nedir mahalleyi önemli kılan?

Toplum dediğimiz soyut varlığın somut birimi mahalledir. Mahallede fakir yoksul bir aradadır, kırk odalı konak ile iki odalı gecekondulu bir aradadır. Camide, kahvede, parkta, bahçede, sokakta bakkalda fakir yoksul bir aradadır, herkesin bir birinden haberi vardır. **Mahalle, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yerleştikleri, birbirini tanıdıkları, birbirlerinden haberdar oldukları, "komşuluk" olgusu/kurumu gereği birbirlerinden sorumlu ve hatta kefil oldukları bir ilişkiler ağı yaşayan bir birimdir.** Oysa günümüzde fakir/yoksul kesim varoş diye tabir edilen kenar mahallere itilirken varlıklı kesimin site/villa ve son yıllarda rezidans diye tabir edilen lüks mekanlara yönelmeleri ile mekanda başlayan ayrılmaya paralel bu iki grup arasında ilişkiler büyük oranda kopmuştur.

Günümüzde idari/coğrafi birim olmanın dışında sosyo-kültürel bir birim olarak mahalle yoktur, mahalle sakinleri arasında bir dayanışma yoktur, mahallenin sağladığı sosyal kontrol yoktur, komşuluk yoktur. Mahalle, birçok sapma ve suçun merkezi olduğu gibi birçok marjinal grup veya yabancı kültür ajanlarının faaliyet gösterdiği bir yerleşim birimi haline gelmiştir. **Komşuluk kurumunun psikolojik fonksiyonunu sosyal medyada arayan insanımızın yalnızlığı her gün biraz daha büyüyor.** Buna karşılık sosyal refah hizmetleri ile sosyal güvenlik politikalarının ulaşamadığı yoksul kesimler için bir iç mekanizma geliştirilemedi. Yoksulların maddi ihtiyaçları üzerinden tanımlanan iyilik anlayışı ve bunun getirdiği organizasyon biçimleri başarısız oldular. Üstelik bugün yoksulluğun kapsamı değişti, yeni yoksulluk türleri ortaya çıktı. Bu anlayışın sosyal dışlanma gruplarına, yoksulluk kültürüne, sınıfsız yaklaşıma yönelik bir projesi, bir uygulaması yok, bir düşüncesi yok. Hatta bu gruplara ulaşacak potansiyel felsefi bir içeriği de yok. Son yıllarda, özellikle Gezi olayı sonrası başlayan "dayanışma grupları/ağları" pandemi sürecinde mahalleye kadar inmeye çalıştıkları görülmektedir. Ama il veya ilçe merkezindeki bir örgüte bağlı olarak taşıma su ile mahallenin sorunlarının çözülmeyeceği de açıktır. Bu hikâyeye çok uzun ve bu hamur çok su götürür, ama birilerine sataşmadan geçmek gibi bir haksızlık yapmayalım. Burada garip ve biraz da komik olan bu kültürün müntesibi ve özellikle müdavimi olduğunu söyleyen özellikle kendilerini "muhafazakar" kavramı ile tanımlayan kişi ve grupların bu yardımlaşma geleneğini kaybettiklerini söylemeden geçmeyelim. Sabahtan akşama kadar cami köşelerinde vaaz verenlerden tutun, salon ve amfilerde, Türk-İslam kültürü üzerine veya özelde birlikte yaşamak, bir arada yaşamak ya da yardımlaşma, dayanışma

kültürü, sevgi, barış kardeşlik konularında konferans veren, sınıflarda dersler veren muhafazakar kesimin mahalleden haberi yok. Bu geleneği kaybettiler, bu geleneği sürdürmediler, hatta teorik, retorik hatta züppelik düzeyinde sözde bir "muhafazakarlık" kavramı var herkesin ağzında... Eşrefi mahlûkat veya Allahın halifesi "insan" yerine her şeyi Allaha veya devlete veya belediyeye havale eden teorik bir muhafazakarlık var, ibadetler ile sınırlı bir Müslümanlık var. Özellikle muhafazakar ve Müslüman kimlik ve kültüründe büyük bir parçalanma söz konusu. Sözde muhafazakar ve Müslüman ama pratikte değil, sözde ahlakçı ama pratikte değil... "Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir" hadisini herkes biliyor ama kimse oralı değil, en iyileri aç komşusu için ya belediyeyi arıyor ya da öteki ilde bulunan bir vakfı... Geçelim.

ENDERUN; Kültürümüzde yaşlılık ve kriz günlerinde yaşlı olmanın zorlukları nelerdir hocam açabilir misiniz?

Kültürümüzde yaşlılara çok büyük bir saygı var, hizmet var, bakım var, bunun kaynakları hem eski Türk kültüründe var, hem Kur'an'ı Kerim'de ve hadislerde var, özellikle anne babaya "iyilik" etmek hakkında çok fazla vurgu var. Anne babaya "öf" dedirtmemek var, onlara hizmet etmek, onları sevindirmek/memnun etmek, onların duasını almak temel amaçtır. Bunun yanında sosyolojik anlamda bir toplumun en önemli sermayesi de yaşlılardır. Bugün bu toplumun en büyük sermayesi hiçbir şekilde kendilerinden istifade edilmeyen yaşlılardır. Özellikle kentleşme ve kadınların iş gücüne katılımı ile aile kurumunda meydana gelen çözülme ve dönüşümün en büyük kurbanları olan çocuklarımızın eğitimi için en büyük sermayemiz yaşlılardır. Özellikle gençlerin yaşlı kesim ile bir diyalogu kalmadı. Bunun hikayesi de çok uzun sürer, gerçekten sosyalleşme sürecinde özellikle kimliğin inşasında olsun, hayatın öğrenilmesinde olsun yaşlıların ne kadar önemli

olduğunu henüz bilmiyoruz. Bu ilişki hem gençlerin eğitimi için hem yaşlıların rehabilite olması için çok yönlü ve verimli bir ilişkidir. Ama ne yazık ki yaşlılar ile yeni nesil arasında bu ilişki büyük oranda koşturdu. Konuyu yine muhafazakar ve Müslüman kesime bağlamak istemiyorum, ama gerçekten bu kültürün teorik savunusunu yapan muhafazakar kesim için bile yaşlılar, kafesteki kuş gibi sırası gelince yemi verilecek canlılar durumundadır. Pandemi sürecinde, Covid-19 virüsünün yayılma ve ölüm oranlarının yüksekliğini yaşlıların varlığına bağlayan yorumlar duydum. Bu kesimin bile yaşlılarını birtakım bakım evlerine yatırmaya başladıklarını duyuyoruz.

Şüphesiz kriz günlerinde özellikle yalnız yaşayan yaşlıların yaşadığı zorluklar var. Bu zorlukları vefa sosyal destek gruplarının market alışverişleri ile çözülecek zorluklar değil. Bunun yanında din gönüllülerinin de alana indiklerini biliyoruz, ama aynı şekilde salt maddi hizmet kapsamında sürdürülen bu çalışmalar ile yaşlıların yaşadığı sorunların çözülebileceğini düşünmüyorum. Oysa bir önceki soru kapsamında gerek aile kurumu, gerek mahalle/komşuluk kültürümüzü koruyabilseydik yaşlılarımızın çok daha büyük bir güvence ve huzur içinde olmaları sağlanabilirdi. Burada özellikle komşuluk/mahalle kültürünü çok uzun konuşmalıyız. Ne yazık ki muhafazakar kesim mahalle kültürünü de kaybetti ya da kentleşme sürecinde bu kültürü üretmedi. Bu konu üzerine konuştuğum birçok arkadaşım komşuluk ve mahalle kültürünün köye has bir kültür özelliği olduğunu söyleyince şaşırıyorum. Kentleşmeyi, komşularını tanımama olarak algılayan züppe bir anlayış var. Oysa bu kültür kentlerde çok yakın geçmişe kadar vardı. Ama özellikle köyden gelen göç ile birlikte bu kültür yeniden üretilemediği gibi eski mahalle kültürü de büyük oranda yok olmaya başladı. Komşuluk ilişkisinin yerini sosyal medya aldı, insanlar yalnızlıklarını burada gidermeye çalışıyor, ancak mahalle kültürünün yerine bir şey konulamadı, Gezi olaylarından sonra birtakım örgütlerin "mahalle dayanışma grubu" altında mahalleye indikleri görülüyor. Ancak gerçek mahalle sakinlerinin bundan haberi yok ya da böyle bir çalışmaları yok. Mahallenin gençleri daha çok kafelerde işkence çekiyor, asgari bunalım "takılıyor". Pandemi döneminde birkaç müftülük yetkilileri ile, mahalledeki cami cemaati ile Kur'an kursu öğrencileri üzerinden mahallede bulunan gençlerin mahalle hizmetleri konusunda sokağa indirilmesini konusu konuştuk/tartıştık ama bir sonuç alamadık. Kısaca kriz dönemlerinde yaşlıların diğer sorunlar ile birlikte özellikle yalnızlık sorunları ve ölüme bağlı

birtakım kaygıları daha artıyor, orta yaş insanların bile yalnızlıkları artmaya başladı, kaygıları artmaya başladı, eve kapanan çocukların bunalımları artmaya başladı ve buna yönelik bir çözümümüz henüz yok. İsterseniz daha önce Facebook hesabımda paylaştığım bir metni buraya alarak bu konu ile ilgili bir taslak öneride bulunalım.

-Günümüz kriz ortamında, öncelikle 65 yaş üzeri 7.5 milyon yaşlı nüfusun öncelikle market alışverişlerinin (muhtemelen belli bir kısmı için ev bakım hizmetleri) yanı sıra, yine sayısını sağlıklı bir şekilde henüz bilmediğimiz ekonomik sorunlar yaşayan bir nüfus kitlesine yardım ulaştırılması için öncelikle mahalle veya ilçe sınırları içinde hizmet verecek aktif/dinamik bir insan kaynağına ihtiyaç vardır. Söz konusu insan kaynağı, sokağa çıkmalarına müsaade edilmediği için ilk elde 65 yaş üstü nüfus gurubu için akla gelmekle birlikte aslında özellikle kira veya fatura desteğine ihtiyaç duyan nüfus grubu için daha öncelikli olarak ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Ancak bu insan kaynağının nasıl bir organizasyon biçimi ile oluşturulabileceği toplumda halen tartışma konusudur.

-İhtiyaç sahibi insanlara yönelik yardım çalışmalarına katılan herkes bilir ki, birden fazla birim veya merkezden yapılan yardım faaliyetlerinde karşılıklı işleyen bir istismar mekanizması söz konusudur. Sadece ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmek isteyen hayırsever insanların yanı sıra, kendi özel amaçlarını gerçekleştirmek için yardım yöntemini kullanan sahtekâr ve şarlatanlar da vardır. Bu tür kötü kişiler daima kendi başlarına çalışma yapmayı tercih ederler. Bu durum aynı zamanda ihtiyaç sahibi insanların da yardım yapan kişi ve kuruluşları istismar etmesini kolaylaştırır. Hele hele söz konusu yardım kuruluşları arasında bir iletişim ağı veya ortak bir bilgi havuzu yok ise, bir taraftan yardım kuruluşlarına ulaşamayan veya yardım kuruluşlarının ulaşamadığı ihtiyaç sahibi insanlar arka sokaklarda yardım beklerken, bağırp çağırılmayı bilen sahtekârlar ise değişik yöntem ve teknikler ile ihtiyaçlarından fazla yardım alabilirler, hatta bunu ek bir kazanç tekniği/fırsatı olarak değerlendirme yoluna giderler.

Bu durumda; içinde yaşadığımız Korona krizi sürecinde yapılması gereken nedir? Ya da daha açık bir ifade ile Kardeşlik Seferberliği Gönüllüleri olarak biz nerede duruyoruz?

Biraz düşünecek olursak, sosyolojik açıdan bu toplumla değişik düzeylerde ilişkisi olan grup/teşkilat benzeri

yapıları şu şekilde sıralayabiliriz:

-Milli Eğitim Bakanlığı: İlk, orta ve lise öğretmenleri, öğrenciler üzerinden mahalle/çevrelerinde bulunan ailelere ulaşma imkânına sahiptirler. Buna binaen Bakanlık, yaklaşık bir buçuk milyon öğretmeni ve on sekiz milyon civarındaki öğrencileriyle bütün mahallelere nüfuz edebilecek bir ilişkiler ağını kolayca harekete geçirebilir. Aynı şekilde sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı günlerde sekiz milyon üniversite öğrencisinin yirmi yaş üstü olan ortalama yarısı, mahallede bulunan özellikle yaşlı insanların ihtiyaçlarını karşılamak için seferber edilebilir.

-Diyanet İşleri Başkanlığı: Her mahallede bulunan bir veya daha fazla sayıdaki caminin din görevlileri ve Kur'an Kursu öğretmenleri ile mahallenin sakinleriyle en derin ve geniş diyalogu olan teşkilattır. Özellikle cami görevlilerinin cemaatleri, Kur'an Kursu hocalarının öğrencileri üzerinden bütün mahalleyi kuşatabilecek bir ilişkiler ağına sahiptir.

-İçişleri Bakanlığı: Özellikle kaymakamlık bünyesindeki sosyal hizmet amaçlı birimler ve muhtarlıklar ile ilçe emniyet müdürlükleri.

-Yerel Yönetim Birimleri: Sağlık, kültür, gençlik gibi birçok sosyal amaçlı birimlerin yanı sıra, encümen, meclis üyeleri ve değişik komisyonlar ile ilçenin bütününe kuşatan en geniş teşkilattır.

-Parti Teşkilatları: Özellikle kadın ve gençlik gibi mahalleye yönelik birimler üzerinden mahalle ile ilgili bilgi sahibi kurumlardır.

-Sivil Güç/Sosyal Sermaye: 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla 83 milyon 154 bin 997 kişi olduğu ifade edilen Türkiye nüfusunun yaş ortalamasının 32.4 olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile Türkiye nüfusunun yarısının (41.577.498 kişi) 32.4 yaş sınırı altındadır. sadece 20-24 yaş grubunda 6.624.078, 20-29 yaş grubunda ise 12 991 389 kişilik genç bir nüfus grubumuz var. 2019-2020 kayıtları ile birlikte 8 milyonu aşan (8.261.521 kişi) üniversite öğrenci sayısı ile çok dinamik bir genç nüfusa sahibiz. Özellikle büyük bir enerjiye sahip bu nüfus kitlesinin, haftada beş-on saatlik sanal ders dışındaki vakitlerinde "siyaset yapma, hayatı değiştirme" gibi yüce hayaller içinde stres ve bunalım ürettiği bilinmektedir.

Şimdi herkesin arkasına yaslanarak elini vicdanına koyup düşünmesini istiyoruz.

-Günümüz kriz ortamında gerek kaymakamlıkların

gerekse yerel yönetim birimlerinin hem zorlaşan hem artan sorumluluklarını göz önüne alırsak, bu iki birimde bulunan insan/memur sayısının ihtiyaç duyulan insan kaynağını karşılayamayacağı açıktır.

-Yine yerel yönetim birimleri ile özellikle parti teşkilatlarının da bugün ihtiyaç duyulan hizmeti adalet kuralları ölçüsünde yapabileceğini kimse iddia edemez.

Özellikle Milli Eğitim'e bağlı öğretmenler ile Diyanet'e bağlı din görevlilerinin, değişen mesai mefhumları ile birlikte, sahip oldukları sosyolojik ağlar göz önüne alındığında, mahalle muhtarlıkları, Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığının en uygun teşkilatlar olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı din görevlilerinin zaten ilk günden beri alanda çalıştıkları bilinmektedir. Buna karşılık Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı din görevlileri sayısının ortalama on kat daha büyük bir insan kaynağına sahip olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın Vefa Sosyal Destek gruplarına bu kadar ilgisiz kalması anlaşılır bir durum değildir.

Bu durumda yapılacak olan şudur:

-Valilik ve Kaymakamlıklara bağlı Vefa Sosyal Destek Grupları bünyelerinde mahalle muhtarları

-Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı gönüllü öğretmenler

-Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı din gönüllüleri

-Özellikle öğretmenler veya din görevlileri üzerinden mahalle gençleri

-Yerel düzeydeki yardım amaçlı kuruluşlar

-Parti teşkilatlarından istekli gönüllüleri ve

-Şüphesiz yerel yönetim birimleri olmak üzere;

Bütün bu kişi, kurum ve kuruluşların desteği alınarak ilçe merkezleri veya mahallelerde oluşturulacak KARDEŞLİK SEFERBERLİĞİ GÖNÜLLÜLERİ ile ihtiyaç duyulan insan kaynağını oluşturabiliriz. Söz konusu 20-29 yaş grubundaki 12 milyon 991 389 kişilik genç nüfus grubunun dörtte birini mahalleye çıkarsak hem gençleri rehabilite etmiş oluruz, hem mahallenin bütün bakkal/market ihtiyaçlarını karşılamış oluruz. hatta mutfak arttıklarımızdan sokak hayvanlarının bile karınlarını doyururuz. Yıllardır bu gençleri bu kapsamda sokağa dökmenin, mahalleye çıkarmanın hayalleri içindeyim, ama bir türlü sesimi duyuramıyorum onlara... Yaşadığımız krizin kapsamı göz önüne alınırsa hem ihtiyaç duyulan insan kaynağı açısından hem de psikolojik, sosyolojik ve ekonomik sermayeye

duyulan ihtiyaç açısından düşünülürse Vefa Sosyal Destek Gruplarının neden bu denli geniş toplumsal gruplar ile desteklenmesi gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar. Yaşadığımız Covid-19 kriz sürecinin salt idari/bürokratik kapsamla sınırlı bir insan gücü ile yönetilemeyeceği açıktır. Din gönüllüleri grubunda olduğu gibi Vefa Sosyal Destek Gruplarının yönetimi ve denetimi altında her sosyal grubun kendi kimliği ile bu faaliyetlere katılmasına bir engel yoktur.

-Öğretmenler, din görevlileri ve mahalle genç nüfusundan oluşacak gönüllü grupların çalışma ve irtibat birimleri olarak Milli Eğitim'e bağlı okullar kullanılır. Gönüllü grupların verimlilik esasına göre çalışabilmeleri için nüfus yoğunluğuna göre büyük ilçeler farklı çalışma birimlerine bölünebilir.

-Ancak bu oluşumun; etkinlik, verimlilik, adalet, rekabet vb. ilkeler açısından doğrudan ilçelerde Kaymakamlık ve Emniyet Müdürlükleri üzerinden Valiliklere bağlı olarak tek merkezden yönetilmesi esastır.

-Bunun dışında birbirinden kopuk ve dağınık bir kısım gerçek yardım faaliyetlerinin veya önümüzdeki günlerde alana ineceğini beklediğimiz birtakım marjinal grupların reklam amaçlı sembolik faaliyetlerinin söz konusu karşılıklı istismarı arttırmaktan başka bir amaca hizmet etmeyeceğini söylemek yanlış ya da kehanet olmaz.

ENDERUN; Sayın hocam; Sağlıklı işletilecek mahallede dayanışma kültürünün toplumsal yapımıza katkıları neler olur?

İsterseniz öncelikle ne yapmamız gerektiğinden çok ne yapmamamız gerektiği üzerinde biraz duralım. Mevcut yanlışlığı düzeltmeden ortaya yeni bir şey koyamayız.

Ülkemizde ekonomik krizlerin yaşandığını biliyorum, değişik düzeylerde bir yoksulluk sorunu olduğunu biliyorum, yoksulluğu bir parça yaşadığım gibi yoksul gruplar ile her zaman ilişkimi de sürdürdüm. Bütün bunları inkar etmiyorum. Tabi ki yoksullukla her türlü mücadelemizi sürdüreceğiz. Ancak öncelikle modern devletin sözüme ona üstlendiği ya da dayattığı sosyal refah devleti ya da sosyal güvenlik politikalarının iflas ettiğini öncelikle kabul etmeliyiz. İkinci olarak bu toplumun tek derdinin yoksulluk olmadığını da anlamalıyız artık. **Bu toplum "sosyo-kültürel" anlamda yok olmaya doğru gidiyor.** Bugün yaşanan aile sorununu, gençlik sorununu, yaşlılık sorununu, hatta varlıklı kesimin yaşadığı yalnızlık sorununu devlet çözemez. Yaşadığımız sosyal parçalanma, ayrışma, kapanma,

kutuplaşma ve çatışma sorunun devlet çözemez. Toplumsal sorunlar adı üstünde "toplumsal" dir. Şüphesiz toplumsal sorunların idari, bürokratik, mali, siyasal boyutları var, bütün bunları biliyoruz, ama öncelikle toplumsal sorunlar toplum tarafından çözülür. **"Sivil" olan toplumsal sorunlar "resmi" anlayış ile çözülemez.** Siyasi ve idari görev ve anlayış ile toplumsal sorunların çözümünde bir miktar başarı kazanılsa bile "toplumsal" sorunlar "kendi" kaynağında artarak devam eder. En geniş maddi imkânlarla sahip hiçbir resmi kurum ve kuruluş toplumsal sorunları bütünüyle çözemez. Toplumsal sorunlar toplumlar tarafından çözülür. Siyasi ve resmi görevlilerin "görevleri" bunu organize etmektir, bunun önünü açmaktır, Ayrıca resmi çözümler toplumu "sorun üretim merkezi" haline getirmektedir. **Devlet sorunları çözmeye çalıştıkça çözüm öneri ve faaliyetlerine katılmayan toplum sorun üretmeye devam eder. Bunun sonucu olarak toplum kendi enerjisini kullanamayan ve her konuda hizmet bekleyen bir "sorun üretim merkezi" niteliğini kazanır.** Bunun yanında resmi çözümlerin verimliliği, adil dağılımı, kontrol ve denetimi eksik kalmaktadır. Resmi görevliler tarafından üretilecek çözüm önerileri yüksek maliyete sahip olacağı gibi etkinlik ve verimliliği düşük olacak, hizmetlerin adil dağılımının kontrol ve denetimi de mutlaka eksik kalacaktır. Devlet tarafından üretilen çözümlerin zaman zaman sabote edildiği veya yanlış ve haksız kullanıldığı bilinen bir husustur. Yine resmi/ idari/bürokratik çözümler "sınırlı" kalır, "devamlılık" arz etmez. Resmi görevliler tarafından üretilecek çözüm öneri ve faaliyetleri, faaliyeti gösteren kişi veya kadronun resmi görev süresi ile sınırlı kalacaktır. Kısaca yapısal olarak sivil ve toplumsal olan sorunlar, resmi ve siyasi-bürokratik idari organizasyon ve uygulamalar ile çözülemeyeceği açıktır. Toplumsal sorunların çözümünü ithal veya yabancı yöntemler ile değil, kendi değerler sistemine dayalı, gelenekleri ile uyumlu "toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak yöntemler ile olur. Yüzyılı aşan bir süredir toplumsal sorunların çözümünü Batı'dan alınmış yöntemler ile çözmeye çalışıyoruz. Komik olan bu uygulamadan şikâyetçi olan kesim ve birimler bile yerel veya genel idari birimlerin başına geldikleri zaman aynı yöntemleri kullanmalarındır. Oysa çözüm önerilerinin kültürel kodlarımıza ve sivil anlayışa uygun olması çözüme bütün toplumsal birimlerin katılımını sağlayacağı gibi idarelerin sırtından da büyük bir yükün kalkmasını sağlayacaktır. Çözümün öncelikle eski çözüm biçimlerinden "farklı" olması, "siyasi" ve "resmi" kural ve yönetmeliklere göre değil sosyolojik esas ve temellere dayanması, bu faaliyetlerin toplum

tarafından benimsenmesi ve toplumun katılımcı olarak yer alması bu faaliyetleri kurumsallaştıracak ve yeni bir gelenek ve kültürün yaratılmasına katkı sağlayacaktır. Kısaca yeni bir anlayış gerekir, yeni bir yaklaşım gerekir, yeni bir yöntem gerekir.

Kopya olarak şimdilik şu kadarını söyleyeyim: **bireyi, aileyi ve mahalleyi yeni baştan kurmamız gerekir.** Bunun başka bir yolu yok. Vatan millet Sakarya edebiyatı yerine, Türk-İslam kültürü üzerine nutuk atmak, konferanslar vermek yerine ya da iyilik, kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma üzerine ayet ve hadis okumak yerine **bir an önce pratik düzeyde, davranışsal düzeyde bireyi, aileyi ve mahalleyi yeniden inşa etmeliyiz.** Benim inancımaya göre vatanın, bayrağın, devletin ve özellikle milletin kurtulması buna bağlı. "Komşu" demiyorum, mahalle sokağında aç bir kedi veya köpek olduğu müddetçe, Türk kültürü veya İslam dini üzerinde konuşan hiçbir kimseye inanmıyorum. **Ne ahlak ne kültür ne de din, hiçbirisi konuşulan ya da nutuk atılan bir şey değil, öncelikle bütün boyutlarıyla yaşanan şeylerdir. Kültür konuşulmaz, yaşanır. İnandığın ve bildiğin gibi yaşamak esastır, konuşmak değil.** Eskilerimiz bizim bildiklerimizin belki yarısını bilmiyorlardı, ama yaşıyorlardı, biz biliyoruz ama yaşamıyoruz. Az önce zikrettiğim kişilik parçalanmasının en somut tezahürü budur, her şey, biliyor, hep konuşuyor, ama yapmıyor, yapmaya sıra gelince ya belediyeyi arıyor ya da devlete küfrediyor. Bireysel düzeydeki bu kişilik/kimlik parçalanmasından grup düzeyinde ve toplumsal düzeyde bir parçalanma, ayrışma, kapanma ve çatışma sürecini yaşıyoruz. Çok mevzi/lokal sorunları konuşuyoruz, ya da sorunlarımızı lokal düzeyde ele alıyoruz. Oysa **farklı alanlarda yaşadığımız sorunlar, karşılıklı bir nedensellik ilişkisi içinde bir bütün olarak ele almalıyız. Çözemediğimiz her sorun toplumsal bünyenin başka bir alanında başka bir sorunun ortaya çıkmasına yol açıyor.** Kültür, yaşanan toplumsal sorunların nasıl çözüleceğini söyler ama bizim kültürümüzden haberimiz yok. Son yıllarda Kardeşlik Seferberliği başlığı altında yeni bir inşa hareketini anlatmaya çalışıyorum, ama kendi çığlıklarımın yankısından başka bir ses yok, çok kişi ile ağzımızla aynı şeyleri konuşuyoruz ama yüreklerimiz aynı şeyler için çarpıyor. Burası uzun hikaye, geçelim ve bitirelim...

İlginize teşekkür eder, bütün dostlara sağlık, sıhhat ve afiyetler diliyorum.

ENDERUN; Biz hem duyarlılığınız hem de çalışmalarınız için teşekkür ederiz. Rabbim sizleri güzel insanlara yoldaş, yoldaşlığınızı bereketli kılsın.

KÜLTÜR VE DEĞERLERİ

▲ AYDIN BİLGİ

1-TURİZM/KÜLTÜR

76400...Çocukluğumun Antalya'sının Nüfus Tabelasının altında böyle yazardı. Masmavi denize, denizden mavi göğün eşlik ettiği, birçok sokağından derelerin salınarak aktığı, portakal, limon, turunc, muşmula(Antalya dışında yaşayanlar Yenidünya diyorlar) ağaçlarının her yerde boy gösterdiği küçümen yaşanılabilir bir şehirdi Antalya.

Mütesettir kadın sayısı yok denecek kadar azdı, lakin etini teşhir eden kadınlar da yoktu. Mini etek giymezdi insanlarımız, kolsuz elbiselerle, vücut hatlarını belli eden daracık kotlarla taytlarla daha tanışmamıştı kadınların bedenleri.

Her taraf sahildi, çoğu kadın elbiseyle, bazı erkekler de beyaz iç donlarıyla denize girerdi. Ayağını denize bile sokmamış nice insanlar vardı. Denize girme kültürü egemenliğini kurmamıştı henüz. Annemlerin yaşında pek çok kadın ve erkeğin yüzmeyi bilmediğini çok iyi hatırlıyorum... Mayo, genç kızların tercihiydi. Bikini çok ama çok nadirdi ve ayıp karşılanırdı. İstanbul ve Ankara'dan yazlamaya akrabalarının yanlarına gelenler denize ekseriyetle bikini ile girerlerdi. O zamanlar otel kültürü de sahnede yerini almamıştı. Öyle ya da böyle günün sonunda denizden ayrılan elbiselerini giyer şehre öyle dönerdi. Antalya sokaklarında şortla dolaşan kadına rastlayamazdınız. Bir tek adının Hicran olduğu söylenen bir kız vardı, sokaklarda mini etekle podyumda dolaşır gibi elini kolunu sallaya sallaya dolaşırdı. Peşinde onu her daim elli metre geriden takip eden pek çok genç... Hicranın akıllı başında değildi. Havailiği akıl yetersizliği ve sahipsizliğinden kaynaklanıyordu. Bir süre sonra oda kayboldu ortadan. Çok sonra duyduk ki önce ırzına geçmişler sonra başını taşla ezip cansız bedenini ormanın kuytu bir köşesine bırakmışlar kızcağızın.

Özallı yıllarla birlikte ilkin Almanlar görünmeye, kısa şortlu sarışın kadınlar caddelerde boy göstermeye başladı. Önce ayıpladı ahali bu durumu. Tövbe, estağfurullahlar birbirini takip etti. En çok da kadınlar söylendi. "Yok efendim bu kıyafetle sokaklara çıkılır mıymış!" benzeri sözler birbirini takip etti. Neyse ki Turistler

çıplak bacaklarının yanı sıra çok etkili bir şey daha getirmişlerdi yanlarında. O etkili şey'in hürmetine her şeye katlanırdı, katlanılmalıydı. Katlanılanlarla vazgeçilemezleri tefrik edenin sadece zaman, birazcık zaman olduğunu daha bilmiyordum; cahillik işte.

Yadırganan, ayıplanan üryanlık hali kadınlarımızın sokak hali oldu beş, on yıl içinde. Basma kumaşlardan elbiseler çıkarıldı, kolsuz elbiseler ve şortlar geçirildi bedenlere. Şimdi Şehrimin sokaklarında, bulvarlarında, balkonlarında anadan üryan gezer şehrin insanı

"Her şey ben yaşarken oldu, bunu bilsin insanlar" mısramın sahibi şair gibi tüm bu değişim gözlerimin önünde cereyan etti.

ben yaşarken yeni baştan yaratıldı Antalya

her şeyi gördüm içim rahatlıktan çok uzak

gök yarıldı, çamura can verildi

Velhasıl kelimeler Hannalarla, Emmalarla, Lenalarla ve ceplerindeki Marklarla kültür elçilerini gönderdi Almanlar.

Ve tüm bunlar esnasında KamubuyurumTüzBölemi hükümet etmiyordu memlekette. Cumhuriyet Halk Partisine bulduğu bu müstesna isimle dehasını ispatı vücut eylemiş olan Nurullah Ataç'a da bir selam çakalım ve aşağıda yer verdiğim yazısı ile Dil-Kültür meselesine de gir çık yapalım.

"Yirmi yıl geçmiş birinci Dil Kurultayından beri. (Kurultay 1932 yılında gerçekleştirilmiştir.) Yirmi birinci bayramı kutladık. Neler olmadı bu yirmi yıl içinde! Devrime karşı koymak isteyenler, "Dilimizi bozuyorsunuz, yoksullaştırıyorsunuz!" diye bağırınlar, Arapça, Farsça sözlere sınımsız sarılanlar günden güne yenildi. Bilmiyorlar, kavramıyorlar yenildiklerini. Kendilerine sorarsanız, yenmiş, kazanmış olduklarını, devrimi durdurduklarını söylerler belki. Bir de yazılarını okuyun onların, çektikleri söylevleri dinleyin, bundan yirmi yıl önce yazdıkları, söyledikleriyle karşılaştırın. Görürsünüz dillerinin ne denli değiştiğini. Biri olsun "lisan" diyebiliyor mu artık? Demeye özeniyorlar, gene de unutupuyorlar kendilerini,

"dil" deyiveriyorlar. Artık "dil" diye düşünüyorlar da onun için. Oysaki: "Dil başka, lisan başka!" diye neler, neler uydurmamışlardı. "Birbirinin yerini tutamaz!" diye yukarıdan atıp gürlüğü etmişlerdi. "Önem" ile daha birtakım yeni Türkçe sözlerle eğlenmişler, alay etmişlerdi. Şimdi hepsini kullanıyorlar onların, alışıyorlar hepsine, alıştılar, yeni olduklarını unuttular. İşte budur yenilmek. İlk çıktığı günlerde istemedikleri sözleri şimdi kendileri yazıyorlar."

"Latince, Yunanca öğretilmeyen bir ülkede tek doğru yolun, tek usul (akla uygun) yolun öz dile gitmek olduğunu düşüncemle anladım da onun için o yolu buldum"

Nedense birden aklıma geldi; Nurullah, Nurullah ismine neden *Öztürkçe* karşılık bulamamış?

2-OKUL/EKOL/KÜLTÜR

Fatma Aliye kızlarını zorla Dome de Siona yani İstanbuldaki Fransız Kız Lisesine gönderir. Kızlardan İsmet din değiştirir, Katolikliği seçer ve üstelik Rahibe olarak Fransa'ya yerleşir. Annesiyle görüşmez bile. Sonrasında Fatma Aliye'nin uğraşları rüzgârda savrulan küle dönüşecek ve yitik kız ailesiyle irtibatını hepten koparacaktır. Zavallı Fatma Aliye ve eşinin kızlarına dair ulaştıkları tek şey İsmet'in Fransada bir manastırda Rahibe olduğu bilgisidir. İsmet'le yıllar sonra Ümit Meriç karşılaşacaktır:

"...St. Antoine Kilisesi malum Beyoğlu'nda, Galatasaray'da. Üstte herkesin girdiği kısım var, bir de altta şapel var. Küçük bir kilise... Burası sadece o kilise yetkililerinin girebildiği bir ibadet mekânı..."

Orada birçok rahibenin huzurunda içimdeki cennete yolculuk serüvenimi etraflıca anlattım. Aşağı yukarı

yirmi kişi vardı. Saint-Joseph'ten, Saint Paul'den, Saint Benoit'dan İstanbul'daki diğer kiliselerden rahip ve rahibeler...

Konuşmam bittikten sonra aşağı yukarı 65 yaşlarında orta boylu, beyaz yüzlü, başında rahibe şeklinde arkadan başörtüsü bağlanmış, üzerinde rahibelerin son dönemlerde benimsemiş oldukları kıyafetlerden olan bir hanım yaklaştı. Ve hayret ettiğim bir Türkçe ile, "Ben Ahmet Cevdet Paşa'nın torunu İsmet Hanım'ım" dedi. Bunu duyunca ben hayretlere düştüm, çok memnun olduğumu ifade ettim. O da, "Ben de sizi tanıdığımıza çok memnun oldum. Sizi bir gün Dame de Sion'a davet etmek istiyorum, ben şimdi oradayım" dedi. Ben de, "Hay hay, memnuniyetle" dedim. Hemen bunun arkasından ilave etti. "Yalnız bana lütfen neden Hristiyan olduğumu sormayın, ben sizi tanımak istiyorum ama..." dedi. Ben de, "Peki, rica ederim" dedim.

Dame de Sion'a bana verilen günde gittim. Orada da sohbet ettik. Beni izzet ü ikramla ağırladılar ve orada gezdirdiler. Sonra İsmet Hanım bana Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olan ve üzerinde Cevdet Paşa'nın resminin bulunduğu bir pul hediye etti.

İsmet Hanım'ı bir daha görmedim. "

Soru 1 Kaç baba kızına bizzat hikmet, felsefe, ilm-i ruh, matematik, geometri, astronomi ve çeşitli İslâmî ilimlere dair dersleri okutur ve bu eserleri kızının adını vererek bastırır. (Mecmua-i Aliye)

Soru 2 Böyle seçkin bir babası olan Fatma Aliye neden kızlarını Dome de Siona okumaya göndermiştir?

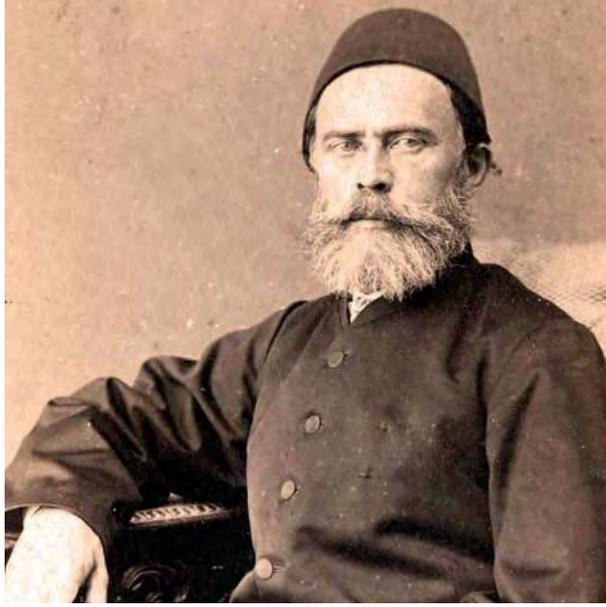
Soru 3 Hassasiyet sahibi pek çok insanın çocukları neden Fetö'nün okullarında okumuş, yurtlarında kalmıştır?

Keşke Matematiğin dilin kullanarak bu soruya cevaplayabilsek;

Şöyle içler dışlar çarpımı yapsak, muhafazakâr ve mukaddesatçıları soldaki sıfır gibi değerlendiresek, bilinmeyenleri tek bir birim üzerinden ifade etsek... aslında değişen hiçbir şey yok sonucuna ulaştığımız sonucun sağlamasını "Fetö okulları Dome de siona'yı kapsar"la nihayete erdirsek.

Fatma Aliye'yi ilk Türk kadın romancısı, çevirmen ve Ahmet Cevdet Paşa'nın Refikası...

Ahmet Cevdet Paşa nasıl bilindiğini ise benim kalemim anlatmaya yetmiyor.

Mecelle desem, Tarih-i Cevdet desem, Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa desem, Tezakir desem, Maruzat desem yetmiyor,

Şirketi Hayriye desem

Filolog desem, Hukukçu desem, tarihçi desem

19. Yüzyılda Osmanlı siyasetinde çok etkin desem

Yine de yetmiyor...

ÜNLEMLİ CÜMLEDİR

Koca Ahmet Cevdet Paşa'nın torununun geldiği noktaya dünya hali deyip geçiyorsak, Haluk ne diye bu kadar dilimizde!

(Malum; Haluk İslam'la başı belalı olan Tevfik Fikretin Robert Koleji mezunu oğlu. Protestan papazı olarak ömrünü itmam eden ve kaybedenler kulübünün maruf isimlerinden biri olan Haluk için babasının kaleme aldığı defter meşhurdur. Tevfik gibi bir pozitivistin oğlunun Hıristiyanlığa geçmesi ise ayrı bir ironidir.)

"Kaybolmuş insanların sadece filan tarihte evinden çıkan ve bir daha kendisinden haber alınamayanlardan ibaret olduğunu sanmak ne trajik bir yanlıgı"

Peçe'ye isyanın müellifi kim ola ki diyerek ikinci bölümü hitama erdireyim. (Tengrinin kuluna inat 'hitam' kelimesini kullandığımı umarım fark etmişsinizdir)

3-BELDEN AŞAĞI/KÜLTÜR

Bir vakayı tek bir sebebe bağlamak çoğunlukla hataya

sebebiyet verir. Antalya'da bunlar olurken özel kanalların yolu açılmıştı memleket sathında. Filmler sansürsüz yayınlanıyor, Playboytv'nin abone sayısı yüz bini aşıyor, Tutti Fruttiler, kırmızı noktalı yayınlar büyük bir değişimi başlatıyorlardı. Kenan Evren plajlarda üstsüz güneşlenmeye izin vermişti. Ve Hannaların Emmaların Türk erkeklerini övmesine dair pek çok haber gazetelerin değişmez haberleri arasında yer alıyordu.

4-KIBLE/KÜLTÜR

Eski Antalya'nın en gözde noktasında büyükçe bir anıt yer alır. Mustafa Kemal önayağı havada duran bir atın üzerinde yer alırken her iki tarafında çıplak gençler yer alır. Gençler dediysem; iki genç kız ve iki delikanlı, çıplak dediysem hepten çıplak değiller, alt taraflarını azcık kuytuda bırakan bir örtücüük var üzerlerinde. Anıtın yanında şöyle bir yazı yer alır "Ulusal Yükseliş Anıtı: Antalya halkının bağışlarıyla bedeli karşılanan bu anıt, 1964 yılında heykeltıraş Hüseyin Gezer tarafından yapılmıştır. 6 mt. Yüksekliğinde olan bu anıtın yapımında 12 ton bronz kullanılmıştır. Şaha kalkmış at ve gençler, 19 Mayıs 1919'da başlayan ulusal kurtuluş aşamalarını, Cumhuriyet devrimleriyle çağdaşlığa yükselişi bir ritim içinde anlatmaktadır. Kaidenin kademeleri yükselişi, Atatürk ilkelerinin ve cumhuriyet Devrimlerinin Sürekliliğini ve Türkiye Cumhuriyetinin sonsuza yönelen çağdaşlık ülküsünü vurgulamaktadır" Yazının eksik bıraktığı yerleri ben tamamlayayım; Anıt yüzünü Batıya (heykeltıraş bunu fark etmemiş olabilir, neyseki Hermeneutik var ve izleyici heykeli yapandan daha iyi tahlil edebilir) sırtını doğuya dönmüş durumda. Anıtın yüz elli metre gerisinde terk edilmiş, kullanılamaz durumda Selçukluların abidevi eserlerinden Yivli Minare Camii, metruk Mevlevihane ve Medrese yer alıyor. Bu muhteşem tarihi yapılarda anıtın arkasında yer alıyorlar.

Ve her şeyden önemlisi sanata çok düşkün Antalya halkı tamamen gönüllü olarak 12 ton bronzun kullanıldığı anıtı bağışları ile yaptırıyorlar.

Madem 1964 yılına kadar uzandık aynı yıla ait bir hatıra da yer vereyim; "Yıllar önce Saraybosna'da Moriçe Han'da sigarasının dumanı kıvrım kıvrım yükselirken kahvesini yudumlayan bir bilge Boşnak'ın hayıflanması hep aklıma gelir: "1964 yılında İstanbul'da Topkapı Sarayını gezerken rehber sürekli Osmanlı tarihini ve sultanlarını kötüliyordu. Yabancıların önünde yapılan bu karalama beni hüznlendirmişti. Viyana'da Avusturya İmparatoru aleyhine konuşan bir rehber bulabilir misiniz? Kendini Osmanlı sayan bir Boşnak'ın İstanbul'da tarihine hakaret edilmesi karşısında duyduğu elem her hatırlayışında bana da acı verir" (Akif Emre-Portreler)

5-İŞ/KÜLTÜR

Mahallede beraber büyüdüğümüz ve okumayan pek çok arkadaşım büyük süratle ardı ardına açılan otellerde çalışmaya başladı. Her biri Kristof Kolombtu ve her sabah Santa Maria onları Şarmpol Caddesinden alırdı. Amerika kıtası yerine Avrupalı kızların kıvrımlarını keşfetmenin sırrına erenlerin arasına karıştılar.

Bu otellerde kayboldu her biri. Et, Et, Et haykırışlarıyla ışıklar söndü teker teker. Hala olup bitenleri her hatırlayışında Homerosun Odiyseia'nın Sirenleri düşer aklıma

Kim yaklaşırsa bilmeden ve dinlerse sirenleri, yandı,

bir daha evinde onu ne karısı karşılar ne çocukları.

Durma orada yürü, arkadaşlarının da tıka kulaklarını,

Tatlı balmumuyla tıka ki, sirenlerin sesini duymasınlar.

İstersen dinle sen, ama bağlasınlar ayakta seni,

Hızlı geminin içinde iplerle bağlasınlar orta direğe,

Ondan sonra dinle sirenleri doya doya.

Ama dostlarına yalvarır da, dersin ki iplerimi çözün,

Bağlasınlar onlar senin bağlarını bir kat daha sıkı

Sahi bir beş yıldızlı otelin tahrip gücü kaç İmam Hatibin, Kuran Kursunun, caminin ihya edici gücüne bedeldir.

6-TELEVOLE/KÜLTÜR

"Yine evim yok. Sokaktayım, yani her gün banyo yapacak bir yer arıyorum. Haftada bir kez yıkıyorum. Onu da yapabilirsem. Tam eroınman oldum. Yıllardır kurtulmak istiyorum. Ailemi aradım. Ama onlar beni kabul etmediler. Tek istedikleri Deniz'le evlenmem. Eroınmanım, o çocuğu da kirletmem. Bu yüzden ondan uzak duruyorum." "Evim yok. Bir işim de. Param da yok, sevgilim de. Hiçbir şeyim yok. Bütün eşyalarımı, bilgisayarıma kadar sattım. Sadece tablolarım ve giysilerim Burcu'nun deposunda. En

samimi arkadaşım, dostum. Banu bile beni istemiyorsa işim bitti demektir. Geçenlerde Taylan aradı ve beni evinin kapısından kovduğuna pişman olduğunu, yanıma gelmek istediğini söyledi. Evim olmadığı için ona gel diyemedim. Cavidan hâlâ pasaportumu vermemekte ısrarlı. Annemi arayıp İzmir'e dönmek istediğimi, orada çalışıp evimizde kalmak istediğimi, sokakta kaldığımı söyledim. Ama babam inatla kabul etmiyor. Herkes oruç tutuyor, herkes ailesiyle orucunu açıyor. Bazen reklamları izlerken, ailemle sahura kalktığımız günler aklıma geliyor. Boğazıma yumruk tıkıyorlar sanki, lanet olsun. Çıkıyorum şu b..tan yaşantıdan. Üstüm başım leş gibi. Kaç haftadır üstümde aynı kıyafetler var, utaniyorum. Gece kulübe bile gitmiyorum, acayip çirkinleştim, zayıfladım, kendimden nefret ediyorum. Bazen annemi istiyorum. Ona sarılmak, koklamak, dokunmak. Ama yok, kim bilir nerelerdedir? Tanrım bana öyle birini yolla ki, beni kendimden bile çok sevsin, elimi tutsun. Beni bu pislikten çıkarsın." (Burçin Bircan'ın 20 Ekim 2003 Tarihli günlüğünden)

19 yaşında aşırı doz alımı neticesinde ölen ve cansız bedeni paçavra gibi mezarlık kenarına atılan Burçin Bircan'ı benzerlerinden farklı kılan kaleme aldığı günlüğü. Kızımı Televole kültürü bu hale getirdi diyen babası her şeyi özetliyor.

HATİME

Kültüre dair yüzlerce başlık açılrsa da en nihayetinde tüm bu başlıklar derin, karanlık bir mecralar global bir toplum mühendisliğine çıkıyor ve ben daralıyorum sonuçları konuşmaktan. En iyisi şairi konuşturmak. En iyisi Sezai Karakoç'un Hızlı Kırk saatini okumak, Masalını Okumak ve İsmet Özel'in Münacaatına gönül vermek

Şimdi tekrar ne yapsam dedirtme bana yarabbi

taşınacak suyu göster, kırılacak odunu

kaldı bu silinmez yaşamak suçu üzerimde

bileyim hangi suyun sakasıyım ya rabbelalemin

tütmesi gereken ocak nerde?

İlaveten

Bu yaşa erdim, bundan gayri tahammül edemiyorum

liberallerin suyunu taşımaya,

odununu kırmaya hevesli muhafazakarlara

Küreselleşme mavraları okuyanlara

Kitaba dönmek istiyorum,

Eve, şarkıya, kalbime

İZ KUŞAĞI: GENÇLERİMİZE NELER OLUYOR?

▲ DOÇ. DR. HASAN HÜSEYİN TAYLAN

Birkaç sayı önce *Enderun Eğitim Yazıları* dergisindeki (sayı:13) yazımın son cümlesini dijital gelişmelerin etkisiyle oluşan "Yeni döneme, hatta dönemlere hazır olmalıyız." diye bitirmiştik. Kaldığımız yerden de devam edelim. **Yeni dönem darken kastımız dijitalleşen yeni dünyaydı ve onun neden olabileceği bireysel ve toplumsal sonuçlardı.**

Yeni zamanlardayız. Geçen her zamandan bir sonraki zaman yeni bir zamandır belki ama kastımız post-modern bir çağdır ya da dijital çağ... Dijital teknolojilerin hayatımızdaki yeri hiç bu dönemki kadar olmadığı aşikar. Daha önceleri belki sadece uzmanlarının kullandığı teknoloji, gündelik yaşamımızın sıradan bir uzantısı artık. Çepeçevre kuşatılmış vaziyetteyiz. Haliyle bizim, ailemizin, toplumun, neslin etkilenmemesi düşünülemez. Ama şunu da hatırlamalıyız: her şeye kadir değil teknoloji ve teknolojik determinizm pek de bilimsel değil. Ayrıca teknoloji özellikle de bilgi ve iletişim teknolojileri (radyo, televizyon, sinema vb. geleneksel medya) ilk çıktığında "ahlaki panik" ile karşılanmış. Medya etki araştırmaları tarihi ve literatürüne bakıldığında görüleceği üzere medyanın zararları hakkında birçok yayın mevcut. Hatta onlarca teori, sadece medyanın zararlarına odaklanmaktan çıkmış. Kısacası her teknoloji çıkışı bir tepkiselliği de içermiş, çekingenliği de, paniği de. Değişim belirsizliktir. Nerede ne olacağı belli olmama halidir. Bu bakımdan belirsiz olan zararlıdır. İnsan aklının işleyiş mekanizması böyle. Ne var ki bu panik hali ya da hafif deyimle kaygı haklılık içerir. Değişim zararlı olmasa da zararlı olabilecek etkilere karşı bünyeyi sağlamlaştırma ve etkilere meydan okuma da insan ruhunun bir işleyişidir.

Lafı uzatmayalım. Dijital çağdayız. Yeni nesil çok farklı öncekilerden. Bizim gibi değiller. *Peki neler oluyor: gençlerimize? Bunda dijital medyanın rolü var mıdır?*

Kuşaklar meselesi...

Evvvela, tıpkı "neydi o eski günler" güzellemesinde/öykünmesinde olduğu gibi "yeni nesil, bizim gibi değil" vurgusu da "yeni" değil. Her dönem tartışılmış. Her nesil bir sonraki nesle "kuşukulu" bakmış. Yeni

nesil de öncekine "hor" bakmış. Hatta bu halin ailedeki yansımaya kuşaklararası çatışma denmiş. Kuşaklararası çatışma ya da kuşaklarla ilgili sosyoloji, antropoloji, sosyal hizmet, psikoloji vb. birçok akademik disiplinde çalışmalar yapılmış ve hatta pazarlama, nöropazarlama, reklamcılık alanlarında da bir nevi yeni tüketiciler başlığında çalışılmış. Kimileri için bu tanımlamalar kapitalizmin oyunları (belki haklılar). Yeni olan ne peki? Bu nesilde (2000'li yıllarda ve sonrasında doğanlar) önceki nesillerden farklı olarak daha fazla dijital teknoloji kullanımı var. Daha fazla ekranda kalma süresi var. Daha çok sosyal medya, daha çok telefonda vakit geçirme, daha az yüzyüze iletişim, daha fazla internet, daha fazla dijital oyun, daha az sokakta oyun, daha fazla dijital (ya da uzaktan) öğrenim, daha az (belki) kitap okuma, daha fazla görsel iletişime maruz kalma var. Bunları artırabiliriz. Dijital çağ nitelendirmemiz boşuna değil. **Dijital çağda dünyada 1 dakika içinde 1,3 milyon kez facebook'a girilmekte, 59 milyon kez sosyal medya mesajı gönderilmekte, 4,7 milyon kez youtube'da video izlenmekte, 194.444 kez tweet'lenmekte, 649.444 instagram'da resim kaydırılmakta, 400.000 uygulama indirilmekte, 190 milyon e-posta gönderilmekte, 1,1 milyon dolar internet alışverişi yapılmaktadır.**

Böyle bir ortamda doğanlar yani dijital vatandaşlar/yerliler ile dijital dünyaya sonradan dahil olanlar yani dijital göçmenler arasında fark vardır. Bu yeni kuşağa kimisi Z Kuşağı kimisi de İnternet Nesli (İ-Nesli) demektir. Yani 1995 ya da 2000 sonrası doğumlular. Yıllar meselesi tartışmalı. Ülkeden ülkeye değişir, hatta ülkelerin farklı kültürel bölgelerinde bile değişebilir. İ-Nesli'nin öncekilerden farkları genel olarak davranışları, tutumları, değerleridir. J. Twenge'nin *İ-Nesli* kitabının önsözünde M. Merter'in dediği gibi bu neslin, boş zaman değerlendirmeleri, din ve maneviyat yönelimleri, cinsellikleri, sosyal ve politik faaliyetlere katılımları önceki nesillerden tamamen farklı. Her ne kadar dijital göçmenler yavaş yavaş ekran sürelerini arttırmaktaysa da ekranda kalma zamanları İnternet neslinde belirgin biçimde yüksek. Çok fazla -dijital-

oyun oynamaktalar (özellikle 18 yaş altı erkekler), çok fazla çevrimiçi video izlemekteler, çok fazla çevrimiçi sohbet etmekteler, yazışmaktalar.

Başta belirttik: yeni nesil sadece dijital gelişmelerin ürünü değildir (tabi ki bunlar birer vesile/araç). Sanayileşme, şehirleşme, kapitalizm, tüketim kültürü, modernite olgusu, küreselleşme gibi birbiri içine geçmiş yapısal gelişmelerle bağlantılı değerlerdeki kopuş/dönüşümler, bireyselleşmenin artışı, aile yapısı ve değerlerindeki değişim, çocuk yetiştirme tarzları vb. birçok sosyolojik gelişme "yeni bir nesil" ortaya çıkardı. Bu yeni nesil dijitalle doğunca da "İnternet Nesli" ya da x ve y'den farklı olarak Z Kuşağı ismini aldı.

Dijital gelişmeler

"Dijital gelişmeler", "dijital medya" ya da "iletişim teknolojileri" gibi adlandırmalarla gazete, radyo, sinema ve televizyon gibi geleneksel medyadan farklılaşan ortamlar vurgulanmaktadır. Dijital gelişmelerle kâh hayatımızı kolaylaştıran mikro teknolojilerden, kâh kolay iletişilebilirlik sağlayan internet tabanlı teknolojilerden, kâh birden çok işi yapabilir çoklu medyalardan ve kah anındalık ve geridönüşlülük içeren interaktif medyalardan bahsediyoruz. Örneğin "akıllı" telefonlar, konuşma, mesajlaşma, radyo dinleme, fotoğraf çekme gibi işlevleri yanısıra e-posta, sosyal medya, televizyon, video, sinema, e-gazete, oyun gibi internet tabanlı medyaları içermekte. Kısa bir süre içerisinde onlarca teknoloji (ki gazete, radyo, telefon, televizyon

vb. teknolojilerin herbiri zorlu süreçlerden sonra icat edilmiş) tek bir aygıtta monte edilmiş. Cep telefonlarının (özellikle de akıllı olanının) icadı, internetle birleşince hız, kolaylık, erişilebilirlik, düşük maliyet vb. nedenlerle yaşamımızın merkezine yerleşmiş. Özellikle de akıllı telefonla doğan neslin (dijital vatandaşların) bundan etkilenmemesi mümkün değil.

Dijital medya gençlere neler yapıyor?

Gençler üzerindeki dijital gelişmelerin (internet medyasının) etkilerine geçmeden önce medyanın genel olarak ne yaptığına bakılabilir. Hatta konuyla ilgili *Enderun Eğitim Yazıları* dergisinin 11. sayısındaki "medya ailemize ne yapıyor?" başlıklı yazımıza müracaat edilebilir. Tekrar içermemesi açısından çok kısa bir özetle yetinelim. Dijital medya, aile içi iletişimi, akrabalık bağlarını, akran ilişkilerini, komşuluğu kısaca sosyal ilişkileri etkilemekte; sosyal güveni azaltmakta; mahremiyeti ve masumiyeti zedelemekte; gerçeklik algısını dönüştürdüğü; her konudaki tutum ve değerleri etkilemekte; şiddet ve zorbalığa kapı aralamakta; siber zorbalığa neden olunmakta; bağımlılıklara yol açmaktadır. Dikkat dağınıklığı, konsantrasyon bozukluğu, hiperaktivite bozukluğu, göz kuruluğu, el-boyun ağrıları vb. gibi birçok fiziksel rahatsızlığa; yalnızlık, depresyon vb. psikolojik bir çok rahatsızlığa neden olmaktadır. Kısaca dijital medya, sosyal, kültürel, ekonomik, fizyolojik ve psikolojik birçok soruna yol açmaktadır.

Genel etkiler yanısıra sadece gençlere hasredilebilecek birtakım hususiyetleri vardır dijital medyanın. Öncelikle erişim kolaylığı ve imkanı nedeniyle gençler, aynı zamanda ciddi risk altındadır. Siber zorbalık, dijital oyun bağımlılığı, bilgisayar oyunlarındaki şiddet, ders çalışmaya ve kitap okumaya nazaran ekranda kalma sürelerinin artışı, ekran bağımlılığı bunlardan bazıları. İnternet üzerinden tacize maruz kalma riskleri çok daha yüksek gençlerin. Benzer biçimde dijital istismar yaşama olasılıkları da yüksek. Tüketim sosyalleşmelerinde internetin etkisi büyük. Reklamlar, çizgi filmler sonrasında da internet gençlerin tüketici davranışlarında belirleyici. En önemlisi de yeni medya yeni nesil demek. İnternet medyası internet nesli demek. Nedir bu internet neslinin özellikleri?

İ/Z Kuşağı'nın özellikleri

Yeni nesli tanımlarken sadece yakın çevremizdeki gözlemlerden hareket etmek bizi yanıltır tıpkı **batı toplumunda yapılmış araştırmaların sonuçlarına bakmak gibi**. Kabul edelim Türkiye'de kuşaklar üzerine yapılmış kapsayıcı ilmi araştırmalar pek yok. Kuşaklar üzerine hem boylamsal hem de kesitsel olsa bile ülke genelini temsil edecek kapsayıcılıkta araştırmalar yapılmalı. Sadece bir alanda değil disiplinlerarası çalışılmalı. Ayrıca tek bir araştırma modeliyle değil birden çok araştırma modelleriyle çalışılmalı. Ancak o zaman Türkiye'deki kuşaklar üzerine tatminkar bir dille konuşabiliriz. Bizim burada yaptığımız ya kendi sınırlı gözlemlerimizden, okumalarımızdan ya da batılı toplumların verilerinden hareketle kuşaklar hakkında fikir yürütmekten ibarettir. Dahası bu konularda herhangi bir derinliği olmayanların sınırlı veriyle konuşması da kabul edilebilir değil. Bilgi sahibi

olmadan fikir sahibi olmak gibi. Birçok konuda olduğu gibi pek sağlıklı ve bilimsel bir yol değil.

Peki bu kuşağın (1995-2000 sonrası doğanların) diğerlerinden ayrıca özellikleri nelerdir?

Amerikan toplumundan veri sağlasa da yine de uzun yıllar boyunca veri toplaması ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ve bilimsel yollarla araştırmalarını yürütmesi nedeniyle kuşak araştırmacısı J. Twenge'in (Ben nesli, Narsizm illeti ve İ-Nesli kitaplarının yazarı) görüşlerini ve verilerini paylaşacağım. **J. Twenge İ-Nesli kitabında bir önceki nesille yeni neslin en önemli farkını "öz değerlilik duygusu" olduğunu söylüyor.** Hatta veriyle bu görüşünü destekliyor: 1950'lerde ergenlerin %12'si "ben önemli bir kişiyim" derken, 1980'lerde %80'i "ben önemli bir kişiyim" demekte; 2012 yılından sonraysa ergenlerde ani bir aciziyet ve faydasızlık duygusunun belirlediğini söylemektedir. İnternet neslinin (Z Kuşağı) özelliklerini şöyle betimler: geç olgunlaşmaktalar ve ebeveynlerine uzun süre bağımlı kalmaktalar; birbiriyle daha az buluşmaktalar; çok fazla telefon üzerinden mesajlaşmakta, çevrimiçi ve çevrimdışı oyun oynamakta, toplamda çok fazla ekranda kalmaktalar (cep telefonunu günde en az seksen kez kontrol ediyorlar). Aksine daha az kitap ve dergi okumaktalar. Özellikle kızlar, sosyal medya üzerinden farkedilme, beğenilme çabasında oldukları, erkekler daha ziyade oyunlarla vakit geçirmekteler. Yüzyüze görüşme değil sanaldan görüşme revaçta; yalnızlık hissi artmakta; kaygı ve depresyon artmakta; uyku süresi azalmaktadır (kronik uykusuzluk, psikosomatik hastalıklar, depresyon ve intihar riskini artırıyor). İnternet nesli bireyci, geleneksel toplum kurallarını ve toplumsal tabuları reddediyorlar. Sadece din değil maneviyat arayışlarında da azalış var.

Çatışma çözümünde zaafiyet içerisindeler (gerçek durumla yüzleşmeye hazır değiller), eleştiri kabul etmemekteler, eleştiri gelince de paniğe kapılmaktalar. Hatta bu yeni nesil, merhamet yaşasalar da pasiflikleri nedeniyle bir yardım faaliyetlerine katılamıyor. Ayrıca çok önemli bir bulgusu, daha önceki Narsizm İleti kitabındaki vurgusunun aksine narsisizm 2008'den sonra düşüyor demektedir: "Bu çocuklar çok tükendikleri için kendilerini sevecek enerjileri bile kalmamış mıdır?" diye de sormaktadır. Alışveriş merkezlerine gidişleri azalsa da tüketim internet üzerinden yapılmaktadır. Pek fazla çalışmak istemiyorlar, çalışmak yerine sanal aktiviteler revaçta. Hayat ve kariyerlerinden beklentileri farklı.

Sağlıklı beslenme takıntısı artmakta: Ortoreksia. Kaygı, tüketim alışkanlıklarını da etkiliyor: önceki nesillerin bilmediği yeni adetler çıkıyor (Anti mikrobiyel perdeler, sabunlar vs.). Sanal cinsellik ve pornografi artıyor. Evlenme yaşı artıyor. Ülkemizde Z kuşağı denilince hemen akla "politika" gelmektedir. J. Twenge'a göre İ-nesli, politikada tarafsız, ilgisiz. Parti özdeşleşmesi az. Politik istekleri farklı: "büyüklerinden" farklı. Güvenlik konusunda takıntılıları ve ekonomik gelecekle korkuyorlar. Eşitsizliklere özellikle de cinsiyet, ırk vb. nedenlerden kaynaklanan eşitsizliklere tahammül göstermiyorlar. Twenge için kısaca bu kuşak gençler, daha az alkol, daha az cinsellik, daha az saldırganlık gösteriyorlar. Depresyon, kaygı fazla ve yalnızlar (Depresyon ve intihar vakaları 2011'den beri hızla artmakta olduğunu belirtiyor). En önemlisi de telefonu bırakırlarsa hayat biter onlar için.

Teknoloji ve gençlik ilişkisini çalışan bir başka bilim insanı psikolog P. Zimbardo, Bitik Erkekler kitabında ilginç fikirler ileri sürmektedir. Ona göre, gençlerin birçoğu dizi ve peri masallarıyla büyümekteler; ilişkilerde her şey "ben" etrafında dönüyor. İlginç fikirlerinin esası, teknolojinin erkekliliği, müstehcenlik ve dijital oyunlarla sabote ettiğidir. Gençlerin "cinsel teşhirciliğin şatafatlı bir yaşam biçimiyle harmanlandığı imgelere boğulmuş bir toplumda" yaşadığını söyler. Ebeveynlerinden, akranlarından ve de medyadan gelen karışık ve çelişkili mesajların arasında gençlerin etkilenmeyeceğinin düşünülmemesi gerektiğini ifade eder.

Dijital medyaya daha anlayıcı ve iyimser yaklaşan K. Sayar ve S. Benli, *Dijital Çocuk* adlı eserinde dijital dünyadaki gencin (ya da çocuğun) özelliklerine odaklanılmaktadır. Onlara göre dijital medyaya çokça maruz kalan gençler, görsel dikkatleri çok daha iyi. El-göz koordinasyonu ve yeni uyarılara tepki daha iyi. Yeni ikon, görsel vb. algılamaları daha hızlı. Metin merkezli öğrenmeden çok, görsel kaynaklı öğrenmeye yatkınlıkları var. İ-nesli, kendi başlarına deneyerek başlayıp çözemediklerinde yardım almayı tercih ediyor, ebeveynlerinin aksine. Eğitimlerinde dijital ortamları sıkça kullanıyorlar. Dijital ortamların olumsuzlukları da var: Aynı anda birden fazla iş yapabilmeye becerileri var: çoklu görev (multi-tasking). Birden çok işi yapmak genelde olumsuz yönü var. Yapılan iş uzuyor, performans düşüyor, hafıza, dikkat ve öğrenme olumsuz etkileniyor. Yoğunlaşma

problemi yaşıyorlar. Dijital ortamlarda (ekranda) geçirdikleri sürenin farkında olmuyorlar çoğu zaman. Süre sınırlandırmalarına uyamama sorunu yaşıyorlar. Bir nevi internet bağımlılığı göstermelerine sahipler. İnternet bağımlılığı oranları dehşet oranlarda değil tabiki. Çok fazla ekranda kalmak, bağımlılık demek değil. Belki bağımlılığa giden yolda riskli kullanım.

Özetle internet nesli, dijital medya ile ilişkili birçok konuda önceki nesillerden farklı. İnternet medyası harici çağımızın sosyal, kültürel, ekonomik ve politik birçok değişiminden gençlerimiz etkilenmektedir. Aile yapılarımız, ilişkilerimiz, değerlerimiz, dini ve maneviyat yönelimlerimiz, tutumlarımız, davranışlarımız gibi gençlerimiz de bu yapısal değişimlerden etkilenmektedir. Gençlerimiz, önceki nesillerden farklı tutum, değer ve davranışlara sahiptir ve biz bunu anlamaya çalışıyoruz? Belki panik halindeyiz, kaygılıyız biraz. Ancak unutmamalıyız ki her nesil önceki nesilden farklıydı ve benzer kaygılarla karşılanmıştı her yeni nesil. Bu kez farklı olan internet ya da dijital medya var ve onunla doğan bir nesil.

Son sözler

İnternet nesline ve özellikle de dijital medya kullanımına yönelik yapılacaklar konusunda üç temel ön kabulümüz bulunmaktadır:

- 1- Teknolojiden ve internetten kaçışımız imkansız. Gerek de yok,
- 2- Teknoloji ve internet kullanımının olumlu yanlarına odaklanıp, fırsatlarından yararlanmalıyız,
- 3- Olumsuz yanlarına yönelik koruyucu, önleyici ve geliştirici tedbirlere ihtiyaç var ve tedbirler hükümet sistemi, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, eğitim camiası ve okullar, basın ve internet camiası, ebeveynler ve gençlerimiz birlikteliğiyle gerçekleştirilebilir.

İNSAN VE TOPLUM VAHİYLE İNŞA EDİLMELİDİR

▲ ZEKERYA ÇELİK

Sözlükte "hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek, işaret etmek, ilham etmek" anlamındaki **vahiy (vahy)** terim olarak "Allah'ın bir emri, bir hükmü veya bilgiyi peygamberine gizli olarak bildirmesi" demektir (*Lisânü'l-Arab*, "vhy" md.).

Kur'an-ı Kerim'de bildirildiğine göre Allah Teâlâ'nın peygamberlere vahyetmesi ilk insan Hz. Âdem'le başlamıştır. Âdem'in ardından Nûh'a ve sonraki peygamberlere, nihayet Hz. Muhammed'e vahyetmiş ve onu bütün insanlara son peygamber olarak göndermiştir (en-Nisâ 4/163; el-Ahzâb 33/40).

Vahyin Niteliği.

Âlimler bu konuda farklı görüşler ileri sürmüştür. Vahiy Allah'a ait kelâmdır, ilâhî zâtta mevcut mânaların lafza dökülmüş şeklidir ve Cebrâil vasıtasıyla peygamberlere indirilmiştir. Bazı filozoflarca öne sürülen iddianın aksine vahiy peygamberlerin ruhunda bulunan beşerî bilgiler değildir. Zira peygamberler, zihin harici bir varlığı olduğunu gördükleri Cebrâil'in iradeleri dışında kendileriyle irtibat kurduğunu ve bu şekilde zaruri bilgilere sahip kıldıklarını söylemişlerdir. Cebrâil vahyin öznesi değil sadece ileticisidir. Onun ilâhî vahyi peygamberin kalbine bırakmasının mahiyetini bilmek mümkün değilse de bu durum yazının bir yüzeye yazılmasına benzetilebilir. Peygamberler vahyi beşer üstü bir nitelikte değil beşerî yapılarıyla algılar. İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu görüştedir (Mâtürîdî, VIII, 140-143; XVI, 151-152; İbn-i Fûrek, s. 64-67; Şehristânî, s. 454-455). Peygamberlerin melek konumuna çıkarılmak suretiyle Cebrâil'den vahiy aldığı söyleyen İbn Haldûn ve Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî gibi âlimler de vardır (Mustafa Abdürrâzık, s. 64-65).

Sonuç olarak vahyin mahiyetinin kavranması ve gerçekleşme şeklinin bilinmesi insan için mümkün değildir.

Sağlam bir düzen, intizam, âhenk, irtibat ve güzellik içerisinde, muhteşem bir tarzda dizayn edilmiş evren içerisindeki en mükemmel yaratık insandır. İnsan, en güzel surette yaratılmıştır. Biz insanı en güzel biçimde yarattık(1) âyetinde ifade edilen, ahsen-i takvîm, insan

cinsinin mâddeten ve mânen en güzel bir şekilde, maddî ve mânevî her tür güzelliğe şâmil bir biçimde(2), diğer yaratıklarda olmayan yüksek kabiliyetlerle(3) yaratıldığının delilidir. Diğer varlık kategorileri insanın durumu karşısında eksiktir. Örneğin melekler sadece akıl ve hikmete, hayvanlar tabiat ve şehvete sahipken, bitkiler ne akla, ne hikmete, ne tabiat ve ne de şehvete sahiptir. İnsanlar ise, bu varlık kategorileri içerisinde akla, hikmete, tabiat ve şehvete bir bütün olarak sahip kılınmışlardır.(4) İnsana iyiyi kötüden ayıracak yeti olan akıl, bunun yanında irâde hürriyeti verilmiş; ayrıca akli destekleyen ve akıl ile hür irâdesinin tesirinden uzak olarak kendi başına hüküm vermesine yardım edecek olan bir de vahiy verilmiştir.(5)

Ayrıca insanoğlunun asırlar boyunca Yüce Allah'ın peygamberler vasıtasıyla gönderdiği din ve şeraitlere muhatap oluşu da yine basireti, irâdesi ve akli sayesinde. Bir başka ifadeyle belirtecek olursak, insanın mükellef oluşu, yani sorumlu tutulmuş olması, kendisine bahşedilmiş olan akıl nimetinden dolayıdır. Kişi kendisine bahşedilen aklını, irâdesini ve diğer melekelerini doğru kullanarak âlemlerde var olan her şeyi aşabilir ve böylece mahlukâtın zirvesine çıkabilir. Kur'an'a göre insan; aklını, bilgisini ve irâdesini doğru yönde kullanmaz ise üstün varlık olma vasfını kaybeder. Zira insanın hem yaratıkların en şerefli (eşref-i mahlûkât) ve hem de aşağıların en aşağısı (esfel-i sâfilîn)(6); hem meleklerden daha yüce bir mertebede, hem de hayvanlardan daha aşağı bir konumda olabilen bir varlık olarak nitelenmesi(7), aklını işlevsel olarak kullanıp kullanmadığına bağlanmıştır. Sözelimi, Şüphe yok ki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman (akıllarını doğru yönde kullanarak) düşünürler, bir de bakarsın ki doğru yolu görmüşler bile(8) âyetiyle mü'minlerin, hak yolda sebat etmelerinin ve içlerinde herhangi bir şüphe âriz olsa bile, o şüpheyi izâle edecek bir hak nûru ile kendilerini söz konusu şüpheden kurtarmanın yolunun Allah'ın mü'minlere ihsan ettiği selîm akıllarını doğru yönde kullanmaya bağlı olduğu beyan edilirken; öbür taraftan insanın hayata düşkün, gösterişi seven(9),

refaha, makama-mevkiye, mala ve karşıt cinse fazlaca meyyâl(10), sırf kendi nefsinin düşünen, egoist(11), kibirli ve gururlu(12), inatçı(13), hırslı(14), aceleci(15), şüpheli(16), kiskanç(17), bilmediği konularda zanneden(18) ve yapamayacağı şeyleri söyleyen(19), çok zâlim ve çok câhil(20) gibi olumsuz vasıflarla nitelenmesi ise aklını doğru yönde kullanmamasına bağlanmıştır. Bu nedenle Kur'an'da akılla birlikte, akli doğru yola ileten vahye de uymanın gerekliliğine aşırı vurgu yapılmıştır.

Bütün önem ve ehemmiyetine rağmen, insan aklının kâinattaki her şeyi anlamaya, olay ve olguların künhünü kavramaya, bütün zararlı ve faydalı şeyleri tam ve doğru olarak tespit etmeye kâfi gelmeyeceği bir gerçektir. Çünkü akıl ile elde edilen bilgiler sınırlıdır, geçmiş ve geleceği kuşatabilen mutlak ve mükemmel bir kaynak değildir ve insanın dünya ve âhiret saadeti için gerekli olan tüm bilgileri tek başına üretmez. En önemlisi de, akıl yoluyla elde edilen bilgilerin benimsenmesini sağlayacak manevî bir yaptırım gücü yoktur. Bu nedenle İslâm düşüncesinde tüm varlık ve olayların bilgisini kuşatmadaki gücü konusunda **akıl eksik ve sınırlı olduğu, üzüntü, hastalık, şehvî istek ve arzular, hırs ve tamah gibi sağlıklı düşünmeyi engelleyen hususların etkisinde kaldığı, dolayısıyla da vahyin yönlendirmesine ihtiyaç duyduğu kabul edilmiştir.** Nitekim İslâm filozofları ve kelâmcılar sonlu, sınırlı ve her bakımdan âciz bir varlık olarak insanın, dünyanın yoktan yaratılışı, âhiret ahvâli, ba's ve haşr gibi duyuların ve aklın alanına girmeyen hususlar ile namazların rekât sayıları gibi ibâdetlerin şekilleri ve zekâtın nisabında olduğu gibi ayrıntıları, yani akli diyalektik ile üstesinden gelemeyeceği konularda vahyin kılavuzluğunu gerekli görmüşlerdir. İslâm âlimleri akli göze, vahiy de ışığa benzetmişlerdir. Onlara göre nasıl ışık olmadan gözü görmesi mümkün değilse, akıl olmadan da vahyin anlaşılması mümkün değildir. Yani vahiy olmadan aklın her zaman doğruya ulaşabilmesi oldukça zordur. Akıl, ancak vahyin gölgesinde hareket ettiğinde gerçekleri tam olarak idrak edebilir. Yüce

Allah insana iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırt etme yetisi olan akli bahşetmekle beraber, akla yardımcı olarak, insana lütfettiği nimetleri tamamlamak istemiş, onu yanlış düşünmekten korumayı, hakiki fayda ve zararının nerede olduğunu bildirmeyi murat etmiş ve peygamberlerini bu hikmete mebnî olarak göndermiştir. Vahiy ile te'yt edilmiş bulunan peygamberler, Allah'tan getirdikleri din ve şariat, emirler ve nehiyeler sayesinde beşeriyeti, akıllarıyla üstesinden gelemedikleri hususlarda doğru yola iletmeye çalışmış, onlara hayır ve saadet yollarını göstermişlerdir. Hz. Âdem (a.s.) ile başlayan peygamberlik zincirinin son halkası Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından beşeriyete sunulan Yüce Allah'ın evrensel mesajı Kur'an, Allah, akıllarını güzelce kullanmayanları pislik içinde bırakır!(Yûnus, 10/100) gibi çarpıcı ifadelerle, akli kullanarak doğru düşünmenin önemine aşırı vurgu yapmakla beraber, doğru yolu bildirmek (yolun doğrusunu göstermek) Allah'a aittir(Nahl, 16/9) ve cennetliklerin dilinden, eğer Allah bize hidâyet lutfetmemiş olsaydı, biz doğru yolu bulup nimetlere eremezdik(A'râf, 7/43) gibi ifadelerle de mutlak doğruyu göstermenin Allah'ın elinde olduğunu belirtmiştir. Böylece Kur'an, vahiy olmadan aklın doğruyu bulmasının oldukça zor olduğunu, fakat akıl olmadan da vahyin anlaşılamayacağını önemle vurgulamıştır.

Fahrüddin Huseyn er-Râzi (ö. 606/1210), Mü'min Suresi 15. ayeti açıklarken, vahyin beş temele dayandığını belirtmektedir. İlk olarak vahyi gönderen Allah'tır. Bu sebeple O, vahyi indirmeyi kendisine izafe etmektedir. İkinci olarak gönderilen şeyin neliği konusudur. Gönderilen şey vahyin kendisidir. Üçüncü olarak vahyin Allah'tan Peygamberlere ulaşmasıdır. Bu da ancak melek vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Dördüncü aşama vahyin gönderildiği kimse, yani peygamberlerdir. Son olarak da vahyin gönderilme amacı, yani insanları bu maddi âlemden peygamberler aracılığı ile rûhî-manevi âleme yöneltmektir. (21) Vahiy, Allah katından geldiği şekliyle Peygamber'in kalbine / zihnine yerleşmektedir. Burada şöyle bir süreç takip edildiği düşünülebilir: Vahiy ilk olarak Allah tarafından Levh-i Mahfûz'da yaratılmaktadır. Yaratılan bu bilgi, vahiy meleği Cibril tarafından peygambere iletilmekte ve bu bilgi, peygamberin kalbinde lafız olarak toplanmaktadır. Peygamberin kalbinde toplanan bu lafızlar ise son olarak peygamberin tebliğ görevi gereği insanlara ulaştırılmaktadır. (18) Allah'ın mesajlarını insana iletmesi olarak ifade edilen vahyedilme sürecinde bulunan unsurları vahyin öznesi (Allah), vahyin nesnesi (Kur'an), vahyin kanalı (levh-i mahfuz, Cibril ve Hz. Muhammed) ve vahyin muhatabı (insan) şeklinde kategorize etmek mümkündür.

Selef ulemasından İbn Teymiyye, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu ve mahluk olmadığını ileri sürmektedir. Kur'an,

Allah'tan başlamıştır ve Allah'ın kelâmıyla konuştuğu bir hakikattir. Peygamber'e indirilen Kur'an, Allah'ın hakiki kelâmıdır. (22) Selef'e göre Kur'an vahyi; sure, ayet, kelime ve harflerden oluşmaktadır. Bütün bunlar, vahyin muhatabı olan insanların Allah'ın bildirdiği mesajı anlamalarını sağlamak için gereklidir. "Allah'ın kelâmı, sayfalarda yazılı, kalplerde muhafaza edilmiş, dil ile okunmuş ve kulakla işitilmiş olan sözdür." (23)

Esasen vahyin gönderilme amacı, insana dünyadaki görevini hatırlatmak ve bu görevini yerine getirmesinde ona yardımcı olmaktır.

"Sana vahyolunana uy. Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Diren. Sakın pes etme. Çünkü Allah hükmedenlerin en hayırlısıdır." (Yunus/109)

Vahiy; göklerden gelen haber

Vahiy; yere inen nur

Vahiy; karanlığı aydınlatan güneş

Vahiy; kalplerin cılası

Vahiy; yaratıcıdan yaratılanlara uzanan kopmaz ip

Vahiy; dünyada izzete ve devlete, ahirette de sonsuz mutluluk diyarı cennete götüren yol

Vahiy; ölü kalplere bir nefes, cansız bedenlere bir ruh...

Vahiy; sıradanlıktan kurtulup, sırlara vakıf olmak

Vahiy; Allah'a kulak vermek

Vahiy; gözünü Allah'a dikip gayrısına kör kesilmek

Vahiy; tüm sahte ilahları terk edip bir olan Allah'a ve ondan gelene sarılmak

Vahiy; Allah'a giden bir damar açmak,

Vahiy; Allah'la konuşmak Allaha gönül vermek,

Vahiy; âlemlerin Rabbini küçücük kalbine alıp onunla büyüme, yücelme ve azamete kavuşmak,

Vahiy; Allah'ın indirdiğine iman edip gönderdiğine tabi olmaktır.

Yukarıda ifade edilenler sadece bir edebiyat parçalamak değilse bunun adına iman denir. İman bir iddia olduğuna göre bunu hayatında göstermek, imanını yaşantısına yansıtmak ve imanını davranışlarıyla göstermek, ahlakıyla ortaya çıkarmak ibadettir. Böyle bir hayat tarzı ise yaratılış amacına göre yeryüzünde Allah'ın halifeliğini üstlenmektir.

İşte katıksız katıksız bir şekilde Allah'ı görüyormuş gibi yaşamak ve Allah'ı göremesem de O'nun beni gördüğünü bilerek O'na ibadet etmek, O'nun için yaşamak ibadettir ki o da İslam'ın zirvesidir.

İşte böylesine Allah'a karşı gelmekten sakınarak, yürek tipiltiyle ve özellikle O'nun sevgisinden mahrum olma sancısını, endişesini ta yüreğinin derinliklerinde hissederek haşyet içinde yaşamak vahyin hayat bulmuş halidir.

Böyle bir ufukla, böyle bir hedef ve arzuyla yaşayan kişi; yürüyüşüyle, bakışıyla, sevgisiyle, öfkesiyle imanın, İslam'ın mücessemleşmiş görüntüsüdür.

Böyle bir adam vardığı her mekânı, yaşadığı her zamanı, bulunduğu her ortamı şerefendirir, şenlendirir. Çünkü karanlıklar onunla aydınlanır. Zulümat onunla dağılır. Onu gören Allah'ı hatırlar. Onu dinleyenin ilmi artar. Davranışları ile insanları ilme teşvik eder. Konuşunca hakkı konuşur. Gayretleriyle hakikati ortaya çıkarır. Kardeşlerinin gıyabında onları savunur. Seher vakitlerinde kardeşleri için ellerini açıp yalvarır, yakarır.

Böyle yiğitlerin olduğu toplum, vahyin dirilttiği, imanın parlattığı, aydınlattığı bir toplum olur. Onlar sütün içindeki maya gibi koca bir toplumu kendine benzetir. Çünkü o sıradan değildir. Sıra dışıdır. Sırlarla doludur ancak gizli değildir. Saklanmaz, köşeye çekilmez apaçık meydandadır. Halk içinde hakla beraberdir. Hakikati

söyler hakka çağırır. Zira sıradan olanlar, sürüden olur. Sürüden olanlar hep koyun olur. Koyunlar ise her daim güdülmeye, sağılmaya mahkumdur.

İşte tarihi de, kültürleri de, medeniyetleri de yazan, yönlendiren ve ortaya çıkaran bu nur yüzlü insanlardır.

Öyleyse derdimiz koyunların çoğalması ve çoğaltılması olmamalı. Her daim toplumlara sahip çıkan öncüler önderler, çiçekleri soldurmada onları güzelim kokularıyla mis gibi bezeyen mahir bahçıvanlar olmalı ve öldürmüyoruz.

Muallimlerimiz, annelerimiz, babalarımız, öncülerimiz hep böyle güneş gibi çevresini aydınlatan, yıldız gibi bulunduğu yerde parılayan nesiller hedeflemeli ve bizzat yetiştirmeli.

Bunun da tek yolu var ki o da; "Yaratan rabbinin adıyla OKU!" ilkesine sınıksız sarılmak ve gereğini yapmaktır.

Baş muallimimiz Muhammed aleyhisselam ise ayakta kalmanın, diri olmanın reçetesini sunmuş bize; "Ya öğrenen ol, ya öğreten. Ya dinleyen ol ya da bunları seven ol. Beşincisi olma helak olursun."

NE MUTLU VAHYE TABİ OLANLARA...

KAYNAKLAR

- 1-) Tin, 95/4.
- 2-) Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, trs., IX/5935.
- 3-) Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî, Teffihimul-Kur'an, çev. M. Han Kayani vd., İstanbul, 1997, VII/170.
- 4-) Ramazan Altıntaş, İslâm Düşüncesinde İşlevsel Akıl, İstanbul, 2003, s. 98.
- 5-) Hüseyin Atay, Kur'an'a Göre İslâm'ın Temel Kuralları, İstanbul, 1991, s. 13.
- 6-) Tin, 95/4-5.
- 7-) A'râf, 7/179.
- 8-) A'râf, 7/201.
- 9-) Bakara, 2/96.
- 10-) Maün, 107/5-6.
- 11-) Meryem, 19/72-73; Meâric, 70/18; Tevbe, 9/87; Fecr, 89/20.
- 12-) Fecr, 89/17-19.
- 13-) Maün, 107/5-6.
- 14-) A'râf, 7/36.
- 15-) Meâric, 70/19.
- 16-) İsrâ, 17/11.
- 17-) En'âm, 6/2. 25 Âl-i İmrân, 3/19.
- 18-) Bakara, 2/78; Hucurât, 49/12.
- 19-) Sâf, 61/2-3.
- 20-) Ahzâb, 33/72.
- 21-) Fahrreddin Râzi, Mefâtihu'l-gayb (Beyrut: Dâru l-hyâli't-Turâsi'-Arabi, 1420), 27:499. Râzi'nin, Yüce Allah'ın vahyi gönderme amacını farklı yorumladığı görülmektedir.
- 22-) İbn Teymiyye, el-Akîdetü'l-vâsitiyye, 12.
- 23-) Numan b. Sabit Ebu Hanife, Fikhu'l Ekber, trc. Hasan Basri Çantay (Ankara: y.y., 1991), 9; Tahavî, Ehli Sünnet İnanç Esasları, 54.

İDEOLOJİK BİR AYGIT OLARAK SİNEMA

▲ KAMİL ERGENÇ

Sinemanın sosyolojiyle olan ilişkisi öteden beri dikkatleri üzerine çekmiştir. Toplumların belli bir istikamete yönlendirilmesi sürecinde üstlendiği aktif rolle sinema, güç/iktidar sahiplerinin en etkili araçlarından biridir. Sanatın ideolojiden bağımsız olmadığını, sanatçının da eser verirken (kaçınılmaz bir şekilde) bir ideolojinin temsilcisi olarak hareket ettiğini söylemek abartı sayılmamalı. Edebiyat, sinema, tiyatro, resim gibi sanatsal/kültürel unsurlar hiçbir zaman "nötr" olmadı ve olmayacak. Bu nedenle bir toplumun düşünce dünyasını, hayat tasavvurunu, varlık anlayışını, zaman-mekân ve tarih telakkisini anlamının en kestirme yolu o toplumun sanat eserlerine (edebiyat-sinema-tiyatro-resim vb.) odaklanmaktır. Müslümanların 8.yüzyıldan itibaren temas kurdukları farklı kültür (özellikle Yunan/Roma) havzalarından edebiyat/sanat eserlerini tercüme etmemeye özen göstermesinin hikmeti de kanaatimce budur. Tıp-matematik-fizik-botanik-kozmoloji-felsefe-geometri gibi alanlardan yoğun bir şekilde tercüme yapılırken (özellikle Yunan havzasından) mitoloji ve edebiyat tercümelerinin yapılmaması oldukça önemli bir hassasiyetin işaretidir. Ancak tarihin cilvesine bakınız ki, Müslümanlar yaklaşık on asır sonra yeniden Batı'yla (tercüme odaklı) ilişki kuracak ve fakat başlangıçta gösterdiği hassasiyeti bu sefer göstermeyecektir. Osmanlı/Cumhuriyet modernleşmesi Batı'nın (özellikle de Fransa'nın) edebiyat/sanat eserlerini azgın bir iştahla tercüme edecektir. Örneğin Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu yıllarda yapılan 1100 küsur ciltlik tercümenin neredeyse yüzde doksanı Batı düşünce/edebiyat/tarih metinlerinden müteşekkildir. Adorno'nun "insanlar perişan halde olsalar dahi canlı bir biçimde tüketicilerdir" derken dikkat çekmek istediği kültür endüstrisinin, toplumların endokrine edilmesinde oynadığı rol görmezden gelinemez. Bu bağlamda sinemanın üstlendiği misyonun "ideolojik" karakterine dair müteyakkız olmak gerekiyor. Lozan Antlaşması'nın arifesinde (21 Mayıs 1923) sinemanın çok etkili bir propaganda unsuru olduğuna dikkat çeken dönemin Genel Kurmay Başkanı, Bakanlar Kuruluna bu konuda hassasiyet tavsiye etmektedir. (1)

Türk sineması ilk ürününü I. Dünya Savaşının başında (1914'te) Fuat Uzkınay'ın çektiği "Ayestefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı" adlı filmle veriyor. Ardından 1917'de "Pençe" isimli film çekiliyor. Bu filmin Türk sinemasında erotik öğelerin olduğu ilk film olduğu söylenebilir. 1919 'da ise Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Mürebbiye" isimli romanı sinemaya uyarlanıyor. Bu film de içerdiği müstehcen görüntüler nedeniyle sansüre uğrayan ilk film olma özelliğine sahip. Aynı yıl çekilen "Binnaz" filmi ise oryantal dansın (göbek şovun) işlendiği ilk Türk filmi...(2)

Cumhuriyet modernleşmesinin attığı radikal adımların kamuoyundaki meşruiyetini temin etmek amacıyla sinemanın üstlendiği işlev hayattır. Kırsal kültürün yabanıl/ilkel/primitif özelliklerine yapılan vurgular, kent yaşamının uygarlığa olan yatınlığına ilişkin

değiniler, ağalık-beylik geleneğinin feodal kültürün (yani aslında dinin egemen olduğu tarım toplumunun!) tezahürü olduğuna dair söylemler hep sinema aracılığıyla gündemleştirilir. Din köylülükle, şehir ise seküler bilimle eşitlenir. Böylece modern sosyolojinin kavramsal ve kurumsal çerçevesi sinema aracılığıyla meşrulaştırılır. Kemal Sunal-Şener Şen-Müjde Ar- Tarık Akan-Kadir İnanır-Türkan Şoray gibi büyük aktör ve aktristlerin rol aldığı kır-kent çatışması konulu filmlerde din genellikle köylüdür. Augouste Comte'un aşamalı tarih yaklaşımında teolojik-metafizik ve pozitivist olarak kategorize edilen insanlık tarihinde din, pozitivizm öncesi toplumların doğa karşısındaki acziyetlerinin dışavurumu olarak kodlanmıştır. Cumhuriyet aydınlanmasının en önemli referanslarından olan Comte'un bu yaklaşımı, sinemanın diline de nüfuz etmiştir. Bu perspektif bugün de caridir. En güncel örnek olarak Nuri Bilge Ceylan'ın 2018 yapımı "Ahlak Ağacı" filmi verilebilir. Filmde "dini konular" (tırnak içi ifadenin ziyadesiyle seküler olduğunun farkındayım. Bir konuyu dini olarak tesmiye ettiğinizde, mefhumun muhalifi gereği, dini olmayan konu olduğu algısına da katkı yapmış olursunuz. Oysaki İslam nokta-yı nazarından din, hayatın bütününe nüfuz eden değer sistemi olarak belirginlik kazanır. Bu bağlamda benim "dini konular" diye yaptığım tırnak içi vurgunun amacı, sinemanın meseleyi ele alış biçimine dikkat çekmek içindir.) eksenli tartışmalar genelde taşrada/köyde geçer. Şehir ise entelektüel söylemin edebiyat üzerinden boy verdiği yerdir. Dindarların hem zihinsel hem de fiziksel olarak köylü olduğuna dair seküler anlatı öylesine etkili olmuştur ki, son yirmi yıldır merkeze yürüyen dindarların en büyük arzusu bu köylülük etiketinden kurtulmaktır. "Biz de sizin gibi kentliyiz" imajını inşa etmek için "amorf" bir kimliğin mümessili olmak zorunda(!) kalmışlardır. Modern ve kentli olmayı "gardrop" üzerinden anlamlandırılan bu oldukça sığ ve pespaye yaklaşımın sonucu olarak ortaya çıkan amorf kimlikler, din dilinin de vulgarize edilmesine zemin hazırlamış ve yüce İslam'ın inkılabi söylemi (ne yazık ki) buharlaşmıştır. Mehmet Altan'ın, ilk baskısı 2010 yılında yapılan "kent dindarlığı" adlı kitabı da, Şeyh Galip-Taliban karşılaştırması üzerinden dinin köylülüğünden kurtulması gerektiğini tezini işler. Oryantalistik öğelerin oldukça yoğun olduğu kitabın mesajı kısaca "AB normlarına" uyum sağlayacak bir din dilinin inşa edilmesidir. Yüce İslam'ın put kırıcı söylem ve eylemi ilkel/primitif/taşralı bağlamın ürünüymiş gibi gösterilerek, kentin seküler doğasıyla uzlaşan bir din anlayışının ikame edilmesi gerektiği tezi işlenmiştir.

Görüntünün çekiciliği yanında izleyene verdiği keyifle de ayrıcalıklı konumunu bugüne kadar muhafaza eden sinema, ulus-devlet aygıtının toplumu biçimlendirme/manipüle etme/yönlendirme amacına hizmet etmesi bakımından müstesna bir yere sahiptir. Bu durum sadece Türkiye açısından böyle değildir. Sinema, küresel sistemin meşruiyetinin ve mevcudiyetinin tahkimatında da çok önemli bir rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Örneğin Amerika, Vietnam savaşında mağlup olmasına rağmen çektiği "Rambo" film(ler) ile hem oradaki varlığını/müdahalesini meşrulaştırmış hem de mağlubiyetinin üzerini örtbilmiştir. Benzer şekilde Afgan-Sovyet savaşı sırasında da Rambo, Afgan direnişçilerle(mücahitlerle) birlikte kızıl orduya karşı savaşmaktadır. Bu film aracılığıyla Amerika, Müslümanlar nezdinde "kurtarıcı" rolünü meşrulaştırmıştır. İzleyici makamında olanlar Amerika'nın Vietnam'da neden bulunduğunu ya da Afgan direnişçilere ne karşılığında yardım ettiğini sorgulama ihtiyacı bile duymamıştır.

Kültür endüstrisi, ideolojik aygıtları aracılığıyla, kitlelerin gereksinimlerini yeniden şekillendir(ebil)mekte, hatta neye gereksinim duyup duymadıklarına

bile karar ver(ebil)mektedir. Bu yönüyle bir anlamda "kitlesele narkoz" işlevi gördüğü söylenebilir. "Dallas" dizisinin Türkiye'nin toplumsal değişiminde oynadığı rol müstakil bir çalışmayı hak ediyor...Bu dizi, Türkiye'yle eş zamanlı olarak Mısır'da da oynatılmak istenmiş ve fakat Mısır'lılar reddetmişti. Birkaç yıl önce de Bolivyalılar, ülkelerine şube açan Mc Donalds'tan alışveriş yapmama kararı almış ve bir yıl sonra ilgili şirket ülkeden tasını tarağını toplayıp gitmek zorunda kalmıştı. **Kültür emperyalizmine karşı koyabilmek için, müteyakkız olmak gerekiyor. Bu noktada en büyük sorumluluğun entelektüel/alim/mütefekirlerin omuzlarında olduğu söylenebilir.** Çünkü bir toplumun asaletini inşa eden de, vakarını koruyan da, farkındalık bilincini ikame eden de alim/aydın ve entelektüellerdir. Bu önermenin tersi de doğrudur. Bir toplumun sefil ve sefih bir hayatı tercih etmesi, pragmatist ve oportünist bir tutumu benimsemesi, pespayeliğe ve ahmaklığa rıza göstermesi aydınlarının/entelektüellerinin ve alimlerinin kabahatidir. Sadece Osmanlı'dan Cumhuriyete uzanan modernleşme çizgisine bakılması halinde, ne demek istediğimiz daha net anlaşılacaktır.

Amerikan yaşam tarzının küreselleşmesinde Hollywood'un oynadığı rol Pentagon'dan daha etkilidir. Edward Said "emperyalizmin kendisini gizlemek için din-bilim-sanat-iyilikseverlik gibi çıkar gözetmeyen(!) alanlara yatırım yaptığını söyler." **(3)** Müteyakkız olmak, asla terk edilmemesi gereken bir sorumluluktur. Çünkü kültür emperyalizmi öylesine profesyoneldir ki, Kudüs konulu bir filmde (Cennetin Krallığı),Selahattin'i överek filmin bütününe nüfuz etmiş oryantalistik imgeleri görünmez kılabilmekte ve (özellikle) Müslüman muhataplarını uyuşturabilmektedir. Benzer imge yoğunluğuna "300 Spartalı" filminde de rastlamak mümkündür. Doğuyu(Fars/İran özelinde) mistik, egzotik, şehvetperest, otoriter ve barbar; Batı'yı ise rasyonel, insancıl, demokrat, cesur ve ferdiyete değer veren bağlamda tasvir ederek (tarihi

bir film özelinde) klasik doğu-batı ikili karşıtlığına hizmet edecek bir perspektifi meşrulaştırmaktadır. "Cennetin Krallığı" filminde savaş meydanında mağlup olan Hristiyan ordusunun kesik başlarından oluşan tepelik görüntüsünün hemen ardından kelime-i tevhid sancağının gösterilmesi(aslında buna göstermek denmez eşleştirmek demek daha uygundur), İslam'ın ve onun mensuplarının "kan dökücü" lüğüne yapılan (tipik bir oryantalistik) vurgudur. "V for Vendetta" filmi çekilenler, filmde muhalif karakterin taktığı maskenin birkaç yıl sonra Ortadoğu coğrafyasında cereyan eden isyan hareketlerinde hatta Gezi Parkı eylemlerinde kullanılacağını öngörmüş müydü bilmiyoruz? Ancak, otoriterleşme karşısında halkın (anarşistçe de olsa) inisiyatif alması gerektiği tezini oldukça etkileyici ve masumane bir şekilde işleyen bu film, "fikirlere kurşun işleme" mottosuyla kafalara kazınacaktır. 2015 yapımı "Spotlight" a Oscar ödülünü layık görenler, bir yandan basın ne kadar etkili olduğuna (ve özgür basının neler yapabileceğine) dikkat çekerken, diğer yandan kilise gibi köklü bir kurumla yüzleşme cesaretini takdir ederek "bizi en iyi biz eleştiririz" mesajını vermektedirler. Böylece "beyaz adamın" beyaz olmayanlarca tenkit edilmesinin mümkün olmadığını da tescillemiş olurlar. Tıpkı 2006 yapımı The Devil Wears Prada (Şeytan Marka Giyer) filmindeki radikal moda eleştirisinde olduğu gibi...

Amerikan müesses nizamı, Obama'nın gelişini 2002'de Hella Berry'e Oscar vererek (zımnen) müjdelemişti(!) Oscar alan ilk siyahî kadın olan Berry'nin beyaz adamın zevk nesnesi ve hizmetkârı olarak üstlendiği rollerin hakkını verdiği, müesses nizam tarafından tescillenmişti. Ödül törenindeki duyguları "yıllarca efendisi tarafından ezilip/horlanmış birinin günün birinde (yine efendisi) tarafından takdir edilmesi karşısında duyduğu hayal kırıklığının izlerini taşıyordu. **(4)** Obama'nın nasıl bir başkan olacağını işaretleri Berry'nin duygularında gizliydi. Hollywood aracılığıyla oluşturulan "sert beyaz adama(genelde Bruce Wills)" karşı ılımlı (hukuka ve yumuşak gücün efdaliyetine inanan) siyahinin (genelde Danzel Washington), Amerikan'ın ali menfaatlerini gözetme hususunda üzerine düşeni yapmaya her zaman hazır olduğuna dair algı, Obama'ya karşı herkeste bir iyimserlik havası yaratmıştı. Öyle ki Türkiye'de birileri onun başkanlığını kurban keserek kutlamıştı. Türk sinemasının önemli aktrislerinden Meltem Cumbul'un 2012 Altın Küre Ödül Töreni'nde yaptığı "yirmi saniyelik" konuşmanın da Hella Berry'nin duygu iklimine yakınlığı dikkat çekicidir. **(5)** Üçüncü dünya aydınının ve sanatçısının en büyük hayali,beyaz adamın ışıltılı

salonlarında alkışlanmaktadır. Bu bağlamda Keriman Halis'in dünya güzeli seçilmesiyle Orhan Pamuk'un Nobel alması arasında mahiyet değil keyfiyet farkı vardır. **Beyaz adam, kendisine benzemek isteyenleri cömertçe ödüllendirmekte tereddüt etmemektedir.**

Sinemanın, kitleleri apolitikleştirmek/uyuşturmak/edilgenleştirmek için başvurduğu en etkili yöntem müstehcen/erotik/pornografik öğelerin öne çıkarılmasıdır.1970'li yıllarda küre ölçeğinde cereyan eden komünizm-kapitalizm kavgası (ki bu kavga "paradigma içi" olduğundan dolayı her halükarda insanlığın ıfıfına hizmet etti) sinemanın da taraf olduğu bir kavgaydı. Küresel sistem, Latin Amerika-Türkiye-Orta ve Doğu Avrupa-Japonya gibi ülkelerde sistematik olarak erotik sinema gösterimini yaygınlaştırdı. Amaç bu ülkelerdeki ideolojik örgütlenmelerin etkisini azaltmak, kırdan kente göç eden ve politize olması muhtemel kitleleri (müstehcen sinema aracılığıyla) düşünemez hale getirerek apolitikleştirmek ve böylece kolaylıkla sevk ve idare edilen bir topluluk yaratarak kapitalist değerler sisteminin içselleştirilmesine zemin hazırlamaktı. Kültür endüstrisi sinemanın erotik yönelimini modernleşmenin tabi seyri içerisinde değerlendirerek (yani modernleşmeye karar verdiyseniz kaçınılmaz olarak sanatın bu yönüne de hoşgörülü olmalısınız diyerek) sürecin meşruiyetine katkı sundu. İlk olarak 1960'lı yıllarda İskandinav ülkelerinde ortaya çıkan müstehcen sinema, daha sonra ABD ve İngiltere aracılığıyla tüm dünyaya yayıldı. Tıpkı bizim gibi, Modern uygarlık tarafından beyni ve kalbi dağlanan Japonya, erotik sinemada ABD'yi bile etkileyebilecek düzeye ulaştı. Ünlü Fransız filozof Michael Foucault, Japon yönetmen Nagashi Oshima'nın çektiği müstehcen filmlerin "Japon modernleşmesinin tekâmül seyri açısından önemine (zımnen) işaret eder. **(6)** Bugün bile dünya erotik/pornografik film sektörünün en önemli temsilcilerinden birinin Japonya olması tesadüf değildir. (Bağlam dışı ama Japonya'nın Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi İslamcılar için örnek ülke olarak gösterildiğini hatırlamak gerekir. Varacağımız noktayı görmek bakımından...) Christopher Ryan ve Cacilda Jetha'nın Türkçeye "cinselliğin şafağı" olarak çevrilen eserinde pornografinin dünya çapında 57 ila 100 milyar dolar hâsılat yaptığını değinilmekte ve Birleşik Devletlerde pornonun CBS, NBC ve ABC'nin toplamından ve profesyonel futbol, beysbol ve basketbol yayın haklarından daha fazla gelir sağladığına dikkat çekilmektedir. **(7)**

Durum Türkiye'de de farklı değildir. 12 Mart 1971

muhtırasıyla siyasi-ekonomik-hukuki-ideolojik buhranlarla yüzleşmek zorunda kalan Türkiye'de dönemin sinema sektörünün (Yeşilçam'ın) ürünleri ağırlıklı olarak müstehcen/erotik içeriklidir. Bu içerik üretimi 1980 ihtilaline kadar aralıksız devam edecektir. 1970-1980 arası çekilen 2032 filmin yarısından fazlası erotiktir. Tarihi/mitolojik öğelerin öne çıktığı filmler de dâhil... **(8)**

Bu tür filmlerin çekildiği 1970-1980 arası dönemde Türkiye (bugün olduğu gibi) bir yandan ABD'yle diğer yandan ise Yunanistan'la oldukça gergin bir dış politika izlemektedir. Amerika Türkiye'nin haşhaş üretimini durdurmasını, Yunanistan ise Kıbrıs'taki iddialarından vazgeçmesini istemektedir. 1974 barış harekâtı sonrasında silah ambargosuna maruz kalan Türkiye, bir yandan da petrol krizleri ve devalüasyonlarla uğraşmaktadır. Ekonomik buhran yağ-tüp-şeker kuyrukları oluşturacak kadar derindir. Amerika'nın isteğiyle durdurulan haşhaş üretimi sonrasında işsiz kalan köylülerin kente doğru akışı, büyük bir sorun olmuştur. Bu kişilerin kentteki ideolojik kamplardan herhangi birine temayül göstermesi ihtimali sistemin bekçilerini endişelendirmektedir. Sol-Sağ çatışması adı altında her gün insanlar ölmektedir. Abdi İpekçi, Ümit Kaftancıoğlu cinayetleri, Maraş olayları, Sedat Yenigün ve Metin Yüksel'in şehit edilmeleri hep bu dönemdedir. Dolayısıyla toplumun politize olmuş kesimlerini etkisizleştirmek ve politize olma ihtimali olanları da uyuşturmak için kullanışlı bir enstrümana ihtiyaç vardır ve bu enstrüman müstehcen/erotik sinemadır. Bu tür filmlerde rol alan Arzu Okay, yıllar sonra, kendisiyle yapılan bir söyleşide "kapitalizmin egemen olduğu bütün ülkelerde toplumun kafasının çalışmasını engellemek için hükümetler spor, müstehcenlik ve yarış gibi araçlar kullanırlar" diyecektir. **(9)** İrlandalı edebiyatçı George Bernard Shaw'un Britanya için söylediği "futbolun ve eğlencenin baş tacı edildiği bir ülkede başbakan olmaktansa köpek olmayı tercih ederim" sözü de bu bağlamda değerlendirilebilir.

İşin ilginç ve bir o kadar da ironik tarafı ise müstehcen/erotik filmlerin yoğun olarak yayımlandığı dönemde (yani 1970-1980 arası) ülkenin yönetimi ağırlıklı olarak muhafazakâr /milliyetçi iktidarların elindedir. **(10)** İki defa Milliyetçi Cephe hükümetleri kurulmuştur. Sağ siyasal çizgiyi temsil eden bu hükümetlerin bu sürece neden ses çıkarmadıkları üzerinde düşünmeye değer. Çünkü aynı hükümetler, politik sinema olarak adlandırılan, yani toplumsal sorunlara dikkat çekmek amacıyla yapılan filmlere anında sansür uygulamıştır. **(11)**

Bu durum muhafazakâr / milliyetçi geleneğin toplumun apolitikleşme / edilgenleşme sürecine sessiz kaldığının, görmezden geldiğinin ve hatta zımnen onay verdiği delili olarak görülebilir. Ancak bu işbirliğinin küresel sistemle olan yakınlığı da görmezden gelinemez. Amerikan yaşam tarzının (yani kapitalist / neo-liberal ahlak öğretisinin), Türkiye'yi işgal etme süreci milliyetçi ve muhafazakâr bileşenleriyle birlikte sağ siyasal geleneğin onayıyla mümkün olmuştur. Sol siyasal gelenek ise bu ülkenin inanç kodlarına olan düşmanlığı nedeniyle, bu işgali kolaylaştırmıştır. Toplum sol'un şerrinden emin olmak için sağ'ın kollarına atılmış ancak orada da kapitalizmin sinsi ve ayartıcı doğasının mahkûmu olmuştur.

Sinema, hem ulus-devletin hem de küresel sistemin ideolojik aygıtı olarak işlev görmeye, bugün de, devam ediyor. 2000'li yıllarda Türkiye'de en fazla izlenen filmlere / dizilere bakıldığında toplumun hangi istikamete yönlendirilmek istendiği (kısmen de olsa) anlaşılabilir. Örneğin en son beşincisi çekilen **Recep İvedik filmi yaklaşık otuz milyon kişi tarafından izlenmiş. Kaba ve nezaketsiz tarzı, anti-entelektüel tutumu ve pespayeliği terviç eden yaklaşımıyla öne çıkan bu film serisine gösterilen teveccüh, kültür hayatımızın içinde bulunduğu trajik durumu anlamak açısından dikkat çekicidir.** (İzleyici sayısının fazlalığına bakılırsa, bu filmin, merkeze doğru yürüyüşü devam eden muhafazakârlığın "amorflaşan" kimliğinin kamusal alandaki tezahürlerine dair izler taşıdığı için popüler olduğu söylenebilir. Hamasi ve popülist söyleminin gördüğü yoğun taleple bu film, muhafazakâr-milliyetçi retorikle de örtüşüyor.)

Yine yaklaşık on üç yıl boyunca en çok izlenen TV dizisi olarak öne çıkan "Kurtlar Vadisi", (devletin bekası uğruna) mafyatik / paramiliter çete ilişkilerinin normalleştirilmesine (hatta dinden esinlenen mistik / batini birtakım takviyelerle özendirilmesine) ve

devletin denetim / kontrol aygıtı olarak en işlevsel örgütlü güç olduğuna dair kanaatin kamusal alanda tahkim edilmesine hizmet etmiştir. Üstelik bu hizmetini muhafazakâr demokratların "eski Türkiye sona erdi. Şimdi yeni Türkiye'yi konuşmalıyız" dedikleri dönemde yapmıştır. Hatta yakın zamanda, alamet-i farikası "paramiliter çete reisliği" olan bir megaloman, legal siyasi oluşumlardan destek görebilmiş ve himaye, takdir ve tebcele mazhar olabilmıştır. Toplumunun bütününe etkileyen siyasetin, çete reisleri tarafından etki altına alınabiliyor olması, esasında bir çürüme ve kokuşma belirtisiyken, sivil toplum ve entelektüeller tarafından gereken tepkinin gösterilemiyor oluşu, mafyatik / paramiliter ilişkilerin kutsal devlet anlayışına hizmet ettiği algısına katkı sunan diziler nedeniyle olabilir...

Son yıllarda tarihi diziler / filmler aracılığıyla oluşturulmaya çalışılan milli ve yerli atmosfer, 1970'li yılları hatırlatıyor. O yıllarda Türkiye'nin ABD, Yunanistan ve AB ile ilişkileri (bugün olduğu gibi) biraz limonidir. "Beka kaygısı", "üç tarafımız denizlerle dört tarafımız düşmanlarla çevrili" söylemi oldukça revaçtadır. Bu durumu fırsata çevirmeye çalışan sinema (Yeşilçam) birbiri ardına tarihi filmler çek (tiril)miştir. "Battal Gazi", "Kara Murat", "Malkoçoğlu", "Tarkan" gibi filmler (din sosuyla tezyin edilerek) bir yandan milli ve yerli duyguları harekete geçirmeye çalışmış ve kamuoyunu savaş atmosferine hazırlamış, diğer yandan ise anti-komünist mukavemet hattını sağlamlaştırmıştır. Ancak işin tuhaf tarafı bu filmlerin çekildiği dönemler (yukarıda da işaret etmeye çalıştığım üzere) aynı zamanda müstehcen film furçasının yaygınlık kazandığı yıllardır. Hatta bu filmlerin de neredeyse tamamı "erotik öğeler" içermektedir. Ancak bu öğeler "gavur karılar" üzerinden gösterildiği için hoşgörülle karşılanmıştır (!)

Benzer şekilde son birkaç yıldır tarihi dizi ve filmlere olan teveccüh de "konjonktürel ihtiyaçlar" bağlamında değerlendirilebilir kanaatindeyim. Birçok cephede savaşan Türkiye'de "Diriliş Ertuğrul", "Payitaht Abdülhamit", "Uyanış Selçuklu", "Börü", "Savaşçı" gibi diziler ve "Nefes: Vatan Sağolsun", "Deliler", "Dağ I-II" vb. filmler Türkiye kamuoyunu ve (özellikle gençliğini) askeri / güvenlik bürokrasisinin sadık neferi olmaya ikna etmeyi amaçlıyor (olabilir). Öte yandan bugünkü Türkiye erotik / pornografik içerik tüketimi ve bu içeriklere erişim noktasında Dünya'da ilk on arasında... Bu içeriklere erişim yaşı ilkokullara kadar inmiş durumda. Savaş gibi yakıcı bir gerçekliğin hayatımızı kuşattığı bir vasatta erotik / müstehcen içeriklere olan yoğun talep bizi şaşırtmamalı. Freud, şiddet ve

cinsellik arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin insan benliği üzerindeki etkisini açıklayalı bir asırdan fazla oldu. Dolayısıyla bu ülkenin gençlerinin ilmi / entelektüel yetenekleri (tıpkı 1970'li 1980'li yıllarda olduğu gibi) kültür endüstrisi kullanılarak, bir takım konjonktürel ve reel politik gerekçelerle, hamaset ve popülizm dili ve söylemi aracılığıyla tarumar ediliyor. Ferdiyet bilinci zaafa uğrattılıyor ve her biri birer manipülasyon nesnesi haline getiriliyor. Ulus-devlet aygıtı, tarih adı altında kurgulanan filmler / diziler aracılığıyla, küresel sistem ise erotik / müstehcen içeriklere ulaşım kolaylığı ve imkânı sağlayarak (ki bu imkânları sağlarken küresel sistemin hizmetçiliğini çoğu zaman sağ / muhafazakâr / milliyetçi gelenek yapmıştır) genç kuşakları zihinsel olarak kadavralaştırıyor.

Türkiye'de müstakil bir kültür bakanlığı olmadığı, var olan Kültür ve Turizm Bakanlığı ise ağırlıklı olarak turizm bürokrasisinin sorunlarıyla ve Türkiye'nin bir turizm cenneti haline getirilmesi için neler yapılması gerektiğiyle ilgilendiği için, maruz kaldığımız kültür emperyalizminin girdabından nasıl kurtulacağımıza dair bir fikrimiz yok. Kaldı ki plaj-eğlence ve tur odaklı turizm faaliyetlerinin neo-kolonyalist emellere hizmet ettiğine dair hatırı sayılır bir literatür de mevcuttur. Ancak ne hazindir ki, bu ülkenin entelijansiyası ve sivil toplumu böyle meseleleri gündemine almaya tenezzül etmiyor. Zihinsel sömürüye maruz kalan her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de tarihi ve doğal güzellikler, turizm adı altında, yerli ve yabancı bir avuç seçkin / elit kesimin fantezilerini tatmin etmek amacıyla istimlak ve talan ediliyor. Karşılığında aldığımız döviz ise sus payı olarak işlev görüyor. Ulus-devlet aygıtının uzman kadroları, turizm gelirlerinin cari açığın kapatılmasında hayati rol oynadığını söyleyerek hepimizi yağma ve talan karşısında sessiz kalmaya ikna ediyor. (12)

Sivil toplum adı altında faaliyet yürüten havzalar, kültür emperyalizmine ilişkin çözümleme yapacak kabiliyet ve donamından yoksun oldukları için (daha çok) sosyal yardım projeleriyle meşgul oluyorlar. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2017 senesinde yaptığı Milli Kültür Şurası'nda Türkiye kamuoyunun ve hassaten gençliğinin maruz kaldığı "pornografik şiddete" dair tek bir cümle yok. (13) Şuranın sonuç raporunda Türk dizilerinin kültür ve medeniyetimizi tanıtmaya aracı olarak kullanılması, Türk sinema arşivi hazırlanması, tiyatro-bale-opera gibi sahne sanatlarının sorunlarının giderilmesi üzerinde durulmuş ve fakat toplumsal bilincimizin müstehcenleşmesine nasıl engel olabiliriz sorusu gündem yapılmamış. 1921-1926 heyet-i ilmiye çalışmalarından 2014'e gelinceye

kadar icra edilen toplam 20 milli eğitim şurasının ana gündemleri arasında da öğrencilerimizin maruz kaldığı müstehcenlik ve pornografik şiddet karşısında ne yapılması gerektiğine dair bir beyan ne yazık ki yok. Örneğin Türk sinemasında erotik filmlerin yaygınlaşmaya başladığı 1970'li yıllarda yapılan Milli Eğitim Şuralarının gündemleri sırasıyla şöyle;

28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihli şura gündemi;

1. Ortaöğretim Sistemimizin Kuruluşu
2. Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi

24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihli şura gündemi:

1. Millî Eğitim Sisteminin bütünlüğü içinde programlar
2. Öğrenci akışını düzenleyen kurallar (14)

Son olarak Gazi Üniversitesi bünyesinde 2004 yılında Pınar Mehri Ceylan tarafından yapılan "Müzik Videolarındaki Erotik, Müstehcen ve Pornografik Görüntülerin İlköğretim Birinci Kademe Öğrencileri Üzerindeki Etkileri" konulu master tezinin yaptığı önemli tespitleri gündemleştirmeyi önererek yazıya noktayı koymak istiyorum. "Müstehcen Bilinç" ve "Pornografik Şiddet" başlıkları etrafında farkındalık oluşturmak için özellikle öğretmenlere ve eğitim-öğretim alanında faaliyet yürüten sivil toplum havzalarına çok büyük görev düşüyor. Bu ülkenin çocuklarının ve gençlerinin kalp ve zihin kıvamına yapacağımız her katkı, soylu bir direniş örneği olarak tarihteki yerini alacak.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1- Özen Köse / Türk Sinemasında Sansür adlı yüksek lisans tezi / İstanbul Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
- 2- Buket Akdemir / 1970'ler Türk Sinemasında Seks Filmleri Furçası ve Artan Müstehcenliğin Toplumda Yükselen Gerilim Üzerinden İncelenmesi / Yüksek Lisans Tezi / Marmara Ün. Radyo-TV-Sinema Bölümü
- 3- Kültür ve Emperyalizm / Edward Said / Çev. Necmiye Alpay / Hil Yay. / 4. Baskı / Eylül-2016 / İst.
- 4- (bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=lgL7mGYVTI>)
- 5- (bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=0Wrdnq0UeY>)
- 6- (Bkz. Michael Foucault / İktidarın Gözü / Çev. İşık Ergüden / Ayrıntı Yay.)
- 7- Christopher Ryan & Cacilda Jetha / Cinselliğin Şafağı / Çev. Ebru Erbaş / Okyanus Yay. / 3. Baskı / 2019-İst.
- 8- (Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/1970%27lerin_T%C3%BCrk_filmleri)
- 9- Bkz. Buket Akdemir / aynı adlı tez
- 10- (bkz. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html)
- 11- Rahime Fulya Yüksel / Sansür Bağlamında Türkiye'de Siyaset ve Sinema İlişkisi / Yüksek Lisans Tezi / Çanakkale 18 Mart Ün. / Sosyal Bilimler Enstitüsü
- 12- Kitle turizminin neo-kolonyalist emeller için nasıl işlev gördüğüne dair daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Dündar / Neo-Kolonyalizm Aracı Olarak Kitle Turizminin Etkileri Üzerine Bir Araştırma / Doktora Tezi / Gazi Ün. Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
- 13- İlgili şuranın sonuç raporuna bu linkten ulaşılabilir: https://kultursurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/50571_raporsurasonucpdf.pdf?0
- 14- Merak edenler ilgili şura raporlarına şu linkten ulaşılabilir: <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>

KADINLAR EĞİTİM VE KÜLTÜRDE ERKEKLERİ GEÇİYOR MU?

▲ MÜNEVVER KARATAŞ

Kadının tüm sektörlerde görünme oranının arttığına ve istihdama katılma payının yükseldiğine şahit olmaktadır. Bu görünürlük sadece iş gücüne katılımı sınırlı değil. Kitap okuma, tiyatroya ve sinemaya gitme, STK faaliyetlerinde yer alma, üniversitelere yerleşme durumları incelendiğinde de oranın kadınların lehine doğru evrildiği görülüyor. Üniversitelerin bazı bölümlerinde kız öğrencilerin çoğunluğu oluşturması, doktora ve yüksek lisans programlarına devam etmede kız öğrencilerin daha istikrarlı olması gibi göstergeler de kadınlar lehine olan bu evrilmeyi destekliyor. O zaman akla şu soru geliyor: Kadınlar eğitim ve kültürde erkekleri geçiyor mu?

Mutlu Aile Mutlu Çocuk Derneği bünyesinde faaliyet gösteren Aile Politikaları Atölyesi bunu bir araştırma konusu olarak masaya yatırdı. Öncelikle internet kitap satış sitelerindeki kadın ve erkek kitap alma, tiyatro ve sinemaya gitme oranları incelendi ve kadınlar bu alanlarda daha önde olduğu görüldü. YÖK'ten alınan verilerde ilahiyat, sosyoloji, psikoloji ve sağlık alanları ile ilgili bölümlerde kız öğrencilerin daha çok olduğu tespit edildi.

Bu tablonun yansımalarının ortaya konulması amacıyla seçilen üç alanda uzmanlarla görüşüldü. Kadının kendini her alanda geliştirmeye çalışmasının aile içi dengeyi nasıl etkilediğini öğrenmek için aile danışmanlarıyla, üniversitenin bazı bölümlerindeki kız öğrencilerin çoğunlukta olmasının gelecekte ülke politikalarını nasıl etkileyeceği sorusu ile birlikte altta yatan sebeplerini araştırmak için üniversitelerin bahsedilen bölümlerindeki hocalarla ve STK'lere katılım oranlarındaki değişimin gelecekte STK'leri nasıl etkileyeceği de STK temsilcileriyle görüşüldü. Bu görüşmeler ışığında konu tahlil edilmeye çalışıldı.

Aile Danışmanlarının Gözlemleri

Mülakat yaptığımız aile danışmanları kadının daha katılımcı olduğunu erkeklerin hem terapiye katılımı hem de ailede etkin rol oynama noktasında daha pasif kaldığını, bu durumun kültürel, maddi ve manevi birçok dinamiğinin olduğunu belirtiyorlar.

Aile Danışmanı ve Klinik Psikolog Esra Nur Gencal, aile içi ve eşler arası iletişimde entelektüellik ve eğitim seviyesinin bireyleri ve aileyi etkilediğini düşünmektedir.

Kadının gelişim ve değişim noktasında daha aktif daha girişken olmaya başladığını, daha iyi bir eş daha iyi bir anne daha iyi arkadaş olmak için gayret ettiğini fakat baba veya eşlerin kadın kadar gayretli olmadığını gözlemlediğini belirtiyor. Bu noktada bir anlaşmazlık ve çatışmanın da kaçınılmaz olduğundan bahsediyor. Erkeklerin belki ekonomik sebepler belki hayata karşı aldıkları sorumluluklar derken kadınlar kadar sosyal alanlarda aktif olmadığını veya girdikleri

ortamlara kadınlar kadar çabuk adapte olamadığını söylüyor. Son zamanlarda toplumun kadına yüklediği anlam arttığı için kadının kendini geliştirmeye daha motive olduğunu fakat her koşulda bu durumun gözle görülür bir dengesizlik oluşturduğunu belirtiyor. Kadın ve erkek arasındaki gelişim ve fark günlük hayatta nispeten görülüyor olsa da terapilerde bariz belli oluyor ve kendini ifade etme, benlik farkındalığı ve kişisel olgunluğun önemsendiği anlarda fark da gözle görülüyor, diyor. Genelleme yapmamakla birlikte her erkeğin ya da her kadının da aynı yapıda olmadığını söylüyor. Bazı durumlarda tam tersi de olabildiğinden, erkeklerin kendini çok iyi geliştiren, çok okuyan, daha farkında olan taraf olabildiğinden ve böyle durumlarda da bu kez kadının pasif kaldığından bahsediyor.

Aile Danışmanı ve Uzman Psikolog Bayram Ayaz, erkeklerin yardım alma konusunda mesafeli ve sorunları aile içinde çözmeye meyilli taraf olduğunu belirttikten sonra, erkeklerin sorun çözme becerilerinin azaldığını görüyoruz, diyor. Modernleşmeyle birlikte bireyciliğin ve birey odaklı düşünce yapısının aileye de etki ettiğini, teknolojinin de bireyciliği desteklediğini, böylece değer ve kültür yapımızdan uzaklaştığımızı belirtiyor. Modern hayatın kadını öne çıkarırken erkeği baskıladığını, birçok sosyal alanda erkeklerin görülmediğinin, yıllar sonrasında çocuk rolünün de güçlenmesiyle erkeğin kafa karışıklığı ve şaşkınlık yaşadığının altını çiziyor.

Aile Danışmanı ve Uzman Psikolog Yeliz Aksu: "Danışmanlık süreçlerimde erkeklerin gelmesi veya getirilmesi çok geç oluyor. Çocukla çalışıyoruz, aileyle çalışıyoruz. Babayı getirmemiz çok zor oluyor ama geldikleri süreçte gayretli olduklarını görüyorum. Erkeklerin problem çözme becerileri kadınlara göre çok daha yüksek, araştırmalar da bunu söylüyor. Erkek üçüncü dördüncü seanstan sonra gelmek istemiyor da olabilir, kadın kadar içselleştirmiyor da olabilir. Erkek geldiğinde 'hocam ne önerirsiniz, ne yapmam gerekiyor?' diyor ve bunları aldıktan sonra kendine bir değişim katmak da istiyorsa daha aktif ve uygulayıcı oluyor." diyor.

Akademisyenlerin Gözlemleri

Makalenin girişinde üniversitelerin sosyal bilimler alanında kız öğrencilerin çoğunlukta olduğu belirtilmişti. Bu durumu ele almak için sosyoloji ve ilahiyattan dört akademisyenle görüşme gerçekleştirildi ve konu irdelendi.

Marmara Ün. Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan, kadınların erkeklerden daha fazla kendini geliştirme gayretine katılmakla beraber ciddi bir farklılığın olmadığı görüşünde olduğunu belirtiyor. Kadınların kendini geliştirmek için gittikleri kursları, etkinlikleri sosyalleşme alanı olarak da görebileceğimiz fikrinde. Sosyal bilimlerde kadınların fazla oluşunu ise, erkeğin maddi anlamda daha emin meslekler seçme mecburiyetinde olduğundan sosyal bilimlere çok yönelmemesi durumuyla açıklıyor. Kadınların sosyal bilimlere girmesinde, "kadın, kadına şiddet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitliği" gibi konuların daha çok ele alınmasına bağlıyor. Aysan kadınlar kendini geliştirirken erkeklerin de boş durmadığından, sadece geçim derdiyle uğraşırken ihmalkâr olabildiklerinden bahsediyor. Yüksek lisanslar programlarında kadınların fazla oluşunun sebebinin de aynı şekilde izah ediyor.

Sosyolog Prof. Dr. Ferhat Kentel, kadınların son zamanlarda kendini geliştirme durumlarının artması

Dr. Halil Aydınalp, kadın nüfusun son on yıldaki durumunu istihdam açısından ele alıyor ve bu durumu kentleşmeyle şekillenen bir süreç olarak değerlendiriyor. Kente göç neticesinde kent yaşamında geçimini sağlamak zorunda olan ailelerde kadınlar çalışmaya yöneliyor. Dolayısıyla mevcut normlar iktisadi değişimler karşısında baskınlığını yitiriyor. Aynı geçmişe sahip ailelerin söz konusu değişimi, sosyal etkileşim yoluyla daha büyük bir dönüşümü beraberinde getiriyor. Buna kadınların geçmişte yaşadıkları baskıyı çocuklarının yaşamaması düşüncesiyle kız çocuklarının okumasına hususi önem vermesi de eklenince ortaya böyle bir tablo

çıkıyor. Aydınalp muhafazakâr ailelerin üniversite tercihinde de etkin rol oynadığını, çocuğuna daha güvenli bir alan oluşmasını, çocuğun hem dünyasına hem ahiretine faydalı bir bölüm okumasını istedikleri için çocuklarını ilahiyat fakültelerine yönlendirdiklerini ifade ediyor.

Aydınalp, söz konusu dengesizlik halinin bu şekilde devam etmesi durumunda diyanet yapısında kadın etkisinin artacağını, ama ataerkil yapı ve bazı görevleri sadece erkeklerin yapabilmesi dolayısıyla buna çok ihtimal vermediğini belirtiyor. Akademik camiada bu değişimin daha fazla görüldüğüne değinen Aydınalp, Müslümanların tarihinde kadının ilmiye sınıfında istihdamının sık görülen bir durum olmadığını, şu an ise akademide kadın oranının gittikçe arttığını kendi alanındaki verilere dayanarak ifade ediyor. Bununla beraber kadının çalışma hayatında, özellikle akademik alanda erkeklere nazaran daha çok zorlandıklarını belirtiyor ve bunun sebebinin aile yükünün çoğunu kadının taşıması olduğunu düşünüyor. Bunun yanında sosyal ve kültürel faaliyetlerde kadınların daha çok yer almasını kadınların yaşadığımızı daha hızlı idrak etmelerine bağlıyor. Ücretsiz ve ideal sosyalleşme ortamı sağlaması yönüyle de "evde oturmak" istemeyen kadınlar tarafından daha çok tercih edildiğini düşünüyor. 28 Şubat döneminde baskılanan kesimin muhafazakar bir partinin iktidara gelmesiyle elde ettiği imkanların ekonomik mobilizasyon neticesinde kadınları daha çok merkeze çektiğini iddia eden Aydınalp, meselenin ekonomi politik yönünü de vurguluyor.

ve genel entelektüellik oranının yüksek olmasını şu şekilde açıklamaktadır: "Kadınlar erkeklere kıyasla belki hiyerarşik buldukları konum itibarıyla çok daha fazla sorgulama kapasitesine sahipler. Mesela erkekler daha çok para, çıkar, maddiyat, hesap kitapla olan akademik hikâyelere yönelirken kadınlar daha fazla sosyal bilimlere yöneliyorlar. Erkekler ve kadınlar arasından çıkan eşitsiz bir yapıya göre böyle bir yorum yapabiliriz ama bana göre erkeklerin sahip olduğu zihinsel konfora kıyasla kadınlar çok daha fazla denenen bir kategori aslında. Sorgulama kapasiteleri ve sıradanın dışına çıkabilme kapasiteleri çok daha fazla. O yüzden sosyoloji, edebiyat, tarih, sosyal bilimlerde çok daha fazla varlar ve daha çok başarılılar. Çünkü daha fazla düşünüyorlar. Kadınların akademik dünyada kendilerini geliştirmeye daha açık olduklarını daha fazla çaba içerisinde olduklarını düşünüyorum. Sosyoloji de bana şunu öğretti ki, marjinal durumda olan, kenarda olan, altta olan veya bir türlü mağduriyeti olmuş olanların var olan sosyal düzenleri sorgulama potansiyeli her zaman daha fazladır."

İlahiyat fakültelerine baktığımızda kız ve erkek öğrencilerini oranında makasın açıldığını görmekteyiz. Yaklaşık fakültenin üçte ikisi kız, üçte biri erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Yüksek lisans ve doktora başvurma durumlarında makas daha da açılmaktadır. Bu değişim ileride kurumsal dini yapıda bir dönüşüme sebep olabilir mi? Dini fetvalar ve bakış açısında bir etkisi olur mu? Bu soruların cevabını aradık.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi Prof.

Mülakatı yaptığımız tarihte özel bir üniversitenin ilahiyat alanında öğretim üyesi olan Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara, söz konusu gözlemimizin özel üniversitelerdeki ilahiyat fakültelerinde geçerli olmadığını belirtiyor. Özel üniversitelerin eskiye oranla daha bilinçli bir şekilde ve diplomadan ziyade akademik bir merakı tatmin için tercih edildiğini ifade ediyor. Bununla birlikte toplumun geneline bakıldığında 2000'li yıllarda ailelerin kızlarını daha çok sosyal bilimlere ve özellikle ilahiyata teşvik ettiklerini, erkek içinse puanı yetiyorsa öncelikli olarak tıp, hukuk, mühendislik gibi bölümleri tercih etmelerini istediklerini düşünüyor. Son yıllarda ise ailelerin ilahiyata yönelik koyu teşvikinin tamamen ortadan kalktığını, kızların da diğer meslekleri tercihine sıcak baktıklarını söylüyor. Ayrıca ilahiyatta kız öğrencilerin artışının, bugün akademiye geçişi yavaşlatma şeklinde bir yansıması olduğundan bahsediyor. Kızların yüksek lisansa başlama noktasında erkeklerden hızlı olmakla birlikte özel nedenlerden dolayı genelde bıraktıklarını veya doktora devam etseler de akademik hayatta çok başarılı olamadıklarını ifade ediyor. Erkeklerin ise akademik hayata bir sonraki iş gözüyle bakarak daha geç başladıklarını ancak daha devamlı ve başarılı olduklarını belirtiyor. Erkeklerin bu düşüncesinde ilahiyata daha çok iş sahibi olma motivasyonu girmelerinin etkisi olduğunu düşünüyor.

STK Temsilcilerinin Gözlemleri

STK'lerin yaptığı eğitim ve kültür faaliyetleri incelendiğinde kadınların oranının çok yüksek olduğu bariz bir şekilde görülüyor. Bunun sebepleri ve geleceğe yansımalarının nasıl olacağını STK temsilcileriyle görüştük.

İnsan Vakfı'ndan Haluk Nas, özellikle dindar veya muhafazakar STK'lerin dönüşümünü anlattı. STK'laşma süreci yeni başladığında kadınların bu alanda faaliyet göstermediğine dikkat çeken Nas, 28 Şubat sonrası süreçte yaşanan yasaklar sebebiyle kamudan ihraç edilen, mesleğini icra edemez hale getirilen kadınlara STK'lerde çalışma alanları oluşturulduğunu, bu durumun muhafazakar STK'ler bakımından bir kırılma noktası olduğunu belirtiyor. Bu yeni halin birlikte iş kotarabilme anlamında -dini ve geleneksel durumlardan kaynaklı zorluklar yaşanmış olmakla birlikte- STK'lerde eğitim ve gönüllülük faaliyetlerine katılımı kadın-erkek oranlarını tersine çevirecek bir başlangıç olduğunu ancak kadınlar eğitim ve kültür faaliyetlerine daha çok katılsalar da daha çok görev alsalar da bunun yönetim kurullarında yer alma biçimindeki yansımalarının sınırlı olduğunun altını çiziyor.

İHH İstanbul İl Kadın Kolları Başkanı Fatma Türk ise eğitim programlarına kadınların katılımının üçte iki oranında daha fazla olduğunu belirterek: "Bunu fitrat, anne olmak yani merhametin kadın fitratında daha yeşil olmasına dayandırabilirim ama bir sürü etken sayabiliriz. Erkekler bizim çalışmalarda gördüğümüz kadarıyla daha fazla mesaiye dahil bir işler. Onları iş anlamında bağlayan daha fazla şey var. Yani vakit müsaitliği diyebilirim. Ancak bu, daha önemsiz bir etkidir. Ben en önemli etkenin kadınların daha hassas daha duyarlı olmasından kaynaklandığını düşünüyorum." dedi.

Bu çalışma sonucunda görüldü ki özellikle dindar muhafazakar camiada kadınlar, eğitim ve kültürel gelişim noktasında erkeklere oranla daha öne geçmektedir. Bunun psikolojik ve sosyolojik birçok sebebi var: kentleşme, göç, ekonomik kaygılar, 28 Şubat sonrası başörtülü kadınların eğitim alamadığı yılları kapatma çabası, teknoloji ve iletişim ağının gelişmesi, orta kesimin kızlarını okutma konusundaki görüşlerinin pozitif anlamda değişmesi... Aslında bu değişim tüm dünyada kendini göstermektedir. Sadece Türkiye'ye ait bir değişim değildir. Fakat burada dikkat çekilmesi gereken durum şudur; kızların okuması kadınların kendini geliştirmesi ataerkil bir toplumda kendini nasıl gösterecektir? Örneğin; STK'larda gönüllülük ve eğitimlere katılım oranlarında kadınların daha fazla olması yönetimde kendini ne kadar gösterecek? Sosyal bilimlerde kız öğrencilerin artması ülke politikaları üretimine nasıl yansiyacak? Akademik ve çalışma hayatında erkekler kadar aktif olan kadının bu konunun eve yansıması nasıl olacak? Eş ve çocuklar bunu kabullenebilecekler mi?

Bu değişim en başta aile yapısını, sosyal yapıyı, dini kurumsal yapıyı, ülke siyasetini, politikaları, kültürel yapıyı, parasal sermayeyi hatta mimariye dahi etkileyecektir.

AİLEDE KADIN VE ERKEKLERİN KENDİNİ EĞİTME PERSPEKTİFİ

Konuk: Esra Nur GENCAL (Klinik Psikolog ve Aile Danışmanı)

Söyleşi: Hale Nur AŞKIN/Medeniyet Üniversitesi Aile Danışmanlığı YL Öğrencisi

Soru: Entelektüellik, eğitim seviyesi ve bireylerin kendini geliştirme süreçlerinin aile içi iletişim ve çocuk eğitimi konusunda aile ve çiftlere etkisi nelerdir?

Cevap: Genelde soruluyor, kadını mı erkek mi çocukla mı çalışıyorsunuz diye. Ben aileyle çalışıyorum. Çocukla çalışınca mecburen aileyle de çalışmak durumunda kalıyorum. Anne-baba olarak ya da evli çift olarak geliyorlar. **Burada eğitim seviyesi ve bireylerin kendini geliştirme süreçleri terapide çok etkili.** Fakat bir yerden sonra kadınlar kendini daha fazla geliştirdi toplumda. Kadın daha ön planda, kadın daha çok çalışma hayatında veya ev ortamında da kadın daha çok kitap okuyor, daha fazla seminerlere gidiyor, eğitimler alıyor, alanının dışındaki mevzularla da ilgileniyor. Belki iyi eş olmak belki de iyi anne olmak adına böyle bir gayrete girmiş görünüyor. Bu durumda erkek bir tık daha geride kalmış olabiliyor. Çok ekstra bir ilgisi olması lazım ki "ben de bir şeyler öğreneyim, çocuğumla ilgili bir şeyler okuyayım" desin. Bu durum da oldukça nadir, on danışan arasından bir babada görebileceğimiz bir şey. Babalar ya da eşler genellikle bu süreçte kadın kadar etkili olamayabiliyor. **Fakat kadın fark attığında aradaki anlaşmazlıklar daha da artabiliyor.** Çünkü kadın

çocuğuna nasıl davranılması gerektiğini, bir eşin bir eşine nasıl yaklaşması gerektiğini anlıyor, kayınvalidenin veya diğer çevrelerin yaptığı baskıyı fark ediyor ve **"Hayır, bu benim sınırlarıma bir müdahale demektir ve buna izin vermeyeceğim"** kısmına geldiğinde **eş burada bir tık geride olmanın verdiği etkiyle duruma adapte olamıyor, süreci yönetemiyor.** Bu durumun terapiye etkisi şöyle oluyor; erkekler genelde zorla gelmiş oluyor ya da eşini getirmiş oluyor. Kimse "bana yardımcı olun, beni değiştirin, evliliğimizi yoluna koymaya yardım edin" diyerek gelmiyor. Genellikle "benim hanım uyumuyor, benim hanımın sorunları var, hanım ısrar etti geldim" diyerek geliyorlar. Tam da burada kendini geliştirme seviyesinin etkili olduğunu düşünüyorum. Eğitim seviyesi diyerek lisans mezunu ya da lise mezunu olarak değerlendirmek istemiyorum. Çünkü lise mezunu olup kendini çok güzel geliştiren çiftler de gelebiliyor. Tamamen kişinin süreciyle ilgili ama aile ve çift terapisinin sonuçlanabilmesi veya olumlu ilerlemesinde gelişim etkili oluyor. Kadın bir tık ileride oluyor ama kendini ileri taşımak istemiyor, bunun farkında bile olmuyor veya ileri gitmenin bir anlam katacağını da düşünmüyor. Erkekleri çok fazla da yermemek lazım. Hayat koşulları, ekonomik koşullar derken belki onlar da sürece adapte olamıyor olabilir veya toplumun kadına yüklediği anlam çok fazla büyüdüğü için kadın çok fazla gelişiyor olabilir. Ama kesinlikle bir dengesizlik var.

Soru: Erkeğin kadının gelişimini gereksiz görmesi, ne gerek varcı bir tutum takındığına rastladınız mı?

Cevap: Evet, denk geldiğim oluyor. Genellemenek lazım ama mesela bir kitap okuma ödevi verdiğimizde kadın bu kitabı alıp okuma peşinde oluyor. Erkekler okumak istemediklerini veya sıkıldıklarını o kadar belli ediyorlar ki o durumda "eşini okusun, size anlatsın, üzerinde konuşun, gerekirse bir özet yapın" dediğimiz oluyor. Fakat çoğu zaman onu bile yapmadan geliyorlar. Hatta maalesef bazen eğitim seviyesi ya da ekonomik durumu iyi olmayan beyler eşlerine de kitap almaktan geri durabiliyor. Almasak olur mu, sizde varsa ödünç alabilir miyiz diyenler olabiliyor. Çok maliyetli olmasından değil gereksiz görmesinden de kaynaklanabiliyor. Bu noktada erkeğin entelektüel seviyesi veya kendini geliştirmesi yetersiz olduğunda kadının gelişimine

de ket vurabiliyor. Bu kadar gelişim ve ilerlemenin anlamsız olduğu düşünülebilir çünkü uçurum olabiliyor. Uçurum terapilerde ortaya çıkabiliyor. Evet bir fark var ama kadın bunu günlük hayatta sindirdiği zaman ya da belli etmediğinde problem yok. Ama kadın terapiye gelip kendini fark ettiğinde, eşini fark ettiğinde eş de bunun farkına varıyor ve burada çift terapisinin sonlanmasına neden olan sebepler ortaya çıkıyor.

Soru: Beyler kendileri bir şeyler yapmadıklarından ve kendisiyle eşinin arasındaki farkın açılmasından rahatsız oluyor mu?

Cevap: Her erkek de böyle değil, genelleme yapmamak lazım. Eğer burada bahsi geçen kendini geliştirme, eğitim seviyesiye bazen tam tersi de olabiliyor. Kendini çok güzel geliştiren, çok kitap okuyan ve kendini buna adanmış babalarla ya da erkeklerle karşılaştığımızda bu noktada kadınlar da pasif kalabiliyor. İlla kadın erkek olarak ayırmayalım ama birbirlerine ket vurma durumu olabiliyor. Baba ya da eş, her şeyi yenilemek üzerine, hayatı düzenlemek üzerine belki sevgi bağı oluşturmak fazlaca ilgili, bilgili olabiliyor. Kadının buradaki seviyesi, farkındalığı, kendini geliştirme, kendini aşmayla ilgili o kadar çok sınırı oluyor ki **kadının da erkeğe ket vurduğu olabiliyor.** Bunların tamamına farkındalık dersek, farkındalığı daha az olan kişi ilişkiyi daha olumsuz bir yere götürebiliyor.

Soru: Birbirlerini destekleyen çiftlere denk geliyor musunuz?

Cevap: Yeni evlilere nazaran uzun zamandır evli olan, yılların sevgisi saygısı olan, çoluk çocuklu tabir-i caizse yaşını başını almış çiftlerde seviyeleri ne olursa olsun birbirlerini destekleyici tutum sergileyen çiftler oluyor. Yeni evlilerde bu çok daha az. Bazen kadınlar gizli gizli arayıp, "eşimden gizli gelmem gerekiyor, yanımda olduğum için telefonda konuşamıyorum, ben size dönerim" diyebiliyor veya asistan randevu için aradığında "şu an eşim yanımda sonra arayın" diyerek direkt kapatan olabiliyor. Ters olarak farkındalığı olan erkek kendi de geliyor, çocuğunu da getiriyor ama daha eski nesil dediğimiz erkeklerde de eşine söylemeye utanan, gelmeye çekinen ya da çevresindekilere ruh sağlığı için değil de sağlık danışmanına, eğitim danışmanına, kariyer danışmanına gidiyorum diyen beyler olabiliyor.

Soru: Çiftler arası kültürel farklılıklar aile hayatlarını nasıl etkiliyor?

Cevap: Bu da kişilerle ilgili bir şey. Eğer kişiler kültürel bir hapsolme yaşamıyorsa, eğer yine algıları, farkındalıkları, saygıları, hoşgörülerini açıksa sıkıntı olmuyor çoğu zaman. Evet, zorlandıkları noktalar olabiliyor. Mesela

kayınvalidenin yanında oturulmaz kültüründen gelen bir eş ile tam tersi kültürden gelen diğer arasında bazı çatışmalar olabiliyor. Bu noktada tamam, ben sizin kültürünüze ve ailene saygı duyuyorum diyorlarsa veya eşlerden biri onların kültüründe böyleymiş diyerek kayınvalideyle arayış buluyorsa zaten danışmanlık almaya gelmiyorlar. Danışmanlığa gelenler genelde bu tür kültürel hapsolmaları yaşayan, senin ailen benim ailem diyen aileler. Kültürel farklılıklar etkili oluyor ama yine kimlerde? Farkındalığı olmayan ya da bu hapsoluşu yaşayan kişilerde. Terapi özeldir ve terapi kişinin kendi gelişimiyle ilgilidir. Her danışana iyi olacaksın ya da iyi gideceksin demeyiz; bazen sonlandırmaya ihtiyaç duyduğumuz yerler var, artık kişiye faydamız olmayacağını ya da artık kişinin kendisine faydasının olmayacağını fark ettiğimiz anlar gibi. Her zaman iyi anlamda işimiz bitti demiyoruz, bazen bir yerde duruyor, direnç gösteriliyor. Kültürel olaylar da öyle. Farklıların olması çiftleri bir arada tutmakta zorluklar yaşatabiliyor. Bazen çok da güzel olabiliyor. Bu da şöyle; mesela iki farklı kültürden bir çift, ikisi de hoşgörülü ve saygılı olduğunda harmanlanıyor (ki bizim toplumumuz buna çok müsait) ama yine de davul bile dengi dengine durumunu göz ardı edemeyiz. Terapilerde de bu denklemin önemi ortaya çıkıyor.

Soru: Danışmanlık başvurularını daha çok kadınlar mı erkekler mi yapıyor?

Cevap: Kadınlar başvuruyor. Kadın çocuğu için, evliliği için, kendisiyle ilgili yaşadığı bir problem için başvuruyor ama çok az sayıda erkek kendi için ya da çocuğu için geliyor. **Gelen erkek "eşim beni çok bunalttı, artık bu kadınla yapamıyorum" diye geliyor.** Genellikle eşler çok büyük sıkıntılarda geliyor. Birlikte geldiklerinde (genel olarak söylüyorum, elbette istisnalar var) kadın can kulağıyla dinliyorsaydı erkek hanım ısrarıyla geldiğini, aslında gerek olmadığını, çocuklarında hiçbir şeyin olmadığını, anneleriyle aynı evde yaşamalarına rağmen hiç sıkıntı olmadığını söylüyorlar.

Soru: Danışmanlığa gelen erkeklerin genel tavırlarına bakıldığında mahcup ve suçlanmış bir duruşları oluyor mu?

Cevap: Mahcup demeyelim de sinirli olabiliyorlar. Genelde savunma mekanizması ortaya çıkıyor ve karşı tarafı suçlamaya başlıyor. Kadına yönelik "sen her şeyi abartıyorsun, aslında böyle bir sorunumuz yok" diyor. Bazen ilişkiyi kurtarmak için değil tamamen evliliği de kurtarmak için boşanma aşamasında geldiklerinde "aslında suç bizim hanımda, ben de öylesine geldim, bir de bunu deneyelim dedim, yoksa biliyorum bir

şey olmayacağını" diyerek kadını suçlayan beyler de olabilir. Ama bazı erkekler var: kadınlar hastaneye, yatılı servislere başvuruyor; depresyona girebiliyor, akıl kayıpları, travmalar veya hafif hafif sıkıntılar yaşayabiliyor; işte o zaman erkek kendini suçlu hissedebiliyor. Kadının yaşadığı depresyonu erkek pek önemsemiyor olabilir ama panik atak halindeki anını gördüğünde, semptomları gördüğünde ve gerçek olduğunu anladığında kendinde de bir şeyler arıyor. Genel olarak erkekler daha fiziksel semptomlar bekliyorlar; bayılma, fenalık geçirme, sinir krizi geçirme, ağlama gibi daha somut belirtiler. "Kendimi kötü hissediyorum, pek iyi değilim" denildiğinde "abartıyorsun" tepkileri alabiliyorlar.

Soru: Danışmanlık sonucuna göre değişim ve gelişim için kadın mı erkek mi daha gayretli?

Cevap: Bu da tamamen kişilere bağlı. Eğer genele bakarsak evet, kadınlar gelişime daha açık ve bu yolda daha fazla gayretliler. Bazen çift terapisinde çiftlerle başlıyoruz, ikinci seans üçüncü seans, dördüncü seansta erkek gelmemeye başlıyor. Ya da aileyle çalışırken ilk görüşmede babayı ısrarla çağırıyoruz evet geliyor ama aradan beş seans geçiyor baba artık gelmiyor; "işim vardı, bu ara yoğunluklarım var" diyor.

Soru: Peki erkekler kaçıyor mu yoksa gerçekten işleri yoğunlukları mı oluyor?

Cevap: Elbette işinin olduğu oluyor ama çocuğunun ya da eşinin kolu kesilse doktora gitmez mi? Gider, kaçamaz. Gerekirse patronuyla kavga eder, işini yarım bırakır gider. Belki de çok önemsemedikleri için. Bizim alan biraz da suiistimale açık olduğu için eşler de bunu suiistimal edebiliyor.

Soru: Kadınların kadın danışmana erkeklerin de erkek danışmana gitmeyi tercih ettiğini görüyor musunuz?

Cevap: Kadınlar kadınları tercih ediyor ama ben erkeklerin de kadınları tercih ettiğini düşünüyorum; erkeklerin kadınlara daha rahat açılabilirliklerini düşünüyorum. Bu belki de erkeklerin birbirlerini yadırgama endişesi ya da erkeklik fikirleri, erkeklikle ilgili düşünce ve kalıplardan çekinmesi. Kadın belki daha sıcak daha anne daha şefkatli bir arayışta oldukları için erkeklerin erkek danışmanda bir tık daha zorlandıklarını düşünüyorum. Belki bu yüzden bu kadar çok kadın danışman vardır. Zaten bölümde de görüyoruz, daha çok kadın ağırlıklı bir bölüm.

Soru: Sizce neden psikoloji veya danışmanlık bölümlerinde daha fazla kadın var ve erkekler azınlık kalıyor?

Cevap: Bu alan daha çok insanın kendisini geliştirmesiyle

ilgili değil mi? Kimse sadece insanlar için psikoloji okumuyor. Bölüme ilk başladığında belki kendimiz için değil ama süreç içerisinde görüyoruz kendimiz için de okuduğumuzu. Hocaların en başından beri dediği bir şey vardır; iyi bir terapist olmak için iyi bir terapistten geçmek gerekir. Hala eğitimlere seminerlere katılıyorum. Eğer ben kendimi geliştirmekten vazgeçersem karşımdakilere de faydam olmayacaktır.

Soru: Erkek danışmanların kültürel baskıyla danışmanlık almaya gelmeme veya danışmanlıkta açılma konusundaki tavırları nelerdir?

Cevap: Eğer erkek eşinin zoruyla geldiyse açılması çok güç oluyor, neredeyse üç seansı buluyor. Ya da terapistin verdiği güvene bağlı olarak ilk seanstan sonra ikinci seansta "ben yalnız görüşmek istiyorum" diyen beyler de olabilir. Ama bu da çoğunluk değil, azınlık oluyor. Kültürel baskı da bu, "deli doktoru, bana anlat, aman ne gerek var gitmeye para vermeye, saatlerce seni sadece hmm diyerek dinliyor, seni tanımayan biri sana ne kadar yardım edebilir" gibi bir toplum baskısı var. Kadınlar bunu aştılar, artık böyle düşünmüyorlar. Kadınlar bir danışmanın kendilerine yol gösterebileceğinin farkındalar ama erkekler henüz orada değiller. Çok az da olsa erkeklerde de bu farkındalık başlamış durumda. Ama yine de seminerlerde görüyoruz, kadınlar çoğunluk oluyor, erkekler en arkada oturmuş ya işi için ya eşini getirmek için ya da hakikaten eşi için çocuğu için kendi ilgisi olduğu için gelmiş oluyor. Birçok erkek de ilk seanslardan sonra "zannettiğim gibi değilmiş, anlattıkları gibi değilmiş, sadece hmm demiyormuşsunuz, neden daha önce gelmemişim ki," diyen beyler oluyor. Bunu kadınlar da diyor ama erkeklerden daha sık duyuyoruz. Çift terapilerine bakıldığında bu önyargılar aşıldıktan sonra kadınlardan ziyade erkekler de sürece devam edebiliyor ama yine de azınlık tabii ki; gelmeyen erkekler ne kadar çoksa gelen erkekler de o kadar az. Kişinin farkındalığı çok etkili. Kadın olmanın verdiği bir avantaj var; kadın yaşadığı bir sıkıntıyı annesine, teyzesine, arkadaşına, kayınvalidesine çok rahat anlatabiliyor, sorabiliyor. Kadının böyle bir sosyal alanı var ama erkeğin yok. Bir de erkeklerde ev içinde yaşanan sorunu "asla bahsedilmemeli" olarak görüp asla bir ortamda anlatmaz ve belki de bu yüzden görmemeyi tercih ediyorlar. Konuşmadığım, anlatamadığım şeyi hiç görmeyeyim, bir şekilde bir yerde ilerlesin gibide düşünüyor da olabilirler. Bu tür ön yargıları terapide yıkıldığında daha da rahat edebiliyorlar.

Her ne kadar terapiye istekle gelen kadın olsa da erkek bunun işe yaradığını gördüğünde ve ön yargılarından sıyrıldığında aslında erkekte süreç daha aktif ilerliyor.

Kadın isteyerek geldiği için daha aktif diyemeyiz. Bazen erkek hiç istemeyerek zorla geliyor ama bir iki seans sonrasında güven ortamını görüp kendini rahat hissediyor ve belki de kimseyle paylaşamamanın verdiği rahatlıkla orada bir anda rahatlıyor ve kendini daha aktif olarak veriyor ilişkiye, daha iyileştirici olabiliyor. Tabii bu yine azınlık kalıyor ama böyle de bir kesim var.

Soru: Ailelerin kızlarına kodladığı "kızım oku mesleğini eline al, ileride bir psikopatla karşılaşabilirsin, mağdur olma" algısı vardır. Bahsi geçen psikopat neden hep erkek olur orada, kadınlardan psikopat çıkmıyor mu?

Cevap: Kadınlardan da çıkabilir belki ama kadın bunu alttan alta yapıyor olabilir. Erkeğin psikopatlığını tarif ederken şiddet, bağırma, küfür etme vb diyebiliriz. Eskiden "eşine bir şey olursa, ölürsen kolunda altın bileziğin olsun" diyen nesil vardı. Artık "eşin seni döverse, para vermezse, sınırlarını daraltırsa, bunaltırsa kolunda altın bileziğin olsun" diyen bir nesil var. Artık beklentiler de tarzlara değişti. Bence kadında da erkekte de gizli psikopatlar var ama erkekler bunu dışı vurmada agresyon göstermede daha aktifler. Öte yandan toplum olarak gelişip yenileniyoruz belki ama temelde bizim normlarımız var duygularımız var. Orada hala erkek çalışır, erkek masaya yumruğunu vurdu mu herkes susar, erkek masaya oturdu mu yemek yenir normu hala var. Her ne kadar biz bunları bireyselleştiriyoruz, hepimiz eşitiz gibi anlatsak da bizim belli normlarımız var ve bu kültüre göre normlara göre şemalarımız; bu şemalarla yaşıyoruz. Bu soru çok özgürlük bir kadının çok despot bir erkekle birlikte olması ya da profesörün karısına şiddet uygulamasıyla açıklanabilir. Neden erkeklerde daha çok var kısmındansa erkeklerin neden bu kadar aktif olmasıyla ilgili bakılabilir. Belli normlar var ve kadınlar da buna izin veriyor. Bazı kadınlar ne der "yeri geldiğinde masaya vuran bir eşim olsun". Çünkü otoriteyi, gücü belki öfkeyi seviyor. Bu sefer erkeği de böyle yetiştiren anneler oluyor. Kız çocuğunun sessiz sakın olmasını normal karşılayan anneler oğullarının sessiz olmasını normal karşılamıyor ve "oğlum çok sessiz böyle olmaz, yumruğunu masaya vursun" diyen bir nesil hala var. Ya da nesilde hala böyle düşünenler var, böyle erkeklerin çıkması da çok normal. Sonuçta erkeği yetiştiren de bir kadın.

Her ikisinin de hatası var, kadının da erkeğin de suçlusu suçsuzu var. Erkekler agresyon olarak daha baskın gözüküyorlar, kadınlar da daha alttan alttan iş yapan entrikaçılar gibi gözüküyor olabilirler. Toplumda çok kötü şeyler oluyor ama buralara gelene kadar da bir

anne eğitiminden geçiyor. Yine babaya dönersek ya da çiftlere dönersek, evin içinde olmayan ama evin içindeymiş gibi otoritesi devam eden babalar ya da eşler belki bu duruma getiriyor olabilir bu insanları. Biz her zaman babalara ya da çiftlere şunu söyleriz, gerek evde sadece karı-koca olsun ya da gerek çocuklarla olsun, evet çalışıyorsun evet yoruluyorsun ama sonuçta eve geliyorsun. Geldiğin yarım saati çocuklarınla ya da eşinle geçersen, o yarım saatte güzel örnek olsan belki de birçok sorun çözülecek. Aileyle çalışmamın sebebi de bu; babanın eve gelip çocuğuyla yarım saat vakit geçirmesi (illa aktif zekâ oyunları ya da farklı bir aktivitelerden bahsetmiyorum) oyun oynaması, film izlemesi, sohbet etmesi, annesini öpmesi, annenin başını okşamaması, teşekkür ederim eline sağlık canım demesi, ağzından çıkacak olumlu, yapıcı bir cümlesi bile evde olan erkek çocuğunun belki de kadına, evliliğe, aileye olan bakış açısını oluşturduğu için etkili olacaktır. O durumda bu erkek çocuğun başka bir aile kurduğunda psikopat olması ne kadar olası? Burada yine kadınla erkeğin birlikte hareket edebilmesi çok önemli. Kültürel farklılıklar, sosyoekonomik koşullar, eğitim seviyesi vb. dışında bir olabilmek, evliliği birlikte yürütebilmek çok önemli. Evet, kimi zaman erkek kimi zaman kadın yorulacak ama o yorulduğunda iki bacağım var gibi değil de üç bacağım var gibi onu da kaldırılabilmeliyim. Yoksa onu orada bırakıp ben devam edersem ellili ya da yetmişli yaşlarda yanıma baktığımda kimseyi göremem. Belki biraz da bu noktada kadının da erkeği biraz desteklemesi ve işin içine alması lazım. Terapilerde şunu görüyorum, kadın bir şekilde daha istekli, daha gayretli, kendini geliştirmek istiyor ama şunu yapıyor; daha fazla seninle uğraşmayacağım, yapmazsan yapma diyor ve kendi yoluna bakıyor. Ben çocuğum için bunu yapmak zorundayım diyor ve babayı, eşi kenarda bırakıyor. Bu da ilişkiyi ister istemez zaman zaman demotive edebiliyor. Kenarda kalan baba da "aa beni dışarıda bıraktılar, hemen adapte olayım" demez, bunu kadın yapar. Kadın da bunu beklediği için erkek de zaten fitrat olarak bunu önemli bulmadığı için daha dışarıda kalmayı tercih ediyor. Terapi sürecinde bakıyoruz kadın geliyor, ilişkiyi kurtarmaya çalışıyor, kendi kendine bir şeyler yapıyor ama her seans sonunda "hocam yapıyorum ama eşim gelmiyor görüyorsunuz" diyor. Bu sefer de biz de erkeği dahil etmeye çalışarak bakıyoruz ki eğitimlerde işte erkekler yok gibi bir sürece gidiliyor. Tek tarafta sorun olduğunu düşünmüyorum ya da bir uzman olarak böyle bakmıyorum. Kesinlikle iki tarafın da eksikleri var, belki fazlalıkları var. Bunları bir araya getirebilmek çok önemli.

KADINLARIN ERKEKLERE ORANLA KENDİLERİNİ GELİŞTİRME ORANLARI

Konuk: Prof. Dr. Ferhat KENTEL

Söyleşi: Afra BÜYÜK/İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri YL

Soru: Kadınların erkeklere oranla kendilerini mesleki anlamda, sosyal hayatlarında, aile yaşantılarında vs. daha fazla geliştirdiği, daha fazla donanıma sahip olduğu gibi bir gözlemimiz oldu. Çalışmamızı da bu tez üzerinden yürütüyoruz. Biz size sosyal bilimlerdeki kadınların çoğunluğuyla ilgili de sorular yönelteceğiz. Öncelikle bu görüşümüze katılıyor musunuz? Sizin de böyle bir gözlemimiz oldu mu?

Cevap: Şu çok net bana göre, kadınlar erkeklere kıyasla, buldukları hiyerarşik konum itibarıyla çok daha fazla sorgulama kapasitesine sahipler. Mesela erkekler daha çok para, çıkar, maddiyat, hesap kitapla ilgili olan akademik alanlara yönelirken, kadınlar daha fazla sosyal bilimlere yöneliyorlar. Erkekler ve kadınlar arasından çıkan eşitsiz bir yapı var ama bana göre erkeklerin sahip olduğu zihinsel konfora kıyasla kadınlar çok daha fazla direnen bir kategori aslında. Sorgulama kapasiteleri ve sıradanın dışına çıkabilme kapasiteleri çok daha fazla. O yüzden sosyal bilimlerde, sosyoloji, edebiyat, tarih gibi alanlarda çok daha fazla varlar ve daha çok başarılılar. Çünkü daha fazla düşünüyorlar. Kadınların akademik dünyada kendilerini geliştirmeye daha açık olduklarını daha fazla çaba içerisinde olduklarını düşünüyorum. Sosyoloji de bana şunu öğretti ki, marjinal durumda olan, kenarda olan, altta olan veya bir türlü mağduriyeti olmuş olanların var olan sosyal düzenleri sorgulama potansiyeli her zaman daha fazladır. Yani Almanya'daki bir Türk göçmen Almanya'daki ırkçılığı çok daha iyi görür ortalama bir Alman'a kıyasla. Türkiye'deki bir siyah ırkçılığı daha iyi görür.

Mesela Ak Parti teşkilatından bir arkadaş bahsediyordu; gençlik kollarında hala kadın başkan olamıyormuş, kadınlar en fazla başkan yardımcısı olabiliyormuş. Yani "başkan" olmadığında, onun yerine bakan kişi! Peki, kadın olarak ne farkım var benim siyaset yapma konusunda? Mesela başörtüsü sorununu ben yaşadım en azından; bu meseleyi ben bilirim. Kadınların, potansiyel olarak yaşamış oldukları tecrübelerden dolayı, sorgulama kapasitelerinin daha fazla olduğunu düşünüyorum.

SORU: Peki bunu, modern çağ durumu olarak mı görüyorsunuz, bu hep böyle mi süregelmiş bir durumdu?

Cevap: Bu tabii muhtemelen çok uzun yıllardır süregelen bir durumdur. Ataerkil yapı, erkek hegemonyası epey eskilere dayanan bir durumdur. Avcılık-toplayıcılık zamanından beri süregelen bir pratikler bütünü söz konusu... Yerleşik hayata geçip, süreklilik arz eden ilişkiler yapılaşınca, kadınlar ve erkekler arasındaki ilk iktidar formlarından biri olan iş bölümübelli ki o zamanlarda belirgin bir şekilde ortaya çıktı ve bugüne

kadar var oldu. Kadınlar için o zamandan beri eşitsizlik var. Ancak, kadınların verdiği mücadele, aktör olma çabası modern zamanlarda çok daha görünür oldu. İlk kadın hareketlerinden biri olan ve eşitlik mücadelesi veren süfrajjet hareketi, daha sonrasında farklılık ve özgürlük talepleri, sadece kadınlar için anlamlı değildir; tüm insanlık için, toplumların bütün kesimleri için çok zihin açıcı düşünme alanlarıdır.

Soru: Türkiye'deki bu durumu kadınların istihdama katılma oranının yükselmesi olarak görebilir miyiz?

Cevap: Evet önemli etkenlerden biri de budur ama daha başka nedenler de vardır. İstihdama katılmakla beraber daha belirgin olayın kamusal alana katılmak olduğunu belirtelim. Mesela okula, üniversiteye girmek... 28 Şubat sonrası Müslüman kadınların verdiği mücadele esas olarak bir istihdam meselesi değil. Muhafazakâr erkekler bile işe almıyor başörtülü kadınları. Ya da alsalar bile hak ettiklerinden çok daha azını veriyor. O zaman din kardeşliği falan yalan oluyor. İstihdamdan ziyade kamusal alana girme mücadelesi diye düşünüyorum. Bu Müslüman kadınlar için de seküler kadınlar için de geçerli. Kadının evden çıkıp para kazanmasıyla evdeki dengeler zaten artık değişiyor; erkek de para getiriyor kadın da... Ama erkek hâlâ bulaşık, çamaşır, bebek bakımı gibi şeyleri kadından bekliyor. Para getirmenin, istihdamın yanında, Türkiye'ye özgü bir siyasal kamusal süreci unutmamak lazım.

Soru: Sosyal bilimlere seçme oranında kadınların fazla oluşu görüşüne katıldınız. Bu durum peki sosyal bilimlerin iç dinamiğini nasıl etkiler?

Cevap: Bence çok olumlu etkiler. Yani sömürgecilik karşıtı, Karaipli siyah yazar Frantz Fanon örneğinde düşünelim. Fanon'un akademik dünyada yazmış oldukları öyle devrimci bir ses oldu ki! Onun sayesinde biz beyaz bir dünyadan bakarken görmediğimiz başka dünyaları görmüş olduk. Onun *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabı sayesinde görmediğimiz bir durumu gördük, ufkumuz açıldı. Şimdi de kadınlar yazmaya başlıyor. Biz onlar sayesinde nasıl eril bir düzenin içerisinde yaşadığımızı görüyoruz. Yazılan tüm tarihin ne kadar çok erkek tarihi olduğunu görüyoruz. Barbaros Hayrettin Paşa, Kanuni Sultan Süleyman, Mustafa Kemal Atatürk, Hz. Muhammed, Hz. İsa herkes erkek. Nerede bu kadınlar? Oysa dünya nüfusunun yarısı kadınlardan oluşuyor. Savaşı kazananlar mı sadece tarihi yazan insanlar? Savaşın görünmeyen yüzünde, arkada kadın-insanlar ne yapıyorlar? Ya da onlar neden "ikinci cinsiyet" oluyor? Resmi hâkim anlatılara göre, kadınlar ancak

erkeklere yardım ederler, yardımcı roledirler. Bu kabul edilebilir bir şey değil! Patron ve işçi ilişkisi gibi düşünün; işçisi olmayınca patron otomobilin kapı kolunu bile üretemez üretemez. İşçi çalışmazsa patron para da kazanamaz, sermaye de biriktiremez. Toplumun siyasetin bastırılmış olduğu seslerin, mesela kadınların ve diğerlerinin konuşabiliyor olmaları, tahayyülümüzü havsalamızı çok daha fazla genişletebiliyor.

Soru: Finlandiya'daki tüm bakanların kadın olduğu gibi bir manzarayı Türkiye için de öngörebilir miyiz?

Cevap: Öngörürüz tabii. Öngörmek yasak değil. Ama nasıl ne zaman olur, kısa vadede böyle bir şey pek ufukta görünmüyor. Ama olabilir mi? Olabilir. Ama bu kadar güçlü ataerkil kültürel kodlara, pratiklere, habituslara bu kadar çok işlemiş bir yapının içerisinde böyle bir anda Finlandiya çıkması mümkün değil tabii. Önce toplumun derinliklerinde, aşağıda bir değişim olması lazım.

Soru: Peki 10-20 yıl sonra bu durumun sosyal yapıyı nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

Cevap: Tam karşılığı olur mu bilmiyorum ama örnek olarak Tanzimat'tan sonra ortalama Müslüman nüfusunun hissettiği duyguyu anlamaya çalışalım. O döneme kadar, Müslüman nüfusu hiyerarşinin tepesindeydi. Tanzimat ise herkesi eşitledi, küçük çapta bir "devrim" gibi... Dolayısıyla erkeklerin şimdi hissettikleri de benzer bir şey olmalı. "Eşitlik mi gelecek?" korkusu yaşıyorlar ve daha da yaşayacaklar. Ya da mesela Türkiye'de dün kadar "Kürt yoktu"! Belki PKK'yı terörist diyerek savuşturabilirsiniz ama "Kürtler yok, Kürtçe yok" artık diyemezsiniz. Benzer bir mantıkla düşündüğümüz zaman, yani "olmadıkları" söylenen birilerinin "biz varız!" dedikleri her seferinde olduğu gibi, kadınlara da şiddetin neden bu kadar arttığını anlayabiliriz. Yerleşik, hâkim yapıya uyumlu olanlar için yeni bir sorun doğuyor ve şiddet artıyor. Bir yerlerde değişim olduğu için birileri bu kadar öfkeli, bağıra çağıra konuşuyorlar. Toplumda tek bir kategoride değişim olmuyor. Müslümanlar değişiyor, Kürtler değişiyor, kadınlar değişiyor... Ve taleplerde bulunuyorlar. 10 20 yıl sonra ne olur bilmiyorum ama dış macunu tüpünden macunu çıkardığın zaman tekrar geri sokmak kolay olmuyor. Sesleri yükselen kadınlara bir yaptırım uygulamak öyle kolay olmaz artık. En azından zihinlerden silmek mümkün olmaz.

İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDEKİ CİNSİYET ORANLARININ GELECEĞE ETKİLERİ

Konuk: Prof. Dr. Halil AYDINALP Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Enst. Din Sosyolojisi Öğretim Üyesi

Söyleşi: Rumeysa Gündüz/Marmara Üniversitesi -İlahiyat Fakültesi- Din Sosyolojisi YL

Soru: İlahiyat fakültelerindeki cinsiyet oranlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Kadın nüfusunda ciddi bir artış olduğu gözlemine katılıyor musunuz?

Cevap: Son on senenin hikâyesi bu. Son zamanlarda daha dengeli bir noktaya geldi sanki. Eğer kadın oranı erkeklerin iki katından daha fazlaysa elbette bu durum sosyolojik analize muhtaç bir problemdir. Nüfus kendi sosyal realitelerini de beraberinde getiren takip edilmesi ve yönetilmesi gereken bir sosyolojik değişkendir. Toplumda göç çevresinde oluşan yeni toplumsallıklar bunun en net tezahürüdür. İlahiyatlardaki kadınlar lehine nüfus farklılığı bilinçli bir politikanın sonucu değil, tabii işleyen bir süreç gibi. Özellikle 1980'lerden sonra daha muhafazakâr aileler kız çocuklarının

okutulmasına önem vermeye başladılar ki biz bunu istatistiksel olarak da görebiliyoruz 1960'larda yapılan köy ve kasaba araştırmalarında. Kız çocuklarınızı okutur musunuz sorusu bu dönemde yapılan monografilerde önemli bir sorudur ve insanların önemli bir kısmı, özellikle tarıma dayalı toplumda yaşayanlar ilkokul dışında okutmayacaklarını söylüyorlar. Her ne kadar Tanzimat sonrası açılan Rüşdiye ve Kız İnas Mektepleri kızların eğitim sistemine entegre olmalarına fırsat verse de, özellikle bu durumun Cumhuriyet'le birlikte yeni bir ivme kazandığı açıktır. Kadınlar açısından okullaşma yine de 1980'lere kadar kentli ve eğitilmiş orta üst sınıf "zadegan" aileler için geçerli bir eğilimdir. Hem iş bölümüne dayalı aile içi toplumsal gerçekler, hem kültürel bünyedeki kadın telakkisi, hem de ideolojik yarılmaların oluşturduğu savrulmalar özellikle köy kasaba ve yeni kentli muhafazakar bireylerde kızların okutulmasına karşı bir bariyer oluşturmuştur. Bilhassa yeni kentli muhafazakar bireylerde kızların okutulmasına karşı olan bu katı tavır kabaca 1980 sonrasında yumuşamaya başlıyor. Alternatifler içinde en fazla ilgi gören okullar da din eğitimi veren kurumlar oluyor, bu anlamda İHL'nin keşfi İlahiyat'ın da kızlar tarafından keşfi anlamına geliyor. Seküler karakterli bir eğitime göre daha korunaklı ve güvenli bir alan olarak görülen bu kurumlar; aynı zamanda iş ve meslek olarak da sosyal sisteme entegrasyon imkanı sunmaktadır. Hem eğitim alacaklar hem de memur olabilecekler; geleneksel kültürel bagajlarıyla kente adapte olmak isteyen fertlerin gözünden kaçmayan bir avantaj bu. Bir "tampon" mekanizma olarak din eğitimi veren kurumlar bütünüyle kentli olamamış geleneksel tabakalara sosyal mobilite imkanı sunmuştur. Muhafazakar karakterli bir nüfusun yoğunluğu bu okullara olan ilginin de yoğun olmasını beraberinde getirmiş olabilir. 80'li yıllarda yaşanmaya başlayan bu süreç bu gün için çok daha ileri boyut kazanmıştır. Hatta artık muhafazakar kadın din eğitimi veren kurumlara mahkum değil, sınıfsal durumuna göre istediği alanda istediği yere kadar yürüyebiliyor. Geçmişte ideolojik ve kültürel kaygılarla eğitim tercihleri şekillenen muhafazakar kadınlar bu gün piyasa şartlarının yön verdiği tercihlerle karşı karşıyadırlar. İdeoji silikleşirken pisyasa mantığı güçleniyor. Bu bir değişim. Saha araştırmaları da bunu imliyor. Kız çocuğunuzu okutur musunuz sorusu

ölçeklere veda edeli çok oldu. Bugün okutulmaması gerektiğini düşünenler %1 dilim içindeki marjinallerdir. Bunların da ayrı bir sosyolojisi var, fakat bu farklı bir konu. Muhafazakar kadınların da okullaşması artık mecburi bir istikamet.

Soru: Bunun sebepleri neler olabilir?

Cevap: Bu bence temelde kentleşme ile paralel ilerleyen bir süreçtir. Kırsalda amiyane tabirle "kelle sayısı" önemlidir. Toprağa dayalı mekanik bir çalışma sistemi var ve herkes sorumluluğunu yerine getiriyor, hayatından memnun, ihtiyaç ve beklentileri o küçük dünyaya ait. İktisadi faaliyetler tekdüze olduğu için bir geçim, nafaka sorunu çok yok. Evlilik açısından mesela aile kurma ile ekonomik aktivite yan yana ilerler ve çok büyük bir iktisadi güç gerektirmez. Ama bu çözüldü Türkiye'de. Peki kente gelen geleneksel insan ne yaşadı? Birincisi; hayat paranın çevresinde dönüyor. Kadınlar, tabii olarak, kendi fiziksel özelliklerine uygun mesleklerde çalışabileceklerini gördüler. Özellikle sadece işçi statüsünde değil, öğretmenlik, hemşirelik, insan kaynakları gibi alanlarda çalışabileceklerini gördüler. Dolayısıyla bu fiili olarak onların kanıksamaya başladığı bir şey haline geldi. İkinci olarak; iktisadi olarak kentte tutunmak mutlaka kadın gücünün de istihdama eklenmesini gerektirdi. Özellikle İstanbul gibi kentlerde herkes iyi hayat yaşayabilmek istiyor. Ya da çocuğunuza gelecekte daha iyi imkanlar sunabilmek için çalışmaya zorlanıyorsunuz. Eğer aileden çok güçlü ya da nitelikli para kazandıran bir meslek sahibi değilseniz. Dolayısıyla ekonomik olarak insanlar dediler ki ayıp değil. Biz de daha rahat bir hayat yaşayabilmek için niye yapmayalım? Biraz iktisadi faktörlerin çok etkili olduğunu düşünüyorum. Bir başka şey; insan davranışları mikrop gibi bulaşıcıdır. Kendisi okutmamak taraftarı olsa bile çevresinde kendi geleneğinden, dünyasından okutan insanları gördükçe buna alıştı insanlar. Yine okuyamayan kadınlar kendi gençlik yıllarını özellikle daha sonra karşılaştıkları güçlüklerin de tesiriyle kayıp yıllar olarak görmeye başladılar. Kendileri için kaderdi bu belki ama kızlarının kaderi olmamalıydı. Yani burada psikolojik bir unsur da var; ben yapamadım ama benim kızım yapsın tarzı psikolojik bir motivasyonun da olduğunu düşünüyorum. Hatta erkek çocuklarından fazla kız çocuklarının eğitimine önem verdiklerini görüyorum. Çünkü erkek çocuğu dizinin dibindedir, okumazsa da bir şekilde çalışır ya da kendi parandan verir onu desteklersin ama kız çocuğu evlenecek ve müdahale edemeyeceğin başka bir sosyal hayat yaşayacak.

Dolayısıyla gittiği yerde ve bulunduğu ortamlarda hem bilgi hem tecrübe hem de para olarak güçlü olmasını istiyorsun. İnsanlar bunu kendi hayatlarında tecrübe ede ede geliyorlar, bazen de çok acı tecrübe içinden geliyorlar. Dolayısıyla ezilmesin anlayışının kız çocuklarının daha güçlü yetiştirilme eğilimine doğru evrildiğini düşünüyorum Türkiye'de. Bir başka husus zeki olabilir yani çocuk. Şimdi aşağı yukarı her toplumun IQ'sü yüksek olan insanlar birbirine yakındır. Kavrayışı ve intibakı çok yüksek bir çocuğu da evde makarna pişirmeye, toz almaya mahkum edemezsin. Kent böyle bir yer, istemeden de bu kızlar kabına sığmayacaktır. Dolayısıyla sen mobilize edeceksin, hareketlendireceksin, hayatın içine sokacaksın. Bunu sen yapmazsan o bildiği yoldan yapar. Bu da eğitimle olur ilk başta, o yoksa diğerleri de olmaz. Burada yine güvenle korku arasında psikolojik tedirginlik var; fakat kapasitesi yüksek bir kıza eğitime entegre etmek en mantıklı tercih, insanlar bunun farkına vardılar. Dersleri iyi, ilişkileri güçlü, sevgileri yerinde, ayrıca hayata tutunmanın getirdiği bir "şarklı cesaretine" sahip. Bu insanı sınırlı bir etkileşim alanı olan eve mahkum edemezsin. Daha global bir başka süreç de var. Dünyanın hiçbir memleketinde sadece erkeklerin katkısıyla bir toplum yükselmez. Toplumun %49'unu atıl bırakarak ileriye gidemezsin. Böyle düşünüyorsan içinde bulunduğun dünya ekonomik sisteminin ya da "hard kapitalizmin" farkında değilsin. Fakat artık özellikle iletişim teknolojilerinin de etkisiyle "kapitalin" etrafında dönen dünyanın sert gerçekleriyle karşı karşıya insanlar, hatta çocuklar bile. Play Station-5 almak isteyen 12 yaşındaki çocuk dolar-TL paritesini takip ediyor, fiilen gözlemledim bunu. Paranın önemli olduğunu bu yaşta bilmemeli, acı fakat reddedemeyeceğimiz gerçekler bunlar. Dolayısıyla toplumda cinsiyet ayrımı yapmadan her potansiyeli değerlendireceksin. İşte böyle bir zihinle muhafazakar ailelerde genelde çocuklarını ilahiyat ya da genel anlamda din eğitimine yönlendiriyorlar. Güvenmek istedikleri bir alan burası. Okuyacaksa bu alanda okusun anlayışına sahipler. Hem dinini hem dünyasını kurtaracağı bir alan olarak görüyorlar. Dolayısıyla daha fazla ilahiyatı tercih etmesi de böyle bir bağlamda çok şaşırtıcı olmasa gerektir.

Soru: Bu durumun muhtemel sonuçları neler olabilir?

Cevap: Bu sosyal bir dengesizlik hali. Eğer bu denge gözetilmezse ilerde bunun pek çok yansıması olacaktır. Bireysel anlamda buna sorun diyebilir miyiz bilmiyorum, nihayetinde insanların kişisel tercihidir, yani okullara gelen kişiye hoca da devlet de gelme diyemez. Ama

neticede her atılan sosyal adımın, bilinçli ya da bilinçsiz, mutlaka sosyal sonuçları olur. Din eğitimi açısından baktığımız zaman öncelikle din hizmetleri mantık ve işlev olarak daha çok erkeklerin omzunda olmuştur. Geleneksel olarak böyle olduğu gibi modern zamanlarda da çok rijit bir değişim yaşanmadı bu konuda. En basitinden istihdam alanlarını düşündüğümüzde öğretmen olabilir kız çocuğu, Diyanet'te vaize olabilmesi için belli bir Arapçaya sahip olması lazım, Kur'an Kursu öğreticisi olması için Kur'an okumasının iyi olması lazım. Kuran Kursu kökenli kızlar orada belki biraz şanslılar, ama bizde Diyanet açısından en fazla istihdam alanı imamlıktır. Eğer yeni bir fetva çıkar da kadınların görev alacağı "pembe camiler" şeklinde yeni bir sosyal süreç yaşanır mı? gerçi onu da yapan var yurt dışında, kadınların imametine cevaz veren ve bunu uygulayan bazı grupları biliyoruz. Bu süreç Türkiye'de böyle bir tartışma başlatır mı, o seviyede değiliz biz, başlatmaz. Ama çok çok dengesiz bir üretim olur da hakikaten din eğitimi almış kadınlar 50 000-100 000 şeklinde, bir blok halinde kalırsa gelecekte bizde de böyle tartışmalar olur gibi geliyor bana. Yani daha fazla istihdam alanı yaratabileceğimiz, daha önceden düşünmediğimiz alanlarda kadınların istihdamını tartışabiliriz ki mesela ben geçen Konya'daydım, Konya'da bir seminere katıldım. Müftü yardımcısı eski mezunlarımızdan bir kadındı mesela. Müftülük erkek egemen bir yapı ama bir sürü erkek onun direktiflerine bakıyor; müdürler, vaizler, imamlar, uzmanlar falan. Bu mesela bir çeşit yeniliktir. Biz bunları geçmişte görmüyorduk fazla. Dolayısıyla din hizmetlerinde kadın istihdamı eskiye oranla çok fazla. Merkez teşkilatında da kadın istihdamı artıyor, hoşnut olanlar kadar olmayanlar da var, bu süreç henüz Türk din bürokrasisinde kurumsallaşmadı.

Soru: Sizce Diyanet'te daha feminen bir tutuma sebep olabilir mi bu oran değişimi?

Cevap: Diyanet'teki erkek egemen yapıyı kırabilecek seviyede değil bence bu. Ama bunun başlamış olduğu da yolun açıldığını gösterir. Toplumun yarısı kadın, dolayısıyla bu bir ihtiyaç. Kadın istihdamı kadın çevresinde gelişen yeni olay ve süreçlerle şekillenen yeni ihtiyaçlara paralel kurumsallaşacaktır. Sadece dini bürokrasi değil, aynı zamanda geleneksel din yorumlarının kadın telakkileri de bu kurumsallaşmayı yavaşlatacağını söyleyebiliriz. Fakat yolu bir sefer açılmışsa genelde geriye değil ileri gidilir. Orta ve uzun vadede kadınlar din hizmetlerinde çok daha görünür hale geleceklerdir. Kadınlar için statik bir vaizelik, Kuran Kursu öğreticiliği 1950'li 60'lı senelerin

din hizmeti anlayışı, sadece orada kalamazlar artık. Ama yani çalışan kadın profilimiz nedir ona da bir bakmak lazım. Kadın elinin değdiği yerde biraz daha "feminen" görüntüler beklenir; ama onlar da özellikle yönetici seviyesinde olanlar erkek gibi davranmaya başlıyorlar ya da Türk bürokrasisinin genel erkek mantığını yaşıyorlarsa, bunun işlevsel bir kültürel değişim yaratma kapasitesi düşük olacaktır. Başarısız olduklarında ilgili ilgisiz gerekçelerle yine geri plana itilebilirler. Din hizmetlerinde özgün pratik eğilimlerini yansıtmaya kadar güçlü değil, zira özgür alanları yok; bir anlamda bazı görevlerdeki varlıkları hatta sembolik sanki. Kadını vitrine koyup kadın istihdamını artıramazsınız. İşin mutfağına bakarsan Diyanet'te din hizmetleri hala erkeklerin üzerindedir; yapısal bir değişim için zamana ihtiyaç var. Z neslinin yine de bu süreci hızlandıracağını düşünüyorum, felsefi soyutlukları sevmiyorlar, tarihe takılmıyorlar, büyük laflara karınları tok, daha pratikler ve biçimsel bir saygının ötesinde gerçeklik arayışları kuvvetli. Resmi din hizmetleri hem Din Kültür dersleri, hem de Diyanet açısından bu nesil üzerinden yürüyecek, toplum ve kurumlar buna hazır olmalı. Muhafazakar yapısına rağmen bu alanlarda daha fazla ilginçlikler göreceğiz.

İlahiyat profili giderek kadına kayıyor

Ama akademik olarak baktığınızda kadın istihdamı çok fazla. Bu yeni bir süreç. Hani kadın muhaddisler, müfessirler (Hz. Aişe mesela) olmuştur bizde ilk dönemlerde ama Gazneli, Selçuklu, Osmanlı, Altın Orda falan, geleneğimize baktığımız zaman ilmiye sınıfı kadınların yoğun istihdam edildiği bir alan değildi. Bu bize Tanzimat, daha çok da Cumhuriyetin kazandırdığı cinsiyetsiz eğitim sisteminin yeni okullarla kazandırdığı bir şey. Ben bunun en net yansımaları akademide görüyorum. İlahiyat fakültelerinde lisansüstünde bizim mesela şu an öğrencilerimizin tamamı kız. Doktorada da bir erkek var. 6 kişiyiz din sosyolojisinde. Ben asistanken bir kadın hoca vardı, şimdi üçe üç eşitiz. Genel olarak ilahiyatlarda hanım hocalarımızın sayısı ve etkinliği artıyor. Fakat yönetim olarak bu artışa uygun bir gelişme olmadığı da görülüyor. Bu belki de yönetici siyasal erkin politik tercihleriyle de ilgili belki. Hem öğrenci, hem de öğretim üyesi olarak kadınların artışı yönetimde de kendisini hissettirecektir diye düşünüyorum. Şimdiden bu erkek egemen yönetim anlayışının tenkit edildiğini duyuyoruz. Bazı yerlerde asistan oranına baktığımız zaman kadın asistan sayısı daha fazla erkeklerden. Dolayısıyla burada bir değişim görebiliyoruz. Yarın bu arkadaşlar Prof. olduklarında

değişim daha net görülebilecek. Ama tabii akademi sınırlı bir alandır. Ne kadar insan ilahiyatta hoca oluyor din eğitimi alıp da. Çok sınırlı bir alan. Esas mezunlara bakmak lazım. Kendi içinde mantığı olan, bir gösterge olabilecek bir şey okuyanlar ve mezunlardır. Türkiye genelinde öğrencilerimin bana söylediği, şu an 40000 civarında mezun varmış, uzaktan eğitim İLİTAM dahil. Bunların diyelim ki %60-70'i kadın. Bu defa tabii bir istihdam sorunu ortaya çıkacaktır mutlak surette. Toplam 114 ilahiyat ve İslami ilimler fakültesi var ve sürekli mezun veriyor. Erkek polis olur, zabıta olur, memur olur, ticaret yapar. Bu bir politika yani biz yetiştirelim yeter, devlet ekmek kapısı değil. Hepsini atamak gibi bir derdi yok belki idarenin, ailesine ve çevresine faydalı olsun diye düşünüyor, hatta İslamcı siyasetin İslamlaşma yolu olarak da yorumlanabilir. Ama buraya çocuğunu gönderen tabii PTT'de memur olması ya da polis olması için göndermiyor. O kadar çileye ne gerek var, Arapça, metin, usul öğren, felsefeyle boğuş, tarih sosyoloji almaya çalış, gidip lise mezunu birinin yapacağı evrak doldurma işini yap, hiçbir entelektüel beceri gerektirmeyen bir iş yap. Ayrıca polisliğin ve her bir memurluğun geleneksel bir kültürü var, o alanların eğitimini alarak gelmek lazım, daha da önemlisi o meslekleri severek yapmak lazım. Burada ciddi bir dengesizlik olduğu açık. Bilinmesi gereken husus şu: çocuğunuz buraya gelecek ama istihdam garantisi yok, bunu göze alacaksınız. Aileler bu bilinçle göndermiyor çocuklarını buraya. O yüzden tek taraflı cinsiyet artışının böyle bir sonucu olabilir Türkiye'de, aileler din hizmetlerinde çalışacaklarını düşünüyorlar. Realitede ise erkekler bir şekilde istihdam edilirken, bu yatay genişleme karşısında herhalde daha mağdur olacak kitle kadınlar olacak. Erkekler alım fazla olduğu için İmam Hatipliği tercih ediyor, ilkin pek iltifat etmiyorlar ama işsiz kalınca tercih ediyorlar. Kızların böyle bir şansı yok. Bu katlanarak giderse ciddi bir istihdam problemi oluşacaktır, açık. Bu aynı zamanda küresel bir süreç. Dünyada ilahiyat dışında birçok meslekte yaşanan bir şey bu. İstihdam rejimi değişti dünyada. Alınan eğitim, mesleki ve şahsi vasıfların "hiçleşmesi" diyebileceğimiz bir süreç yaşanıyor dünyada. Bu sosyolojide "prekerleşme" kavramıyla ifade ediliyor. Aldığın diplomanın, mesleki niteliklerin önemsizleştiği bir dünyaya doğru gidiyoruz ve o zaman her şey her şeye karışıyor. Eğitim sermayesi tek başına yetmiyor, aile ve ekonomik sermaye ile birlikte ilerleyen bir sosyal hareketlilik önem kazanıyor. Hep vardı belki, fakat sanayi sonrası bilgi toplumlarında bu durum daha baskın bir süreç haline geldi. Gençler artık çok

daha etkili yaşam stratejileri geliştirmek zorunda, riskli alanlarda güçlü olmanın yollarını bulmalılar. Rekabet artık kaçınılmaz olarak var ve öğrencilerimiz buna ne kadar hazırlar? Hem aile hem de öğrenci devleti ekmek kapısı olarak görüyor, kapitalizme eklenmiş bir devlet karşısında paradoksal bir tavır bu, önce bunu anlamaları lazım. Sanki ilahiyatlarda da biz bu tarz bir şey yaşıyoruz. Yani niteliklerin hiçleştiği bir süreç yaşıyoruz. Meslek sahibi olup nafakalarını temin edemediklerinde, erkek ya da kadın, ne yaparlar? Bir kere bu kişisel anlamda depresif bir yere doğru gidebilir, içe sarabilir. Yani o mesleki yeterliliğin hiçleşmesi bir psikolojik içe sarma getirebilir bireyler açısından. Bu riskli ve tehlikeli bir şey bence. Kocaman "bireyler" yatırım yapılmış ve yetiştirilmiş, ama işsizler. Belli bir grup bundan rahatsız olmaz şartları iyidir ama çoğu grubun bunu içsel mesele haline getirdiğini biliyoruz. Resmi rakamlara baktığımızda %27.5 bugün Türkiye'deki genç işsizlik oranı. Bir başka riskli alan şudur: Türkiye eğer cinsiyet açısından da bu süreçte ilahiyata bir yön vermezse insanlar tarikatlar, cemaatler içinde kendilerini ifade etme yoluna gidebilirler. Ben kendi öğrencilerimden biliyorum, x, y vakfında yurt müdürlüğü diyor. Yani cemaat, vakıf önemli değil ama sivil bir dini, siyasi, ideolojik yapı içinde kendine yer bulabiliyor. Bu Türkiye'nin cemaatleşmesini tetikler. Birileri bunu iyi bir durum olarak görebilir ama bu çoğu insan için riskli bir durumdur. Nihayetinde devlet bir imkan veriyor, dinsel mana verelim, onlar da bu mana etrafında insanları birleştirsin. Fakat istihdam problemleri bu zincirin kopmasını sağlar. Biz burada yetiştirdiğimiz öğrenciyi kendi alt hakikat silsilelerine hizmet eden insanlar olarak istihdam ettiğimizde bu bir sosyal çatışma riski barındırır bana göre. Ev sohbetleri ile başlayan, adamın dili ne kadar tatlı, çocuğuma çok iyi geldi filan diye başlayan; bir tarihi ve geleneği olmayan sentetik dini gruplaşmalar parçalayıcı etkiye sahiptir. Gruplaşmalar pazar mantığı içinde işleyen bir sektör haline gelmemeli. O ev sohbeti iki üç zengin de katılmasıyla birlikte çok rahat dini bir grup kimliği haline geliyor Türkiye'de. Dolayısıyla dinsel bir bütünleşmeye hitap etsin dediğin yapı dini parçalanmaya da hitap edebilir; zira sivil dini alanı kontrol etmeniz mümkün değil yani evde ne anlatıyor ne öğretiyor neyi idealize ediyor kimi kahramanlaştırıyor kimi şeytanlaştırıyor? Bunun bir de ekonomi politik yönü var, sen işsiz olduğun için bunu yapıyorsun. Atansan gitsen kravatlı traşlı normal bir adam olacaksın, ama hayat seni çok farklı bir boyutta yaşamaya itiyor. Dolayısıyla ekonomi ile dini birlikte düşünmek gerekir.

Her alandan gelen insanlar için geçerli bir durum olarak, doğru istihdam alanları oluşturamadığınız her genç patlamaya hazır bir bomba gibi toplumsal riskler barındırır. İstihdam alanları diğer alanlara göre nispeten kısıtlı olan ilahiyatçılar için böyle bir süreç tirmanırsa bir din sosyoloğu olarak bunun riskli bir durum olacağını söylemem gerekir. Topluma ve siyasal sisteme entegre edilmemiş insan potansiyel olarak riskli insandır. Bu kadar yatırım yaptığın öğrenciye din hizmetleri içinde istihdam olanağı vermezsen bu kişi ne yapar; dün mezun olup da aradan iki üç sene geçmesine rağmen yapacağı düzenli bir işi olmayan insanlar ancak bunun cevabını verebilir. Alacağın karşılıklar tabii ki iç açıcı olmayacaktır. Güvensizlik, umutsuzluk, pişmanlık belki de kızgınlık. Daha ileri boyutlarda depresyon. Erkek için de kız için de benzer olumsuz sonuçlar bunlar. Fakat kızlar daha dezavantajlı. Erkeklerin seçenek şansları daha çok. yok. olmaması. olur bunun. Kızlar lehine genişleyen bir din eğitimi varsa aynı de duygular onlar için de geçerlidir. Türkiye'yi "dini gruplar cenneti" görmek isteyenler en azından mezun kızların dindar çocuklar yetiştireceğini, sivil dini alanlarda varlık göstereceklerini falan söylüyorlar. Üniversal ilahiyat eğitiminden gelen kız öğrencilerin böyle bir ideali olduğunu zannetmiyorum; ayrıca dini grupların beklediği "itaati" göstermeyecek kadar da çok şey biliyorlar. Din ve dünya ile ilgili teorik alt yapıları buna müsait değil. Temel islam bilimleri nispeten daha ağırlıklı olsa da, ilahiyatçılar dini, tarihi ve beşeri ilimlerin mecz edildiği yoğun bir formasyondan geliyorlar. Bu formasyonun kazandırdığı anahtar statülerine uygun roller oynamadıkları sürece tatmin olmayacaklardır. bundan memnun olmayacaktır. Ayrıca çok büyük oranda sınırlarını bilen centilmen tipler bunlar; nerede durmaları gerektiğini bilirler. Dolayısıyla "amatör gruplaşmaların" sosyal profili olmayacaklardır. Tabii bu değerlendirmeler yüz yüze eğitim gören ilahiyatları kapsar, diğerlerinin hikayesini ben de bilmiyorum.

Soru: O zaman siz bu cinsiyet oranlarındaki dengesizliğin istihdam sıkıntısından dolayı sosyal çatışmaya yol açabilme riski olduğunu düşünüyorsunuz.

Cevap: Yani risk var diyorum. İstihdam edemediğin yüz bin din eğitimcisi var diyelim, ne yapacaklar bunlar sonut olarak tartışmak lazım. Uzun vadede bir şekilde sisteme entegre olacaklar. Muhafazakar orta tabakaların en bariz özelliği uyumdur, fakat kolay olmayacak. Tatmin edemediğiniz insan fiziksel olarak yer kaplar, duygusal olarak hoşnutsuzdur. Başta maddi

tatminsizlik olmak üzere tatminsizlik başka negatif duygular yaratır. Kendisine de ailesine de toplumuna da kendi tatminsizliğini yansıtacaktır. Doğru olan uygun istihdam alanları oluşturmaktır. Devlet dediğin yapı kusursuz olmasa bile bir plan ve düzen sistemidir. İdealden bahsediyorum. Sizin Türkiye'de ne kadar kadın din eğitimcisine, din öğretmenine ihtiyacınız var? Modern devlet bir envanter, bir istatistik devletidir. Göçebe toplumların bile bir sistematığı var. Adam o çadırı nerede ne zaman kuracak, hangi mevsimde nereye gelecek ne kadar duracak... Buna dikkat etmediği zaman hayatı altüst olur. Dolayısıyla yüksek din eğitiminin yatay genişlemesi bir plan ve düzen dahilinde olmalı, aksi takdirde yönetilmesi zor yeni bir problem alanı haline gelir.

Soru: Yani devletin cinsiyet kontenjanı koymasının gerektiğini düşünüyorsunuz?

Cevap: Geleceği de kapsayacak bir düzenleme ve planlama dahilinde gerekirse onu da düşünebilir. Geçmişte vardı. Bin kız bile istihdam edemeyecekken tutup da her sene beşbin kız öğrenci mezun veriyorsan mezun kızlar doğal olarak gerilecektir. Biz bunu üçüncü sınıftan itibaren hissedebiliyoruz. Önemli olan bizim ailelerimiz böyle bir şeye hazırlıklı değil. Çocuğunun sadece ahlaklı değil ve iş sahibi de olmasını istiyor. Yani sadece ahlak, sadece diploma değil. Öğrencilere soruyorum; "Biz size diploma vermesek, herhangi bir yere atanamasanız, kaç taneniz şu an burada olursunuz?" Belki 100 kişilik sınıfta 10 tane idealist, tuzu kuru buna evet diyebiliyor... Zaten iş de öyle yürüyor. Birbirimizi kandırmayalım. Din konusunda bugünün dünyasında o kadar kaynak var, dil de öğrenebilir. Bireysel mentörlük de revaçta. Aslında bizim burada caydırıcılığımız, formel işlevimiz, biz bu insanları istihdam ettiğimiz için buradalar.

Soru: Öğrencilerin bölüm tercih sebebinin daha çok diploma olduğunu söylüyorsunuz.

Cevap: Ben soruyorum öğrencilere "İlahiyata niye geldin?", "Atanma şansım daha yüksek olduğu için geldim" diyen öğrencim var. Yani işin dini tarafında olan var olmayan var, okulların asli misyonu din ve dindarlığı keşfetmek olsa da. "Ben sınıf öğretmenliğine de gidebilirdim ama her sene bakıyorum alımlara" yani Türkiye'de İslamcı bir partinin iktidarda olmasını avantaj olarak görenler var. İTÜ yabancı dillerde hazırlık okuyan birinin sözü "Hocam geleceğimizi düşünseydik ilahiyata giderdik." Toplumda ilahiat konusunda böyle bir algı da gelişmiş bu da ilginç. Öyle bir hava esiyor ki

din eğitiminden gelen açıkta kalmaz.

Soru: Peki, akademik camiaya dönecek olursak; lisansüstündeki kız öğrenci oranındaki artış akademik kadroyu ve kaliteyi nasıl etkiliyor?

Cevap: O değişir, genelleme yapamayız. Ama kızlar daha disiplinli ve çalışkan, ilk yıllarda puanları yüksek, n'apcaksın yani. Mecburen alıyorsun. Türk toplumunda ailenin yükü kadının üzerinde, okusa da okumasa da pek değişmiyor. Bu durum kadının akademik ilerlemesini yer yer engelliyor. İdealizmle girip gerçekleri görünce çıkanlar çok. Sadece ilgi ve merak yetmiyor; akademide ilerlemek sırtınızda taşımanız gereken ağır bir yükü koşmanızı gerektiriyor. Evlilik erteleniyor ya da evlense bile çocuğu erteliyor, çocuğu olsa ona bu sefer gereği gibi vakit ayıramıyor. Sadece ev ve evlilik hayatı çerçevesinde bile taşıması giderek ağırlaşan yükü var hanım akademisyenlerin. Evlenip akademiden uzaklaşanlar olduğu gibi evlenmeyenler de var. Verim açısından tezlerin kalitesi ortadadır. O konuda ben kadın erkek ayrımı yapmam. Kaliteli akademik ürün vardır, erkeği kadını yoktur. Ama kadınlarla çalışmak bazen zor olabilir; bunu da ifade etmek lazım. Çünkü erkek olsa pat pat söylesin, kadın olunca çabuk inciniyor, daha dikkatli bir dil ve tavır gerekli. Daha duygusal, aceleci olabiliyorlar. Yani onları ikna etmek zorunda kalıyorsun bazı şeylere, böyle gerginlikler, duygusalıklar hatta kopmalar olabiliyor belli bir noktadan sonra. Kişisel gözlemlerime göre kızlar kadın hocaları değil erkek hocaları tercih ediyorlar. Böyle bir algı var öğrencilerde, erkek hocayla daha net, rahat iletişim kuracağını düşünüyorlar sanki. Kalite açısından da kapris açısından da bir genelleme yapmam. Akademi hassas, duygusal bir yerdir. İnsanlar çabuk kırılırlar. Kitapla kalemle uğraşan insanlar ince ruhlu ve alıngan oluyorlar. Sembolik düşünürler, küçük şeylerden anlam çıkarırlar. Bu iki cins için de geçerli ama kadınlar biraz daha hassas ruhlu oldukları için akademi bazen onlara ağır gelebiliyor sanki. Kadın da onurlu, o yükü taşımak istiyor, bir taraftan aile hayatı bir taraftan okuldaki işler ve ilişkiler. İki yükü birden kaldırıyorlar. Erkek için bu bir iş zaten, inşatta çalışan adam nasıl katlanıyorsa o da katlanıyor. Ama kadın için bu ekstra bir tercih. Kimse ona gel de profesör ol, kitap yaz demiyor. Son yıllarda da çok lisansüstü kız öğrencimiz var, alıyoruz akın akın geliyorlar... Ben genelde çok toz pembe bir çerçeve çizmem öğrencilere. Hele hele doktora gelenlere ben diyorum; girdiğiniz şeyin farkında mısınız, çok zor günler bekliyor sizi. İnsanlar kendilerine hep güzel şeyler söylensin istiyor

ama akademide bu olmamalı. Okumak, düşünmek, yoğunlaşmak, yazmak, iyi yayınlar yapmak ağır işleyen çileli süreçler. Özgün bir eser ortaya koymak. Hem hayatı dolu dolu yaşayım, hem de iyi çok iyi tezler yazayım; ikisi bir arada olmuyor maalesef. Mücadele etmeniz gereken bir sürü gereksiz uyarıcı var. Zaman ve mekan sıkışması yaşayan kentli birey için akademi iyi zaman yönetimi ve dingin bir hayat gerektiriyor. Pek çok şeyden fedakarlık yaparak ilerliyor akademik süreçler, sonrasında istediğini istediği yerde elde edememe riski ve gerginliği de var. Dolayısıyla toplum olarak akademisyen hanımları tam olarak anladığımızı zannetmiyorum. Bu dayanıklılık ve fedakarlığı alkışlamak lazım, yapan yapıyor, gerçekten büyük iş. Bir de son zamanlarda atanamadığı için akademisyenliği tercih edenler artıyor. Bu da ayrıca değerlendirilmeli. Kitlesele olarak yüklenilen bir merkez olması akademinin mantığına ters. İlim aşktır, ateştir, fedakarlıktır; gündelik zorunlulukların biçimlendirdiği bir süreç değildir. Fakat böyle bir süreç yaşıyoruz. Eğitim süreçleri yüksek lisans olarak uzadı, master genelleştikçe, doktora süreçlerini de etkiliyor.

Soru: Lisansta bunu nasıl görüyor musunuz?

Cevap: Yok lisansta öğrenciler daha farklı. Çok daha hafif ilerliyor eğitim süreçleri. Hep okuyan bir kitle olsa da, kitap okunmuyor, not okuyarak geçme şeklinde bir düzen oluştu. Kız öğrenciler daha disiplinliler, daha yüksek not alıyorlar, takip ediyorlar. Bigane değiller. Çevrelerini algılamada daha başarılılar. Bir şeyler öğrenmek istiyorlar. Daha ilgili ve bağlılar. Her zaman göstermeseler de ben kızların erkeklerden daha fazla istifa ettiklerini düşünüyorum, en azında güçlü bir his bu.

Soru: Kültür sanat faaliyetleri, seminerler gibi zorunlu olmayan ve kişisel bir gelişim vadeden yerlerde de kadınları daha fazla görüyoruz. Bunun sebebi ne olabilir sizce?

Cevap: Çünkü kadınlar daha uyanık, derinden giden bir uyanıklık. Dünyanın bir performans toplumu olduğunu, performansın pek çok konuda belirleyici olduğunu fark ediyorlar. Çağımız bir performans çağıdır, dolayısıyla ekstralar gerektirir. Bir dil, ikinci bir dil; bir konu ikinci bir konu; bir kitap ikinci bir kitap, ikinci hoca... Çevresinde olan her şeyi tüketmeye çalışıp çevresini bitirince başka kullarlara yöneliyor. Kadında bu heyecan verici ve kişisel rutinini kıran bir şey. Bu katılım biraz istihdam korkusuyla ilgili, biraz performansla ilgili, üçüncüsü n'apıcak evde oturup, dördüncüsü daha iyi

alternatifi olsa terk eder o seminerleri eminim. Ama o şu an en iyi alternatif gözüküyor, ayrıca bedava. Gizli ve beklenilmeyen fonksiyonlar vardır işlevsencilikte; yani siz oraya bir konuda bilgi almaya gidersiniz ama aynı zamanda orada sosyalleşirsiniz, çevre edirsiniz, iş bulursunuz, hatta evlenirsiniz. Kültür sanat ve sivil toplum faaliyetleri hiç bir zaman sadece kültür sanat ve sivil toplum işi değildir, yan ve gizli işlevleri vardır. Yani bilginin değer olduğunun insanlar farkında ama aynı zamanda bilginin yeri geldiğinde hiçbir anlam ifade etmediğinin de farkında. Dolayısıyla bir arayış var ortada. Bu arayışın bir yansıması olarak görüyorum. Buna performans çılgınlığı da diyebilirsiniz. Bir de ağ toplumu diyoruz artık; insanlar bir yapının, bir derneğin parçası olmak istiyorlar zaman zaman. Nepotizmin tırmanışı farklı referans çerçeveleri aramayı da tırmandırmaktadır. Rüzgar bugün böyle esiyor, oranda doğru hayatını kurguluyor insanlar; işlevsellik kaynak değerle de ölçülüyor. Dolayısıyla sadece bir performans çılgınlığı değil, bir referans çılgınlığı da kendisini hissettiriyor. Rüzgar tersine döndüğünde teker teker insanlar CV'lerinden o atölyeleri çıkaracaklar. Yani burada pragmatik, fazlaca konjonktürel bir durum olduğu söylenebilir. Liyakat ve hukuk bilincindeki yarımalar ve güvensizlikle ilgili yönleri var. Türkiye'de kadın meselesi 150 yıldır tartışılan bir şey, biz biraz da İslamcılık açısından baktığımızda İslamcı kadının daha aktif olmasını istiyoruz. Buna da maddi anlamda yatırım yapıyoruz. Pek çok dernek kadınların egemen olduğu bir yapı. Bu bence biraz da bilinçli bir tercih. İslamcı kadınlar derneklerle yeniden diriliyor, artık her türlü sosyal meselenin bir tarafı da onlar. Bu aynı

zamanda onların geleneksel sembolizmleleriyle siyaset ve sosyalite olarak kente uyumlarının bir göstergesi. Tarihsel gerçeklik olarak her ne kadar geleneksel olanın tezahürü olsalar da, bir "hiper gerçeklik" olarak bilgi toplumunun seküler enstrümanları, sınıfsal aidiyetlerin örtük etiği, kutsanmış görüntüler altında modern haykırın yapılarıyla varlar. Gerçekten özgür ve yeterince sivil mi bu oluşumlar; ne kadar sahici süreçler olduğu arkalarındaki finansman desteği çekildiğinde ortaya çıkacak. Eğer hala idealize ettikleri faaliyetlerle can bulmaya devam ederlerse o zaman gerçekten sivil ve özgür olduklarını anlarız.

Soru: Peki 2000ler öncesi bastırılmanın etkisi olabilir mi?

Cevap: Olabilir, önce çeperlere savrulma, savrulmadan da ziyade fırlatılma sonra bu bastırılmanın da tesiriyle merkeze "hücum" etme diyebiliriz. Baskı-tepki-baskı kısır döngüsü, kazan-kaybet şeklindeki zikzakların şekillendirdiği intikamlaşma kültürü. Bu öncelikle ciddiyet, adalet ve ahlakla aşılabilir ayrı bir konu. Ama artık 28 Şubat travmasının atlatılmış olması lazım; şu an çok daha başka bir yerdeyiz, başka bir dünyadayız gibi geliyor bana. Bu (dernekleşme) biraz da genel anlamda muhafazakarların, özel anlamda İslamcılarının bir sınıfsal hareketlilik yaşamalarıyla ilgili. Kimse şunu reddedemez; ortada bir rant var ve bu paylaşılıyor. O rant olmasa ne dernek olur, ne atölye olur. Kadın ve kültürel faaliyet meselesi sadece kadın ve sivil toplum meselesi değil. Orada da bir ekonomi dönüyor. Sen bana maaşım kadar para veriyorsun ya da psiko-sosyal etkileri olan pozitif bir ortam sunuyorsun -yanlış anlaşılmasın ben hiçbir derneğe bağlı değilim, ücretli ya da ücretsiz seminerlere de vaktim olmadığından pek gidemiyorum- yani burada en azından bir ödül sistemi olduğu açıktır, maddiyatla da ilgili manevi tatmin alanları buralar. Bunda şaşırarak bir şey de yok, tabii olarak böyle. Dolayısıyla Müslümanların para kazandıkça kadını da merkeze çektiği söylenebilir. Çünkü para kazanıldığında o para aynı zamanda kadının parası, insanların atladıkları bir detay burası; o da bir şeyler yapmak istiyor, sen plazalar, şehirler, hatta ülkeler arası oluşturulmuş "lüks ve steril" seyahat zincirlerinde maddi ve manevi tatmin bulurken, kadını iştigal edegeldiği geleneksel mesleklere, hele de eve hapsedemezsiniz. Dolayısıyla kültürlenme ve fikri aktarımların ötesinde rehabilite edici yönleri var bunların.

STK'LARDAKİ GÖNÜLLÜLÜK VE EĞİTİM FAALİYETLERİNE KATILIMDA KADIN ERKEK ORANLARI

Konuk: Haluk NAS (İnsan Vakfı)

Söyleşi: Hilal TAŞYUMRUK – İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencisi

Soru: Geçmişte kadın ve erkeklerin STK'ların eğitim ve gönüllülük faaliyetlerine katılmalarını İMH örnekleminde değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Türkiye'deki muhafazakâr kesimler 90'lı yılların başında Sivil Toplum Kuruluşlarına tevccüh etmeye başladılar. Bu çevrelerin STK'ları kurulduklarında mahremiyet anlayışları (haremlik-selamlık) nedeniyle kadın sayısı yok denebilecek kadar azdı. Yalnızca gönüllülük açısından değil eğitim faaliyetlerine katılım açısından da kadın erkek arasındaki kırmızı çizgilerimizi zorlamadığımızdan dolayı kadınların eğitim faaliyetlerine katılmalarını da çok istemiyorduk. Daha doğrusu kurumlarımızı kadınlarla paylaşmıyorduk. 2000'li yıllara kadar kadınlarla aynı ortamda çalışmaya ve ders görmeye karşıydık. Sadece kadınların olduğu minik gruplar oluşturuyorduk. Bu eğitimler de genelde aile ve din üzerineydi. Yönetimlerimizde kadınlara zaten yer vermiyorduk. 28 Şubat Postmodern darbesinin ardından meydana gelen yasaklar sebebiyle kadınlar işlerini, mesleklerini yapamaz hale geldiler, kamu kuruluşlarında görev alamadılar ve bu durum kadınların STK'larda daha çok yer alması sonucunu doğurdu. 28 Şubattan sonra başörtüsü yasağı bizi daha çok bir arada olmaya itti. Birlikte hakları ve özgürlükleri için eylem yaptığımız kişiler ile aile olduk. Bütün alanlarda sıkışmış olmanın sebebi olarak STK'lara yöneldiler. Yani dışımızdaki sebeplerden dolayı bir zorlama olmuş oldu. Böylelikle STK'lardaki kadın sayısı giderek arttı. 28 Şubat bu noktada bir dönüm noktası oldu diyebiliriz. Ancak var olan haremlik-selamlık durumu sebebiyle teke tek iletişim kurulmazdı. STK'larımızda kadınlarla birlikte iş kotarabilme becerisini çok zor kazandık. Birlikte

çalışıyorduk ancak ayrı katlarda çalışıp birbirimizin alanlarına girmiyorduk. Kadınlarla çalışmaya alışma süreci STK'larımız açısından kolay olmadı. Birlikte çalışma becerisi anlamında seküler STK'lar kadar mahir değildik. **Birçok STK'da hala Kadınlar Birimi diye ayrı bir birim var.** Kadın ve erkeklerin katıldığı programlarda ise araya paravan koyuyoruz ki bu durum bana göre cinsiyet meselesinin zihnimizdeki duruşu ile alakalı bir durumdur.

Soru: Günümüzde bu faaliyetlere katılım oranlarını genel olarak bu duruma etki eden alt dinamikleri de göz önünde bulundurarak değerlendirebilir misiniz?

Cevap: Doğu toplumları erkek egemen toplumlar oldukları için STK'ları da bu minvaldedir. Muhafazakâr kesim genelde köylü kesimdir, şehirli değildir. Şehirli olmak şehirde yaşamak demek değildir dolayısıyla biz şehirli değil sadece şehirde yaşıyoruz. Şehirli olmak için en az 3 kuşak şehirli olmak gerekir. Dolayısıyla bir STK'daki erkekler ne kadar şehirleşmişlerse kadın oranı da o ölçüde fazla olabilir. Şu anda Türkiye'de dernek üye sayısı yaklaşık 7.376.000. Kadınların oranı bu rakamın %7.35'ine denk geliyor. Bu verilere göre kadınların oranı toplam nüfusa göre %1.65'e denk geliyor. Büyükşehirlerden Anadolu'ya

doğru gidildikçe bu sayı düşer. Bunun çeşitli sebepleri var. Yönetim kurullarına baktığımızda ise kadınların oranı erkeklerin 1/3'üne denk gelirken, Yüksek İstişare Kurulunda ise hiç kadın yoktur. Ancak bu rakamlar derneklerin faaliyet alanlarına göre değişiklik gösterir. Kadın, aile veya çocuk çalışmaları yürüten derneklerin yönetim ve istişare kurullarında ise erkekler kendine yer bulamıyorlar. Cami derneklerine baktığımızda da bu alanda çalışan hiçbir kadın olmadığını görüyoruz. Cemaatlerden evrilen STK'larda da kadın yoktur ya da yok denecek kadar azdır. Yönetimden komisyon ve birimlere doğru inildiğinde kadınlara rastlayabiliyoruz. Tematik STK'lar olan MÜSİAD, TÜSİAD gibi tanımlanmış derneklere de kadın sayısı azdır. Bu alana ve çalışmalara göre değişebilecek bir durum. Ancak genel duruma baktığımızda ise kadın ve erkeklerin yönetimlerde yer alması konusunda ciddi bir oran farkı var bunun sebebi olarak 'normalleşemedik' diyebilirim, hala bir alışma sürecindeyiz. Bu alışma sürecinde çok örselendik. Bu örselenmenin sonucunu olarak bazı dernekler feminizme doğru kayarken bazıları ise tam tersi bir yol alabiliyor yani ifrat ya da tefrite kaydık. Bazı kuruluşlar feminizmin işine yarayacak faaliyetler düzenleyebiliyorken bazıları ise herkesi kuşatma iddiasıyla ortaya çıkabiliyor. Bir türlü ortayı bulamadık.

Toplumumuza baktığımızda kadınların başbakanlık, bakanlık, vekillik gibi görevlerde sayılarının oldukça az olduğunu görürüz. Türkiye'de STK'lar yaygınlaşmaya kadar kadınlar yoktu sonrasında ise belli tematik derneklere yer almaya başladılar ve şimdilerde ise birçok alana sirayet etmeye başladılar. Daha sonrasında ise kadınların hem iş alanında hem STK alanında iyi söyleyişi organizasyon yetenekleri keşfedildikçe STK'larda faaliyet alanları açıldı. Özellikle kadınların pazarlama yeteneklerini keşfeden STK'lar bu yeteneklerinden istifade etmek için kadınlarla çalışmayı tercih etmeye başladılar. Bugün ise STK'lar istihdam edecek nitelikli kadın bulmakta zorlanıyor. STK'ların nitelikli istihdam sağlayamama sebepleri ise;

- 1) STK'ların çalıştırdıkları insanların özlük haklarını geliştirememiş olmaları.
- 2) STK'nın çalıştırdığı kişileri alanlarında destekleyici olmaması.
- 3) Yasakların kalkmasıyla Kamu kuruluşlarının kapısının açılmış olması.

STK'ların gönüllülerini hoyratça kullanması ve hatta istismarı ile gönüllülük örselendi. Bu halde dahi gönüllü olarak çalışan kadın sayısı azımsanamayacak kadar

fazladır. STK'lardaki faaliyetler, gönüllülük üzerinden ilerliyor. Bu gönüllülük sürecinin ardından kadınları yavaş yavaş kabul etmeye ve onlara faaliyetlerde yer vermeye başladık. Mekansal ayrışmalara gidip faaliyet göstermeleri için temel ihtiyaçlarını sağlamaya başladık. Kadınların yeteneklerinden faydalanmayı öğrendik. Ateş ile Barut meselesini abarttığımızı fark edip birlikte çalışma becerisini kazanmaya başladık diyebilirim. İMH olarak ayırdığımız başlıklar olmasına rağmen seminer, sempozyum, konferansları kadın erkek karışık olarak yapıyoruz. Bazı atölyelerde ise ayırım yapıyoruz ki o da atölyenin konusunun nezaketinden kaynaklanıyor. Talim dersleri gibi derslerde kadın erkek ayırımına gidebiliyoruz ancak çoğunlukla karma eğitim faaliyeti gösteriyoruz. STK'ların radikal STK'lar dışında yavaş yavaş karma eğitime döndüğü görülüyor. Yönetim kurullarında artık karma sisteme geçildiğini görebiliyoruz. Sonuç olarak kadın ve erkeklerin birlikte çalışması noktasında kırılma eşiğini geçtik, korkularımızı yendik diyebilirim. İnsan olarak görebilme yetisini yavaşça kazandık. Ben bunu zihin dönüşümü olarak görüyorum.

Soru: Sizin tabiriniz ile 'normalleşme sürecini' başlatan etkenler neler?

Cevap: Bu normalleşme süreci Refah Partisiyle başlayıp Ak Parti siyasetiyle zirve yaptı. Önceleri Refah partisinde "Kadın Kolları" nı görmüştük fakat kabullenmekte güçlük çekmiştik. Ancak sonrasında Ak Partinin "Kadın Kolları" kurması ve kadınların bu alanda faaliyet göstermeye başlaması ile bizi normalleşmeye ve kabul sürecine zorladı. Siyasette başarılı olduğu görülen bu yapılanma STK'larda neden başarılı olmasın? Sorusu ile aslında sürecin hızlandığı söylenebilir.

Eğitim alanında ise aynı yıllardan sonra %90 oranında erkeklere eğitim veren sivil toplum kuruluşlarında bu oran yavaş yavaş tersine dönmeye başladı. Artık STK'lar %90 oranında kadınlara eğitim verir hale geldiler. Eğitim adına ne yapıyorsak katılım anlamında kadın sayısı her zaman erkek sayısından fazla olmaya başladı. Akademide de kadın sayısı artmaya başladı, En basitinden yaptığımız bir seminerde katılıma baktığımızda genelde kadınlar erkeklerin iki katı olarak görülmektedirler. Düzenleyeceğimiz öğrenci sempozyumu için tebliğ çağrısına çıktık 37 kız öğrenci tebliğ gönderirken sadece 2 erkek öğrenci tebliğ gönderdi. 20 yıl öncesi ile bu oran asla mukayese bile edilemez. Akademide ve eğitim faaliyetlerine gösterilen talepte kadın oranı hızla yükselmektedir. Hülasa düzenlediğimiz eğitim faaliyetlerine kadınların katılım oranı ve istikrarı

erkeklerinkinden her zaman daha fazla oluyor. Bir başka etken olarak da 28 Şubat sürecinde okullarında başörtüsü sebebiyle okuyamayan kızlar okumak için yurtdışına çıktılar. Kendilerini çok iyi yetiştirerek geri dönen bu kızlarımız buradaki kızlarımıza rol model oldular. Hem başörtüsü ile yurtdışına çıkılabileceğini hem de bir kızın yurtdışına tek başına çıkabileceğini gösterdiler. Bu durum kızlara ayrı bir özgüven aşıladı. 2000 yılı öncesi ve 2000 yılı sonrası arasında dünyanın farkı var. Başörtüsü yasağına kadar kızlarımızı yurtdışına göndermezdik. Ama o süreç zorladığından dolayı birileri organizasyonlar düzenlemeye başladı, ailelere güven vererek kızları yurtdışına okumaya götürdüler. Diğerleri de bunun aslında faydalı bir şey olduğunu gördü ve yurtdışına çıkma oranı arttı. Bu oranda da kız sayısı erkek sayısından fazla oldu çünkü erkekler burada okuyabiliyorlardı. 1989 yılında Mısır'a gittiğimde El-Ezher Üniversitesinde okuyan kız sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi. Ama Türkiye'deki başörtüsü yasağı ilahiyatlara sirayet ettikten sonra El-Ezher Üniversitesindeki kız sayısı hızla artmaya başladı. O dönemde Türkiye'de ilahiyat okuyanlar bile yalnızca Kur'an-ı Kerim dersinde başörtüsü takabiliyorlardı. Dolayısıyla İslami ilimler alanında kendini yetiştirmek isteyenler Orta doğuya yöneldi. Mühendislik, tıp ve farklı alanlarda kendilerini geliştirmek isteyenler Batıya doğru gittiler. Erkekler ile kadınlar arasında bu anlamda da fark oldu. Yurtdışında okuyan kızlarımızın çoğu şimdi anne oldu. Dolayısıyla kendi çocuklarını da artık daha kolay yurtdışına gönderiyorlar. Bu durumda kendisini geliştiren, geliştirmek isteyen kızlar hem akademide hem STK'larda aktif olmaya başladılar.

Soru: 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında toplumumuzda genel bir güvensizlik hali söz konusu oldu. Sizce bu güvensizlik STK'lara katılımı nasıl etkiledi?

Cevap: 15 Temmuz'dan sonra artık insanlar; tedirgin ve temkinli oldular. Önceden STK'lara katılımı daha kolay oluyordu şimdi artık insanlar sorguluyorlar. Bu insanların gönüllü olmaktan kaçmaları anlamına gelmiyor aksine sorguluyorlar ve kendilerince tedbir alıyorlar. Farklı etkenler olmasına rağmen STK'lara üye olma sayısında düşüşler oldu ancak abartıldığı kadar olmadığı kanaatindeyim. Yalnız bir tedirginliğin varlığını da inkâr edemeyiz. Ancak bu durum kısa süre sonra aşılanacaktır diye düşünüyorum. Tedirginlikleri giderildikçe insanların STK'lara üye olma oranları artacaktır, aslında bu bir etki tepki meselesidir.

Soru: Gelecekte muhafazakâr STK'ların faaliyetlerine katılımda kadın erkek oranları bakımından nasıl bir dönüşüm bizi bekliyor? Bu konudaki fikirleriniz nelerdir?

Cevap: Muhafazakâr çevre için (biraz öngörü olarak kalsa da) bu durum Türkiye'nin konjonktürel değişimine göre şekilleneceğini düşünüyorum. Bu konjonktürel değişimin İslamcılık anlamındaki etkilerine göre hareketlenir. Örneğin 28 Şubat sürecinde olduğu gibi başörtüsü yasağı gibi kanunla bir özgürlük kısıtlaması olması halinde gelecek ona göre şekillenir. Bu sefer kadın sayısının gönüllülük ve eğitim faaliyetlerine katılımı noktasında erkek sayısına oranla kat kat fazla olacağını düşünüyorum. Ancak böyle bir sürecin yaşanması halinde yine o dönemdeki mi olur hayır. Çünkü biz de kendimizi güçlendirdik, geliştirdik farklı alanlar açtık. O denli bir mağduriyet söz konusu olmaz ama belli zorluklar yaşanabilir. Her zaman ümit vârl olmak lazım. Geçmişte vakıflardaki kadınların sayısı erkeklerin sayısının 1/3'üne denk gelirken şimdilerde bu oran tersine döndü. Erkekler kadınların 1/3'üne denk geliyor. İleride dediğim gibi bir durum ile karşılaşılırsa STK'ların kamudan ihraç edilmiş yasakla karşı karşıya olan bu kadar nitelikli kadını istihdam güçlüğü doğacak. İslamcı STK'lardaki kadın oranındaki artış ve orandaki değişim başörtüsü yasağı ile orantılıdır. Çünkü STK tercihi bir nedene dayanmalıdır hatta bu şu an için de böyle. STK'lara katılım siyaseten yükselme isteği, STK'yı sıçrama tahtası yapma isteği, vaktini hayır ile geçirme isteği vb. örnekler çoğaltılabilir. Yani gelecekteki durum siyasetin şekillenmesi ile alakalı bir durumdur. Siyaset, STK'lardaki kadın erkek oranını da etkiler. Hükümet ve STK'lardaki profil birbiriyle ilişkilidir. Muhafazakâr STK'ların geleceğini siyasete bağlı görüyorum.

GÖKKUBBEDE HOŞ BİR SADÂ: TAHİR BÜYÜKKÖRÜKÇÜ HOCAMIZ (r.aleyh)

▲ DR. ÖĞR. ÜYESİ **CELALETTİN DİVLEKCI**

O beyaz sarığı, krem rengi cübbesi, vakur duruşu ve insanın içine işleyen ses tonuyla merhum Tahir Büyükkörükçü (1925-2011), adeta vâiz olmak, daha doğrusu hoca efendi olmak için yaratılmıştır. Çocukluk yılları Türkiye'de maddi manevi yoklukların yaşandığı yıllardır. O da pek çok yaşıtı gibi hem okumakta, hem de evine gelir sağlamak maksadıyla bir ayakkabı tamircisinin yanında çalışmaktadır.

Bir gün vaaz dinlemek için gittiği Kapu Camii'nde dinlediği hocanın etkisinde kalır. (Kaderin bir cilvesi kendileri de daha sonra nice kimseleri aynı camide etkileyecektir.) Etkisinde kaldığı bu hoca, İstanbul Dârülfünûn İlahiyat şubesi mezunu, eski bir dersiâm olan Hacı İsa Rûhi Bolay'dır (1879-1954) ve çalıştığı dükkânın sahibiyile de tanışmaktadır. Bir gün İsa Efendi Hoca çalıştığı dükkâna gelir. Bu ziyarette çocuğun istidadını fark eder ve kendisini, "hakiki ilim" tahsiline davet eder. Böylece, kürsilerin ve gönüllerin sultanı olmaya doğru giden yolculuğun fitili ateşlenmiştir (1942). Geleceğin Tahir hocası, bir süre sonra hayatıyla ilgili önemli bir karar alır: Yakın çevresinin karşı çıkmasına rağmen resmi tahsili bırakıp, peygamber vârisi olacaktır. Artık o örselenmiş bir medeniyetin ilim ve irfan mirasına taliptir. Beyaz sarığı, siyah cübbesiyle bir hoca, "Tahir Hoca" olacaktır.

1. İlim tahsili: Hocasından klasik medrese Arapçası almaya başlar. Gece herkes istirahatindeyken o emsaline az rastlanır bir gayretle klasik metinleri hafızasına almakla meşguldür. Kâfiye metnini -ki Arap Dilinin en çetrefil gramer metnidir- ezberlediğini bizzat kendisinden işittiğini hatırlıyorum. Daha sonra okunması gereken diğer İslami ilimler o günün zor şartlarında tahsil edilir. O yılların yokluk yılları

olduğunu söylemiştik. İlim aşığı talebenin hocasının evine gideceği tekeri yamalarla dolu bisikletinden başka da bir aracı yoktur. Kendi tabirleriyle; giderken bisiklet onu, dönüşte de o bisikleti taşımaktadır. Bu arada ders dönüşü öğrendiklerini tekrar ederek geldiği için, bu haline anlam veremeyen kaldırım kenarındaki yaşlı annelerin "vâh ki vah" tarzında esefleri ve şifa niyaz eden duaları kulağına çalınır.

Kumaş farklıdır ve oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde kendisini belli bir seviyeye getirir. Dört yıl gibi kısa bir süre içerisinde icâzetini alır (1946). Bu arada kendi tabiriyle "sahâbe" hayatı yaşayan Konya'nın gönül erlerinden, Hacıveysizâde Mustafa Efendi Hoca'dan da hadis ve ahlak dersleri, Hacı Hâki Efendi'den (1887-1975) Farsça, Bülbül Mehmet Efendi'den (1889-1954) ferâiz, Kapu Camii'nin İmam-Hatibi Hacı Haydar Efendi'den (1863-1949) kıraat okur.

Siyasi atmosfer dinin aleyhine olsa da o dönemin Konya'sı âlim bakımından son derece zengindir. Islâh-ı Medâris'in geride kalan izleri; Fahri Kulu Efendi (1880-1950) ve Hacıveysizâde Mustafa Efendi (1887-1960) gece gündüz hizmet için koşuşturmaktadır. Müftü Abdullah Efendi (1878-1959),

Kıraat âlimi Postalı Abdürrahim Efendi (1873-1954), Akşehirli Ahmed Efendi, Bozkırlı Mustafa Efendi (1915-1979) ve Beyşehir Müftüsü Ömer Efendi (1881-1967) gibi zevat henüz hayattadır. Pek çoğu birinci sınıf âlim olan bu zevat, dönemin şartlarından dolayı dini eğitim-öğretim noktasında elleri bağlı, gönülleri münkesir olsalar da yaşadıkları şehrin ilim standardı açısından dikkate şâyandır.

Hoca efendi hazretlerinin dini ilimlere emek verdiği

yıllarda, ülkedeki genel hava "hoca olup da ne yapacaksın? Bir metre kaput, bir kalıp sabuna mı talip olacaksın?" şeklindedir. Kısaca, hoca olmak pek çoğuna göre akıl kârı bir iş değildir. Hoca efendi ülkedeki bütün olumsuz şartlara rağmen bir hoca olarak parlar. Zira dini ilimlere dair birikimine ilave olarak çok akıcı bir Türkçe, zengin bir edebî kültüre sahiptir. Konuşmalarını ayet ve hadislerin yanı sıra Mesnevi'den kıssalar, Muhammed İkbâl ve Akif'ten mısralarla süsleyebilen farklı bir sestir.

2. Şahsiyeti ve davası: Hoca efendi Cumhuriyet döneminde doğmuş olsa da düşünce dünyası, hisleri ve zevkleriyle bir Osmanlı'dır. Osmanlı onun için zevk-i selim, kalb-i selim ve azm-i kavi demektir. O, nur yüzlü, ağzı dualı, elinde koka tesbihi, atlas seccadeli ninelerin, dedelerin neslindedir. Onlara aidiyet hissiyle bağlıdır.

Kadim terbiyede yetişmiştir. O terbiyede eve erkek misafir geldiği zaman avludan kadının terliği kaldırılır, evde kadın sesi duyulmaz, büyük küçük kimse başı takkesiz oturmaz. Ciddi ve vakûr bir şahsiyete sahiptir. Vakar, asla gurur değildir. Vakar, muhatapta kendiliğinden hâsıl olan hürmet duygusu, saygı duyma ihtiyacı demektir. Duruşuyla, bakışıyla, edebiyat size tam olarak bunu telkin eder. Tanımasanız bile onu görünce kendinize çeki düzen verme ihtiyacı hissedersiniz. Son derece disiplinlidir. Randevuları konusunda da son derece dakik ve hassas biridir. Onun nazarında hakikatin hatırı her şeyden üstündür. Hamiyet-i diniyesi o kadar ileri derecedir ki bu konuda yakınlarını bile tazir etmekten çekinmez.

O sıradan bir hoca değil, aynı zamanda bir dava adamı ve karizmatik bir kanaat önderidir. Davası, İslam'ın yeniden gönüllerde hayat bulması ve yeryüzünde, bütün kurumlarıyla hâkim olmasıdır. O, değer hükümlerini Kur'an'dan alan bir dünyanın özlemiyle yaşamıştır.

3. Edebî zevki: Osmanlı mirasına talip bir hoca olarak, hoca efendiyi farklı kılan bir diğer hususiyeti edebî zevki ve edebiyata olan alakasıdır. Onun sohbetinde bulunan herkes mutlaka Arapça'dan, Farsça'dan ve klasik edebiyatımızdan bir beyit okuduğuna şahit olmuştur. Esasında Türkçesi'ndeki akıcılık biraz da bu edebî zevkiyle alakalıdır. Karşımızda eskilerin tabiriyle lisân-ı selâseye vâkıf ateşli bir hatip bulunmaktadır. Klasik edebiyatımızdan Fuzûli, Şeyh Gâlib, Nâbi'nin şiirlerini, yenilerden Mehmet Akif, Necip Fazıl ve Ali Ulvî Kurucu, şiirlerine yer verdiği belli başlı şairlerdir.

Bir defasında devlet hânelerinde Nâbi'nin "Sakan terki edepten kûy-i mahbûb-i Hüda'dır bu/Nazargâhi

ilahidir makâm-ı Mustafâ'dır bu" nâtını şerh etmelerini rica ettim. Bu talebimden dolayı son derece mahzûz oldular. Nâtın elimdeki versiyonunda, "Metâf-ı kutysiyândırcilvegâhienbiyâdır bu" geçmekteydi. Burada şerhe ara verip; "Peygamberân-ı izâm için haff kaçabilecek bir ifade, o yüzden 'büsegâh-ı enbiyadır bu' şeklindeki rivâyet daha yerindedir" buyurdular. Bu kuşkusuz üstün bir edebî zevkin tezâhürüydü.

Mısralar onun dilinde adeta kelime olmaktan çıkıp canlı bir tabloya dönüşürdü. Akif'in, "Enbiyâ yurdu bu toprak; şühedâ yurdu bu yer;

Bir yıkık türbesinin üstüne Mevlâ titrer!" mısraını okurken öyle bir tonlardı ki o titreyişi yüreğinizde hissederdiniz.

İran edebiyatından Hâfız ve bilhassa Sad-i Şirâzi'den terennüm ettiği beyitler Kapu Camii'nin kubbesinde nakışlara karışan seslerdir. Ama bunlardan hiç birisi ona Dr. Muhammed İkbâl'den okuduğu şiirler kadar heyecan vermemiştir. İkbâl, düşüncesiyle, çilesiyle, idealleri ve heyecanıyla hoca efendiyi gerçekten heyecanlandıran bir fikir adamıdır.

Arap edebiyatından, İmam Bûsrî ve Kaside-i Bürde'si, İbnü'l-Fârız gibi aynı zamanda mutasavvıf şairler hoca efendinin edebî zevkini şekillendirmiş şahsiyetlerdir.

Malum olduğu üzere medrese usulü Arapça öğrenenler Arapça ibareyi çok iyi çözseler de pratik Arapça'ya gelince orada dururlar. Hoca efendinin Arapça'yı da selis bir şekilde konuştuğunu, evinde kendisini ziyaret eden, halen Mekke Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinde kıraat hocası olan Prof. Dr. Muhammed İsam hocadan bizzat işittim. Hoca efendi belli ki hac ve umre seyahatlerinde bu yönünü de geliştirmişti.

4. Kitap merakı: Hoca efendinin devlet hânelerine gidenlerin dikkatini çekecek ilk şey; misafir salonunu bir baştan bir başa kaplayan kütüphanesidir. (Bu arada, insan o evde manevi bir genişlik hisseder.) Kütüphanesi, Anadolu'da medreseli bir hocada bulunabilecek kitaplardan çok farklı ve zengindir. Mesela İbn Haldun'un *Mukaddime*'sinin Osmanlıca tercümesini ilk orada görmüştüm. Lise talebesi gözüyle dikkatimi çeken kitaplardan bir diğeri de Ahmet Kabaklı'nın *Türk Edebiyat Tarihi*'ydi. Kitapların pek çoğu o yıllarda Türkiye'de bulunamayacak türden eserlerdi. Nitekim bu kitapları hac ve umre yolculukları sırasında Şam ve Bağdat'tan temin ettiğini öğreniyoruz. Kitapları, oğlu Abdurrahman Büyükkörükçü Hocamızın ifadesiyle üzerinde en fazla titizlendiği konulardan biridir.

5. Tasavvufi neşesi: Yeri gelmişken şunu belirtelim ki onun Mevlana ve Mesnevi ile olan bağı bir hatip için konuşma malzemesi olmanın çok ötesindedir. O yüzden hemen her vaazında, başta aşk eri olarak bahsettiği Mevlana olmak üzere İbn-i Arabî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi çeşitli tasavvuf büyüklerine atıfta bulunur. Şehrin manevi cephesini bu zevatın irfanıyla ayakta tutmaya çalışmıştır. Seleflik ve mezhepsizlik türü akımların şehirde kendisine yer bulmayışında, kuşkusuz bu tavrının büyük etkisi olmuştur.

Bir özel sohbette, "Efendim, Hz. Mevlana'ya olan alakanız nasıl başladı?" şeklinde kendisine yönelttiğim bir soruya karşılık olarak, "Evladım, böyle şeylerden bahsedilmez ama madem sordunuz söyleyeyim: Biz seçmedik, onlar bizi seçtiler." şeklinde bir cevap vermişti. Yakın çevresinin naklettiğine göre birkaç kez semâ ettiği de vâkidir. Tasavvufla olan bağı edebiyat ya da kültür olmanın ötesinde bir "hâl"dir. Dönemin büyük mürşidi MahmudSâmi Ramazanoğlu Hazretlerine olan intisabından bahsederken, "Güneşi gördük elhamdülillah" dediğine şahit olmuşuzdur.

6. Bir hatip olarak Tahir Büyükkörükçü:

Hoca efendinin kuşkusuz en öne çıkan tarafı hatipliğidir. Ses tonunu kullanma tekniği, jest ve mimikleri son derece profesyoneldir. Üstelik bu hususiyetler, kitaplardan okunarak değil tamamen doğuştan getirdiği yetenekleridir. Her şeyden önce mikrofonik ve parlak bir ses rengine sahiptir. Yaptığı tonlamalarında hissiyatını son derece iyi yansıtır. Bir hatip olarak aktarmak istediği duygu cemaate geçer. Cemaatini aynı anda hem ağlatabilecek hem de tebessüm ettirebilecek bir hitabet gücüne sahiptir. Nefesini son derece doğru

kullanır. Vaazlarının sonunda bile sesinde yorgunluk, çatlama türü kusurlar görülmez.

Kanaatimce hoca efendinin bir hatip olarak en başarılı olduğu hususlardan birisi de konuşması sırasında yaptığı anlamlı "duraklamalar"dır. Bu, büyük hatiplerde görülen bir hususiyet olup, vermek istedikleri mesajın hedef kitlelerine geçmesi için son derece önemlidir. Üzülerek belirtelim ki Kon TV'nin yaptığı çekimlerde bu boşluklar montajlama sırasında –muhtemelen gereksiz görülerek (!)– çoğu zaman kesilmiştir. Hoca efendinin vaazlarını özel kayıt yahut kasetlerden dinleyenler bu işaret etmiş olduğumuz hususu gayet net fark edeceklerdir.

6.1. Diksiyonu: Arapça ve Farsça asıllı kelimeleri orijinal sesleriyle telaffuz, Türkçe diksiyon uzmanları açısından doğru bulunmayan bir uygulamadır. Bu duruma birkaç kelime şahit olmaktayız. Mesela, üstazım derken ze harfini bilhassa peltek yapması, mevzu kelimesini telaffuz şekli, ateş kelimesini Farsça'daki aslına uygun olarak âteş şeklinde telaffuz etmesi bu kabildendir. Bunlar da konuşmanın büyüğü içinde kaybolmakta, hatta tatlı bir hale dönüşmektedir.

Bu konuda câlibi dikkat olan husus: Bütün tahsilini Konya'da yaptığı halde, gerek ses tınısında ve tonlamalarında gerek kelimeleri söyleyiş tarzında mahalli ses ve söyleyişlerin hâkimiyeti yoktur. Arada bir hayret nidâsı olarak "abov" yahut "dussuz" deyişini kullansa da bunu latife makamında ve naklettiği kişinin ağzıyla kullanır. Mesela, "Burdurlulular'ın 'abov' dedikleri gibi" veya "Hacıveyiszâde üstadımızın deyişiyile 'haydussuz'" şeklinde kullanımlardır.

6.2. Jest ve mimikleri: İyi bir hatibin konuşmasına doğru jest ve mimikler de eşlik eder ki önemli olan bunların ölçülü ve tabii olmasıdır. Hatibin yüzünde belircek yapmacık yahut yersiz bir mimik, konuşmanın içeriğiyle mütenasip olmayan bir el kol hareketi bütün konuşmayı berbat edebilir. Bu yönüyle hoca efendinin jest ve mimikleri son derece ölçülü ve mübalağadan uzaktır. El ve kollarını abartılı bir şekilde kullanmaz. Genellikle konuşma esnasında kolları vücuduna bitişiktir. Hiddetini, yükselen bir ses tonuyla kürsüden hafif doğrularak ve sağ elini havaya kaldırmak suretiyle gösterir. Hayıflandığı ve cemaate da aynı duyguyu yaşatmak istediği zamanlarda ise sessiz bir şekilde kafasını sallar.

6.3. Kelime hazinesi: Kuşkusuz bir hatibin en temel sermayesi kelime hazinesidir. Konuşma esnasında akla gelmeyen bir kelimenin yerine onun müteradifi yahut yakın anlamlısı imdada yetişmediği takdirde konuşmacının zor durumda kalması mukadderdir. Rivayet edildiğine göre, Mutezile mezhebi imamlarından Vâsıl b. Atâ (ö. 748) "re" harfini telaffuzda güçlük çekmiş. Bunu bilen hasımları, bir konuşması esnasında kendisini zor duruma düşürmek maksadıyla içinde mebzul miktarda "re" harfi geçen bir mektup uzatırlar. Bunu fark eden Atâ her kelimeyi o esnada, içinde "re" harfi geçmeyen müteradifiyle değiştirerek okumuş ve cemaat önünde mahcup olmaktan, sahip olduğu zengin kelime hazinesi sayesinde kurtulmuştur.

Tahir Büyükkörükçü hocamızın kelime hazinesi son derece geniş ve zengindir. Bilhassa Osmanlı Türkçesinin kaynakları konumunda olan Arapça ve Farsça'yı iyi derecede bilmesi bu konuda kendisine büyük kolaylık sağlamıştır. Konuşmalarında, fikirlerini her seviyedeki muhatabın zihnine sokmak maksadıyla ardı ardına müteradif kelimeleri kullandığı görülmektedir. Kelime dünyasında, "olanak" "olasılık" ya da "yanıt" gibi köksüz, uydurukça kelimelere katıyyen yer yoktur. Bu konuda son derece hassastır.

6.4. Fesâhat ve belagati: Aslında fesâhat ve belagat nedir? Fasih ve belîğ kimse nasıl olur? sorusuna Tahir Büyükkörükçü Hoca Efendi verilebilecek en doğru adrestir. Bilindiği üzere fesâhat, kelime ve cümle

düzeyinde sözün söyleyiş ve anlam kusurlarından uzak olması, hatibin konuşmasında söyleyiş bakımından telaffuzu zor, kulağa itici gelen; anlam bakımından kapalı ve az bilinen kelimelere yer vermemesi demektir. Bu bakımdan hoca efendi tam anlamıyla fasih bir hatiptir.

Belagat ise en kısa anlamıyla, sözü yerine ve muhatabın durumuna göre söyleme sanatıdır. Hoca efendi hazretleri tam anlamıyla belagat ve talâkat sahibidir. Açıkçası onun bu yönü üzerinde konuşmak, malum-ı ilâm etmek kabilindedir.

6.8. Hitabet tekniği: Burada hoca efendimizin hitabet tekniğine de temas etmemiz yerinde olacaktır. Hoca efendinin konuşmalarını dinleyen bir kimse çoğu zaman konuşmalarına bir başlık koymakta zorlanabilir. Hatta sıradan bir dinleyici için, güzel konuşan ama konudan konuya geçen bir hatip gibi de gelebilir. Konudan konuya geçiş yaptığı doğrudur. Yalnız bunu dinleyiciyi sıkmamak amacıyla ve bir sistem dâhilinde yapar. Bu, leffüneş tarzında bir tekniktir. Aslında hakkı verilmediği takdirde konuşmacıyı zor durumda bırakabilecek bir metottur. Yani bir hatip için son derece risklidir. Hatibin çok iyi bir hafızaya sahip olması gerekir. Şimdi hoca efendinin bu tekniği nasıl uyguladığı üzerinde duralım:

Hoca efendi vaazlarında önce serlevha olarak bir konuyu ele alır. Bu genellikle Kur'an'ın üzerinde durduğu bir konu olur. O konuyla ilgili bir hadisi şerife yer verilir. Ardından o konudan bir münasebet çerçevesinde bir

başka konuya geçiş yapılır, daha sonra o konudan bir başka konuya, derken bu şekilde zincirleme bir dizi konu geçişi söz konusudur. Bunlar bazen bir kıssa, bazen İslam tarihinden bir olay bazen de bir şiirle süslenir. Fakat bu arada ne hatibin ne de cemaatin zihninde en ufak bir dağınıklık yaşanmaz sonra en baştaki konuya profesyonelce geri dönüş yapılır.

6.9. Vaazlarının muhteve derinliği: Eskilerin tabiriyle belagat, kelamın fasih olmak kaydıyla muktezâ-yı hâle mutabakatıdır. Yani öncelikle sözlünüz, mana ve lafızla ilgili söz kusurlarından uzak olacak daha sonra da yerine ve muhatabın durumuna uygun olacak.

Felsefi bir metin yahut konuşmada nasihat ve öğüt aramak ne kadar yanlışsa, bir vaazda da felsefi ve ilmî derinlik aramak o kadar yanlıştır. Kuşkusuz vâizin söyledikleri ilmî bir esasa dayanmalı ama bu ilmî bir konferans yahut tebliğ olmamalıdır. Çünkü vâizin muhatabı geniş halk tabakası yani avamdır. Esasen zor olan da bu kesimi ilim ve irfan noktasında bir yere getirebilmektir.

Hoca efendinin konuşmalarına da bu çizdiğimiz çerçevede bakılmalıdır. Kırk yıldan fazla bir süre konuşan bir insanın bir noktadan sonra tekrara düşmesi de kaçınılmazdır. Önemli olan, cemaatte her defasında yeni bir heyecan uyandırması ve bu sayede cemaatin taze bir imanla hayata devam etmesidir. Kanaatimizce hoca efendinin hedef kitlesi üzerinde yaptığı da tam olarak bundan ibarettir.

6.10. Konferans ve ev sohbetleri:

Çoğu zaman camii kürsüsünde güzel konuşan bir hatip, sıra konferans vermeye gelince aynı başarıyı gösteremeyebilir. İki konuşma üslubu arasında geçiş yapmakta zorlanabilir. Kısaca vaaz verir gibi konferans verebilir. Oysa Tahir Büyükkörükçü Hoca bu noktada da son derece başarılıdır. Gerek hitabet tekniği, gerek seçtiği konular tamamen konferansa uygundur.

Ev sohbetlerinde ise bambaşka bir hava ve neşe hâkimdir. Bu defa dinleyicilere teker teker hâkim olur. Arada sorular yöneltir. Latifeler yapar. Anlattığı kıssalar verdiği bilgiler muktezâ-yı hâlin gereğine uygundur. Bu defa insanın içine işleyen sadece lâhûtî

ses tonu değil, aynı zamanda nâfiz bakışlardır. Açık söyleyelim uzun süre kimse hoca efendi hazretlerinin gözlerine bakamazdı. Bu hem o günkü terbiyenin bir gereği hem de gözlerin sahibinin muhatabı üzerinde oluşturduğu haşyetti.

Bu özel sohbetlerinde onun aynı zamanda ne kadar başarılı bir öğretmen olduğu da gözden kaçmazdı. Emimim ki eğer öğretmenlik mesleğine devam etse yahut özel dersler verseydi onda da zirveleri tutacaktı. Hususi ev sohbetlerini anlatacak en güzel söz Osmanlı şairinin şu dizeleri olsa gerek: "Bezminde geçen bir geceyi bin yıl uzatsam... doymam."

Zannedersem onun hakkındaki en güzel tespit ve temenniye, her şeyi zor beğenen "Kaldırımlar" şairi yapmıştır: "*İnsan döküm işiyle elde edilebilen bir varlık olsaydı, Tahir Hoca'yı kumda açılmış bir kalıp gibi model diye gösterebilirdim. Bütün din adamları, madenlerinizi o kalıpta dondurup, Tahir Hoca şeklinde meydana çıkın.*"

Sözlerimi, kendilerinden duyarak ezberlediğimiz Arapça bir beytin tercümesiyle sonlandırmak istiyorum:

"Yadında mıdır doğduğun demler?"

Sen ağlardın, gülerdi âlem

Öyle bir ömür geçir ki mevtin,

Sana olsun hande, ellere matem."